

**ШЫҒЫС ТІЛДЕРІ АУДАРМА
КАФЕДРАСЫНЫҢ АШЫЛУЫНЫҢ
20 ЖЫЛДЫҚ МЕРЕЙТОЙЫНА АРНАЛҒАН
«ҚАЗАҚСТАН-ҚЫТАЙ-
ОРТАЛЫҚ АЗИЯ: ҚАЗІРГІ
ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ
БОЛАШАҒЫ»**

**АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-
ТӘЖІРИБЕЛІК ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ**

**ШЫҒЫСТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
ШЫҒЫС ТІЛДЕРІ АУДАРМА КАФЕДРАСЫ**

**Шығыс тілдері аударма кафедрасының ашылуының
20 жылдық мерейтойына арналған
«Қазақстан-Қытай-Орталық Азия: Қазіргі Жағдайы және Болашағы»
атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік дөңгелек үстел**

МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, 2024

УДК 324 (574+510)
ББК 66.3 (5Каз+5 Кит)
К 14

*Баспаға Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері
университетінің Ғылыми Кеңесімен ұсынылған
(Хаттама № 8, 26 наурыз, 2024 жыл)*

Пікір жазған:
Оразақынқызы Ф. – PhD докторы, қауымдастырылған профессор

Редакциялық ұжым: Кунанбаева С., Успанова М.У., Калибекулы Т., Кагазбаева Э.М.,
Джелдыбаева Р.Б., Сабирова М.Т.

К 14 «Қазақстан-Қытай-Орталық Азия: Қазіргі жағдайы және болашағы» атты халықаралық
ғылыми-тәжірибелік дөңгелек үстел материалдары. –Алматы: Абылай хан атындағы
ҚазХҚжәнеӘТУ, 2024. – 147 бет.

ISBN 978-601-270-613-0

Жинаққа Шығыс тілдері аударма кафедрасының ашылуының 20 жылдық мерейтойына
арналған ғылыми-тәжірибелік дөңгелек үстел материалдары еніп отыр.

Жинақ қытай тіл білімі, аударма, лингводидактика, қытайтану т.б. мәселелермен айналысып
жүрген қытай тілі оқытушыларына, шығыстану факультетінде оқитын студенттер мен
магистранттарға арналған.

УДК 324 (574+510)
ББК 66.3 (5Каз+5 Кит)
К 14

ISBN 978-601-270-613-0

©Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ

1-СЕКЦИЯ: ҚЫТАЙ ТІЛІ ТІЛ БІЛІМІ, АУДАРМАТАНУ ЖӘНЕ ЛИНГВОДИДАКТИКАНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

УДК.82.0

А.А.Кенжебаева

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ-дің
қауымдастырылған профессоры, филол.ғ.к.

Алматы, Қазақстан

e-mail: china.aida@mail.ru

Ж.М. Шынарбекова

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
аға оқытушысы, тіл білімі магистрі

Алматы, Қазақстан

e-mail: zhazira_ban@mail.ru

ҚАЗІРГІ ҚЫТАЙ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ ҚЫТАЙДЫҢ ДӘСТҮРЛІ МӘДЕНИЕТІНІҢ БЕЙНЕСІ

Аннотация. Берілген мақалада қазіргі заман қытай әдебиетінің бөлінбес бөлшегіне айналған «эмигранттар әдебиетінің» өзіндік кескін-келбеті мен болмысына жан-жақты талдау жасалынған. Қытайдың «эмигранттар әдебиетінің» көрнекті өкілдері атанған Эми Тан, Лиза Си, Чжан Юн және тағы да басқа шетлде танымал болған қытай жазушыларының таңдаулы туындыларындағы қытай мәдениетінің көрінісін ерекше тоқталып өтілген. Қазіргі заман қытай прозасында әлем оқырмандарын қызықтыра алған осы жазушылардың туындыларында шым-шытырыққа толы оқиғалар, дара мінездер, ғажайып фантазия, әрі керемет әсерлі баяндаушы бейнесі көрсетілген. Қытай эмигранттарының әдебиеті болмысы бөлек, табиғаты өзгеше бір тылсым дүние десек болады. Шетел асып кеткен эмигрант қаламгерлердің өмір мен аңыз астасқан, тарихи бітімі биік те өрелі, көркемдік келбеті келіскен тың шығармаларын салыстыра зерттей отырып, авторлар жазушылар туындыларынан көрініс тапқан адам жанының толқынысты сыршыл ойларына, қазіргі қытай мәдениетінің шетел оқырмандары түсіне бермейтін құпия қалтарыстарына тере үңіліп, құпия болмысына зерделей отырып зерттеу жүрізеді. Авторлар ассоциативтік тәжірибе әдісін қолдану арқылы қытай әдебиетіндегі «эмигранттар әдебиетінің» туындыларында қалыптасқан қытай мәдениетіне қатысты бейнелер, қытай халқының ұлттық мнезі мен болмысын анықтайды.

Мақалада сонымен бірге авторлар «Эмигранттар әдебиетінің» қазіргі заман қытай әдебиетіне әкелген жаңалықтары мен жаңа лебіне, ондағы жазушылардың туындыларындағы өздеріне тән қолтаңбалары мен ерекшеліктеріне жан-жақты талдау жасайды.

Түйін сөздер: эмигранттар әдебиеті, дәстүрлі мәдениет, бейне, ұлттық ерекшелік, сана

А.А.Кенжебаева

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

асс. профессор, к.ф.н.

Алматы, Казахстан

e-mail: china.aida@mail.ru

Ж.М. Шынарбекова

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

ст. преподаватель, магистр лингвистики

Алматы, Казахстан

e-mail: zhazira_ban@mail.ru

ОБРАЗ КИТАЙСКОЙ ТРАДИЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ СОВРЕМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ КИТАЯ

Аннотация. В данной статье производится комплексный анализ своеобразного облика и характера «эмигрантской литературы», ставшей неотъемлемой частью современной китайской литературы. Авторами статьи подчеркивается образ китайской культуры в избранных произведениях известных за рубежом китайских писателей, таких как Эми Тан, Лиза Си, Чжан Юнь и многих других, известных как выдающиеся представители китайской «эмигрантской литературы». В современной китайской прозе произведения данных писателей, сумели заинтересовать читателей всего мира, демонстрируя яркие страницы истории Китая, уникальные женские образы, самобытность китайской культуры, простой и понятный язык для читателей. Литературу китайских эмигрантов можно назвать таинственным миром с иной природой. Благодаря оригинальности произведений данных писателей, авторы основываясь на китайских источниках, собрали и систематизировали литературно-критический материал по данной теме. Авторами также описаны образ китайской культуры в романах Эми Тан, Лиза Си, Чжан Юнь. Используя метод ассоциативного опыта, авторы определяют образы, связанные с китайской культурой, национальным характером и идентичностью китайского народа, сформированные в произведениях «эмигрантской литературы» в китайской литературе.

В статье впервые осуществляется анализ поэтики цвета в системе произведении писателей эмигрантов с позиций литературоведческих и мировоззренческих категорий, лингвокультурологических традиций и законов психологии индивидуума, а также с позиции канонов изобразительного искусства,

Ключевые слова: литература эмигрантов, традиционная культура, образ, национальная идентичность, сознание.

А.А.Кенжебаева

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

асс. профессор, к.ф.н.

Алматы, Казахстан

e-mail: china.aida@mail.ru

Ж.М. Шынарбекова

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

ст. преподаватель, магистр лингвистики

Алматы, Казахстан

e-mail: zhazira_ban@mail.ru

Қазіргі таңда әлемдік оқырмандар арасында Қытай тарихында бұрын-соңды болмаған әдеби шығармаларға деген үлкен сұраныс туындап тұр. Соның ішінде «эмигранттар әдебиеті» шығармалары ерекше сұранысқа ие болуда. Қазіргі заман қытай эмигрант жазушылары туралы ақпараттар, өкінішке орай, қазақ оқырмандарына жете бермейді. Оның басты себебі – шығармалардың әлі күнге дейін қазақ тіліне аударылмай жатқандығында деп білеміз. Қытай жазушылары көп жылдары бойы саясаттың бақылауында болды, шығармашылық еркіндігі болмады. Қазіргі кезде Қытайда әдебиеттің деполитизациясы өтіп жатыр. Әдебиет коммерциализацияланды, алайда үлкен қытай нарығының арқасында бекзат әдебиет пайда болды. Әрине бұл жоғарғы әдбиетті ұстанушылар саны тым аз. Бірақ Қытайдағы адам санын ескеретін болсақ, жоғарғы әдбиетті жүздеген миллион оқырман оқиды екен! Бес мыңжылдық тарихы бар Қытай, бүкіл әлемге экономикалық ғажайыптарын көрсетіп келе жатқан ел туралы мағлұматтар әлемдік оқырманның назарын аудармай қоймайтыны бәрімізге аян. Сондықтан қазіргі заман қытай прозасында әлем оқырмандарын қызықтыра алатын шым-шытырыққа толы оқиғалар, дара мінездер, ғажайып фантазия, әрі керемет әсерлі баяндаушы да сипатаушы тіл де

бар. Қытай әдебиетінде «эмигранттар әдебиеті» деген термин қалыптасқан. Оның өзіндік қыры мен сыры, бояуы бар ағым. Кейінгі жылдары Қытай үкіметі өз тарапынан эмигрант жазушылар еңбегін ынталандыруға арналған алуан іс-шаралар жүргізуде: «интеллектуалды проза» жанрында қалам тербеген авторларға мемлекеттік сыйлықтар ұсынып, көркем сөз шеберлерінің тұрмыс-тіршілігін қажетті деңгейде қамтамасыз ету, олардың шығармашылығының әрі қарай биік белестерден көрсетуіне ықпал ету мақсатында әр-түрлі бастамаларды жүзеге асыруда аянып қалмауда. Кейінгі отыз жыл ішінде олар әлемдік әдебиеттің тұтынушылары ретінде танылса, ендігі жерде жаһандық әдеби процестің белсенді қатысушы ретіндегі ролін өсіруді діттеп отыр. Қытай эмигранттарының әдебиеті болмысы бөлек, табиғаты өзгеше бір тылсым дүние десек болады.

«Эмигранттар әдебиеті» Коммунистік партияның саяси шектеулерінен және Қытай үкіметінің қатаң бақылауынан босатылғаннан кейін ол бұрын-соңды болмаған бостандыққа қол жеткізді. Әдебиет антропологияның құралы емес, Коммунистік партияның саяси қоршауындағы саясаттанудың идеологиялық құралы болған кезде, жазушылар мифтер мен мифтерден адам рухын ардақтауына арналған терең философиялық жинақтаулар, мәңгілік уақытпен үндесетін тың тақырыптар тапты. Жазушылардың қолдануындағы «аңыздық, мифтік сюжеттердің кей кездері символдық образдар арқылы берілуі, шығарма кейіпкерлерінің бейнелілік бітіміне нұқсан келтірмеген. «Эмигранттар әдебиетінің» өкілдерінің шығармалары шетел аймағында да үлкен сұранысқа ие болуда. Олар үлкен адыммен алға басып, уақыт көшінен қалмай, жемісті ізденістерге батыл кіріскенін зерттеу нәтижелері көрсетіп отыр. Қазақстандық оқырмандар үшін Қытайдың «эмигранттар әдебиеті» туралы ақпараттар мен материалдар мүлдем бейтаныс болып келеді. Алайда Қытай қоғамының нағыз кескін келбеті туралы ақиқатты біз дәл осы бағыттың өкілдерінің туындыларынан танып біле аламыз.

Шет елдің жаңа мәдени болмыстарымен бетпе-бет келіп, басқа елдерде жүрген қытай жазушылары өз шығармаларында қытай мәдениетін ескеруді, олардың шығармашылығы мен оқырмандарға әсер ету әдістерін байытуды, әлемнің жаңа мәдени көрінісін қалыптастыруды ұмытпады. Сондықтан ғылыми-теориялық тұрғыдан алғанда, дәстүрлі қытай мәдениетінің әсерінен дамыған шет елдердің шығыс қытай тізбегі әдебиеттеріне тән ерекшеліктерді анықтау маңызды. Қытай эмигранты әдебиетіндегі бейнелік ерекшеліктерді анықтау арқылы көршілес елдің қазіргі таңдағы психологиялық келбетін, шынайы бейнесін танып білуге үлкен мүмкіндік ала аламыз.

Қытай эмигранттары әдебиеті өзінің негізін қытай мәдениетінің бір бөлігі ретінде сақтай отырып, дәстүрлі қытай мәдениетінің кейбір элементтерін біріктірді;

- Эмигранттар әдебиеті жазушыларының шығармаларында негізінен Отанды сағыну, Қытайға деген сүйіспеншілік, отансүйгіштік тақырыптары басты орын алады;

- Қытай эмигранттарының әдеби шығармашылығы ландшафттардың эмоционалды бояуын, кейіпкерлердің өмірін және автордың ойларын кеңінен қолданумен сипатталады;

- эмигранттар әдебиеті қытай әдебиетінің құрамдас бөлшегі болып табылады.

Қытай иммигранттар әдебиеті – негізі Америка Құрама Штаттарында қытай тектегі жазушылар шығарған әдебиеті. Бұл жанр 19 ғасырда басталып, 20-шы жылдары Суй Син Фар, Франк Чин, Максин Хонг Кингстон, Эми Тан, Лиза Си сияқты қаламгерлер туындыларымен танымал юола бастады.

Қытайдың иммигранттық әдебиетінде көптеген тақырыптар қарастырылған. Олардың туындыларын біріктіретін ортақ тақырып - ақ және американдық қоғамдағы қытайлардың ассимиляциясының ішкі және сыртқы проблемасы болып табылады. Тағы бір ортақ тақырып - ұрпақтардың, әсіресе Қытайда дүниеге келген аға буынның және Америкада туылған жас буынның өзара әрекеті. Жеке басын куәландыратын сұрақтар, сонымен қатар екі мәдениеттің қарама-қайшылығы туралы мәселелер жазылған [1, с.47].

Қытай Халық Республикасы құрылған сәттен бастап Қытай үкіметі шет елдермен мәдени алмасуға баса назар аударып келеді. Қытай мен сыртқы әлемнің өзара әрекеттесуінің жаңа қағидаты дәстүрлі Конфуцийлік «біріктіру жоқ бірлік» тұжырымдамасына негізделген, бұл

Батыс елдерімен бейбітшілікті, келісім мен ынтымақтастықты нығайтуға деген ұмтылысты білдіреді. «Бірлік» одақтас позицияға ауыспай және оның құндылықтарын мойындамастан, яғни. Үйлесімділікке қол жеткізу, жанжалдан аулақ болу үшін «біріктіру» Қазіргі уақытта Қытайдағы мәдени дипломатияның ерекшелігі көбіне «қытайлық арманмен» анықталатынын атап өту маңызды [2, с.89].

Қазіргі уақытта батыстық мәдени құндылықтар демократия, либерализм, заманауи ғылым және т.б. сияқты Қытайдың дәстүрлі мәдениетіне кірді. Алайда, олар қытай топырағына құлаған кезде, бір кездері буддизм сияқты, қытайлық келбетке, қытайлық сипаттамаларға ие болды. Бұл жаңа компоненттер қытайдың дәстүрлі мәдениетін байытып, оны икемді және өміршең етіп, жаңа міндеттерге жауап берді. Бұл процесс өзара байланысты болды, өйткені Батыс мәдениеті де қытайдың дәстүрлі мәдениетімен өзара әрекеттесу нәтижесінде дамуға белгілі бір серпін алды.

Хуацяо (Қытай тілінен қысқартылған 华侨, пиньинь: Huáqíáo) — Қытайдан шыққандар басқа елдерде тұратындар. Оларға шетелде уақытша тұратын ҚХР азаматтары да, олар тұратын елдердің азаматтары болып табылатын бұрынғы қытай эмигранттарының ұрпақтары да жатады. Сарапшылардың бағалауы бойынша, әлемде негізінен Америкада, Еуропада және Оңтүстік-Шығыс Азияда тұратын 40 млн хуацяо бар [3, с.127].

XX ғасырдың сексенінші жылдары Қытайда эмиграцияның тарихта болмаған толқыны шарлайды. Бұл негізінен студенттерден құрылған буын. Мұндай толқынның шарпуның негізгі себебі – Тянанмын алаңында студенттер қатысуымен болған қанды қақтығыстар болатын. Бұл толқулардың атауы «4 июнь оқиғалары» - 1989 жылдың сәуір айының 15 бастап маусым айының 4 – не дейін созылған толқулар. Жиырма жыл өткен соң кезінде лек – легімен шетелге ағылған қытай студенттері қытай әдебиетінде кеңінен қанат жайған «эмигранттар» әдебиетінің негізін салды [4, с.35].

Әр түрлі мемлекетте иммигранттарға жеке шарттар болады, сондықтан бір халықтың диаспорасы түрлі мемлекеттерде түрлі сипаттарға ие. Бұл шарттар диаспораның тіршілігіне сәйкессіз, орындалмайтын, жақсы әсерлі немесе әсері жаман болуы мүмкін. Алайда, қауымның сақталуы мен нығаюына ықпал ететін шарттар оның жеке өкілдерінің қабылдаушы қоғаммен интеграциясына кері әсерлі болуы мүмкін. Қауымның татулығы тұрғылықты мемлекетте дискриминацияның жоғары дәрежеге жетуі кезінде ұлғаяды. Бұндай жағдайда қорғаушы іспеттес тетіктер қосылады: қоғамның шайылуы баяулайды, оның өкілдері мен қоршаған қоға арасындағы аралық қысқарады. Иммигрантта қауымның өміріне қатыстылық сезімі пайда болады. Ол қауымға өзінің даралығынан, оның мүддесін тұрғылықты мемлекетпен қарым-қатынаста қорғау құқығын бергендей болады.

АҚШ-тан шыққан қытай тектес авторлар үшін Азияны көбінесе ата-аналардың әңгімелері, оқу және зерттеу, сондай-ақ АҚШ-тың Азиядағы әскери әрекеттері туралы хабардар ету арқылы елестетеді. Қытайдан шыққан американдық авторлар үшін Азия естеліктер алаңы болып табылады, олар көбінесе ностальгия немесе сын тұрғысынан көрінеді.

Жаһандану дәуірінде диаспора күрделі «халықаралық көші-қон нысандарымен» байланысты, олар «келісім-шарттық қатынастар, шетелдегі үзілістерді жіберу және қоныс аудару, баратын елдің азаматтығын тұрақты қабылдауға және қабылдауға қарсы» ерекше көңіл бөлінеді [3, с.75].

XX және XXI ғасырлардағы Қытай-Америка әдебиетінің дамуын талдай отырып, біз екі мәдени — саяси жоба - «Америкаға талаптану» және «диаспораға талаптану» арасындағы байланысты назарға алдымыз. «Жалпы айтқанда, «Америкаға талап қою» әдеби, мәдени және саяси жобасы Америка-бұл үй және мәдени бірегейлік пен керек-жарактың барлық түсініктері үшін бақылау негізі. Бұл американдық қоғамда өз орнын тиісті мойындағаны үшін Қытай Америкасының күресінің ерте кезеңімен байланысты.

Мәселен, Максин Хонг Кингстонның «Қытайлар» (1980 жылы) атты туындысында Америка Құрама Штаттардың инфрақұрылымы мен экономикасының дамуына алғашқы қытай жұмысшыларының үлесін әдеби мойындау міндеті қойылған. Қытай халқының ұлттың тұжырымдамалық құрылуындағы маңызы айқын болуы тиіс. Егер елдің ресми мифологиясы, нарративі және тарихнамасы Қытай Америкасының алғашқы жүзушілеріне тиісті мойындамаса,

онда қытайлықтар нәсілдік шеттетуден туындаған олқылықтарды толтыруда өз рөлін атқаруы тиіс. Қытай Америкасының тарихын Америка Құрама Штаттарының тарихы туралы негізгі әңгімеге қосу сол немесе басқа қауым жаңа әлемнің жағалауларына саяхаттап, оның әлеуметтік ландшафтының сөзсіз бөлігі болған өткен туралы нақты көріністі білдіреді. Бұл сурет иммигрант халқының тарихы баяндалмаған болса, әсіресе маңызды, ол ашыла отырып, америкалық азаматтар бұрын тиісті түрде танылмаған Қытай шыққан американдық иммигранттар мен американдық бодандықтардың Америкаға наразылығын жеңілдетеді.

Қытай-Америка тарихын Америка Құрама Штаттарының тарихы туралы негізгі есептерге қосу дегеніміз белгілі бір қоғамдастық Жаңа әлемнің жағалауларына саяхаттап, оның әлеуметтік ландшафтының ажырамас бөлігіне айналған өткен кезеңнің дәл бейнесін беруді білдіреді.

Бұл бейнені көрсету әсіресе иммигранттардың тарихы туралы айтылмаса маңызды. Бұл оқиға жарыққа шыққан кезде Американың Қытай азаматтары ретінде бұрын-соңды танылмаған қытай иммигранттары мен американдық тектес қытайлық субъектілердің талаптарын жеңілдететіні туралы әңгіме пайда болған.

Жаңа қытайлық иммигранттар да, олардың Америкада туған балалары да диаспоралық өзіндік мәдениеттің саясатына байланысты ұлттық тиістілік мәселесіне тап болады. Америкада дүниеге келу әрдайым бір адамның қауіпсіздігіне сенімді бола бермейді. Кем дегенде, қытайлық американдық тәжірибеде нәсіл мен этникалық ұлт қытай тектес американдық субъект ұлттың әлеуметтік құрылымының құрамына кіретінін немесе «басқа» деген күдікпен ұсталғандығын анықтауда рөл атқара алады.

Шет жақта жүріп жинақталған тәжірибе мен білім және Қытайдағы өмірді біршама шынайы әрі жан – жақты талдауға деген мүмкіндіктер ақиқатқа деген қатынастың ерекше түрін қалыптастарды. Бұл жағдай өмірдің сан салалы тармағына көріне бастады, әсіресе әдебиетте ерекше шанайылығымен көзге түсті. Қытай сыншылары мұндай құбылысқа «жаңа иммигранттар әдебиеті» деген атау береді, мұнда қытай жазушы – иммигранттар әдебиеті ерешке мәртебеге ие болады. Бірақ бұл әдебиеттің басты көрсеткіші – жазушының тұрғылықты орны емес, оның шығармаларында бейнеленген алуан түрлі өркениет, өмір сүру үрдісінің, көзқарастарының арасындағы өзара байланыс пен қақтығыстың қарама – қайшылығы болды. Сондықтан оқырман қауымының назарын бірден жаулап алды.

XX – XXI ғасыр тоғысындағы қытай әдебиеті өзінің бұрынғы тематикасын сақтап, жаңа тақырыптармен формалармен байып отыр. Алоның өзіндік ерекшелігі – қытай халқының бұрыннан қалыптасқан туған тарихына деген сүйіспеншілікті нығайта түскен документалдылықпен байланысты. Тарихи-документалды шығармалар, өмірбаяндық мінездегі туындылар өткен кезең әдеби шығармалардан шынайы документальды негізінен байлығымен ерекшеленеді: архивтерге қол жеткізім жазушылардың шынайы тарихи құжаттармен өз туындыларын толықтыруларына үлкен мүмкіндік туғызды [5, с.136].

«Елім менің, жерім менің» атты кітабында танымал қытай жазушысы, ең алғаш ағылшын тілінде Нью – Йоркте 1935 ж. жарық көреді. Кейіннен қытай тіліне аударылып «Қытайлықтар» деген жаңа атаумен (Шанхай, 1994 жылы) шығады. Мұнда автор екі түрлі өркениет – қытай және батыс мәдениетіне салыстырмалы талдау жасайды.

Әлемдік қытайтануда аталған туынды жоғары бағаланып, өзіндік ерекшелігі мен бояуына қатысты классикалық зерттеулер қатарына енгізілді. Қаламгер қытай тарихының, психологиясы, рухани мәдениеті, діні, философиясының ерекшелігін жан – жақты суреттей келе, қытай ұлтының ежелден бастап XX ғасырдың орта шеніне дейінге кезеңдердегі материалды, және рухани құндылықтардың даму жолдарына терең бойлап, еуропалықтарды қытай менталитетінің ерекшеліктерімен таныстырған [5, 96].

Сонымен біз Қытай эмигранттарының жазушыларының қатарынан ерекше орын алған Чжан Юннің «Жабайы аққулар: Қытайдың үш перзенті» атты тарихи автобиографиялық романын талдап көрелік. Жазушы Юн Чжан 1952 жылы Сычуан провинциясында дүниеге келген. Ең үлкен, тығыз қоныстанған және соңғы уақытқа дейін қалған Қытайдан қиын — толымды тау үйінділері-жұмбақ алғашқы жер. Бірақ жазушы бізді Отанымен ғана емес, бүкіл Қытай арқылы

— қатты қар басқан манчжур даласынан субтропиялық Юньнанидің жарты ғасырына дейін жеткізеді.

Ұлыбританияда 1991 жылы алғаш рет жарияланған Юн Чжан кітабы 32 тілге аударылған, бірақ әлі күнге дейін қытай тілінде шығарылған жоқ. Отбасы тарихы Қытайдың драмалық тағдырының призмасы арқылы, айқын және эмоционалдық сипатталған бестселлер болды. Юн Чжан қоғамдық – саяси оқиғаларды бағалауда нақты әрі әділ және тарих дөңгелегінің астына түскен адамдардың өзін – өзі сезінуін адал ашуда.

Чжан Юн бұл романды анасы Ся Дэхуңның Англияға қызын көруге келген кездегі айтылған әңгімелерінің желісінде жазады. Анасының есімі Ся Дэхуң – екі иероглифтен тұрады, яғни: хуң – «жабайы аққу» және дә, «рақымшыл, ізгі» деген мағына береді. Анасының отбасылық әңгімелері Чжан Юннің кітап жазуына негіз болады. Архивтегі 10 жыл үздіксіз ізденісі, тарихи құжаттармен жұмысы, Қытаймен арадағы әдеби байланыстар арқасында анасы мен әжесінің жүрек қылын тебіренерлік хикаяларға толы романын жазып шығады.

Кітап Юн Чжан әжесі Юйфанның 1909 жылы дүниеге келуімен басталады. Ол кездегі Қытайдағы өмір аса қиын жағдайда болды, елде ешқандай құқықтық жүйе болмаған, ауқатты ортададан қарапайым адамдар үшін тіпті де мүшкіл жағдайда күн кешіп жатты. Ісресе әйелдерге мүлік ретінде қараған заман болды, неке туралы келісім тек отбасының қожайыны әкелер арасында бекітілген, юастар арасында байланыс қоғам тарапынан бақылауға алынды. Махаббат негізінде некеге отыру – бассыздық саналған. қысқаша өмірбаянынан басталады. Екі жастан бастап Юйфанның аяғын Қытайдағы көне дәстүр бойынша таңып тастайды. Бұл аяқтар дәстүрлі түрде «алтын лотос» деп аталды.

«Эмигранттар әдебиетінің» тағы бір белді өкілдерінің бірі - Лиза Си. Жазушының романдары мен шығармаларындағы қытай мәдениетінің элементтерін біз айқын көре аламыз. Лиза Си 1955 жылы Парижде дүниеге келген, өмірінің көп бөлігін Лос-Анджелесте белгілі қытай кварталында өмір сүрді. Танымал американдық жазушы Лиза Си - Қытайдың мәдени дәстүрлері, әдет-ғұрпы және тарихы бойынша танымал сарапшы ғана емес, сонымен қатар нәзік психолог және сюжеттің виртуозды плексаларын құрудың шебері. Жазушы шығармаларының негізгі тақырыбы - қытай тарихының призмасы арқылы қарастырылатын ерекше әйел тағдырының соқпақты жолдары болып табылады.

Жазушы жалпы саны он бір роман жазған, олардың ішінде халықаралық сыйлықтарға ие болған ең таңдауды романдары «Тау ішінде», «Менің Қытай - американдық отбасымның жүз жылдық Одиссеянысы», «Интерьер», «Джойдың армандары», «Қытай қуыршақтары», «Шанхайдан келген бойжеткен», «Корпус баспасында», «Пион гүлінің сұқбатжайы», « Қарлы гүл».

Оның «Қар гүлі мен құпия желпуіш» қытай әйелдерінің тағдыры туралы сыр шертеді.

Лиза Сидің «Қар гүлі мен құпия желпуіш» романындағы Қытайдың он тоғызыншы ғасырда орын алған оқиға жайында болады. Лиза Си романның алғы сөзінде Лили, әңгімеші, 1824 жылдың 5 маусымында дүниеге келген—»Даогуанның императоры билік құрған үшінші жылдың алтыншы айының бесінші күнінде»деп жазады. Роман 1903 жылы Лили 80 жасқа толған кезде басталады. Ол өзінің өмір тарихын туғаннан, балалық шақ, жастық шақ және қартайған шағына дейінгі болған оқиғаны әңгімелейді. Лилидің өмірі Цин әулетінің төрт императоры: Даогуана (1820-1850), Сяньфэн (1850-1861), Тунчжи (1861-1875) және Гуансу (1875-1908) кездерінде өтті.

«Бір күні өткен ғасырдың алпысыншы жылдары ауылдық теміржол станциясында қарт әйел талып қылды. Полицейлер оның жеке басын куәландыру үшін заттарын тінту кезінде, олар құпия шифрға ұқсас жазбаларды тапты. Бұл Қытайда Мәдени революция басталған кезде орын алады, сондықтан кейіпкерге тыңшысың деген жала бойынша тұтқындалды. Бұл жазбаларды шешу үшін келген ғалымдар халықаралық интригаға қатысты ештеңе жоқ екенін бірден түсінді. Сонымен қатар, бұл тек әйелдерге белгілі жазбаша тіл болды, ол ерлерден мың жыл бойы «құпия» сақталған. Бұл ғалымдарды еңбек лагеріне жіберді». Лиза Си бұл кітапты жазуға итермелеген тарихты осылай сипаттайды [6, с.324].

Қытайдың уезі Пувей деп аталатын Хунан провинциясында Лилиға Тонгкоудан шыққан бір

жастағы қыз Қар гүлімен лаотондық жұп болуды тағайындады. Лотанг қарым-қатынасы ерлі-зайыптылардың қарым-қатынасынан гөрі әлдеқайда мықты және жақын болған қарындастық қарым-қатынастар ретінде сипатталады. Лили тәтесі Лаотондық қарым-қатынасты былай сипаттайды: «Лаотондық қатынастар эмоционалды қарым-қатынас және мәңгілік адалдық мақсатында таңдау арқылы жасалады. Ал неке таңдау құқығын бермейді және тек бір ғана мақсаты бар- балалы болу». Бұл қарым-қатынас Лили мен Қар гүлдің 7 жасынан басталады және олар есейіп, ана болып, кәрі жастарына дейін созылды.

Сонымен қатар, екі қыз бір уақытта қытай дәстүріне сәйкес аяғын таңу процесін бастан кешіреді. Бұл символды біз жоғарыда аталған Чжан Юн романына талдау жасау кезінде суреттедік. «Алтын лотос» деп аталатын мінсіз аяқ ұзындығы 3 дюйм (батыстық стандарттар бойынша шамамен 10 см) болады.

Лили мен Қар гүлі бір-біріне желдеткіштің үстіне ню-шуй жазуын қолданы, хат жазады. Ню-шуй Лилидің тәтесі оларға үйреткен «әйел жазуының» жасырын фонетикалық түрі. Сондай-ақ, олар көбінесе әйелдердің сау ұлдарының дүниеге келуі үшін дұға етуге баратын Гупо храмында кездесу өткізеді.

Екі дос та Жылқы жылында дүниеге келеді, бірақ олар мүлдем әртүрлі. Ежелгі Қытайда жылқылар құрмет, өркендеу, жоғарғы күш-қуаттың белгісі ретінде құрметке ие. Кейде оларды жақсы талантты еңбекқор адаммен салыстырады. Бұл жағдайда Лили практикалық, аяғы жерге мықтап тұрады, ал Қар гүлі 19 ғасырдағы әйелдердің еркіндігі үшін шектеулерден асып түсуге тырысады. Олардың өмірі де әртүрлі. Лили салыстырмалы түрдегі жағдайы төмен отбасынан шыққанына қарамастан, аяғы әдемі болып саналады және оның аймақтың ең мықты отбасына үйленуінде маңызды рөл атқарады.

Кейін Лили «Лу Леди» деген атпен, аймақтағы ең ықпалды әйел және төрт баланың анасы (үш ұл және бір қыз) ретінде танымал болады. Ал Қар гүлі бұрын гүлденген отбасынан шыққанмен, ол соншалықты бақытты емес. Ол кәсібінің ең төменгісі саналатын қасапшыға үйленеді, оның азапты өмірі балаларының өліміне және күйеуінің ұрып-соғуына толы.

Роман адамның азаптарын әртүрлі жолмен сипаттайды: аяғын байлаған кездегі физикалық және психологиялық азап; әйелді меншік ретінде қарастырған түсінік таным сол кездегі әйелдердің көбіне қасірет шектірді. Тайпин көтерілісінің қасіретін болдырмау үшін таудағы қорқынышты жорық; барлық жерде мәйіттері бар тау жолымен ауыр қайтып келу. Кейбір мәліметтер бойынша, көтеріліс кезінде қаза тапқандардың саны жиырма миллионға жуық болды.

2001 жылы жарық көрген Эми Танның «Сынықшының қызы» атты романы Танның жұмысының көп бөлігі сияқты, американдық шыққан қытай әйелімен және оның иммигрант анасымен қарым-қатынасы қарастырылған. «Сынықшы қыздары» еңбегінде автор көркемдік кеңістіктегі уақытпен ойнаудың керемет қабілетін көрсетеді. Ол кейіпкерлерді қазіргі Америкадан XX ғасырдың басындағы Қытайға және керісінше ауыстыру шеберін көркемдейді. Дәрігер-хиропрактик бейнесі «Тан» романында басты орын алады. Әрине, ең алдымен, «Сүйек ұсатқыштың қызы» кейіпкер Гу Ли Синді білдіреді, оның әкесі дәрігер болған. Алайда метафораны Лу Лин мен Рутқа толық жатқызуға болады: анасы қызымен қарым-қатынасты қалпына келтіре алды, ал Руттың өзі қытай тектесімен татуласады. Автордың айтуынша, үш ұрпақтың әйелдері өмірлерінің «хироподтары» болды, өйткені олар рухани және жүрек жараларын сауықтыра алды. Танг әйелдердің эмпатия мен эмпатияға деген таңғажайып қабілеттілігін баса айтады, бұл әлемді жақсырақ етуге көмектеседі.

«Әдеби шығармадағы кейіпкердің есімі оның функцияларында көп мағыналы екенін ескерген жөн. Ол тек номинативті рөл атқаратыны белгілі, яғни атау тек тақырыптың терминологиялық белгіленуімен ғана шектелмейді, сонымен қатар көбінесе тек ат қоюға ғана емес, яғни тұлғаны сипаттауға мүмкіндік беретін көркемдік және апелляциялық, бағалау және графикалық функцияларды да қамтиды. Бұл жағдайда апелляциялық есімге оның ішкі семантикасына байланысты қосымша ақпарат қосылады, бұл атаудың «дыбысын» жасайды. Атау оның ішкі формасымен анықталатын «шартты символдық», аллегориялық, метафоралық мағынаға ие болады. Бұл образға айналады, ол шығарманың поэтикалық жүйесін құруға қатысады» [7, с. 131].

Рут әжесінің есімінің символдық мағынасын қарастырайық. «Гу» (骨) қытай тілінде тек «сүйек» ғана емес, сонымен қатар «мінез, батылдық» деген мағынаны білдіреді. Гу фамилиясы - тек әкесінің кәсібіне ғана емес, сонымен қатар отбасындағы ерліктің символын білдіреді. Бірақ, «гу» (骨) – тек қана сүйек мағынасында емес, сонымен қатар «гу» (谷) - алқаптың омонимі болып табылады және дәл осы мағынада Гу Ли Синь есімінде қолданылады. Атап кеткен «гу» Қытай дәстүрінде сүйек мағынасында - ер қағидасын, ал «гу» - «алқап» - әйел энергиясын білдіреді. Сонымен, «гу» бөлшегі кейіпкердің есімі ерлер мен әйелдердің үйлесімін білдіреді, ал Гу Ли Синь өзі мәдениеттің иесі болып табылады. Бұл функцияны әйел бейнесіне бере отырып, автор өркениеттің құрылуы мен сақталуындағы әйелдердің рөлін мойындайды.

Максин Хонг Кингстон – XX ғасырдың екінші жартысындағы Қытайдан шыққан американдық жазушылардың бірі. Ол әрқашанда қоғамдық мәселелерге назар аударады, өмірге қамқорлық жасайды, Қытай иммигранттарының мүдделерін қорғайды және өз шығармаларында кездесетін проблемалар мен қиындықтарды көрсетеді. Оның «Жауынгер» кітабы оқырмандардың қытай әйелдерінің қабілетін, дарындылығын және сипатын көрсетеді. Кингстонның ата-анасы Қытай эмигранттары болды. Ол Беркли университетін бітірді, онда бүгінде профессор болып жұмыс істейді.

Қызға қытай халқының мифтері мен аңыздары мен ежелгі қытай әдебиетімен таныстырған оған оның анасы терең әсер етті, Гуанчжоу медициналық колледжінде оқуы туралы өзінің драмалық жеке тарихын айтып берді, өз ауылында Америкаға кеткенше дәрігер болып (яғни, автордың айтуынша, «шаман») жұмыс істегені туралы айтып берді. Максин АҚШ әдеби сыншыларының ұлттық сыйлығын алған «Жауынгер» (1976) атты алғашқы кітабын жазудың негізгі себебі болып табылатыны: «өзінің өсу тәжірибесі туралы және ана тарихын ауызша дәстүрден жазбаша түрге ауыстыру туралы» жазуды шешті. Кітап «Азия-Америка әдебиетінде де» деп саналады.

Романның бірінші сөйлемі - «мен саған айтатынымды, сен ешкімге айтпауың керек» («You must not tell anyone what I am about to tell you») американдық студенттер арасында әйгілі сөзбастамасы болып таралып кетті. Кітаптың алды тақырыбы: «Аруақтар арасындағы жастық шақ» мемуарлары». Қытайлар дәстүрлі түрде барлық шетелдіктерді «аруақтар» деп атайды, бірақ бұл сөздің тарихи мағынасы «бөтен», «бөгде», «жат» деген мағынаны білдіреді. Қытайлар шетелге кетіп, бөтен елдің азаматы болған кезде де, олар бұрынғыша өздерін қытайлықтар, ал басқалары - «аруақтар» деп санауды жалғастырды. Осылайша, шығарманың тақырыбы - дәстүрлі қытай және қазіргі заманғы Америка мәдениеті арасындағы қақтығыс және екі ұрпақтың қақтығысы сөз болады. Бұл роман шындық (яғни жадыдағы, ойдағы) және қиялдың (яғни мифтер мен аңыздар) қосындысынан туындаған.

Романда Максин жазған мифтер мен аңыздар көптеген қытай оқырмандарына басқаша естілуі мүмкін, өйткені ол оларға таныс түпнұсқаны өзгертті, ол өзінің қытай – америкалық көзқарасын ұстанып отырып жазып шықты, ал бұл қытай оқырмандары үшін бұл әдеттен тыс. Бұл шығарманың көркем құндылығын жоққа шығаруға болмайды, қытай мифтері мен аңыздары арқылы дәстүрлі мәдениеттің өзгеруін және дамуын оқырмандар Қытайдан тыс жүрген эмигранттарға ауызша айтып беру арқылы ұрпақтан ұрпаққа беріледі.

«Қытай ерлері» Максин Хонг Кингстонның 1980 жылы жарық көрген әңгімелер жинағы. Бұл Кингстон отбасында ерлер тарихына назар аудара отырып «Жауынгер әйел» романының жалғасы болып табылады. Ол 1981 жылы Nonfiction ұлттық кітап сыйлығын жеңіп алды.

Кингстон «Жауынгер әйел» мен «Қытай ерлерін» бір кітап сияқты жазады және бірге оқып келіп, ол ерлердің тарихындағы кейбір әйелдер тарихы тұрғысынан феминистік тұрғысынан әлсіретуі мүмкін деген қорқыныштан оларды бөлек жариялауға шешім қабылдады. А.Роберт Ли АҚШ-тағы Қытай қонысының «баяндамалы генеалогия» жинағы деп атайды, алғашқы колониялардан ағылшын-американдық тарихтар желісі бойынша жазылған шығарма. Kingston оның отбасында әйелдің тарихын тек әңгіме арқылы естіген өз тарихын айту үшін, ол өз отбасының белгілі тарихын гипотетикалық ойларымен және Қытай Америкасының заңдық тарихымен араластырады. Оның кітабы Америка Құрама Штаттарының бейнесі Қытаймен өзара қарым-қатынастарын өзгереді. Сонымен қатар, атауы қытайлықтарға қарсы американдықтардың

нәсілшіліктен әдейі бас тартуды ұсынып бейнелейді: «Қытай» термині жалпы түк болмады (мысалы, Джон китаец), қытайлықтар өздерін «Китай Мен» деп атады: таң жын (қытайша: 唐; пиньині: Tang Ren).

Мысалы, жазушы Чжан Юн «Жабайы аққулар» романының алғы сөзінде өзінің өмірлік тәжірибесін баяндап, оның өміріндегі дәстүрлі қытай мәдениетінің әсері жайлы айтпы кеткен. «Жабайы аққулар» 1991 жылы жарыққа шықты. Бұл оқиға оның өмірін өзгертті: ол жазушы болдым. Ол бұл туралы әрдайым армандаған. Бірақ Қытайда тұрған кезде Чжан Юн кітап жазу және оны жариялау туралы ойламады, өйткені сол жылдары Мао ел басқарған, және оның сансыз саяси науқандары кезінде барлық жазушылар дерлік қуғынға ұшырады. Біреулерді құғынғы ұшыратты, басқаларын лагерьлерге жіберді, үшіншілерді өзін-өзі жетік өлтіруге дейін апарды. 1966-ші және 1967-ші жылдары Мао құрған, Ұлы тазалау кезінде (қате «мәдени революция» деп аталған), адамдарда үй кітапханаларында сақталған кітаптардың көпшілігі отқа жағылды. Чжан Юннің әкесін, партия қызметкерін, контрреволюцияға қатысқан репрессиионет ретінде жеке кітапханасын өртеуге мәжбүрледі, басқа болып жатқан жайттардың арасында, осының өзі де оның есі ауысуына түрткі болды. Тіпті «үстелге» жазу да өте қауіпті болды.

1978 жылдың қыркүйегінде Чжан Юн Ұлыбританияға келді. Сол уақытта Мао екі жыл бұрын қайтыс болды және Қытай оған тұншықтырғыш оқшаулаудан шыға бастады. Коммунистік Қытай құрылған күннен бастап шетелде оқуға арналған стипендиялар саяси пайымдаулар бойынша емес, академиялық бойынша бөлінді. Емтихан тапсырып, және 1949 жылдан кейін, халық сол кезде шамамен тоқсан миллион адамды құраған Сычуань провинциясының тауларымен және өзендерінен ол елден шыға алды, батысқа оқуға алғашқы болып Чжан Юн өзін санаған. Бұл ол үшін керемет сәттілік болды. Өйткені ол көңіліндегін бәрін жазуға еркіндік алдым.

Жазушының бірінші және ең күшті әсері Британ қоғамының таңғажайып әлеуметтік біртектілігі болды. Ол элитарлық коммунистік отбасында дүниеге келгендіктен, иерархиялық және классикалық құрылымданған Қытай Маоның кезінде білді. Ешкім қандай да бір қарағайлы санаттың қатты шеңберінен шыға алмады: сауалнамада туған күні мен жынысының жанында «әлеуметтік шығу тегі» деген баға өзгеріссіз тұрды. Бұнымен мансап, адамдармен қарым – қатынасты, бүкіл өмірді анықталатын. Жоғары сатыдағылардың өкілдері жиі өздерін жоғары санады, ал «жаман» отбасында дүниеге келгендердің өмір сүруі қиын болды. Нәтижесінде олар барлығы қандай жанұядан туылып, бірінші танысу кезінде осы мәселені жиі қоюға келісі. Лондондағы іс басқаша болды - бұл жерде барлығы тең болып көрінді, тіпті ешкім де шығу тегі туралы ойланбайтын.

Қытайда оларды фактілер негізінде емес, марксистік теориялар немесе Мао ойлары негізінде, немесе «партия сызығынан» негізге ала отырып, осының бәрі оған қарама — қайшы келді, тіпті фактілердің өздерінен де бас тартты және олар тозды. Кампусқа өз бөлмесіне бара жатқанда, әдемі көлдің жағасындағы қанаттылар көбі мекендеп тұрғанын, керемет көлді көріп, Чжан Юн өмірдегі жаңа айналым туралы ойлады. Ол өзін осы құстар сияқты еркін сезінді. Ашық ойлау – бұл сондай оңай, бірақ оған жол осындай ұзақ болды[8, с.111].

«Жабайы аққулар» романы әлі күнге дейін Қытайда жариялануға тыйым салынған шығармалар қатарына жатады

XXI ғасырдағы қытай-американдық әдебиеті XX ғасырдың Қытай тарихы туралы қытай-американдық әдеби түсініктер және транспарифтік иммигранттық тәжірибе бізді бүгінгі күні: ҚХР, Екінші дүниежүзілік соғыс, коммунистік революция, мәдени революция сияқты болмаған кезде орын алған оқиғалар қатарын жанасуға алып келеді. Суық соғыс пен сандық дәуірден кейін әлем тұрғысынан шарттарды еске салып, бұл тарихи оқиғалар Қытайдағы көптеген адамдардың жаңа әлемге қадам басуды армандайтынындарды шабыттандырады.

Қытай халқы негізінен диаспорамен жұмыс істегенде Дэн Сяопиннің тәжірибесіне сүйенеді және оның шетелдік Қытай диаспорасына қатысты айтқан сөздері көбінесе насихат түрінде пайдаланылады. Бұл идеяның негізгі ойы – хуачао (шетелде өмір сүретін қытайлар) біртұтас қытай ұлтының бір бөлігі болып табылады және олар орындайтын жоғары миссиясы - қытай халқының оңалуы мен Қытай мемлекетінің өркендеуіне қол жеткізуін оңайлату. Қазіргі таңда

Қытай билігі осы идеяларды олардың ұлы халқының қайта жаңғыруына және Қытайдың әлемдік ықпалын таратуға қол жеткізу үшін бұл қағиданы ұстанады. Қытай диаспорасы ҚХР мен дамыған елдерді байланыстыратыны сөзсіз. АҚШ пен Канадада хуацяо жағдайына оралғаннан кейін, бүгінгі күні жазушылардың көптеген қытайлық өкілдері өздерінің туған мемлекетінің мәдениет саладағы мүддесін қорғай алатынын атап өткен жөн. [9, с.78].

Жоғарыда айтылғандай Максин Хун Кингстон, Эми Тан (Amy Tan) және Гиш Цзень (Gish Jen), Фрэнк Чиня (Frank Chin) және Дэвид Генри Хуана (David Henry). Бұл жазушылар АҚШ-та дүниеге келгенмен, жазғана романдары, әңгімелерінен, повестьтерінен жүректері «Отаным» деп, Қытай деп, Қытай халқы деп соғатыны белгілі. Өйткені қанында бар нәрсе, ана сүтімен де берілген жерім деп, еліп деп соққан жүректен шыққан сөздерді, эмигрант ретінде көшіп келгенде көрген қиыншылықтары мен қуаныштары, бірінші мектебі, бірінші университеті, алғашқы махаббат сезімін, осының барлығын қағаз бетіне түсірмеу мүмкін емес.

Максин Хун Кингстонның «Америка актерлерінің алмұрт бағы» деген жұмысындағы кейіпкердің цитаталарынан: «Мен тастап кеткен адамдарды және орны жоқ адамдарды шақырамын», - деп айтқаны, ол кез-келген нәсіл болуы мүмкін екенін ескере отырып, «күлкілі» актерлерді өз спектакілін жасауға таңдағысы келеді. Осыған орай нәсілдік, шыққан қоғамдық ортасы, әлеуметтік шығу ортасы деген тақырыптар жанға батқандай...

Эми Танның «Қуаныш пен сәттілік клубы» романында ананың қамқорлығы, қыздардың қарым – қатынасы, жастардың үлкенге деген құрметі, қытай әйелдерінің бастан өткізген қайғы – қасіреті туралы жазылған.

Эми Танның «Жүз құпия сезімдер» атты романында «Ин-ян даосизм теориясын, реинкарнация туралы буддийлік сенімдерді ішінара пайдалана отырып, Инь-ян әлемнің гибридік философиялық тұжырымдамасын жасайды және осы ұғымдарды махаббат пен еркін христиан принциптерімен біріктіре отырып... Ин әлемінің барлығына ашық екенін дүйім жұртшылыққа айтқысы келді.

Келсі танымал жазушы Лиза Сидің «Қар гүлі және құпияға толы желдеткіш» шығармасы - бұрыннан өзгерген ел мен жоғалып кеткен мәдениет туралы әңгімелейтін роман. Лиза Си өз батырларын өмірге шақырумен қатар, бүгінгі күні бізге таңқаларлық және аз түсініксіз болып көрінетін қарым-қатынастар мен сезімдерді қалпына келтіріп қана қоймай, әңгімеге көптеген қызықты этнографиялық егжей-тегжейлерді қосып, бізге белгісіз тұтас мәдени қабатты жандандыра білді. Кітап Қытай тарихымен жанасуға мүмкіндік береді, өйткені онда сипатталған көптеген оқиғалар — тайпа көтерілісі, императорлардың ауысуы-шын мәнінде орын алды және оның ежелгі мәдениетінің түсінуіне жақындады...

Жоғарыдағы мысалдар арқылы біз эмигранттар әдебиетінің қазіргі заманғы қытай әдебиетінде қаншалықты салмақты орын алатыны жайлы ой толғадық, ХХІ ғасырдағы қытай қоғамының дамуындағы қалтарысқа толы проблемалар жайында қалам тербеген қытай жазушыларының көркем туындылары арқылы қазақстандық оқырандарға осы кезге дейін беймәлім болып келген тың тақырыптарды ортаға салып, талдап беруге тырыстық. Болашақта аталған жазушыларының шығармаларын қытай тілінен қазақ тіліне аудару – алда тұрған мақстаттардың бірі деп білеміз. Себебі көршілес жатқан алпауыт халықтың қазіргі тыныс-тіршілігін білу үшін ең алдымен оның рухани әлеміне үңіліп, зерттеп, зерделеу қажет деп танымыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Сима Юнджи. Мәдениет әлеуметтануы. Шандун халықтық баспасы. 2018. – С. 84.
2. Лю Ганжи. Қытайлық ұлттық рух туралы пікірлер // Ухань университетінің хабаршысы. № 1. 2022. – 87 б.
3. Робин Коэн, «Диаспоралар, ұлт - мемлекет және жаһандану», жаһандық тарих және көші-қон, ред. Ванг Гунгву (Боулдер, СО: Westview Press, 1997 ж.), – 135 б.
4. Wild Swans: Three Daughters of China /Jung Chang. — London: Simon & Schuster, 20020. — 530 p.

5. Snow Flower and the Secret Fan /Lisa See. — New-York: Random House, Inc, 2019. — 257 p.
6. Нью-шу [Электронный ресурс] / Википедия — свободная энциклопедия. — Электрон. текстовые дан. — Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D1%8E%D0%B9-%D1%88%D1%83>, свободный
7. Кенжебаева А.А., Шынарбекова Ж.М. Эми Тан Және А. Кемелбаева шұғармаларындағы символдық колдану ерекшеліктері // Филологиялық аспект: халықаралық ғылыми-практикалық журнал. 2019. № 3 (47). – С 97-117.
8. Кенжебаева А. Ә. XX-XXI ғасырлар тоғысындағы қытай әдебиеті, оқу-әдістемелік құралы - Алматы, 2017. – 48б.

王欣然

阿里·法拉比哈萨克国立民族大学
东方学系汉学教研室硕士研究生，
哈萨克斯坦阿拉木图市

努尔贾耶娃·阿丽娜

哲学博士，哈萨克国立大学东方学院
东方语言系汉学教研室讲师，
哈萨克斯坦阿拉木图市，

a.n.6180083@list.ru

赛力克·穆斯塔帕

阿里·法拉比哈萨克国立民族大学
东方学系汉学教研室讲师
哈萨克斯坦阿拉木图市，

serikmus39@gmail.com

现代汉语外来词研究现状综述

摘要：目前，在现代汉语的研究中，词汇领域的研究相对比较薄弱。与语音语法相比较，汉语词汇的研究仍处在相当初级的阶段，研究成果也相对较少，外源词作为词汇的一个组成部分，涉及面非常广泛，包括国家，民族，地理，文化习俗，宗教，政治，意识形态等等，但由于研究难度较大，研究成果颇为稀少。所以本文旨在对于已有的研究成果，从研究内容，研究方法等角度进行分析。以便后来的学者能够在本文中迅速了解现代汉语外来词研究现状。并有针对性的查找资料。

关键词：汉语、外来词、汉语教学、外来词研究、汉语中的外来词

Wang Xinran

Master of Arts

Faculty of Oriental Studies

Al-Farabi Kazakh National University

Almaty, Kazakhstan

Nurzhayeva A.M.

PhD, lecturer at Faculty of Oriental Studies

Al-Farabi Kazakh National University,

Almaty, Kazakhstan,

e-mail: a.n.6180083@list.ru

Serik Mustapa
Candidate of Philology
lecturer at Faculty of Oriental Studies Chinese studies
Al-Farabi Kazakh National University
Almaty, Kazakhstan
e-mail: serikmus39@gmail.com

A REVIEW OF THE CURRENT STATUS OF RESEARCH ON LOANWORDS IN MODERN CHINESE

Abstract: At present, in the study of modern Chinese, research in the field of vocabulary is relatively weak. Compared with phonetic grammar, the research on Chinese vocabulary is still in its infancy, and there are relatively few research results. As a component of vocabulary, foreign words cover a wide range of topics, including countries, ethnic groups, geography, cultural customs, Religion, politics, ideology, etc., but due to the difficulty of research, research results are quite scarce. Therefore, this article aims to analyze the existing research results from the perspectives of research content and research methods. So that later scholars can quickly understand the current status of research on modern Chinese loanwords in this article. And search for information in a targeted manner.

Key words: chinese, loanwords, chinese teaching, loanword research, loanwords in Chinese

Уаң Шинран
Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлтық университеті
Шығыстану факультетінің магистранты
Қазақстан, Алматы қ.

Нұржаева А.М.
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлтық университеті
Шығыстану факультеті,
Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: a.n.6180083@list.ru

Серік М.
Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлтық университеті
Шығыстану факультеті,
Қазақстан, Алматы қ.
E-mail: serikmus39@gmail.com

ҚАЗІРГІ ҚЫТАЙ ТІЛІНДЕГІ КІРМЕ СӨЗДЕРДІҢ ЗЕРТТЕЛУІ ЖАЙЫНДА

Аңдатпа: Қазіргі уақытта қытай тілін зерттеуде қытай тілінің ең үлкен бөлігі болған лексика саласындағы зерттеулер салыстырмалы түрде кемшіл. Фонетика, грамматикамен салыстырғанда қытай тілінің лексикасы бойынша зерттеулер әлі де алғашқы сатыда, зерттеу нәтижелері салыстырмалы түрде аз. Сөздік құрамның құрамдас бөлігі ретінде шетел кірме сөздері өзге елдер, этностардың географиясы, мәдениеті мен әдет-ғұрыптары, дін, саясат, идеология және т.б. салалары мен тығыз байланыста, бырақ зерттеудің қиындығына байланысты зерттеу нәтижелері де айтарлықтай аз. Сондықтан бұл мақала қол жеткен зерттеу нәтижелерін мазмұны мен зерттеу әдістері тұрғысынан талдауды мақсат етеді. Мақалада қазіргі қытай тіліндегі сөздерді зерттеу қазіргі жағдайын зерттеушілердің түсінуіне және ақпараттарды тез табуына оңтайлы болу үшін барлық мүмкіндіктер қарастырылды.

Түйін сөздер: қытай тілі, кірме сөздер, қытай тілін оқыту, кірме сөздерді зерттеу, қытай тіліндегі кірме сөздер

一、汉语外来词研究的阶段

早在19世界末,20世纪上半叶,即1949年前,汉语中的外来词就已经被国内外的历史学家,地理学家,考古学家所关注,有的人研究敦煌学,有的人研究中亚史,南海史,元蒙史,他们为了地域或文物本体的研究,不得不考证一些影响文化解读的外来词。如《蒙古史》作者多桑(A. C. M. D'ohsson, 1780~1855或1779~1851),《汉译突厥名称之起源》《吐火罗文考》的作者伯希和(P. Pellier,1878~1945),《匈奴民族考》的作者日本人白鸟库吉(1865~1942),编写《中西交通史料汇编》的中国史地学家张星烺等。而随着西方词汇和日语词汇的引入,对于新名词或者译名的讨论在20世纪初就开始了,但还并未形成体系,都是个别行为,如王国维先生在1905年写过《论新学语之输入》,胡以鲁在1914年写的《论译名》。汪向荣,叶澜1903年编写的《新尔雅》里即引进了科学新概念,新术语,又介绍了日源汉语词。

新中国成立以后,罗常培先生编写了《语言与文化》一书,在该书中,罗常培先生从语言和民族接触角度,对于词汇的借贷现象进行了阐述,同时,历史学家岑仲勉的文章,以《楚辞注要翻案的有几十条——楚辞中的古突厥语》(1951)震惊了语言学界。高名凯、刘正琰《现代汉语外来词研究》(1958)也是在这一时期。同时,外来词的对象来源等也在这一时期的到了广泛讨论。

改革开放以后,随着中外交流不断增加,科学技术迅速发展,大量的外来词迅速涌入人们的日常生活,对于外来词的研究也逐渐增多,此时对于外来的研究增加了两个方面,第一是对语料的考证,如贺阳《北京牛街地区回民话中的借词》。第二是对外来词的整理和编纂,如1984年史有为先生的《汉语外来词词典》。

21世纪至今。2000以后,信息技术迅速崛起,所以网络信息方面的外来词迅速进入中国,近几年的词汇例如AI, WI-FI, 所以对于外来词的研究角度也逐渐增多,例如曹伟的《再论外来词》(2004)是从学科理论方面来阐述的。方龄贵《〈古典戏曲外来语考释词典〉补正》(2005)和《元明戏曲中的蒙古语》(1991),对近古的114条蒙语源外来词的考源,是从词源考证角度来写的,史有为先生主编的《新华外来词词典》(2019)则是工具书的编纂,是大规模的辞书。此外还包括语料的研究,对于文献辞书的研究等等,我会在下一章进行举例介绍。

二、汉语外来词的研究专著分类

本文将汉语外来词研究专著分为四类。

第一类是语言学方面的书籍。比较有名的有黄伯荣、廖旭东的《现代汉语》,邵敬敏的《现代汉语通论》,叶蜚声、徐通锵的《语言学概论》。这三本书是大多数高等院校的教科书,是非常经典的理论著作。这几本书是综合型的汉语研究专著,研究角度方面,他们都是从语音、文字、词汇、语法、修辞等角度进行分类分析。内容方面,则是理论+例子+练习的方式组合而成。而在这些著作的词汇部分,都提到了汉语外来词的内容

第二类是用汉语研究外来词的著作。比较有名的是史有为的《中国外来词》,该书从汉语外来词的总论和历史概述入手,然后深入探讨外来词的性质、功能、类型和规范,最后梳理了当代外来词研究的现状和未来方向。书中既有理论思考,也有大量历史传承和当代新生的外来词实例,展现了外来词与汉字系统相互交织的复杂性。这是第一部描述中国外来词发展轨迹、特点、功能和类别的专著。另一本是高名凯、刘正彦的《现代汉语外来词研究》,该书按来源依次分为英、法、德、日、俄、意、西和中国少数民族语言。这本书的分类也是我撰写外来词论文的主要依据之一,它是按照外来词的来源进行分类的。

第三类是外来词词典概述。目前,专门的汉语外来词词典只有几部。一是1936年上海天马书店出版的胡行之编写的《外来词辞典》;二是1984年上海辞书出版社出版的刘正彦、高名凯、麦永乾、史有为编写的《汉语外来词词典》;三是1990年商务印书馆出版的岑林祥编写的《汉语外来语词典》;四是2001年中国辞书出版社出版的香港华人协会主编的《汉语外来词辞典》。还有《现代汉语新词词典》,2001年由汉语大词典出版社编辑。外来词词典对某一语言中外来词的来源、意义、出处和例证,是一种专门词典。此外,外语词典还能反映不同语言之间的交流和渗透。第一类外语词典排除了过于常见和过于专业的词汇,因为过于常见的词汇人人皆知,不需要解释,如:火车、足球、发动机等。第二类专业词汇见于专著,如《生物词汇书》。虽然收录了大量词汇,但什么是专业词汇,什么是常识词汇,并没有一个标准。第二部《汉语外来词词典》只收录汉语中的一般外来词,除特殊的人名、地名外,一般词和专有名词全部收录。综上所述,以上两部词典主要收录19世纪末以前的外来词,两者互

为补充,满足了用户对一般名词和大部分专有名词的需求。《汉语外来词词典》收录了大量不太常见的外来词,主要是为了满足特殊查询的需要,而《现代汉语新词词典》则主要收录外来词,但由于前述学者群体对外来词的定义不同,为了避免理论上的混乱,编纂者采用了“新词”一词。但如前所述,学者们对外来词的定义仍有分歧,为避免理论上的混乱,编纂者采用了“新词”一词,主要包括两种新词:一是当时创造的新词,即词性新词;二是在旧词基础上增加新义的新词,即词义新词。同时,这本词典不收录人名和地名。换句话说,本词典主要收录19世纪初至20世纪中叶出现的新词,以及明末清初出现的一些词语,这些词语在前三卷中已经比较具体和明确。而这一本字典收录的大部分词语,我们今天仍在使用。总的来说,这四部词典的优点是收录了很多外来词,尤其是19世纪以后的外来词,缺点是对词源的探究不够深入,尤其是早期的外来词。而最新出版的词典,大约在20年前,随着社会的发展,很多词已经被淘汰。而进入21世纪以来,特别是随着互联网信息技术的飞速发展,出现了大量的外来词,这些词典已经不能满足当前学习者的学习需求,这也是我们今天继续学习外语的原因之一。

第四类是期刊与论文目前,关于汉语外来词研究的硕士论文约有200篇,博士论文约有500篇,期刊论文约有500篇(数据来自中国知网)。从研究的外来词词源来看,包括英语、俄语、日语、哈萨克语、印度语等外来语和满、蒙、傣等少数民族语言。从研究角度看,包括词的分类、词的教学、不同词源的比较分析等,但对词的本义研究相对较少。从语义学角度对不同历史阶段的外来词进行分析,这方面的研究较少,只能借鉴一些分类方法和分析专著。例如孔亮的《印度伊斯兰文化中的阿拉伯伊斯兰文化成分》一文从文化层面分析印度语中的借词,在物质文化层面分析阿拉伯语借词的指称对象涉及饮食、服饰、器具和建筑等领域。在制度文化层面,阿拉伯语借词的指称对象涉及行政、军事、司法等领域。在精神文化层面,阿拉伯语借词的指称对象主要涉及伊斯兰教的信仰、功修、礼俗仪轨、神职人员和伦理道德。张欣业的《小庄子方言中的满语借词研究》中提出绥中方言的基本词汇中保存了一定数量的满语借词,这些满语借词丰富了绥中方言的词汇系统。例如稀罕来源于满语chihan,作动词意思是喜爱疼爱,嘞嘞源于满语leolembi,满语意思是谈论议论。冠秀杰的《汉语中来源于印度外来词研究》中提出佛教的产生和传入是中印两国之间最大规模的文化交流,从东汉到宋末这段时间里佛教对中国文化的影响巨大,尤其是对中国传统哲学、宗教、音乐、绘画、语言、文学等方面的巨大影响。所以梵语也是汉语外来词中数量较多的。钟吉娅的《汉语外源词——基于语料的研究》中则从外来词的语料来源,内容,地理分布和演变角度分析汉语外源词。韩淑红《两汉非佛典外来词研究》则是从词源的分布角度来研究,词长,和语义分布角度来分析非佛源外来词。徐彦《从维吾尔族外来词看相关文化对维吾尔族文化的影响》中提到文化交流有诸多的表现形式,在语言学中则集中反映在外来词上。但外来词的产生和发展早已超越了语言学范畴,它反映了异质文化之间的接触和交流。刘娟《汉语外来借词的计量研究》中提到《申报》中的外来词主要来自日语和英语,这些外来词为汉语引入了大量表达新概念的词,很多词语仍保留至今,活跃在现代汉语系统里,使汉语系统更加完善。蒋琼《佛源词语研究》中将佛源外来词从语义方面进行分类研究。例如:伽蓝samghārāma是指佛教僧众居住的庭院,钵多罗pātra是指僧众用的钵盂。梁芳《大般涅槃经》双音外来词研究》中通过词汇特点,外来词的表意方式,词汇结构,成词规律等方面,印证佛经外来词对汉语词汇的发展有着积极的影响。

三.汉语外来词的研究现状结论

(一) 汉语外来词涉及的范围很广。从我们掌握的材料看,汉语外来词的研究主要涉及词汇,语音,语法,文化,历史等多个方面,应该说涉及面比较广,反映了多年来汉语外来词研究者的不懈追求,取得了不少成果。

(二) 研究不均衡。在汉语外来词研究的几个方面中,从词源角度分析的成果最多,其次是外来词的文化研究,其他方面的研究相对薄弱。

(三) 对外来词的历史渊源追溯不够深入,如外来词何时进入中国、外来词在外语中的本义是什么、外来词的语音变化等。这也是我们下一步研究的主要方向。

总之,虽然汉语外来词的研究正在慢慢深入,也取得了一些成果,但与语言学的其他方面相比,进展仍然缓慢。此外,现阶段汉语外来词的研究视角还局限于语言学的本体研究,如进入的历史时期、语音学、语义学等,缺乏与相关学科的结合。接下来我们可以尝试将外来词与汉语教学相结合,将汉语中的外来词单独拿出来单独教学,这样有利于学生对词汇的深入理

解，也能促进汉语教学的发展。我们还可以将外来词与翻译方法结合起来，如选择音译外来词还是意译外来词，汉语中的外来词是否就是目的语中的外来词等。这些研究也将有助于我们翻译理论的发展。此外，我们还可以将文学名著中的外来词作为研究对象，这将有助于我们考证外来词进入汉语的时间及其本义和用法，而要做到这一点，我们就必须深入到历史文献和经典文学作品中去研究它们。最后，由于很多外来词进入中国的时间较早，并且长期与母语词融为一体，人们每天都在使用，很难区分。所以，我们也可以把外来词的研究重点放在历时性研究上，即放在古汉语外来词的研究上，这也需要我们掌握比较全面的古汉语知识。借鉴各学科先进的研究方法，推动汉语外来词研究的发展。

参考文献

1. 吕叔湘《中国语法要略》商务印书馆 北京 2014页 681: 页
2. 罗常培《语言与文化》北京出版社 北京 2011年 193页
3. 朱德熙《语法讲义》商务印书馆 北京 1982年 231页
4. 黄伯荣、廖旭东《现代汉语》高等教育出版社 北京 2017年 245页
5. 邵敬敏《现代汉语通论》下册 上海教育出版社 上海 2016年159页
6. 叶蜚声 徐通锵《语言学纲要》北京大学出版社 北京 2010年 254页
7. 史有为《汉语外来词》商务印书馆 北京 2013年 279页
8. 刘正彦、高明凯、麦永谦、史有为《汉语外来词词典》上海辞书出版社 上海 1985年 422页
9. 岑麟祥《语言学史概要》北京图书出版公司北京公司 北京 2011年 401页
10. 史有为《新华外来词词典》商务印书馆 北京 2019年 1604页

УДК 8.512

ҚЫТАЙ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНДЕГІ ДЫБЫСТАС СӨЗДЕРДІҢ ЖАСАЛУ ЖОЛДАРЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қадырбекова К. И. ¹, Абықанова Д. Б. ²,

¹аға оқытушы, магистр

«5B05020700-Аударма ісі»

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ

Алматы, Қазақстан

¹e-mail: karlygashki@mail.ru

²dinara065@gmail.com

Түйіндеме: Мақалада қытай-қазақ тілдеріндегі дыбыстас сөздердің өзіндік дара сипатына көңіл бөлініп, осы екі тілдегі дыбыстас сөздер салыстырылған. Қытай тілінің құрылымы зерделене отырып, оның негізгі бірліктері көрсетіледі. Маңызды бірліктер деңгейінде сөйлем құрылымы қарастырылады.

Кілт сөздер: қытай тілі, қазақ тілі, дыбыс, сөйлем, фонема, интонация, синтагма, салғастыру, құрылым.

Kadyrbekova K.I. ¹, Abykanova D.B. ²,

¹senior teacher, master of pedagogical sciences

«5B05020700-Translation studies»

KazUIRandWL by Ablai Khan

Almaty, Kazakhstan

¹e-mail: karlygashki@mail.ru

²teacher, master of philological sciences

²dinara065@gmail.com

Summary: The article focuses on the unique nature of sound words in the Chinese-Kazakh languages and compares sound words in these two languages. With the study of the structure of the Chinese language, its basic units are indicated. At the level of essential units, the sentence structure is considered.

Keywords: Chinese, Kazakh, sound, sentence, phoneme, intonation, syntagma, comparison, structure.

Тіл-әлеуметтік құбылыс болып саналады, яғни, қарым-қатынас құралы бола отырып, тіл, айна ретінде, оның тасымалдаушыларының ерекшеліктерін, олардың мәдениеті мен тарихын бейнелеп қана қоймай, сонымен қатар, қоғамдағы барлық өзгерістерге жауап береді. Адамның қоғамда қабылдануы, оның қоғамдық және кәсіби қызметтегі беделі қарым-қатынас қалай жүріп жатқандығына байланысты болады. Қарым-қатынастың негізгі элементі-сөйлеу. Дыбыстас сөздердің қытай-қазақ тілдерінде өзіндік дара сипаты бар. Қытай-қазақ тілдеріндегі дыбыстас сөздер екі тілде де өз алдына жеке зерттеліп келсе де, қазірге дейін оларды арнаулы салғастыра зерттеген ғылыми еңбек жоқ. Кез-келген тілдің құрылымын зерттей отырып, ең алдымен оның негізгі бірліктерін бөліп көрсету керек. Тілдің бөлінуі екі деңгейде жүреді. Маңызды бірліктер деңгейінде сөйлем – синтагма (фраза) – сөз – морфема – фонема ерекшеленеді. Сегменттеу мұнда тілдің барлық деңгейлерінің бірліктерін қамтиды, сондықтан оны аралық типтегі сегментация деп атауға болады.

Фонетикалық деңгейде фраза – сөйлеу тактикасы (фонетикалық сөз) – буын – дыбыс сияқты бірліктер ерекшеленеді. Мұнда сегментация тек бір деңгейдің (фонетикалық) шеңберімен шектеледі, сондықтан оны ішкі деңгейлі сегментация деп атауға болады. Тілдің интонациялық құрылымын құратын және коммуникативті тапсырманы өзектендірудің құралы болып табылатын фонетиканың басқа бірліктері бар екенін атап өткен жөн. Мұндай құралдарға интонация, стресс және дыбыстар жатады [1]. Кез-келген тілдің реңдері туралы айтатын болсақ, алдымен оны анықтау керек. Қазіргі уақытта арнайы фонетикалық бірлік ретінде тонның екі анықтамасы бар. Тон-бұл тілде фонологиялық тұрғыдан маңызды буындарды айту кезінде дыбыстас әуезді өзгеруі (жоғары дыбыстасқан сипаттамалар). Тон дауысты жоғарылату немесе төмендету түрінде жүзеге асырылады, ол буын бойында өзгермейді (тең биіктікте) немесе бір биіктік деңгейінен екіншісіне өзгеруі мүмкін. Мұндай деңгейлердің (регистрлердің) саны әр түрлі тілдерде әр түрлі, бірақ тұтастай алғанда ол 4-тен аспайды (жоғарғы, екі орта және төменгі). Буын бойында регистрді өзгертпейтін дыбыстар тегіс деп аталады; регистрді өзгерту жылжымалы (контурлы) деп аталады. Соңғы сипаты бойынша топтастырылады бағыттағы: однонаправленные (байланыс желісін/нисходящие), двунаправленные (шығып келе жатқан нисходящие/нисходяще-байланыс желісін). Мысалы, қытай тілінде *ma1* - «ана» (тегіс тон), *nan2* - «Оңтүстік» (көтерілген тон), *li4* - «тұру» (төмен түсетін тон), *xie3* - «жазу» (төмен түсетін тон) [3].

Дыбыстас сөздер қытай тілінде өткен ғасырдың 60-жылдарынан бері қытай тілі грамматикасына арналған ғылыми еңбектерге енгізіліп біршама жүйелі зерттеліп келеді. Қытай тілінде бұл екі сөз табының ортақтығы ретінде де олардың дыбысқа қатысты пайда болу ерекшелігі аталады. Соған байланысты қытай тілінде еліктеу сөздерін қазақ тіліндегідей дыбыстас сөздер және бейнелеуіш сөздер деп бөлу дағдысы жоқ.

Түбір морфеманың ерекшеліктерінің бірі – оның сөзде орнының бекітілмеуі болып есептеледі, яғни, сол бір ғана түбір морфема сөзде басқа морфемалар мен байланысы турасында әртүрлі орында болуы ықтимал. Ол мүмкін сөздің басында, яғни, көмекші сөздің аяғында көмекші морфемалардан кейін және ортасында келуі мүмкін. Түбір морфеманы –А, көмекші морфеманы – Б деп белгілеп алып, түбір морфемалардың қытай тілі сөздеріндегі әртүрлі қызметтеріне мысал келтіреміз. 1. А: 风 - жел; 雪 қар, 2. А.А: 山洞 - үңгір; 草木 - өсімдік; (ААА) 接力赛 эстафета; 3. А.Б: 木头 - ағаш;

4. А.А.Б: 接生员 - акушер; 箭靶子 – нысана, 5. А.Б.Б: 学者们 - оқымысты; 记者们 – журналист, 6. А.А.А.Б: 始作俑者 - ұрыс бастаушы, 7. Б.А: 老乡 - жерлес; 非法 – заңсыз, 8. А.Б.А: 男子汉 - ерадам; 果子冻 - тәтті тамақ 9. Б.А.Б: 老头子 - қарт; 第三者 - бөтен адам 10. Б.А.А.Б: 老百姓们 – тұрғындар

Өз алдына дербестігі жоқ, тек сөз құрамында түбір морфемаға жалғанып қолданылғанда ғана, белгілі бір мағынаға ие болатын көмекші морфемалар аффикстік морфемалар немесе аффикстер деп аталады[4].

Аффикстер мағынасы мен қызметі жағынан әр түрлі. Аффикстің кейбіреулері сөз бен сөзді байланыстырып, олардың өзара қарымқатынасын білдіреді. Сөз бен сөзді байланыстырып, олардың бірбіріне қатынасын білдіретін аффикстер сөз түрлендіруші аффикстер, ал олардың грамматикалық мағыналарын реляциялық мағына деп аталады. Реляциялық – мағынаның «relatio» (қарымқатынас) деген сөзінен жасалған термин. Көмекші морфемалар немесе аффикстер осылайша екі үлкен топқа бөлінеді де, әрбір жеке тілде олар сол тілдің грамматикалық құрылысының ерекшелігіне орай бірнеше түрге ажыратылуы мүмкін. Мысалы: 微: 微薄 :-мардымсыз, 琥: 琥珀 жақұт Орыс тіліндегі көмекші морфемалар немесе аффикстердің префикс, суффикс, флексия деп аталатын түрлері бар. Орыс тіліндегі суффикс деп аталатын морфема түркі тілдерінде, соның ішінде, қазақ тілінде жұрнақ деп аталатын морфемаға сәйкес келеді де, түбірдің соңынан жалғанады. Орыс тіліндегі суффикстермен барабар қызмет атқартын көмекші морфема – префикс. Суффикстер түбірдің соңынан жалғанса, префикстер түбірдің алдында тұрады. Түркі тілдердің бірі қазақ тілінде беймаза, бейтаныс, бейуақ, бейшара, бейхабар тәрізді сөздердің құрамында иран тілдерінен енген бей- префиксі ұшырасады. Бірақ ол префикстің қызметін атқармай, тек аталған сөздердің құрамында ғана қолданылып, бөшектенбейтін бір тұтас ретіде ұғынылады.

Енді қытай тілінде көп қолданылатын префикстерді атап өтейік: 老, 阿, 弟, 初, 超, 非, 无, 不, 反, 自, 可, 小 Қытай тілі префикстерге қарағанда суффикстерге бай. Негізгі сөздің түбіріне немесе сөзге суффикстің жалғануы префикстердегідей сөз бір сөйлем мүшесінен екінші бір сөйлем мүшесіне ауысуын білдіре алады. 教(етістік) + 员 - 教员 мұғалім; 胖(сын есім) + 子 - 胖子 толық (зат есім). 骗(етістік) + 子 骗子 өтірікші.

Суффикстердің түбірден кейін тұратындығы белгілі. Қытай сөздерінде жалғау болмайды. Суффикстік морфема сөзде ең соңғы орынға ие, бірақ басқа да қызметтер атқара отырып, негізгі және суффикстік морфемалар арасында орналасады. Мысалы: АБА: 果子酱 джем, АББ: 苦头儿 – бақытсыздық, АБББ: 石头子儿 тастар. Көмекші морфема сөзжасам және грамматикалық сөз түрлендіруші және форма тудырушы болып екіге бөлінеді. Қытай тіліндегі сөз түрлендіруші морфемаға 儿 суффиксі жатады, яғни 儿 зат есім мен есімдіктің көпше түрі, ал 了, 过, 着 етістіктің жұрнақтары. Қытай тілінде көмекші сөздердің белгіленген екі категориясы бар.

现代汉语 “Қазіргі заманғы қытай тілі” еңбегінің авторы Ху Юйшу сөз жасам морфемасының грамматикалық және лексикалық мағыналары өзара бірбірімен біріге алады. Сонымен қатар олар суффикс 员, 者, 性, 化 (教员 сөзінде мұғалім, 学者 ғалым, 人们 ыңхалықтық, 集体化 коллективтендіру) лексикалық та грамматикалық та мағынаға ие.

Ал (反革命 контрреволюция, 非常 өте, 不法 заңсыз) деген сөздердегі 反, 非, 不 префикстері тек лексикалық мағынаға ие; 老, 阿 (老师 мұғалім, және 阿姨 - апай) сөздеріндегі 老, 阿 префиксі және (桌子 үстел, 花儿 гүл, 木头 - ағаш) сөздеріндегі суффикстері тек грамматикалық мағынаны береді.

Дыбыстас сөздердің мағыналық сипатына келсек, қазіргі қытай тілінің омонимдес дыбыстас сөздерінің көп бөлігі фонетикалық буындармен байланысады. Қытай тіліндегі бір буынды дыбыстас сөздердің шамамен 90% омонимдес дыбыстас сөздер. Қытай тілі буындарының шегі дыбыстас сөздер шегімен сәйкес келгендіктен фонетикалық буындар омонимдес дыбыстас сөздерге, соның ішінде бір буынды дыбыстас сөздердің пайда болуы мен қолданылуына тікелей әсерін тигізді. Қытай тілінің омонимдес дыбыстас сөздері әртүрлі буындардың түбірі бола алатын және лексикалық омонимдермен байланыста болатын түбір дыбыстас сөздерді қамтиды. Мысалы: лексикалық омонимдер 意 мағына, 异议 қарсылық білдіру – барлық дыбыстас сөздер омонимдес: 义 мағына, мән, 意 ой, пікір, 异 айырмашылық, ерекшелік, 议 талқылау.

Әртүрлі дыбыстас буындар мен әр түрлі сөзжасамдық құрылымның ерекшелінуі омонимдік дыбыстас сөздерде болуы мүмкін. Мысалы, әр түрлі дыбысталатын сөздер 伐木 ағаш дайындау және 罚金 ақшалай айып, омонимдес түбір дыбыстас сөздер 伐 жару және 罚 жазадау.

Омонимдес түбір дыбыстас сөздер 坐 отыру және 作 жазу. Сөздердің әр түрлі сөзжасамдық құрылымдарында: 坐落 орналасу, 作者 автор. 现代汉语词典-да омонимдік морфема үі-дің 90 түрі бар. Енді солардың біразына мысал келтіріп өтейік 谊 байланыс, 溢 жайылу, тасу, 挹 пікір, 译 аудару.

Қытай тілінің екі және көп буынды дыбыстас сөздер арасында омонимдес дыбыстас сөздер болмайды. Ал көмекші сөздер омонимдес дыбыстас сөздері бола алады. Омонимдес дыбыстас сөздер полисемиямен шектеседі және жалпы тіл білімінде әр түрлі тілдік деңгейге бөлу турасында әлі күнге дейін қатаң сын жоқ. Шындығына сайып келгенде, омонимдес дыбыстас сөздер мен полисемиялардың арасындағы шегін анықтау айтарлықтай қиын жағдай туғызды. Сонымен бірге полисемия түбір морфемаға қалай тән болса, көмекші морфемаға да солай тән.

Қазіргі қытай тіліндегі морфемалық синонимия деп – дыбыстас сөздердің семантикалық ұқсастықтары мен тепетендігі және дыбыс қабаттарының айырмашылығын айтамыз. Синонимдес морфема түбір және көмекші болуы мүмкін. Мысалы, келесі төмендегі екі қатардағы түбірлі дыбыстас сөздер синонимдес: 1. 悲 қайғы, мұн, шер, 哀 қасірет, күйік, 凄 қамығу, қайғыру, 痛 қайғы. 2. 死 қаза болу, 亡 дүниеден өту.

Синонимдес түбірлер сөз құрамында қолданылып, лексикалық синонимдермен байланысады: 亡故 қайтыс болу, 丧命 өмірден өту. Екі синонимдес түбірлі дыбыстас сөздер байланысып, бір сөз құрай алады: 代替 орнын басу (代 орындау, уәкіл болу, 替 орнына үшін).

Қытай тілінде екі синонимдес дыбыстас сөздерден және керісінше, ретті орналасқан сөздер тұрады: 展开 жайылу, ашылу, 开展 дамыту, өрістету.

Көмекші синонимдес дыбыстас сөздердің қызметтері бірдей. Олар жаңа сөздердің және синтаксисті және синтаксисті емес грамматикалық формаларын құру үшін қолданады. Мысалы, суффиксті омонимдерге келесі дыбыстас сөздер жатады: 者, 员 .

Сонымен бірге синонимді префиксті дыбыстас сөздер бар. Оларға: 无, 非 жатады. Қытай тілінің синонимдес тілдері басқа тілдер сияқты белгілі бір мағынаны білдіріп, кейбір жағдайларда семантикамен сәйкессе, ал кейбір жағдайларда тек жарымжартылай сәйкеседі. Полисемантикалық синонимдес дыбыстас сөздердің басқалардан ерекшелігі бірбірлеп немесе бірнеше мағыналармен сәйкес келуі мүмкін. Осыған сәйкес синонимдес морфема абсолютті және жартылай болып бөлінеді. Синонимдес байланыстағы түбірлі дыбыстас сөздердің көп бөлігі түбірлі дыбыстас сөздер сияқты көп мағыналы болуы мүмкін. Мысалы: 说 мен 讲 дыбыстас сөздердің лексикалық мағынасы 说: сөйлеу, айту, дәттеу, түсіндіру, ұғындыру, сөгу, кінәлау. 讲: сөйлеу, баяндау, әңгімелеу, ақылдасу, мән беру. Еңлтірілген мысалдардан көрінгендей 说 мен 讲 дыбыстас сөздері өзара полисемантикалы.

Синонимдес дыбыстас сөздер стилистикалықтан өзгеше болуы мүмкін. Стилистикалық синонимдес қытай тілінің түбірлі және көмекші дыбыстас сөздеріне тән. Стилистикалықтар түбірлі дыбыстас сөздерден ерекшеленеді.

Мысалы: 乞 жалыну (кітаби стиль) және 请 сұрау (ауызекі стилі), синонимдес сөздер 乞求 сұрау, жалыну және 请求 өтінішпен сұрау.

Мағыналары бірбіріне қарамақарсы аффикстер антонимді суффикстер деп аталады. Қытай тіліндегі антонимдес аффикстер түбір дыбыстас сөздер болып табылады. Мысалы: 爱 жақсы көру, 恨 жек көру, 大 үлкен, 小 кіші. Қытай тілінде екі антонимді аффикстен құралған сөз бар. Ол: 开关 өшіру, 大小 өлшем.. Лексикалық антонимдері жұп антонимдес дыбыстас сөздерден құралуы сирек кездеседі. Мысалы: 1. 前进 алға басу, 后退 артқы аяқ (前 алдыңғы, 后 артта, 进 кіру, 退 шегіну). 2. 强大 күшті, 弱小 әлсіз (强 күшті, 弱 әлсіз, 大 үлкен, 小 кішкентай). 3. 生存 күн көру, тіршілік, 死亡 өлім (生 – туылу, 死-өлу, 存-өмір сүру, 亡- қайтыс болу) Қазіргі заманғы қытай тілі дыбыстас сөздері өте күрделі семантикалық құрылымды қарымқатынаста болады.

Қорыта айтқанда қытай-қазақ тілдеріндегі дыбыстас сөздері екі тілде де басқа сөз таптарына ұқсамайтын өзіндік дара сипаттарымен көрінеді. Яғни, дыбыстас сөздер екі тілде де жеке тұрып сөйлемдік мәнге ие болады. Қалыптасуы жағынан қытай тілінде дыбыстас сөздер дыбыстас қ еліктеу жолымен пайда болса, қазақ тілінде оған қоса еліктеу сөздердің бейнелеуіш

түрі бар. Қытай тілінде қазақ тіліндегідей бейнелеуіш сөздер арқылы білдірілетін мағына басқа сөз таптарының сөйлемдегі қолданылу ерекшеліктері арқылы көрініп отырады. Қытай тілінде морфологиялық түрлену болмайтындықтан, дыбыстас сөздердің сөйлемдегі қызметі қазақ тіліндегідей икемді емес. Қазақ тілінде дыбыстас сөздер өз мағынасында тұрып та, заттану арқылы септік жалғауларын қабылдап та, сөйлемнің кез-келген мүшесінің қызметін атқара алады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Құлжанова Б. Қазіргі қазақ тілі. Лексикология. Оқу құралы. А., 2015.
2. Смағұлова Г.Н.. Фразеологизмдердің семантикалық категориялары. Оқу құралы. А., 2015.
3. Семенас А.Л. «Лексика китайского языка». М., 2000
4. 黄为之/主编 《经贸初级汉语口语》-北京: 北京语言大学出版社, 2016 (255页)
5. 成功之路. 进步编, 提高编 (符1CD+听力文本, 2014, 北京语言大学出版社, 邱军主编).

УДК 811.581.11

Нурпеисов Д. Ж.

студент 2 курса ОП «Переводческое дело -восточные языки»
Казахского университета международных отношений
и мировых языков имени Абылай хана,
г Алматы, Республика Казахстан.
e-mail: firehawk397@gmail.com

Научный руководитель: магистр переводческого дела, ст. преподаватель
Езмахунова А.Р. e-mail: arzusha85@mail.ru

КИТАЙСКИЕ ТРАДИЦИОННЫЕ МУЗЫКАЛЬНЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ КАК МЕДИУМ МЫСЛИ КИТАЙСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ

Аннотация: В этой работе углубленно изучается вопрос о древности традиционных музыкальных инструментов на территории современного Китая и их актуальности на улице и в специальных учреждениях. Данная работа представляет интерес в изучении культуры на протяжении истории древнего, средневекового и современного Китая, так как музыка идет бок о бок с культурой нации. Тема музыки распространена во многих народах, богатая разными изменениями и уникальностями. Изучение музыкальной литературы и работ музыковедов древности и прошлого помогают построить целую картину менталитета китайцев и то как они почитают свои традиции. В данной работе представлен анализ материала работ, изучающие культуру Китая в разные временные промежутки и проведенный сопоставительный анализ продемонстрированный разными способами, включая и более углубленное изучение характеристик нескольких музыкальных инструментов, которые были одобрены специалистами самой страны. Актуальность темы является изучение музыки как медиума мысли китайского народа в общении народа, как Китай в современности берет пример у других народов для получения продвижения своей культуры.

Ключевые слова: музыка, музыкальные инструменты, культура, история Китая, театр, опера, балет, вокал.

ҚЫТАЙДЫҢ ДӘСТҮРЛІ МУЗЫКАЛЫҚ АСПАПТАРЫ ҚЫТАЙ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ ОЙЛАУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Аннотациясы: Бұл мақалада қазіргі Қытай аумағындағы дәстүрлі музыкалық аспаптардың көнелігі және олардың көшедегі және арнайы мекемелердегі өзектілігі мәселесі терең қарастырылған. Бұл жұмыс ежелгі, ортағасырлық және қазіргі Қытай тарихында мәдениетті зерттеуде қызығушылық тудырады, өйткені музыка ұлт мәдениетімен қатар жүреді. Музыка тақырыбы көптеген халықтарда кең таралған, әртүрлі вариацияларға және бірегейлікке бай. Музыкалық әдебиетті және ежелгі және өткен дәуірдің музыкатанушыларының еңбектерін зерттеу қытайлықтардың менталитеті мен олардың дәстүрлерін қалай құрметтейтіні туралы тұтас суретті құруға көмектеседі. Бұл жұмыста Қытайдың әртүрлі уақыт кезеңдеріндегі мәдениетін зерттейтін еңбектер материалдарының талдауы және әртүрлі тәсілдермен көрсетілген салыстырмалы талдау, соның ішінде еліміздің мамандары бекіткен бірнеше музыкалық аспаптардың сипаттамаларын тереңірек зерттеу ұсынылады. өзі. Тақырыптың өзектілігі – музыканың Қытай халқының қарым-қатынасындағы ой құралы ретіндегі, Қытайдың қазіргі заманда мәдениетін өркендету үшін басқа халықтардан үлгі алуын зерттеу.

Түйін сөздер: музыка, музыкалық аспаптар, мәдениет, Қытай тарихы, театр, опера, балет, вокал.

CHINESE TRADITIONAL MUSICAL INSTRUMENTS AS A MEDIUM OF THOUGHT OF THE CHINESE WORLDVIEW

Annotation: In this work, the question of the antiquity of traditional musical instruments in the territory of modern China and their relevance on the street and in special institutions is studied in depth. This work is of interest in the study of culture throughout the history of ancient, medieval and modern China, since music goes side by side with the culture of the nation. The theme of music is common in many nations, rich in various changes and uniqueness, The study of musical literature and the works of musicologists of antiquity and the past help to build a whole picture of the mentality of the Chinese and how they honor their traditions. In this work, several books are taken that study the culture of China at different time intervals and compare information submitted in different ways, including a more in-depth study of the characteristics of several musical instruments that have been approved by experts of the country itself. The relevance of the topic is the study of music as a medium of thought of the Chinese people in the communication of the people, as China in modern times takes an example from other peoples to get the promotion of its culture.

Keywords: music, musical instruments, culture, history of China, theater, opera, ballet, vocals.

В китайской культуре присутствуют множество примеров оригинальных и заимствованных культурных аспектов, что можно еще раз подивиться уникальностью культуры Китая. Среди культурных черт Китая можно выделить танцы и музыку, так как они тесно развивались друг с другом. Как и любые народы, китайцы с древности занимались музыкой, даже если тогда это было примитивными отбиванием костями по земле. Китайский народ в целом любил символизм и музыку они также не оставили в стороне, во многих трактатах философии, религии китайцы воспринимали музыку как что-то важное для их жизни. И ведь неспроста, если сравнивать нынешнюю ритмичную музыку с древней музыкой войны, можно заметить психологическое воздействие мелодии на человеческий мозг. Только музыка Китая не ограничивалась обычными стуками и плясками. Музыка в целом, как человек развивается и меняется. После создания государственности в Китае начали появляться разные аспекты музыки, их понимание и так далее. Если взглянуть на культуру других народов, то можно заметить, как музыка, как и танцы претерпевали изменения, их значимость их штат и поклонников. Сначала в Китае люди не разделяли танцы, пляски с музыкой, только через несколько веков музыка начала быть самостоятельным искусством. Что бы отследить присутствия живших народов и их

музыкальных инструментов, учёным нужно было только смотреть на разные древние периоды, со времен неолита, стоянки. В те времена уже были распространены разные виды музыкальных инструментов, по типу духовые, ударные и др. Во времена правления нескольких династий, в Китае сложилось так, что правители при дворах собирали множество музыкантов и танцоров для личных выступлений. Примечательно то, что в западном мире такого рода действия со стороны дворян было распространено чуть позже. Также можно отметить что и на западе, и на востоке правители любили собирать у себя придворных музыкантов по разным причинам. Особенностью придворных музыкантов в древнем Китае было их многочисленность, количество танцоров и музыкантов составляло около 10 тысяч людей. А их подготовка к очередному мероприятию можно было услышать на далеких дистанциях. Конечно, династии в Китае, как и мир были шаткими опорами для людей и поэтому они часто сменялись. С приходом новой династии количество штатских музыкантов сократили до тысячи и вместе с этим разделили танцоров из этой отрасли культурного пространства. Настало эпоха Чжэн и стало появляться сольное исполнение на инструментах, которые обычно использовали для фона и для аккомпанемента. Еще при этой эпохе начали появляться смешанные оркестры с разными видами музыкальных инструментов, они разделялись на сами виды инструментов (по типу духовые, ударные, струнные, струнно-щипковые и так далее) и на материалах (кость, металл, керамика и др.) Не стоит забывать и о вокале среди музыкантов, в те времена людям нравилось пение и в каждом народе появлялись хотя бы раз легендарные певцы. Китайцы не были исключением, чего стоит пение вокалиста Цинь Цина которые как некоторые считали «Останавливал своим пением облака в небесах» Если судить по тому времени, то во время правления династии Хань начало иметь свой вес парадная дворцовая музыка которая еще и менялась с каждой церемонией, ибо правители того времени желали собирать разные пляски, песни и мелодии из разных частей страны для разнообразия. Не стоит забывать и о влиянии Конфуцианства на музыку Древнего Китая. Благодаря этой доктрине в конце эпохи Чжоу начали разрабатывать систему церемониалов, в котором вокал и инструментов чередовались в определенном порядке. Во время ханьцев музыка начала распространяться дальше вглубь Китая, охватывая все больше территории влияния культуры, но при этом и другие соседние народы влияли на культуру музыки в Китае (например можно считать струнно-щипковый инструмент Дутар) Истинным периодом рассвета для музыки стало правление династии Суй и Тан, в то время во всех сферах жизни было развитие. Начали появляться разные труды профессоров по теории музыки и вокала. Например в книге «Юэфу Цза Цзи» говорилось: «Умелый певец должен сначала отрегулировать свое дыхание с выдохом от пупка, и лишь когда вдох дойдет до горла, произносить слова, четко выделяя согласные; только так он обретет мастерство и достигнет искусства тех, кто голосом останавливал плывущие облака и кому эхо отвечало в долинах» [1,с.333]. Можно добавить что традиция китайцев в пении выделять согласные буквы сохранились и в нынешнее время, что отлично показывает то, как традиция сохраняется даже спустя тысячелетия. В X веке в музыке Китая появляется новая глава-театральная музыка. При новых династиях того времени желали возвращения придворной музыки что было еще в древности. Культурное обогащение для Китайцев было очень важно и поэтому начали появляться более утонченные виды музыки, которые были еще лиричными и поэтичными, а музыкальная грамотность начала все больше усложняться, во времена династии Тан толком не сохранились нотные заметки, в то время как в новой династии уже занимались о разделении Ладов на нотном стане (из примерно было 60) Дальше идя по времени и династии, династия Сун сменилась династией Юань, впоследствии которой опять же было хорошо для музыки. В те времена у дворян на церемониях играли разные виды и жанры музыки, начиная от танцевальных, традиционных, заканчивая буквально сценками под музыку. «Арсенал музыкальных инструментов пополнилось еще большим количеством инструментов, о которых будет идти дальше речь.

Для начала хотелось бы сказать что количество музыкальных инструментов, которые имеют корни других инструментов довольно много. Как уже было сказано, музыкальные инструменты в Китае имеют свои группы, что были разделены на виды материала, из которого они были

выполнены. В основном это были шелковые, каменные, деревянные, кожаные, металлические, бамбуковые, глиняные и даже тыквенные. Примечательно использование тыквы в качестве основы для духового инструмента. Тут также прослеживается то самое “неопрятный” корень китайской культуры музыки, но это не останавливало китайцев от их использования.

Сэ-это струнно-щипковый инструмент из рода настольных гуслей. Естественно можно увидеть схожесть со многими итерациями этого же инструмента в Евразии, по типу жетігена или того же гуслей. Разницы между Жетігеном и Сэ состоит в материале их производства, часто Сэ делали из крепкого дерева (ими являлись твердолиственные и цветные деревья). Корпус Сэ выполнено в виде коробчатой формы и имело бортики, чтобы не удлинять дальше струны инструмента. Сами же струны были выполнены из шелка и не быстро рвались, то есть материал для инструмента был подобран хороший. Сами струны поддерживаются специальными подставками. Если в казахском народном инструменте для подставок использовали кость и дерево, то у китайцев было все также, то есть использовали слоновую кость, дерево крепкой породы и т.д

Проблемой записи и классификации музыкальных инструментов древнего Китая были широкими альтерациями этих же инструментов, что были забыты до императорской эпохи Древнего Китая. Все это сводиться к тому что зачастую ученым нужно было производить раскопки что бы найти след музыкального инструмента в культуру Китая в императорскую эпоху. Инструмент Сэ не был исключением и поэтому его часто находили в раскопках, датирующиеся почти 3 тыс лет.

Не будем забывать о количестве струн Сэ,если говорить честно, то раньше не было понятно сколько струн было у Сэ ведь как уже было сказано, он постоянно менялся, но в основном были 50-струнные, 15-струнные, 25-струнные и даже 5-струнные Сэ. После реформации музыки в 20 веке стандартным количеством струн для Сэ стали считать 25 (для большого Сэ) и 16 (для маленького)

Цисяньцин. Еще один струнно-щипковый инструмент, который уже больше похож на казахский жетіген, но при этом этот инструмент является старейшим предшественником другого инструмента-Цитры.

Некоторые музыковеды решили назвать этот инструмент просто Цинь что не совсем правильно, ибо само слово Цинь означает в целом струнный инструмент, в европейских языках это приводит еще к большим путанностям, ведь у многих китайских инструментов присутствует слово Цинь. Этот инструмент широко создавали во время всеобщего процветания Китая во время династии Тан. Одна из причин находок этих инструментов в довольно нормальных состояниях является материал изготовления и его покрытие лаком (плотно сжатое древесина из цветных деревьев обычно покрывали в необычайно толстом слое) и обычно был ярко-красного цвета.

В отличии от гуслей Цисяньцин можно отметить своей формой, где головная часть была со стороны широкого конца, а хвостовая-на узкой части. Особенностью инструмента то как он использовал лады на струнах что бы извлекать гармонию в порядке натурального звукоряда, можно было точно определить где прожималась струна. Точная дата создания этого инструмента неизвестна так как разные источники показывают на разные даты заготовки Цисяньцина, при этом он еще был одновременно и сольным, инструментом и оркестровым.

Янцинь. Довольно культовый в зарубежном медиа-пространстве струнный ударный музыкальный инструмент янцинь. Родом этого инструмента является цимбал так как играется он с помощью двух бамбуковых молоточков, сами же струны сделаны из металла (чаще используется бронза) Форма основы Янциня трапеция, что немного необычно для обывателя или приезжего туриста, который посещает филармонию Китая,или даже музей музыкальных инструментов Китая. Одним из важных и уникальных фактов этого инструмента его относительное появление в самом Китае. Дело в том что в названии Янцинь имеет слово заморский, зарубежный, и ведь если свериться с письменными записями музыковедов того времени, то Янцинь привезли из запада (Возможно из Ближнего Востока или Европы) Завезен же Янцинь был во время правления династии Мин. Янцинь же в настоящее время используется в народных оркестрах,

или в ансамблях на улицах что также привлекает все больше туристов.

Пайсяо. Теперь можно перейти к духовым инструментам, в основном они изготавливались из дерева и бамбука что указывает на их древнее существование, так как не были сложны в производстве и создании. Пайсяо является древним духовым инструментом из рода многостольных флейт, сделанный из бамбука.

Пайсяо имеют ряд трубок, разных размеров и поставленные на подставку, при этом длина трубки определяет тон звука инструмента. Сама флейта выглядит как современная флейта Пана, поэтому Пайсяо нельзя называть и сравнивать с обычным Сяо, так как эти два разных инструмента имели схожесть в древности. Если говорить о количестве трубочек пайсяо, то раньше их насчитывалось 12, со временем же он увеличился до 16. Сам же духовой инструмент был широко популярен среди народа и не имели специальных подставок (полагают что они появились в Юаньскую эпоху). Есть мысль что пайсяо обычного народа был чуть другим по конструкции, чем те что использовались в придворных оркестрах, также для оркестра пайсяо был тихим и довольно не удобным из за конструктивных недостатков.

Тангу является мембранно-ударный инструмент, родом который является двухсторонний барабан.

Вообще ударные инструменты были древнейшими видами инструмента как и духовые, все из за психологии человека, который однажды отбивая ритм входил в вкус и пробовал разный материал для извлечения звука, барабаны везде были почти одинаковыми, различались материалы и их культурные особенности что предавали уникам для народа. У китайцев были разные виды ударных инструментов, выполненные разными видами материала, будь то железо или даже камень. Для Тангу были характерны разные компоненты внутри и снаружи инструмента: «Кадло (обечайка) тангу, несколько выпуклой середине формы, изготавливается из древесины лиственных пород, хорошо поддающихся гнутью; пергаментные (из животной кол) перепонки натянуты на кадло с обоих торцов и прикреплены к нему медными гвоздиками; к бокам укреплены металлические кольца для подвешивания тангу.» [2,стр 46] .Играют же Тангу деревянными палочками и в настоящее время используется в народных и профессиональных оркестрах, в музыкальных драмах и как сольный инструмент

Юньло является комплексом самозвучащих ударных инструментов в виде гонгов (Ло). Другим названием Юньло является Юньао. Каждый гонг повешен в определенном порядке для достижения нужного тембра звука и тона самих гонгов.

Сами же гонги повешены на специальной деревянной раме, которая либо стоит на ножках в стационарном положении, или на укрепленной нижней рукояткой для дальнейших переносов. Количество гонгов на Юньло также как и другие похожие инструменты варьируется со временем и спецификой района применения инструмента. Например, во время династии Юань количество гонгов для ударного инструмента насчитывало 13, в то время как при правлении династии Цин количество гонгов увеличилось до 24. Сейчас же при присутствии стандартов в театре китайской музыки в Юньло ставят 10 маленьких гонгов. Обычно Юньло играют деревянным молоточком и часто левой рукой придерживают раму-стойку инструмента, конечно, есть и возможность игры с двумя руками.

После императорской эпохи началась новая эпоха развития китайской музыки, а именно всестороннее развитие. Если следить за историей Китая можно видеть множество влиятельных процессов на культуру Китая, что с востока, что с запада. Например, Японский фольклор имел свое место в Китае и начали набирать популярность музыкальные школы, где создавались отечественные песни. Сначала популярность музыка у китайского народа появилась с момента, когда из Японии завезли нотное цифровое письмо. С этого момента в младших и средних школах начали петь песни с новым направлением, которые взяли элементы европейской музыки и оставили яркую национальную окраску самих песен из родины (также перестали брать за основу подражания народных песен из Китая) После исторических событий на территории Китая, все больше европейских идей и взглядов на музыку начало просачиваться в культуру Китая, и поэтому начали появляться все больше музыкальных школ и самыми первыми “школами” была

Пекинская и Шанхайская государственная консерватория. В этих двух учреждениях начали пропагандировать европейскую музыкальную культуру что сильно влияло на китайскую музыку.

20 век для Китая было веком рассвета коммунистического движения в Китае, начиная от восстания Сунь Ятсена, заканчивая Второй Мировой Войной начало рождалось патриотические, воинственные песни, что вселяли надежду на лучшее будущее для китайского народа даже в самые худшие годы. Ярким примером такого хода развития китайской музыки была агрессия со стороны Японии в 30-х годов. Начали появляться патриотичные песни, которые имели мотивы традиционных песен и их текста, написанные в старом традиционном стиле. Позже заметным событием было появление оперы “Баймао июй” Эта опера была уникальной из за его гибридного стиля западной и родной культуры, ведь Баомай не копировал подчистую западную оперу, но и не цеплялась за крепко удерживаемые традиционные китайского театра. В 20 веке КПК начало проводить реформы во всех сферах жизни страны, включая музыку, образование, кинематограф, эстрада и радиовещание. КПК в те времена часто брала за основу преподавание у СССР и вела политику просветительства, и начали открываться еще институты в разных провинциях Китая, в которых учили и западной культуре музыки. Благодаря теплым отношениям СССР с Китаем в те времена, в плановом порядке начали отправлять советских специалистов в Китае что бы они преподавали в высших учебных заведениях. В ходе приезда советских преподавателей начали учить целиком западной классической музыке, а также русской и советской музыки, что благотворно влияло на желающих обучиться музыке. Такой “ликбез” в сфере музыки повысило профессиональную квалификацию исполнителей, и как в других странах появилась консерваторская система преподавания. В стране начали появляться новые дисциплины, доселе невиданных ранее, по типу дирижирование, музыковедение, основы музыки, опера камерная музыка и другие. Еще важным способом поднятия музыкальной культуры Китая было отправление китайских студентов в СССР для дальнейшей квалификации. Естественно китайцы не забывали о своем прошлом, и все больше обращали внимание на китайскую музыку в древности. Начались изучение традиционной музыки Китая, и благодаря этому популярность получили фольклорные ансамбли и пекинская музыкальная драма, популярность которая получила благодаря талантливым и культовыми актерами. Конечно со временем народ Китая создавало дальше свою музыку, связанные с народными мотивами определенной провинции. КПК Китая поощряет людей в сохранении традиций и обычаев китайцев, но при этом следит за людьми то как они проводят его. В целом Китайская музыка хоть и была древней, и по истину интересной для изучения, профессионально изучаться и развиваться начала только век назад, что показывает, как некоторые аспекты жизни, быта и культуры определенного народа может еще развиваться если будет иметь влиятельную силу извне. Разные виды профессиональной музыки дальше распространялись под взором правительства, которая продолжала развивать своим путем, начали строиться оперный театр, симфонические оркестры, струнно-духовые оркестры с использованием национальных инструментов и даже балет. Параллельно с этим КПК Китая после своего создания начало блокировать разные культурные аспекты жизни при императорской эпохи, включая музыку. Начались гонения иностранных композиторов, песни должны были быть с политическим лозунгом, началась “Культурная революция”, а музыка стала как бы рисунком этого хода правительства.

В нынешнее время в Китае распространены самые разные жанры музыки, что показывает актуальность и прогрессивность музыкальной индустрии страны. Примером разнообразности музыкальных жанров можно посчитать два разных трека: 1 смесь трех разных миров <https://youtu.be/n7GBtB8uwRI> 2 чувства стиля 80-х <https://youtu.be/DKpaKHUlyBY>

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Духовная Культура Китая, М.Л Титаренко, издатель «Восточная литература» 2010 г..
2. Музыкальные инструменты Китая, иллюстрированный очерк И.З Аллендер, издатель “Государственное музыкальное издательство” 1958 г

3. Лю Цзинь Оперная культура современного Китая: проблема подготовки исполнительских кадров: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. СПб., 2010. 24 с.
4. Мазель Л. А. Выразительные средства музыки. М.: Музгиз, 1960. 48 с.
5. Найнис К. Метод музыкального воспитания Пьера ван Хауве // Из истории музыкального воспитания XX века. М.: Музыка, 1990. С. 188-196.

УДК 81'42

THE COMPLEXITY OF CHINESE NUMERALS

Серикова А.

Студентка 3 курса факультета востоковедения Переводческое дело

Руководитель: Қадырбекова Қ.И.аға оқытушы, магистр

Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ,

Шығыстану факультеті, Шығыс

тілдері аудармасы кафедрасы, Алматы, Қазақстан

karlygashki@mail.ru

Abstract: Chinese numerals represent a fascinating intersection of language, culture, and cognitive psychology. This article presents an understanding of Chinese numerals, highlighting their profound impact on communication, thought processes and social norms, as well as historical evolution, cultural significance, linguistic characteristics and modern application.

Key words: numerals, cardinal, ordinal, evolution, contemporary applications.

Резюме: Китайские цифры представляют собой увлекательное пересечение языка, культуры и когнитивной психологии. Данная статья представляет понимание китайских цифр, освещая их глубокое влияние на коммуникацию, мыслительные процессы и социальные нормы, также историческую эволюцию, культурное значение, лингвистические характеристики и современное применение.

Ключевые слова: числительные, количественные, порядковые, эволюция, современные приложения.

Chinese numerals, a unique system of numerical notation, have a rich history dating back thousands of years. Unlike the Arabic numerals used in the West, Chinese numerals are based on symbols that represent specific numbers. Chinese numerals hold significant importance in both language and culture. They are deeply embedded in daily life, from commerce and finance to auspicious occasions like weddings and festivals. Understanding and using Chinese numerals correctly is crucial for effective communication and social interaction in Chinese-speaking societies. Additionally, certain numbers are associated with cultural symbolism and superstitions, influencing decisions ranging from business transactions to personal milestones. The development of Chinese numerals traces back to ancient China, where various counting methods and numerical notations were used. Early forms of Chinese numerals were based on tally marks and rod numerals before evolving into the symbolic characters used today.

Cardinal Numbers. Basic Numerals (一 to 十) Chinese cardinal numbers from one to ten are represented by the characters 一 (yī) to 十 (shí), providing the foundation for counting in Mandarin Chinese.

Decimal System and Formation of Larger Numbers. Chinese numerals follow a decimal system, similar to Arabic numerals. Larger numbers are formed by combining basic numerals with place value. For example, 十 (shí) represents ten, 百 (bǎi) represents one hundred, and 千 (qiān) represents one thousand.

Radicals and Compound Numbers. Radicals, or root characters, are combined with basic numerals to form compound numbers. For instance, 十 (shí) combines with 一 (yī) to form 十一 (shí yī), meaning eleven.

Similarly, 十 (shí) combines with 二 (èr) to form 十二 (shí èr), meaning twelve. This pattern continues for larger compound numbers, allowing for the expression of various numerical values in Chinese.

Structure and Formation of Ordinal Numbers. Ordinal numbers in Chinese are formed by adding the suffix -第 (-dì) to cardinal numbers. For example, “first” is 第一 (dì yī), “second” is 第二 (dì èr), and so on. Chinese numerals exhibit phonological patterns with distinct pronunciations for each numeral. For example, the number six (六, liù) has a rising tone, while the number nine (九, jiǔ) has a falling tone. Numeric characters in Chinese exhibit morphological structures that reflect their historical development and cultural significance. For instance, the character for ten (十, shí) visually represents two vertical strokes, symbolizing a complete cycle or unit. **Ordinal Suffixes and Irregularities.** The ordinal suffix -第 (-dì) is generally used for forming ordinal numbers in Chinese. However, there are some irregularities, such as “first” which can also be expressed as 首 (shǒu) in certain contexts.

If to speak about the evolution of ordinal numbering system in Chinese, it has been evolved over time, influenced by linguistic changes and cultural developments. Ancient Chinese texts and historical records provide insights into the evolution of ordinal numbering conventions. There is also adoption of Arabic numerals in China occurred gradually, facilitated by trade and cultural exchanges with the Islamic world and Europe. While Chinese numerals remain prevalent in traditional contexts, Arabic numerals are commonly used in modern education, science, and technology, contributing to the modernization of numerical notation in China.

It is important to point out the cultural significance, lucky and unlucky numbers in Chinese culture too. Certain numbers are considered auspicious or inauspicious in Chinese culture. For example, the number eight (八, bā) is considered lucky because it sounds similar to the word for wealth (发, fā), while the number four (四, sì) is avoided as it sounds like the word for death (死, sǐ).

Symbolism and Numerology. Chinese numerology assigns symbolic meanings to numbers based on their pronunciation and cultural significance. This practice influences various aspects of life, including business, marriage, and personal beliefs.

There are also superstitions associated with specific numbers. Superstitions surrounding certain numbers shape behavior and decision-making in Chinese society. For instance, the number nine (九, jiǔ) is associated with longevity and is often considered lucky, while the number seven (七, qī) is associated with togetherness and is considered auspicious for relationships and marriage.

Chinese numerals, deeply rooted in language, culture, and history, play pivotal roles in various aspects of Chinese society. From traditional practices in medicine and superstitions to modern applications in mathematics and technology, Chinese numerals embody a rich tapestry of linguistic and cultural significance.

Chinese numerals, while integral to Chinese culture, also contribute to global linguistic diversity and cross-cultural understanding. Their study provides insights into the complexities of numerical systems and their socio-cultural implications, fostering appreciation for linguistic diversity in a globalized world.

As Chinese numerals continue to evolve in response to societal changes and technological advancements, there remains a need for continued research and collaboration across disciplines. By fostering interdisciplinary dialogue and international cooperation, scholars can deepen our understanding of Chinese numerals and their broader significance in human communication and cognition.

REFERENCES:

1. Chen, Ping. “Chinese Cardinal and Ordinal Numbers.” *Teaching Chinese Language in the UK*. 2009.
2. Lam, Agnes S. L., and Tommy T. C. Chau. “The Linguistic and Cultural Influences on Numerical Representations: The Case of Chinese and English Speakers.” *Journal of Cross-Cultural Psychology*, vol. 32, no. 2, 2001, pp. 137–152.
3. Yang, Lianrui, and Aijun Li. “Numerical Language and Chinese Culture.” *Open Journal of Modern Linguistics*, vol. 8, no. 3, 2018, pp. 237–249.

ҚЫТАЙ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНДЕГІ ЗАТ ЕСІМДЕРДІҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Әділәлі Ж.

филология ғылымдарының магистрі,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ
Шығыс тілдері және аударма кафедрасының аға оқытушысы,
Алматы, Қазақстан
e-mail: zhazira.adilali@mail.ru

Қалибекұлы Т.

Филология ғылымдарының кандидаты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ
Шетел филологиясы теориясы кафедрасының профессоры,
Алматы, Қазақстан
e-mail: tolkyn.kalibek@mail.ru

Аннотация. Мақалада қытай және қазақ тілдеріндегі зат есімдердің анықтамасы, жасалу жолдары, құрылымдық түрлері және синтаксистік қызметтері сөз болады. Сонымен қатар, қытай тіліндегі мекен-бағыттық зат есім мен қазақ тіліндегі көмекші есімдер тілдік деректер арқылы салғастырылды.

Кілттік сөздер. *қытай тілі, қазақ тілі, грамматика, сөз табы, зат есім, мекен-бағыттық зат есім, көмекші есімдер.*

Адиләлі Ж.

магистр филологических наук,
КазУМОиМЯ им. Абылай хана
Старший преподаватель кафедры восточных языков и перевода,
Алматы, Казахстан
e-mail: zhazira.adilali@mail.ru

Калибекулы Т.

Кандидат филологических наук,
профессор кафедры теории иностранной филологии,
Алматы, Казахстан
e-mail: tolkyn.kalibek@mail.ru

СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ В КИТАЙСКОМ И КАЗАХСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация. В статье рассматриваются определение существительных в китайском и казахском языках, способы их образования, структурные типы и синтаксические функции. Кроме того, с использованием лингвистических данных сравнивались существительные направления в китайском языке и вспомогательные существительные в казахском языке.

Ключевые слова. китайский язык, казахский язык, грамматика, часть речи, существительные, существительные направления, вспомогательные существительные.

Adilali Zh.

Master of Philological Sciences,
KazUIR&WL named after Ablai Khan
Senior Lecturer at the Department of Oriental Languages and Translation,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: zhazira.adilali@mail.ru

Kalibekuly T.

Candidate of Philology,
KazUIR&WL named after Ablai Khan
Professor of the Department of Theory of Foreign Philology,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: tolkyn.kalibek@mail.ru

STRUCTURAL FEATURES OF NOUNS IN CHINESE AND KAZAKH LANGUAGES

Annotation. The article deals with the definition of nouns in the Chinese and Kazakh languages, ways of formation, structural types and syntactic functions. In addition, directional nouns in Chinese and auxiliary nouns in Kazakh were compared using linguistic data.

Keywords. Chinese language, Kazakh language, Grammar, Part of speech, Nouns, Directional Nouns, Auxiliary nouns.

Тіл-тілде сөздерді топтастыру мынадай 3 принципке сүйенеді: сөздердің мағыналарына, грамматикалық белгісі және сөйлемдегі синтаксистік қызметіне (синтаксистік белгі) қарай топтастырылады. Нақтырақ айтқанда, олар: семантикалық принцип, морфологиялық принцип, синтаксистік принцип. Семантикалық принцип сөзді лексикалық мағынасына қарай жіктесе, морфологиялық принцип сөздің түрлендіру жүйесіне қарай жіктейді, ал синтаксистік принцип сөздің сөйлем құрамындағы синтаксистік қызметіне қарай топтастырады.

Қытай тілінің грамматикалық құрылымындағы басты ерекшелік – бұл тілдің грамматикалық мағыналарды білдіретін сөз түрлендіруші тұлғаларға (формаларға) жұтандығы. Қытай тілінде грамматикалық мағыналарды білдіретін негізгі грамматикалық тәсілдерге сөздердің орын тәртібі мен көмекші сөздер жатады [1, 238 б.]. Міне, бұдан қытай тілінде сөздерді топтастыруда синтаксистік белгі шешуші рөл атқаратынын аңғаруға болады.

Қытай тілінің дәстүрлі граматикасында сөздерді синтаксистік қызметіне қарай алдымен негізгі сөздер (实词) мен көмекші сөздер (虚词) деп үлкен 2 топқа бөледі. Негізгі сөздердің қатарына зат есім (名词), етістік (动词), сын есім (形容词), сан есім (数词), есімдік (代词), үстеу (副词) және мөлшер сөздер (量词) жатады. Ал көмекші сөздердің қатарына предлог (介词), жалғаулық (连词), шылау (助词), еліктеуіш (拟声词), одағай (叹词) сияқты сөздер жатады. Бұлардың құрамындағы *еліктеуіш* пен *одағайлар* спецификалық көмекші сөздер деп аталып жүр.

Қазақ тіліндегі қалыптасқан дәстүр бойынша сөз таптары *зат есім, етістік, сын есім, еліктеу сөздер, сан есім, шылаулар, есімдік, одағай, үстеу, модаль сөздер* болып жіктеледі.

Қытайда жарық көрген «Қазіргі қазақ тілі» деген ұжымдық еңбекте қазақ тіліндегі сөздерді зат есім, сын есім, сан есім, есімдік, етістік, мөлшерлік, еліктеулік, үстеу, шылау, одағай деп басқаша жіктеген [2, 178 б.]. Сөз таптарының құрамындағы *мөлшерлік* деген қандай сөз табы деген заңды сұрақ тууы мүмкін. Мұның басты себебі: *мөлшерлік* – қытай тіліндегі мөлшер сөздер (量词) деген сөз табына еліктеуден пайда болған сөз табы. Авторлар айтып отырған *мөлшерлік* – қазақ тіліндегі *нумеративті сөздер*.

Жоғарыда аталған «Қазіргі қазақ тілі» деген еңбекте *мөлшерлік* туралы: «1982-жылы «*мөлшер сөз*» деп аталған. 1988-жылдан бастап, ықшам жасау негізінде, сондай-ақ сөз таптарында *-дық, -дік, -лық, -лік* секілді жұрнақтардан жасалған атаулардың біршама молдығын ескеріп, «*мөлшер*» сөзіне *-лік* жұрнағын жалғау арқылы *мөлшерлік* деп атадық» [2, 242 б.].

Қытай тілінде сан есімдер зат есім, етістіктермен тіркескенде, әдетте сан есімдердің соңынан міндетті түрде *мөлшер сөздер* жалғанады. Ұқсамаған зат есімдер мен етістіктерге жалғанатын мөлшер сөздер де әр түрлі болып келеді: 一个人 (*бір кісі*), 一只羊 (*бір қой*), 一支笔 (*бір қалам*), 一件事 (*бір іс*), 一把刀 (*бір пышақ*), 一架飞机 (*бір ұшақ*), 一条河 (*бір өзен*), 看三次 (*үш рет көру*), 去三回 (*үш рет бару*), 读一遍 (*бір рет оқу*). т.б.

Қазақ тілінде сан есімдер мен зат есімдер бір-бірімен дәнекер сөздерсіз тікелей тіркесе береді.

Ғалым Ә.Хасенов абстрактылы сан ұғымды сөздер туралы: «Заттың нақты санын немесе оның мөлшерін дәл айтпай, жалпылап, жинақтап, топтап немесе мөлшерлеп, шамалап қана білдіреді: *сүт пісірім, шай қайнатым, бір асым ет, ел орынға отыра, көз көрім жер, бір үйір жылқы, қоралы қой, желі-желі құлын, биенің бір сауымындай уақыт, бір көш жер*» [3, 120 б.]. Ғалым сан мағыналы сөздерді үш топқа бөледі: бірінші – сан есімнің тура мағынасындағы, яғни дәл сан мағынасын білдіретін сөздер; екіншісі – абстрактылы сан ұғымды сөздер; үшіншісі – сәттік сөздер (нумератив сөздер) [4, 299-300 бб.]. Қазақ тіліндегі сәттік (нумеративті) сөздерге мына сияқты сөздер жатады: *жүз бас (қой), бір қап (бидай), бір пар (киім), орта қап (ұн), бір кесек (ет), бір үзім (нан), бір топ (қыз, жігіт), бір уыс (бидай), бес аттам (жер), бес елі (қазы), бір құлаш (арқан), бір қарыс (жіп)* т.б. [3, 120 б.].

Қазақ тіліндегі зат есімнің анықтамасы: *заттың, құбылыстың атын білдіріп, кім? не? деген сұраққа жауап беретін сөз табы*. Қытай тіліндегі зат есімнің анықтамасы: *адамның немесе заттың атын білдіретін сөз табы*.

Қытай тілінде қалыптасқан дәстүр бойынша зат есімдер өз ішінен адамды білдіретін зат есімдер (表示人的名词), затты білдіретін зат есімдер (表示事物的名词), мезгілдік зат есімдер (表示时间的名词) және мекен-бағыттық зат есімдер (表示处所的名词) болып бөлінеді.

Қытай тіліндегі мекен-бағыттық зат есім (мезгілдік зат есім) қазақ тіліндегі *мезгілдік үстеумен* сәйкес келеді.

Мекен-бағыттық зат есімдер (表示处所的名词 немесе 方位名词 деп те аталады) өз ішінен жалаң және біріккен мекен-бағыттық зат есімдер болып екіге бөлінеді.

Жалаң мекен-бағыттық зат есімдердің (单纯方位名词) түрлері:

上, 下, 前, 后, 左, 右, 东, 西, 南, 北, 里, 外, 中, 内, 间, 旁.

Бұлардың құрамындағы 上 (*үсті*), 下 (*асты*), 前 (*алды*), 后 (*арты*), 里 (*іші*), 外 (*сырты*), 中 (*ортасы*), 内 (*іші*), 间 (*ортасы*), 旁 (*қасы*) сияқтылар қазақ тіліндегі көмекші есімдермен сәйкес келеді. 左 (*сол*) 右 (*оң*), 东 (*шығыс*), 西 (*батыс*), 南 (*оңтүстік*), 北 (*солтүстік*) дегендер қазақ тіліндегі зат есімдермен сәйкес келеді.

Біріккен мекен-бағыттық зат есімдер (合成方位名词) жалаң мекен-бағыттық зат есімдердің бірігіп келуінен жасалады.

Мекен-бағыттық зат есімдердің грамматикалық белгілері

1) мекен-бағыттық зат есімдерді мөлшерлік сөздер анықтап келмейді: 一个里, 两个南 деп айтуға болмайды;

2) кейбір мекен-бағыттық зат есімдерді үстеулер пысықтап келеді: 最前, 太左.

Мекен-бағыттық зат есімдердің қолданылуы

1) жалаң мекен-бағыттық зат есімдер жеке-дара тұрып қолданылуы сирек, көбінесе тұрақты сөз тіркестері немесе әдеби тілде ғана қолданылады: 南来北往 (*арлы-берлі сапырылысу*), 东张西望 (*жан-жағына қарау*);

2) жалаң мекен-бағыттық зат есімдер бір буынды зат есімдермен бірігіп, мезгілдік, мекендік зат есімдерді (көбінесе қос буынды) құрайды: 门外, 屋里, 夜里, 午后;

3) мекен-бағыттық зат есімдер қос буынды зат есімдер немесе сөз тіркестерімен бірігіп келіп, мезгілдік, мекендік мәнді білдіретін мекен-бағыттық сөз тіркестерін құрайды: 教室之外, 八点以后, 五年以内, 睡觉前.

Қытай тіліндегі зат есімдердің грамматикалық белгілері

1) зат есімдер 不, 很 сияқты үстеулермен тіркеспейді: 不人, 很书 деп айтуға болмайды;

2) қытай тілінде зат есімдер сан есімдермен тікелей тіркеспейді. Олар *мөлшер сөздер* арқылы

байланысады 一套衣服 (*бір нар киім*), 五只羊 (*бес тұяқ қой*) т.б.;

3) зат есімдер сөйлемде бастауыш пен толықтауыштың міндетін атқарады; 他写字 (*Ол жазу жазады*), 妈妈做饭 (*Анасы тамақ жасады*);

4) зат есімдер әдетте қосарланып қолданылмайды (тек мөлшерлік мәнді білдіретін зат есімдерден басқалары: 人人 (*адамдар*), 年年 (*жыл сайын, жылда*), 天天 (*күн сайын, күнде*);

5) қытай тілінде сан-мөлшер мағынасы 们 жұрнағы (көптік мағынаны білдіреді) арқылы беріледі, алайда 们 жұрнағы тек адамды білдіретін зат есімдердің соңынан ғана жалғанады, затты білдіретін зат есімдердің соңынан жалғанбайды: 同志们 (*жолдас-тар*), 先生们 (*мырза-лар*) деп айтуға әбден болады, 房子们 (*үй-лер*), 衣服们 (*киім-дер*) деп айтылмайды;

6) зат есімдер (етістіктер мен есімдіктер де) түрленбейді, яғни зат есімнің септік, тәуелдік, жіктік және көптік жалғаулары жоқ.

Қытай тілінде есім сөздер сөйлемнің құрамындағы орындарының өзгеруіне байланысты, өзгеріп, түрленіп отырмайды: 研究 (*зерттеу*) → 研究正在进行 (*зерттеу жүріп жатыр*) 研究语法 (*грамматиканы зерттеу*) 研究的目的不同 (*зерттеудің мақсаты ұқсамайды*) 注重研究 (*зерттеуге мән беру*). Осы сөйлемдердегі 研究 мейлі бастауыш, баяндауыш, анықтауыш немесе толықтауыш болсын, ол әр қашан түрленбейді.

Қазақ тіліндегі зат есімнің синтаксистік қызметі

Зат есімнің синтаксистік қызметінің ең бастысы – сөйлемнің бастауышы мен толықтауышы қызметін атқаруы.

1) бастауыш қызметін атқарады: *Айбар – жоғары курстың студенті*;

2) зат есім жіктеліп келіп сөйлемде баяндауыштың қызметін атқарады: *Ынтымақ – оқ өтпес сауыт*;

3) зат есім табыс, барыс, жатыс, шығыс және көмектес септікте тұрып, толықтауыш болып келеді: *Мен оны бұрын көрген емеспін*;

4) ілік септікте немесе түбір тұлғада келіп, анықтауыш қызметін атқарады: *Мұғалімнің жұмысы ауыр*;

5) зат есім барыс, жатыс, шығыс, көмектес септіктерде тұрып немесе түбір тұлғада мезгілдік, мекен-бағыттық, себеп мақсаттық мәндегі шылаулармен тіркесіп келіп пысықтауыш та болады. Мысалы: *Орманның оңтүстік жақ бүйірінен, Жол айдаһардай иірілген. (С.М.)... [5, 52 б.]*.

Қазақ тіліндегі көмекші есімдер мыналар: *алд, арт, үст, аст, қас, маң, жан, іш, түп, сырт, бас, бет, шет, тұс, бой*.

Қазақ тіліндегі көмекші есім – түркі тілдерінің грамматикалық жүйесін тілдердің өзге жүйесінен, айталық еуропа тілдерінен ерекшелейтін белгілердің бірі. Егер орыс тілі тұрғысынан алыпқарайтын болсақ, көмекші есімдердің тілдегі атқаратын қызметін кей жағдайда предлогтармен салыстыруға болады. Сыртқы белгілері жағынан алғанда предлог өзі грамматикалық байланысқа түсетін негізгі мағынаға ие сөздің алдында тұратын болса, көмекші есім соңында тұрады [6, 449 б.]. Көмекші сөздер өздерінің лексикалық дербестігінен толық ажырай қоймаған сөздер, кейде дербес қолданылады. Сондықтан көмекші есімдерді *аралық топтағы сөздер* деп те айтып жүр. Кей мамандар көмекші есімдерді шылаулардың қатарына жатқызып жүр.

Қытай тілінде де предлогтар (介词) бар. Жиі қолданылатын предлогтардың жалпы саны жүзге жуық. Предлогтарда толық лексикалық мағына болмайды, сол себепті көмекші сөздердің қатарына жатады және зат есім, есімдік немесе зат есімді сөз тіркестерінің алдында тұрып, предлогты тіркес құрайды. Ал грамматикалық тұрғыдан предлогтар өзі қатысты сөздерге мезгілдік, мекендік, бағыттық, мақсаттық, себептік, салыстыру, теңеу және тағы басқа мағыналар үстейді. Қытай тіліндегі предлогтардың беретін грамматикалық мағынасы мен атқаратын қызметіне қазақ тіліндегі септік жалғаулары және септеулік шылауларға ұқсастау болып келеді. Алайда предлогтарды септік жалғауы немесе септеулік шылаулармен теңестіріп қарауға келмейді. Оның бірден бір себебі қытай тілінде предлогтар қазақ тіліндегі септеуліктер сияқты сөз бен сөзді байланыстырмайды, олар тіркескен сөзіне үстеме мағына қосып, мағынасын нақтылай түседі. Септеуліктер түбір тұлғалы сөзбен немесе барыс, шығыс, көмектес септіктеріндегі есім сөздермен тіркесіп келіп, оларды екінші сөзге сабақтастыра байланыстырады. Қытай тіліндегі

предлогты тіркестер, негізінен, қазақ тіліндегі септеулікті тіркестерге сәйкес келеді. Бірақ олардың білдіретін мағыналары, құрылымы, жасалу жолдары мен атқаратын қызметтерінде айырмашылықтар бар [1, 238-239 бб.].

Қытай тіліндегі зат есімдердің жасалуы

Түбір морфемаларды біріктіру – қытай тіліндегі сөз жасаудың ең өнімді тәсілдерінің бірі. Түбір морфемалардан құралған тіркесті күрделі сөздер предикативтік, анықтауыштық, пысықтауыштық, толықтауыштық, толықтырғыштық және салаластық байланыстар арқылы жасалады. «Қазіргі қытай тілінің сөздігінде» (现代汉语词典) 56000 сөз қамтылған. Бұлардың 32346-сы күрделі сөздер.

Күрделі зат есімдердің құрамындағы сыңарлардың байланыстарына қарай түрлері:

1) бастауыш-баяндауышты (предикативтік) байланыс арқылы жасалған сөздер (主谓式):

地震 (жер сілкіну), 头疼 (бас ауыру), 月亮 (ай жарық);

2) анықтауыштық байланыс арқылы жасалған сөздер (偏正式, 主从式): 铁路 (темір жол), 红旗 (қызыл ту);

3) толықтауыштық (меңгеру-меңгерілу) байланыс арқылы жасалған сөздер (动宾式):

司机 (жүргізуші (司 – меңгеру, 机 – мәшине);

4) салаластық байланыс арқылы жасалған сөздер (联合式, 并列式): 道路 жол (道 – жол, 路 – жол), 土地 жер, топырақ (土 – топырақ, 地 – жер), 买卖 сауда-саттық (买 – сатып алу, 卖 – сату), 人物 тұлға, кейіпкер (人 – адам, 物 – зат).

Қытай тілінде зат есімдер түбір морфемаларға жұрнақ жалғану арқылы да жасалады.

老师 оқытушы, мұғалім, 老虎 жолбарыс, 桌子 үстел, 作者 автор, 记者 журналист.

Қытай тілінде жұрнақтар сан жағынан аз, қолданылу шеңбері өрісі мен шеңбері тар.

Қытай тілінде қосарлы зат есімдер ұқсас бір негізгі морфеманың қосарланып айтылуынан да жасалады: 爸爸 әке, 爷爷 ата, 星星 жұлдыз.

Қорыта айтқанда, қытай және қазақ тілдеріндегі сөздерді таптастыру принциптері ұқсамайды. Қазақ тілінде сөздер сөздердің мағыналарына, морфологиялық және синтаксистік белгі қарай топтастырылса, қытай тілінде, негізінен, синтаксистік белгіге қарай топтастырылады. Қытай тілінде зат есімдер түрленбейді, яғни зат есімнің септік, тәуелдік, жіктік және көптік жалғаулары жоқ. Қытай тілінде зат есімдердің мезгілдік және мекен-бағыттық зат есім деген ерекше түрлері кездеседі. Бұлар қазақ тіліндегі *мезгілдік үстеумен* сәйкес келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қалибекұлы Т. Қытай тіліндегі предлогтың анықтамасы туралы//Қазақстан Білім академиясының баяндамалары. –Нұр-Сұлтан. 2020. №3. –238-246 бб.
2. Қазіргі қазақ тілі (ШҰАР Тіл-жазу комитеті құрастырған). – Үрімжі: Шыңжаң Халық баспасы, 2002. – 525 б.
3. Хасенов Ә. Тіл біліміне кіріспе. – Алматы: Рауан, 1990. – 184 б.
4. Хасенов Ә. Тіл білімі (Оқу құралы). –Алматы: Санат, 1996. – 416 б.
5. Исаев С.М. Қазақ тілі. – Алматы: Өнер, 2007. – 208 б.
6. Қазақ грамматикасы. Фонетика, сөзжасам, морфология, синтаксис. – Астана, 2002. – 784 б.

Ночёвкина Е.,
Магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай Хана
Специальность «7М02311- Переводческое дело»
Алматы, Казахстан
e-mail: tastepoison.01@gmail.com

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ АВИАЦИОННЫХ ТЕРМИНОВ В АНГЛИЙСКОМ, КИТАЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация: В данной статье рассматриваются лингвистические особенности терминов-слов в сфере радиосообщения в гражданской авиации, представляющих один из наиболее широких пластов авиационных терминов. В рамках данной статьи поднимаются вопросы о проблеме дефиниции термина; приводится усредненная дефиниция, раскрывающая суть понятия «авиационный термин»; производится анализ авиационных терминов-слов с точки зрения возможности и необходимости использования тех или иных переводческих трансформаций при переводе.

Ключевые слова: «термины», «авиационный перевод», «проблемы перевода», «перевод терминов», «авиационный радиообмен».

Nochyovkina Ye.,
Undergraduate of Translation Studies of
Ablaikhan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan
e-mail: tastepoison.01@gmail.com

LINGUISTIC FEATURES OF AVIATION TERMS IN ENGLISH, CHINESE AND RUSSIAN LANGUAGES

Abstract: This article examines the linguistic features of terms-words in the field of radio communications in civil aviation, representing one of the widest layers of aviation terms. Within the framework of this article, questions are raised about the problem of definition of the term; an averaged definition is given that reveals the essence of the concept of «aviation term». Aviation terms and words are analyzed from the point of view of the possibility and necessity of using certain translation transformations in translation.

Keywords: «aviation terms», «aviation translation», «aviation radio traffic», «aviation», «terms», «civil aviation».

Ночёвкина Е.,
Абылай хан атындағы ҚХҚжәнеӘТУ
«7М02311- Аударма ісі» мамандығының магистранты
Алматы, Қазақстан
e-mail: tastepoison.01@gmail.com

АҒЫЛШЫН, ҚЫТАЙ ЖӘНЕ ОРЫС ТІЛДЕРІНДЕГІ АВИАЦИЯЛЫҚ ТЕРМИНДЕРДІҢ ТІЛДІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аннотация: Бұл мақалада авиациялық терминдердің кең қабаттарының бірін білдіретін азаматтық авиациядағы радиобайланыс саласындағы термин-сөздердің тілдік ерекшеліктері

карастырылады. Осы мақала аясында терминді анықтау мәселесіне қатысты сұрақтар қойылады; «авиациялық термин» ұғымының мәнін ашатын орташаланған анықтама берілген. Авиациялық терминдер мен сөздер аудармада белгілі бір аударма түрлендірулерін қолдану мүмкіндігі мен қажеттілігі тұрғысынан талданады.

Негізгі сөздер: «терминдер», «авиациялық аударма», «аударма мәселелері», «терминдерді аудару», «авиациялық радиотрафик».

Язык — это не только инструмент вербальной коммуникации, который усваивается человеком по мере социализации, но регулярно пополняющееся, видоизменяющееся отображение действительной реальности в представлении конкретного социума. Язык пополняется и изменяется не реже, чем эти процессы происходят с окружающей нас действительностью. Человек, целью которого является удовлетворение своих потребностей, от самых базовых до более сложных в понимании и достижении, а стоит подчеркнуть, что под этим понимается абсолютно каждый представитель вида «*homo sapiens*», находится в процессе постоянной трудовой деятельности. Человечество, постоянно находясь в таком динамичном состоянии, не может не оказывать влияния на внешний мир. Создавая совершенно новое, пересматривая взгляды на уже существующее, человек создает новую реальность, совершенно не похожую на предыдущую, которая, не заставляя ждать, находит отражение в языке. В эпоху глобализации, когда семимильными шагами понятие «действительная реальность», ранее подразумевавшее состояние реальности на уровне поселения, города, страны, когда были отчетливо видны границы между «нашим» и «чужим», заменяется более обширным, подразумевающим глобальное, общемировое. Научная революция, произошедшая в прошлом столетии, олицетворяет не только бурное развитие техник и технологий, но и не менее яркое и стремительное изменение языка в глобальных масштабах. Сейчас люди, проживающие в абсолютно разных социальных и прочих условиях, поголовно знакомы, за редким исключением, с такими понятиями, как «интернет», «мобильный телефон» и т.п. Стоит отметить, что изменение лексики произошло не только на общедоступном уровне, но и на более глубоком, необходимом для профессионалов уровне. Трудовая деятельность является не только стимулом к развитию человечества, но и основой его выживания. Появление новых объектов существующей реальности, если говорить про наиболее масштабные, как новые высокотехнологичные самолёты, использующиеся для перевозок в гражданской авиации, стало основой для возникновения целых терминологических баз, под которыми подразумевается широкий пласт терминов, аббревиатур и т.п. В современном мире достижения науки поражающе быстро распространяются среди стран. Техники и технологии распространяются, заимствуются, вследствие чего пополнился технической лексикой не только определенный, но обширный ряд ныне существующих языков.

Стоит отметить, что рассматривать термины необходимо не только как самостоятельные единицы языка, но и как наименьшую единицу научно-технического текста. Существует огромное количество примеров научно-технических текстов в сфере авиации, которые носят ярко выраженный практический характер, как, например, инструкции по обслуживанию самолётов. Как было замечено ранее, в период глобализации технологии распространяются, а сопутствующие им договоры, инструкции, рекомендации по обслуживанию нуждаются в адекватном переводе. Не будет лишним подчеркнуть действительно существующую важность в точности, адекватности перевода данных технических текстов. Данная острая необходимость выражена в прикладном характере, который несут указанные тексты. Техническая литература, в отличие от художественной, в первую очередь является источником достоверной информации. Технический текст должен четко и безукоризненно отражать реальное положение вещей, в противном случае, двигатель, собранный по неверной инструкции, в лучшем случае не заработает вовсе, а в худшем может стать причиной катастрофы.

Из вышесказанного следует, что научно-технический текст – один из видов речетворчества, результат которого представлен в письменном виде, характеризующийся набором качеств, присущих данному функциональному стилю. С точки зрения функционального стиля речи,

научно-техническому тексту присущи следующие особенности: логичность (соблюдение последовательности в изложении, непротиворечивость мысли), информативность (степень смысловой и содержательной новизны), точность (понятность, недвусмысленность), объективность (необразность). [1, с.5]

Тексты в сфере авиации, опираясь на все указанные выше характеристики, можно отнести к категории научно-технических, со всеми вытекающими лексическими и прочими присущими данному типу текстов лингвистическими особенностями. Научно-технический текст, в том числе и авиационный, характеризуется наличием следующих языковых параметров: темы (суть содержания научно-технического текста), отличительных особенностей (слова, словосочетания, термины, аббревиатуры, стилистические приёмы, грамматические конструкции), направленность на специальную аудиторию (профессионалы, специалисты определенных узких отраслей).

Характерной чертой и одним из частых встречающихся камней преткновения при работе с научно-техническим текстом является обилие терминов и аббревиатур. В своей работе переводчик, особенно не обладающий глубокими познаниями в сфере авиации, (что не является единичным случаем, ведь, например, в университетах Республики Казахстан и, наиболее вероятно, университетах стран СНГ не ведётся подготовка переводчиков по такой узкой специфике перевода как авиационный), может столкнуться с разрозненностью, отсутствием систематизации, стандартизации в терминологических словарях по данному направлению. Целые пласты актуальной лексики по тем или иным причинам не нашли свое отражение в современных немногочисленных словарях авиационной терминологии. Подобная практика ведёт к невозможности выполнения качественного перевода, который отвечал бы существующим требованиям к переводу в сфере авиации.

В настоящее время английский язык является ключевым языком в ведении авиационного радиообмена. Согласно текущим требованиям, все пилоты должны подтвердить обязательный минимальный уровень владения английским языком ИКАО-4. Исторически сложилось, что в Англии и США наиболее быстрыми темпами развивалась сфера авиации. Тем не менее, русский и китайский языки входят в немногочисленное число языков, которые используются для ведения внутреннего радиообмена в сфере авиации. В связи с этим, в рамках данной статьи будут приводиться примеры из трёх вышеуказанных языков.

Стоит рассматривать существующие проблемы в систематизации авиационной терминологии, как, в первую очередь, следствие существующих проблем терминологии в целом. Дефиниция термина является одним из актуальных вопросов лингвистики. К наиболее часто встречающимся ошибкам при дефиниции термина можно отнести: несоответствие и несоразмерность друг друга дефиниента и дефиниции, определение через отрицание, определение через описание объема, а не содержания, определение совершается через то, что должно быть само определено, двусмысленность и неточность. [1, с.6]

Прежде чем обратиться к терминологии в сфере авиации, необходимо выявить характеристики, позволяющие доказать оправданность причастности тех или иных единиц языка к категории «термин», и, опираясь на полученные данные, вывести усредненную дефиницию. В качестве материала для анализа рассмотрим следующие определения:

По Морозовой Л. А., термин – номинативно значимая семиотическая единица сферы профессиональной коммуникации. [2, с.4]

По Даниленко В. П., термин – слово или словосочетание специальной сферы употребления, являющееся наименованием специального понятия и требующее дефиниции. [3, с.16]

По Лейчик В. М., термин – лексическая единица языка для специальных целей, обозначающая общее – конкретное или абстрактное – понятие теории определенной специальной области знаний или деятельности. [4, с.8]

По Комаровой З. И., термин – инвариант (слово или словосочетание), который обозначает специальный предмет или научное понятие, ограниченное дефиницией и местом в определённой термосистеме. [5, с.10]

Из вышеприведенных определений к слову «термин» можно вывести следующие наиболее

общие и показательные характеристики, упомянутые всеми исследователями:

- А) Узкая направленность термина, использование в специальных профессиональных сферах;
- Б) Необходимость в наличии дефиниции.

Опираясь на приведённую выше информацию, можно сделать вывод, что под «термином» полагается лексическая единица языка, называющая специальное понятие и нуждающаяся в дефиниции, использующаяся в узконаправленных профессиональных отраслях.

Из данного определения следует, что авиационный термин – это лексическая единица языка, называющая понятие в сфере авиации, которая нуждается в дефиниции. В настоящее время под авиационным термином может подразумеваться не только слово или словосочетание, но и целые устойчивые фразы и предложения, наделённые определённым смыслом, который нуждается в правильном толковании.

Рассматривая авиационные термины, в первую очередь необходимо обратить внимание на термины-слова, представляющие если не самый, то один из наиболее широких пластов авиационной терминологии. Под терминами-словами подразумеваются технические понятия, выраженные отдельным словом. Необходимо отметить, что подобные слова параллельно могут быть частью и прочих терминологических баз, так и обладать неким общеизвестным значением. В качестве примера можно привести такую единицу русского языка, как слово «курс». Это слово может и использоваться при обозначении политического курса, курса валют, авиационного курса, учебного курса, то есть выступать как в качестве термина, так и в качестве общеупотребительного слова.

С точки зрения морфологической структуры, технические термины-слова в большинстве своём представлены существительными, прилагательными, глаголами и числительными. [6, с.16] Авиационному термину-слову в английском языке «abeam» в русском языке соответствует термин «траверз», который происходит от латинского слова «trans-versus» - «поперечный». В китайском языке, ввиду особенностей словообразования, эквивалентом служит термин «正切». Одной из характерных особенностей словообразования в китайском языке является тенденция к избеганию транскрипции и транслитерации с иностранных языков. Наиболее часто образование терминов-слов происходит посредством передачи средствами китайского языка семантической составляющей понятия. Например, термин-слово «正切» состоит из иероглифов «正» - «прямой» и «切» - «касаться, касательная».

Широкий пласт технических терминов-слов называют единицы измерения. Единицы измерения входят в чисто терминов-слов, которые в большинстве своём на трёх языках (английский, китайский, русский) являются полными эквивалентами. Имя немецкого учёного Вильгельма Эдуарда Вебера нашло отражение (с учётом графических и фонетических возможностей каждого из языков) в названии единицы измерения магнитного поля во всех трёх языках. Английскому термину «weber» и русскому «вебер» соответствует китайский термин-слово «韦伯 wéibó».

Практика показывает, как в общеупотребительной лексике, так и технической, русский язык демонстрирует большую толерантность и открытость к заимствованию слов. Например, английский термин «glissade» и русский «глиссада» происходят от французского слова «glisser» - «скользить». Так в основе китайского наименования этого же понятия лежит уже китайский глагол «下滑» - «скользить». Нельзя не отметить, отчетливое стремление китайского народа к сохранению самобытности и «чистоты» языка.

Термины-слова могут обладать неодинаковым количеством возможных значений в разных языках. Некоторые из них обладают более и менее широким пластом значений, что также может стать местом преткновения в работе переводчика. Уже упомянутый термин-слово «курс» в русском языке не является исключительно авиационным, что нельзя сказать о термине «航向» в китайском. Этот термин включил в себя слова «航» - «самолет, корабль» и «方向» - «направление, курс». При выполнении перевода переводчику необходимо обращать внимание не только на значение отдельно взятого термина-слова, но и учитывать общий контекст употребления.

Ранее считалось, что термин может носить лишь номинативный характер, что в последующем

опровергалось многими исследователями (Шелов С. Д, Даниленко В. П, Кожевникова И. Г) [6, с. 20] Одним из ярких примеров, опровергающих сугубо номинативный характер термина, могут послужить следующие имена числительные, по всем признакам относящиеся к категории «терминов». Не смотря на неизменную графическую форму, имена числительные в сфере ведения авиационного радиообмена наделены особым произношением, необходимым только в данной конкретной профессиональной направленности. Это позволяет отнести представленные имена числительные к категории терминов-слов.

При ведении радиообмена на территории Республики Казахстана с иностранными бортами, в случае невозможности обеспечения коммуникации на английском языке, могут прибегать к помощи переводчика. Этим хочется подчеркнуть обоснованность приведенной ниже информации. Владеть техническим языком авиации означает не только уметь пользоваться словарем авиационных терминов, даже и самым полным и систематизированным, а также владеть необходимой базой знаний в данной сфере человеческой деятельности, знать особенности пользования данной лексики. В данном понимании владение техническим языком сделает возможным осуществление как письменных, так и устных переводов в сфере авиации на самом высоком уровне.

В русском языке при назывании имен числительных в условиях ведения радиообмена в авиации необходимо обратиться к транскрипции английского произношения на русский язык. Например, числительное «шесть» будет произноситься как «сикс». При назывании имен числительных при радиообмене на китайском языке в качестве основы служит китайское общепринятое произношение цифр и чисел, с некоторыми локальными изменениями. Например, цифра «семь» в китайском языке при ведении радиообмена будет произноситься как «拐guǎi», что позволит минимизировать потенциальную путаницу со схожей в произношении цифрой «четыре» - «四sì». Подобные изменения можно увидеть и в английском произношении числительных при ведении радиообмена. Например, цифра «девять» - «nine» приобретает в данном контексте произношение «niner», что поможет избежать неприятностей из-за фонетического сходства в английском языке между цифрами «nine» и «five». Подобные меры принимаются в качестве профилактики возможного недопонимания, неправильного толкования услышанного и путаниц при ведении радиообмена в условиях плохой слышимости и при потенциальных радиопомехах. [7, с.65]

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Жампейис К.М. Особенности научно-технического стиля английского и русского языков // Sosyal Bilimler Dergisi. – 2007. - №18 - с. 182
- 2 Морозова Л.А. Терминознание: основы и методы. Москва: Прометей, 2004.
- 3 Даниленко В.П. О месте научной терминологии в лексической системе языка. Вопросы языкознания., 2006, №4 – с. 34
- 4 Лейчик В.М. Терминоведение: предмет, методы, структура (4-е изд., испр. и доп.). Москва: ЛИБРОКОМ, 2009 – с. 91
- 5 Комарова З.И. О сущности термина. Термин и слово. Горький: Изд-во Горьковского государственного университета, 2011 – с.17
- 6 Лейчик В.М. Термин и его определение. Терминоведение и терминография в индоевропейских языках. Владивосток, 2007 т – с. 28
- 7 Радус Л. А, Л. Г. Абдрахимов. Практический русско-китайский китайско-русский словарь авиационных терминов. Москва, 2018 – 77 с.
- 8 Словарь по международной гражданской авиации. Стандарт ИКАО DOC 9713. – Изд. 3-е. – М., 2007. – 810 с.
- 9 空中交通无线电通话用语。MH/T 4014 – 2003 – 71 页
- 10 包惠南. 文化语境与语言翻译. 北京: 中国对外翻译出版公司, 2001.

Тохтахунов Т.М.,
студент 2 курса ОП «Переводческое дело – восточные языки»
Казахского университета международных отношений и мировых языков
имени Абылай хана, г.Алматы, Республика Казахстан,
e-mail: tahir007@list.ru

научный руководитель: Езмахунова А.Р.,
магистр переводческого дела,
старший преподаватель кафедры перевода восточных языков
КАЗУМОиМЯ имени Абылай хана
Алматы, Казахстан
E-mail: arzusha85@mail.ru

РОЛЬ ПЕРЕВОДЧИКОВ В РЕШЕНИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНФЛИКТОВ

Аннотация: В статье рассматривается роль переводчика не только как медиатора двух культур, но и «миротворцев». Переводчики играют ключевую роль в облегчении коммуникации и преодолении языковых и культурных барьеров между Китаем и Казахстаном. Они не только обеспечивают точный перевод документов и речей, но и помогают сторонам понять и уважать культурные особенности друг друга. Статья рассматривает различные аспекты работы переводчиков в контексте международных отношений, включая их роль в переговорах, дипломатических встречах и медиации конфликтов. Также освещается влияние перевода на формирование общественного мнения и международной репутации стран. Наконец, статья подчеркивает необходимость профессионального обучения и поддержки переводчиков, чтобы они могли эффективно выполнять свою миссию в решении международных конфликтов и способствовать развитию мирных отношений между странами.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, общественно-политическая речь, конфликт, международные отношения

THE ROLE OF TRANSLATORS IN SOLVING INTERNATIONAL CONFLICTS

Abstract: Translators play a key role in facilitating communication and overcoming linguistic and cultural barriers between China and Kazakhstan. They not only provide accurate translation of documents and speeches, but also help the parties to understand and respect each other's cultural characteristics. The article examines various aspects of the work of translators in the context of international relations, including their role in negotiations, diplomatic meetings and conflict mediation. The influence of translation on the formation of public opinion and the international reputation of countries is also highlighted. Finally, the article emphasizes the need for professional training and support for translators so that they can effectively fulfill their mission in resolving international conflicts and promote peaceful relations between countries.

Keywords: intercultural communication, socio-political speech, conflict, international relations

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАҚТЫҒЫСТАРДЫ ШЕШУДЕГІ АУДАРМАШЫЛАРДЫҢ РӨЛІ

Аннотациясы: Аудармашылар Қытай мен Қазақстан арасындағы қарым-қатынасты жеңілдетуде және тілдік және мәдени кедергілерді еңсеруде шешуші рөл атқарады. Олар құжаттар мен сөздердің нақты аудармасын қамтамасыз етіп қана қоймай, тараптарға бір-бірінің

мәдени ерекшеліктерін түсінуге және құрметтеуге көмектеседі. Мақалада аудармашылардың халықаралық қатынастар контекстіндегі жұмысының әртүрлі аспектілері, соның ішінде олардың келіссөздердегі, дипломатиялық кездесулердегі және қақтығыстарды медиациялаудағы рөлі қарастырылады. Сондай-ақ, аударманың елдердің қоғамдық пікірі мен халықаралық беделін қалыптастыруға әсері туралы айтылады. Соңында, мақала аудармашыларға халықаралық қақтығыстарды шешуде және елдер арасындағы бейбіт қарым-қатынастарды дамытуда өз миссиясын тиімді орындау үшін кәсіби оқыту мен қолдау көрсету қажеттілігін көрсетеді.

Түйін сөздер: мәдениетаралық коммуникация, қоғамдық-саяси сөйлеу, жанжал, халықаралық қатынастар

Большинство ученых считают, что мир представляет собой глобальное сообщество, где люди на всех уровнях взаимосвязаны в различных аспектах жизни — торговых, экономических, культурных, религиозных, политических и дипломатических. В период глобализации наблюдается рост многовекторных и интеграционных процессов, что приводит к увеличению контактов между различными народами. Несмотря на процесс глобализации и распространение основных языков международного общения, переговоры и заключение сделок между сторонами, говорящими на разных языках и представляющими различные культуры, часто требуют присутствия переводчика. Участники стараются защитить свои интересы на каждом этапе переговоров, и для успешного ведения делового диалога и заключения соглашений важно полно и точно понимать истинные намерения и цели каждой стороны, а также учесть даже малейшие детали. Неправильное понимание даже незначительных аспектов может иметь серьезные последствия, включая конфликты и разрывы отношений. После Второй мировой войны стало очевидно, что для обеспечения мира и безопасности необходимо уважение, диалог и мирное разрешение конфликтов. Страны начали активно стремиться к политико-дипломатическому пути решения споров и укреплению правовых основ отношений. Важность перевода как средства понимания друг друга и катализатора установления связей стала очевидной. Даже опытные дипломаты, владеющие языком, часто обращаются к услугам переводчика для точного передачи смысла. В свете быстрого увеличения объемов сотрудничества между Казахстаном и Китаем, становится все более актуальной потребность в высококвалифицированных профессиональных переводчиках. Осуществление точного и ясного перевода текстов общественно-политической тематики приобретает особое значение, так как количество таких переводов растет, и возникает необходимость в анализе проведенных переводов. Несмотря на распространенность изучения китайского языка в Казахстане и рост числа специалистов, владеющих им, все еще наблюдаются ошибки при переводе общественно-политических текстов.

Перевод как средство межкультурной коммуникации. В современном мире важность взаимопонимания возрастает вместе с развитием политических, экономических, научно-технических и культурных связей. Расширение обмена между странами в сферах деловых отношений, туризма, науки и искусства требует эффективных средств коммуникации и взаимопонимания. Культура, вместе с другими аспектами международного сотрудничества, играет ключевую роль в установлении отношений между народами, представляя собой регулирующий механизм. Современное понимание мирового порядка и культурного взаимодействия между народами подчеркивает необходимость учета национальных традиций и менталитета. Каждая нация имеет сформировавшуюся систему культурных и социальных отношений, определяющую развитие языка, и культурные различия вызывают интерес в межкультурных взаимоотношениях. Межкультурное взаимодействие может осложняться культурными различиями, так как у различных народов память, восприятие и мышление культурно обусловлены, а также способ интерпретации информации. Поэтому при взаимодействии различных народов необходимо учитывать межкультурные особенности и использовать знания о культурно-специфических нормах и ценностях, а также принятых моделях поведения. Теория коммуникации в первую очередь исследует концепцию коммуникации, включая не только вербальное, но и невербальное взаимодействие, а также ее особенности при передаче

сообщений из одной культуры в другую. Культурные особенности оказывают влияние на все аспекты коммуникации, и культурные различия могут создать препятствия или даже привести к невозможности эффективного обмена информацией в процессе перевода. Перевод можно рассматривать как один из методов обеспечения приемлемого коммуникационного процесса между представителями различных культур и языков. Важно отметить, что существуют два основных подхода к переводу: трансформация и компонентный анализ. Одним из ключевых аспектов для переводчика является владение основами межкультурной коммуникации. Отсутствие знаний определенных принципов может привести к неудачам в работе по переводу и даже вызвать проблемы. Благодаря активности в области коммуникативного посредничества, а также использованию грамматических справочников, двуязычных словарей и материалов по культуре различных народов, переводчики способны преодолевать множество трудностей, возникающих в процессе межкультурного общения. Часто в общении между представителями различных культур используются разные языки, и в таких случаях переводчик выступает в роли посредника. Он не только передает смысловое содержание предложений, но и обладает глубоким пониманием культуры страны, чей язык он переводит. Переводчик играет ключевую роль в разъяснении общепринятых правил поведения и традиций, а также находит наилучшие эквиваленты для языковых конструкций, отражающих культурные особенности. Основным принципом достижения взаимопонимания в межкультурной коммуникации является эмпатия - способность поставить себя на место другого человека и увидеть мир его глазами. Если переводчику удастся реализовать этот принцип, можно считать процесс перевода успешным. Межкультурный перевод является важной частью в политических переговорах. Переводчик должен дипломатично учитывать культурные и особенности двух сторон, чтобы не допустить конфликтных и казусных ситуаций. Дипломатический перевод – очень ответственная задача, к которой надо подходить с осторожностью. Дипломатический перевод осуществляется на международных мероприятиях, в организациях, а также в двухсторонних и многосторонних переговорах. Так как чиновники и должностные лица затрагивают разные темы, «переводчик должен обладать достаточно высокой квалификацией для того, чтобы решить идеологические и этические проблемы» [2, 385-393]. В дипломатической сфере переводчик должен соблюдать следующие этические нормы:

1. Политико-дипломатический переводчик должен быть в курсе событий, происходящих в мире, иметь широкий круг знаний о разных науках, особенно о политике и международных отношениях.

2. Переводчик должен точно переводить фразы собеседника. Детали в политико-дипломатической сфере имеют огромное значение. В политике нюансы иногда изменяют ход переговоров и соответствующие реакции собеседника. Если в других неофициальных сферах допустимо донесение смысла, то в политике от переводчика требуется быть точным в переводе.

3. Переводчик должен быть находчивым и способным запомнить и понять длинные фразы, которые произносят переговорщики. На низком уровне можно попросить переговорщиков употреблять короткие предложения или делать паузу через каждые две-три фразы, но на высоком и высшем уровне переводчик не в праве прерывать речь высокопоставленных лиц.

4. Переводчик должен знать просторечия, диалекты, жаргон и неофициальный вариант переводимого языка. На высоком уровне стороны иногда воздерживаются употреблять просторечия, а в неформальной обстановке, например, за обеденным столом, это вполне возможно.

5. У переводческой профессии, как и у других, есть этические нормы. Ответственность за целостность и сохранность переводимой фразы напрямую лежит на переводчике. Переводчик в политико-дипломатической сфере должен донести до каждого переговорщика все нюансы сказанного. Соблюдение этической нормы важно и в случае редких языков, когда некоторые переводчики думают, что никто их не понимает, и можно перевести что угодно.

6. Соблюдение конфиденциальности информации в переговорах — еще один пример соблюдения профессиональной этики.

7. Переводчик не вправе комментировать фразу и высказывать свое видение и точку зрения. Он должен сохранять хладнокровие даже в непростых ситуациях.

8. На международных мероприятиях переводчик является представителем своей страны, поэтому ему следует соблюдать протокольные принципы. Что касается дресс-кода, то очевидно, что одеваться нужно строго и подобающе мероприятию. В Иране принято одеваться в черный костюм с черными носками. Галстук не надевают, но принято застегиваться на последнюю пуговицу и носить рубашку с воротником типа «стойка».

Аспекты перевода текстов общественно-политической тематики с китайского языка на русский и типичные переводческие ошибки.

Переводчик должен уметь передавать смысл исходного текста полностью, грамотно и точно, при этом соблюдая нормы языка, на который переводится. Важным условием для достижения адекватного перевода является высокий уровень владения переводчиком как целевым, так и исходным языком. Ошибки в переводе часто связаны с недостаточным знанием китайского языка и недостаточной подготовкой. Тексты общественно-политической направленности в китайском языке обладают рядом уникальных особенностей, которые выделяют их среди других текстов. Прежде всего, синтаксис таких текстов характеризуется наличием сложных предложений с несколькими грамматическими основами или осложненной структурой. Важную роль играет порядок слов, который в китайском языке отличается своей строгостью и четкостью. В китайском тексте синтаксическая функция слова и его квалификация как члена предложения в значительной степени зависят от его места в предложении, так как члены предложения обычно выражаются с использованием неморфологизованных средств [3, 16]. Как известно, в китайском языке предложение обычно строится по базовой схеме «Подлежащее – Сказуемое – Дополнение». Из-за синтаксических особенностей текстов общественно-политической направленности начинающие переводчики сталкиваются с трудностями в правильном анализе грамматической структуры предложения и определении его основы. Также вызывает затруднение анализ и перевод второстепенных членов предложения. Общественно-политические тексты часто содержат сложные атрибутивные конструкции, рамочные структуры и объемные предложные конструкции, что усложняет поиск грамматической основы. В китайском предложении подлежащее и сказуемое, или сказуемое и дополнение, могут быть разделены длинной предложной конструкцией, что также связано с фиксированным порядком слов. Эти особенности не характерны для синтаксиса русского языка и создают трудности для начинающих переводчиков. Неправильный анализ грамматической структуры предложения может привести к ошибкам в передаче смысла или к свободному переводу. Ещё одной характерной особенностью лексики в текстах общественно-политической направленности является использование устойчивых выражений и штампов. Это создает трудности при подборе точных аналогов в русском языке.

Например, одной из распространенных ошибок является буквальный перевод таких выражений, как 广泛交换意见, что нарушает лексическую сочетаемость в русском языке. Более подходящим вариантом будет «обмен мнениями по широкому кругу вопросов». Ещё один пример ошибки связан с непониманием устойчивых выражений, например, перевод выражения 成员国加强政治、经济、安全、人文等领域合作 как «Участники укрепляют сотрудничество в политике, экономике, безопасности и в области гуманитарных наук». В данном случае сложность вызвана переводом клише «人文合作» как «гуманитарное сотрудничество».

Ещё одной характерной особенностью текстов общественно-политической направленности является использование политической терминологии. Политические термины обладают особенностями, свойственными научно-технической терминологии, но имеют некоторые различия, связанные с менее строгой и упорядоченной системой терминов и их зависимостью от соответствующих идеологических концепций [1, 118]. В Китае СМИ часто используются как средство идеологического воспитания и политической пропаганды. При переводе подобных текстов необходимо учитывать политическую обстановку и владеть соответствующей терминологией. Несмотря на то, что терминология в общественно-политических текстах менее

строга, ошибки в подборе эквивалентов на русском языке сразу бросаются в глаза.

Например, использование преимуществ социалистической системы с китайскими особенностями выражается в фразе «发挥中国特色社会主义制度优势». Однако при переводе данной фразы был использован неточный эквивалент политического термина «中国特色社会主义», который был переведен как «социализм с китайской спецификой». Хотя такая ошибка, возможно, не исказит основной смысл оригинального текста, она указывает на недостаточное знание переводчиком особенностей и реалий китайской культуры и политической системы, на знание языка которой он претендует.

Еще одной важной особенностью общественно-политических текстов является частое использование имен собственных, таких как имена китайских граждан. В настоящее время можно наблюдать много ошибок в транскрибировании китайских имен. Эти ошибки могут быть частично объяснены быстрым развитием экономики Китая и увеличением международных контактов, что увеличило важность правильного изложения китайских имен на русском языке [5, 38-48].

Кроме того, серьезные искажения смысла могут произойти из-за недостаточных фоновых знаний у переводчиков. Успешный перевод любого текста зависит от глубокого понимания темы, затронутой в тексте. Переводчики не всегда грамотно пользуются справочными материалами и не всегда глубоко вникают в суть вопроса, что может привести к неправильному переводу имен собственных, топонимов, должностей и прочего. Например, имя официального представителя МИД КНР 华春莹 (Hua Chunying – Хуа Чуньин) часто неправильно переводят в мужском роде, исходя из предположения, что должность по традиции занимает мужчина.

Несмотря на процесс глобализации и широкое освещение китайских лидеров в мировых СМИ, ошибки в переводе должностей государственных служащих КНР все еще встречаются. Несколько лет назад должность «国家主席 – Председатель КНР» часто неверно переводили как «Президент КНР», что не соответствует действительности. Возможно, на это повлиял английский язык, где данная должность называется «President of People's Republic of China». В настоящее время такие ошибки в казахстанских СМИ становятся все реже, но точный перевод должности, занимаемой Ли Кэцяном, до сих пор вызывает затруднения у некоторых журналистов и переводчиков. Например, вот один из примеров: 国务院李克强总理和夫人应巴西总统的邀请抵达里约热内卢 – По приглашению Президента Бразилии премьер-министр КНР Ли Кэцян прибыл в Рио-де-Жанейро. Однако данный перевод не совсем точен, так как переводчик опирался на аналогичную должность в других государствах.

В заключение хотелось бы отметить, что роль переводчика в решении международных проблем на примере отношений Китая и Казахстана неопределима. Они не только помогают преодолеть языковые и культурные барьеры, но и способствуют установлению диалога и взаимопонимания между сторонами. Изучение общественно-политических текстов представляет собой широкое и разнообразное поле, поэтому начинающему переводчику необходимо постоянно совершенствовать свое владение иностранным языком и продолжать расширять знания о внутренней и внешней политике Китая, а также о его роли на международной арене. Примеры трудностей перевода и их преодоления показывают, что переводчики играют важную роль в достижении согласия и разрешении международных конфликтов, способствуя укреплению международного сотрудничества.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва: Высшая школа, 1990.
2. Горелов В. И. Стилистика современного китайского языка. Москва: Просвещение, 1979.
3. Карпека Д. А. Синтаксис китайского языка. Москва: Восточный экспресс, 2019.
4. Виноградова Е.В. Стратегии переводчика в конфликтных ситуациях международного общения // Университетские чтения-2013: материалы науч.-метод. чтений : в 17 ч. Ч. 1 / отв. ред. З.А. Заврумов. – Пятигорск, 2013. – С. 31–39.
5. Рахимбекова Л. Ш. Как писать китайские имена? // Мосты. 2013. Вып. 1(37). С. 38–48.
6. Мельничук М.В., Осипова В.М. Роль перевода и переводчика в условиях глобализации знаний. Российский гуманитарный журнал. 2016;5(4):385–393.

ANALYSIS OF LEXICAL TRANSLATION STRATEGIES WITH CULTURAL CONNOTATIVE COMPONENTS (BASED ON THE TRANSLATION INTO RUSSIAN OF THE NOVEL “FROGS” BY MO YAN)

Abstract: This article provides an exhaustive exploration into lexical translation strategies, with a particular emphasis on unraveling the intricate tapestry of cultural connotations. Focused keenly on the translation process of Mo Yan's acclaimed novel “Frogs” into Russian, it meticulously dissects the myriad methodologies utilized to navigate the intricate terrain of conveying cultural subtleties. Through an in-depth and rigorous comparative analysis of both the source and target texts, this study seeks to illuminate the formidable hurdles faced by translators in grappling with culturally enriched lexical components. Unveiling a rich spectrum of strategies deployed to bridge the chasm between disparate cultures while steadfastly preserving the integrity of the original text, this research significantly advances our understanding of the dynamic interplay inherent in cross-cultural translation endeavors. Furthermore, it offers invaluable insights into the pragmatic techniques necessary for effectively preserving and conveying the intricate nuances of cultural connotations within the realm of translation practices.

Keywords: lexical translation, cultural connotations, translation strategies, Mo Yan, “Frogs”, cross-cultural communication

МӘДЕНИ КОННОТАТИВТІК КОМПОНЕНТТЕРІ БАР ЛЕКСИКАЛЫҚ АУДАРМА СТРАТЕГИЯЛАРЫН ТАЛДАУ (МО ЯННЫҢ «БАҚАЛАР» РОМАНЫНЫҢ ОРЫС ТІЛІНЕ АУДАРМАСЫ НЕГІЗІНДЕ)

Аннотация: Бұл мақала мәдени коннотациялардың күрделі гобелендерін ашуға ерекше назар аудара отырып, лексикалық аударма стратегияларына жан-жақты зерттеуді ұсынады. Мо Янның танымал «Бақалар» романын орыс тіліне аудару үдерісіне ерекше назар аудара отырып, ол мәдени нәзіктіктерді жеткізудің күрделі рельефінде шарлау үшін қолданылатын сансыз әдістемелерді мұқият талдайды. Бастапқы және мақсатты мәтіндерді терең және қатаң салыстырмалы талдау арқылы бұл зерттеу аудармашылар мәдени байытылған лексикалық компоненттермен күресуде кездесетін үлкен кедергілерді жарықтандыруға тырысады. Түпнұсқа мәтіннің тұтастығын берік сақтай отырып, әртүрлі мәдениеттер арасындағы алшақтықты жою үшін қолданылатын стратегиялардың бай спектрін аша отырып, бұл зерттеу мәдениеттер арасындағы аударма әрекеттеріне тән динамикалық өзара әрекеттесу туралы түсінуімізді айтарлықтай жақсартады. Сонымен қатар, ол аударма тәжірибесі аясындағы мәдени коннотациялардың күрделі реңктерін тиімді сақтау және жеткізу үшін қажетті прагматикалық әдістер туралы баға жетпес түсініктерді ұсынады.

АНАЛИЗ ЛЕКСИЧЕСКИХ СТРАТЕГИЙ ПЕРЕВОДА С КУЛЬТУРНОКОННОТАТИВНЫМИ КОМПОНЕНТАМИ (НА МАТЕРИАЛЕ ПЕРЕВОДА НА РУССКИЙ ЯЗЫК РОМАНА МО ЯНЯ «ЛЯГУШКИ»)

Аннотация: В этой статье представлено исчерпывающее исследование стратегий лексического перевода с особым упором на распутывание запутанного полотна культурных коннотаций. Особое внимание уделено процессу перевода знаменитого романа Мо Яня «Лягушки» на русский язык. Автор тщательно анализирует множество методологий, используемых для навигации по сложной местности передачи культурных тонкостей. Посредством углубленного

и строгого сравнительного анализа исходного и целевого текстов данное исследование стремится осветить огромные препятствия, с которыми сталкиваются переводчики при работе с культурно обогащенными лексическими компонентами. Раскрывая богатый спектр стратегий, используемых для преодоления пропасти между разрозненными культурами при сохранении целостности оригинального текста, это исследование значительно продвигает наше понимание динамического взаимодействия, присущего усилиям по межкультурному переводу. Кроме того, он предлагает бесценную информацию о прагматических методах, необходимых для эффективного сохранения и передачи сложных нюансов культурных коннотаций в сфере переводческой практики.

The ideas of foreignization and domestication in translation can be traced back to the ancient Roman period, where word-for-word translation and sense-for-sense translation, known as literal translation (the prototype of foreignization) and paraphrase, respectively, were practiced (Zhu Anbo, 2009:2). In the 17th century, fluent translation became the norm and standard in English translation, dominating in English and American cultures, demanding that translations be natural, smooth, and read less like translations and more like original works in English. Denham, Dryden, and Tytler all advocated for translators to prioritize the fluency of translations, guided by the target language culture (Guo Jianzhong, 2000:51). Fluency can be seen as the embodiment of domestication strategy, which flourished in Britain.

In the early 19th century, the concept of foreignization emerged in Germany. German linguist Schleiermacher creatively proposed two translation methods in his 1813 work “On the Different Methods of Translating”: “One is to keep the author as immovable as possible and guide the reader to approach the author; the other is to keep the reader as immovable as possible and guide the author to approach the reader.” Thus, Schleiermacher introduced two translation tendencies centered around the author and the reader respectively (adapted from Zhu Anbo, 2009:2). This marked the emergence of foreignization. Schleiermacher believed that the German language and culture had their shortcomings; therefore, to develop their national language and culture, it was necessary to absorb the language and cultural expressions of foreign languages. The concept of foreignization to some extent influenced English and American cultures. British translators Newman and William Morris advocated for foreignization in translation, opposing the dominant tradition of domestication (Guo Jianzhong, 2000:51).

The controversy between foreignization and domestication, as two translation strategies, has a long history of existence and debate in China. The origins of the foreignization-domestication debate can be traced back to the ancient disputes over “文” (literary elegance) and “质” (faithfulness) in the translation of Buddhist scriptures (Xu Derong, Jiang Shan, 2016:111). In modern times, the debate between “literal translation” and “paraphrase” replaced the ancient “质” controversy, becoming the focus of debate in the translation studies field. In the 1920s to 1930s, representatives of the “literal translation” camp included Lu Xun, while representatives of the “paraphrase” camp included Liang Shiqiu, Fu Lei, and Qian Zhongshu. The debate between “literal translation” and “paraphrase” only touched upon the formal and content aspects of language, but extended to the dispute between foreignization and domestication, marking a shift of scholars’ focus from the linguistic level to the cultural, literary, political, and poetic levels. This shift represents a further deepening and expansion of translation strategies (Zhu Anbo, 2009:17).

Chinese scholars’ views on foreignization and domestication can generally be categorized into three main types: (1) those who tend towards foreignization; (2) those who lean towards domestication; and (3) those who advocate for a compromise between the two. The debate over foreignization and domestication is a hot topic that has received significant attention from the translation studies community in China, resulting in a situation where multiple perspectives are discussed, and the depth and breadth of exploration have increased, thereby promoting the dissemination of foreignization and domestication in China.

Cultural laden terms are vital components of language, embodying unique historical contexts and national characteristics, and carrying rich cultural information. Differences in the development history, natural geography, traditional customs, and religious beliefs of different countries and ethnic groups

have contributed to diverse and profound cultures. Different languages and societies inevitably give rise to different cultural laden terms, which to some extent hinder cultural exchange and dissemination. Translation serves as a crucial bridge for communication and exchange between different language cultures. Cultural laden terms reflect distinct national characteristics and traits, naturally becoming the focus and difficulty of translation practice, and a hot topic for scholars engaged in translation research.

The foreignization translation strategy advocates approaching the author, placing the author at the center, and guiding the reader to approach the author. This strategy aims to better preserve the cultural connotations and style of the original work, retain the original exotic flavor, and maximize the maintenance of the original richness. Translation methods under the foreignization strategy mainly include transliteration, transliteration with annotation, literal translation, literal translation with annotation, paraphrase with transliteration (with annotation), and amplification.

1. Transliteration

Transliteration refers to the method of translating based on the pronunciation of the source language item. During translation, the pronunciation of the item in the source language is used to directly translate it into the target language with a similar pronunciation, aiming to achieve a pronunciation close to the source language. For example: 浏阳河 (Liuyang River): Люянхэ; 湘江 (Xiang River): Сянцзян; 状元 (top scholar in imperial examination): чжуанюань. Transliteration preserves the phonetic characteristics of the source language, promotes the dissemination of the Chinese language and culture, and maintains the rich cultural flavor and characteristics. This method is commonly used in the translation of Chinese personal names, place names, and other proper nouns.

2. Transliteration with Annotation

Transliteration with annotation involves adding annotations to the transliteration method to provide explanations or interpretations of the linguistic and cultural information of the original text. For example:

- 乡绅 (xiāngshēn): шэньши, Шэньши – одно из сословий старого Китая, семьи сдавших экзамены и получивших государственные должности, зд. деревенский интеллигент. (xiāngshēn): shenshi, Shenshi - one of the social classes in ancient China, families who passed the exams and obtained government positions, here meaning rural intellectuals.
- 大红袍 (dà hóng páo): Дахунпао, Дахунпао – один самых знаменитых сортов китайского чая, так называемый «императорский чай». (dà hóng páo): Dahunpao, Dahunpao - one of the most famous types of Chinese tea, also known as “Imperial Tea.”

Transliteration with annotation helps to elucidate the cultural and linguistic nuances of the original text, providing additional context for the reader to understand the terms being translated.

The advantage of this method is that it preserves the phonetic characteristics of the Chinese language while also providing Russian readers with an understanding of the deeper meanings and background knowledge contained in the original text. It maximizes the transmission of information to readers and is an effective method for translating cultural laden terms in foreign language texts.

3. Literal Translation

Literal translation, also known as direct translation, involves translating the text directly according to the literal meaning of the original words, conveying its meaning directly and comprehensively. It remains faithful to the content, form, and style of the original text, effectively preserving the exotic flavor of the source language and maintaining the linguistic and cultural characteristics of Chinese. It is worth noting that “literal translation allows for appropriate changes and transformations in language forms (such as changes in word order) to make the translation conform to the vocabulary and syntactic norms of the target language” (Xiong Bing, 2014: 85). Literal translation is one of the most commonly used translation methods under the foreignization strategy. For example:

- 计划生育 (jìhuà shēngyù): планирования рождаемости (planning of childbirth)
- 龙眼凤睛 (lóngyǎn fèngjīng): глаза феникса, очи дракона (phoenix eyes, dragon eyes)
- 鹤腿猿臂 (hètuǐ yuánbì): ноги журавля, руки обезьяны (crane legs, ape arms)

Literal translation allows Russian readers to appreciate the elegance of the Chinese language, maximally conveying the lexical meanings and rhetorical features of the original text. At the same time, it promotes the acceptance of Chinese culture by the target language readers, breaking through the

constraints of their own culture, broadening their horizons, and enhancing their understanding of Chinese culture. It can effectively enrich Russian language and culture, thus contributing to the development of language and culture between Russian and Chinese.

4. Literal Translation with Annotation

Literal translation has many advantages, but sometimes it may not comprehensively or accurately convey the cultural information of the source language, which can result in readers not receiving equivalent information, leading to reading barriers. Therefore, in such cases, literal translation with annotation can be a good translation method. In this approach, translators add annotations to explain the cultural connotations of the source language, making it clearer for the readers. For example:

- 解放前 (jiěfàng qián): до Освобождения, то есть до 1949 года, когда в Китае победили коммунисты. (jiěfàng qián): before Liberation, i.e., before 1949 when the communists won in China.
- 国务院 (guówùyuàn): Госсовет, Госсовет – высший государственный исполнительный орган КНР. (guówùyuàn): State Council, the State Council is the highest executive organ of the PRC.
- 破四旧 (pò sì jiù): Уничтожить «четыре старых», «Четыре старых» – старое мышление, старая культура, старые привычки, старые обычаи. (pò sì jiù): destroy the “Four Olds”, the “Four Olds” refers to old ideas, old culture, old habits, and old customs.

Literal translation with annotation can accurately and comprehensively convey cultural information to readers, helping them understand Chinese traditional culture, background knowledge of the novel, and Chinese customs and traditions. It assists Russian readers in understanding and accepting traditional Chinese culture.

5. Ideographic Paraphrase with Transliteration (with Annotation)

This translation method is commonly used for translating geographical features such as mountains, rivers, lakes, and towns. In comparison to pure transliteration methods, it adds ideographic paraphrases such as rivers, lakes, etc., which clarify the semantic attributes of the terms. If the cultural information of the terms is well-known to Russian readers, there is no need to add annotations; however, if it is not, annotations should be added to help Russian readers better understand the cultural background of the terms. For example:

- 功夫茶 (gōngfu chá): чай «гунфу», Гунфуча – концентрированный чай и способ его заварки на юге Китая. (gōngfu chá): Kung Fu tea, Gunfucha - concentrated tea and its brewing method in southern China.
- 太行山 (tàiháng shān): горы Тайханшань, (tàiháng shān): Taihang Mountains.
- 胶河 (jiāo hé): река Цзяохэ. (jiāo hé): Jiao River.

This method combines transliteration with ideographic paraphrases and annotations, facilitating a better understanding of the cultural background and attributes of the terms for Russian readers.

6. Augmentation Method

The augmentation method involves adding translation equivalents in the target language that do not exist in the source text but convey implicit meanings that are readily understood by readers of the source language, yet challenging for readers of the target language to comprehend solely through literal translation. For example:

- 八喜 (bā xǐ): «баси» – «Восемь радостей» (bā xǐ): “Basi” - “Eight Joys”
- 麻花儿 (má huā ér): Ма Хуар – Потертый Цветочек (má huā ér): “Ma Huar” - “Worn Flower”
- 八字胡 (bā zì hú): с небольшими усиками, расходящимися в стороны, как иероглиф «восемь» (bā zì hú): “with small whiskers spreading out to the sides, like the hieroglyph ‘eight’”

The benefit of the augmentation method is that translators unearth the hidden information contained in the vocabulary for readers to understand. On one hand, it reduces reading difficulties for readers; on the other hand, it better disseminates Chinese culture, gradually constructing the lexical system of Chinese culture and laying the foundation for constructing the discourse system of China.

In summary, under the guidance of the estrangement translation strategy, translation methods include transliteration, transliteration with annotation, literal translation, literal translation with annotation, ideographic paraphrase with transliteration (with annotation), and augmentation. These specific translation methods are applied to different translation objects, each with its own advantages

and disadvantages. However, in the actual translation process, choosing the optimal method is a test of the translator's skills.

Overall, translation methods guided by the estrangement strategy can preserve the cultural elements of the original text, facilitating the dissemination of traditional Chinese culture in Russia. Additionally, they can gradually construct the lexical system of Chinese culture, enriching the target language to a certain extent, and promoting cultural exchange and integration.

REFERENCES

1. Hartman R.R. Ketel. Dictionary of Lexicography. Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2000.
2. Lawrence Venuti. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London and New York: Routledge, 1995.
3. Mona Baker. In Other Words A Coursebook on Translation. Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press, 2000.
4. Nida Eugene A. Language Culture, and Translating. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 1999.
5. Егоров И.А. Лягушки. Москва: Эксмо, 2020.
6. 程凡. 从归化异化角度分析《酒国》俄译本中文化负载词的翻译. 大连: 辽宁师范大学, 2021.
7. 程时青. 从关联理论角度分析《京华烟云》中文化负载词的翻译策略. 大连: 辽宁大学, 2013.
8. 傅向雪. 论关联—顺应理论视角下文化负载词的翻译. 成都: 电子科技大学, 2014.
9. 毕春丽. 《红楼梦》诗词英译研究: 异化与归化之角度[D]. 长沙: 湖南师范大学, 2014.

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ РУССКО-КИТАЙСКИХ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ ЖИВОТНЫХ И ИССЛЕДОВАНИЕ СТРАТЕГИЙ ОБУЧЕНИЯ

Лян Хуань

Юго-Западный университет, КНР

E-mail: 1562638752@qq.com

Цзян Юйсунь

Юго-Западный университет, КНР

Аннотация. Идиомы представляют собой серьезную проблему при обучении лексике в международном китайском языковом образовании. Благодаря дружественному обмену и развитию отношений между Китаем и Россией, все больше и больше российских студентов приезжают в Китай для изучения китайского языка. Однако из-за недостаточного понимания китайской культуры и влияния родного языка у иностранных студентов возникает больше проблем с изучением и использованием идиом. Образы животных часто встречаются в человеческом языке и наделяются определенными символическими значениями. Однако из-за влияния географического положения, истории и культуры, религиозных верований и самого языка существуют различия в символических значениях, придаваемых образам животных китайскими и русскими людьми. В данном исследовании в качестве объекта изучения рассматриваются общие идиомы животных в русском и китайском языках, с помощью метода сопоставительного анализа анализируются образы животных и их символические значения в русских и китайских идиомах, изучаются причины различий в образах животных в двух странах, предлагаются соответствующие стратегии обучения китайским идиомам на русском языке с целью создания педагогического руководства для преподавания китайского языка в России.

Ключевые слова: русско-китайская фразеология; образ животных; сравнительный анализ; обучение лексике

1. Введение

薛慧 (2003) отмечает, что язык - это зеркало культуры нации, носитель социального, исторического, политического и жизненного опыта, накопленного поколениями. В то же время язык отражает культуру. Культурные особенности и ценности нации непременно отражаются в ее языке. Наиболее ярким отражением национальных особенностей в языке является его лексика, включающая идиоматические выражения, идиомы, пословицы и другие языковые номинативные единицы.

Идиомы являются важной частью лексики, и определенный процент словарного запаса составляют идиомы с элементами животного мира. Большое количество слов о животных в русском и китайском языках имеют богатые и образные метафорические значения. 胡绍铮 (1992) отмечает, что у каждого народа есть свои популярные образы и бытовые метафоры, поэтому разные народы используют разные образы животных, у каждого своя система образов и метафор, и иногда образы животных в русских и китайских идиомах внешне совпадают, но их метафорические значения совершенно разные.

Разные культуры, жизненные привычки, географическая среда или религиозные верования привели к различиям в понимании и использовании идиом о животных в Китае и за рубежом. Различные образы животных несут в себе особые эмоции и культурные коннотации китайского народа. Обучение идиомам в международном преподавании китайского языка имеет двойную природу - обучение языку и обучение культуре, и его статус в преподавании китайского языка нельзя недооценивать.

В данной статье мы проводим сопоставительный анализ образов животных в русских и китайских идиомах, выявляем сходства и различия между ними, а также обсуждаем стратегии обучения китайским идиомам, связанным с животными, для русских студентов, обучающихся в Китае, с целью углубления понимания русскими учащимися идиом, связанных с животными, и повышения их межкультурной коммуникативной компетенции.

2. Сравнительный анализ образов животных в китайской и русской фразеологии

2.1 Одинаковые животные, сходная символика

Русский и китайский языки относятся к двум разным языкам. Природная среда и условия жизни, в которых они родились, различны, но у людей много общего жизненного опыта и общих чувств. Человеческий разум взаимосвязан, он является общим отражением единого объективного мира в сознании людей. Поэтому одно и то же животное иногда может вызывать одинаковые ассоциации и эмоциональные реакции у разных людей.

А. Собака

Собака имеет злобную, жадную коннотацию как в китайской, так и в русской культуре. В русском языке, например «С собакой ляжешь - с блохами встанешь»; «Жить как собака»; «Как собака на сене лежит»; «Нужен как собаке пятая нога»; «С лихой собаки хоть шерсти клок». Фразеологизмы, используемые в китайском языке для описания собак, также имеют уничижительные значения, например, «狗急跳墙», практическое значение — плохой человек попадётся в безвыходное положение и не стесняешься в выборе средств; «狗胆包天», практическое значение — необычно дерзкий; «狐朋狗友», практическое значение — все друзья, которые оставляют без внимания подлинный род занятий; «狼心狗肺», практическое значение — сердце такое же злобное, как у собаки или волка; «狗行狼心», практическое значение — поведение жестокое, а сердце ядовитое.

В. Змея

Змея является символом опасности, вероломства и порочности в сознании как русского, так и китайского народа. Китайцы используют фразеологизм «拔草寻蛇» для обозначения идеи привлечения злых людей и попадания в неприятности; фразеологизм «泉蛇鬼怪» для обозначения уродливых людей; фразеологизм «佛口蛇心» для описания человека, который хорошо говорит, но имеет порочное сердце; фразеологизм «蛇蝎心肠» для описания порочности сердца. Русские

фразеологизмы включают: «Змея подколотная»; «Змею обойдёшь, а от клеветы не уйдёшь»; «Извиваться змеей (ужом)»; «Змею на груди отогреть».

С. Заяц

Заяц имеет негативное символическое значение в русской культуре. Заяц считается символом призраков и зла. Поэтому он известен как «косой». Русские считают косой, переходящего дорогу, зловещим знаком. Кроме того, косой в русском языке является синонимом трусости, например, «Трусливый как заяц» (胆小如鼠); «Убить двух зайцев» (一箭双雕). В китайском языке зайцы также используются в отрицательной оценке, например, «守株待兔», он указывает на стремление к успеху без усилий; «狡兔三窟», он указывает на большое количество мест для укрытия или хорошо спланированное укрытие; «兔死狐悲», по убитом зайце и лисица плачет, выражение скорби по поводу смерти ближнего.

Д. Овца

Овца считается символом покорности и кротости как в русской, так и в китайской культурах. В переводе на русский язык «овца» означает послушный человек или безответный человек. В русских фразеологизмах «овца» используется в отрицательной оценке, например, «не прикидывайся овцой волк съест»; «Отделять овец от козлище», кажущееся значение — различать овец и козлов, но фактическое значение — хорошее вперемешку с плохим, хорошие люди вместе с плохими. В китайском языке это же выражение используется в отношении овец, например, «伐善攘羶», кажущееся значение — человек хвастается своими достоинствами и крадет тучных овец, но фактическое значение — хвастаться собой и присваивать чужое добро; «羊狼狼贪», кажущееся значение — овцы безжалостны, а волки жадны, но фактическое значение — жестокая эксплуатация со стороны коррумпированных чиновников.

Е. Ворона

Как в русском, так и в китайском языках ворона воспринимается как негативный образ и считается зловещей птицей. В русском языке слово ворона часто используется для обозначения глупого, растерянного или ленивого человека. Например, «Ворона в павлиньих перьях», этот фразеологизм относится к человеку, который на самом деле неглуп, но украшает себя красивым пальто. Этот фразеологизм происходит из басни «Ворона», написанной Крыловым в 1825 году; «Белая ворона», потому что белые вороны встречаются крайне редко, таким образом, практическое значение этого фразеологизма — человек, который отличается от других. Соответствующий китайский фразеологизм — 凤毛麟角. Вороны — непопулярные птицы, и в литературе их часто изображают в отрицательной оценке. В китайской культуре ворон также символизирует неудачу и имеет отрицательное значение, например, фразеологизм «乌合之众», кажущееся значение — собираться как ворона, но фактическое значение — неорганизованная толпа; фразеологизм «乌鹊争巢», кажущееся значение — ворона и сорока дерутся за одно гнездо, но фактическое значение — когда противоположности борются, одна из сторон обязательно пострадает; фразеологизм «乌白马角», кажущееся значение — ворона становится белой, а на голове лошади вырастают рога, но фактическое значение — неспособности к достижению.

Ф. Осёл

В русском языке осёл часто используется для обозначения человека упрямого и глупого, как в фразеологизмах «упрямый, как осёл»; «ослиные уши» часто используется для обозначения очевидных недостатков и ошибок; «буриданов осёл» часто используется для обозначения бесхарактерного человека. В китайской культуре осёл считается символом человека, не обладающего настоящими талантами и знаниями. Фразеологизм «黔驴技穷» относится к человеку, который изначально не очень способный и использовал все свои способности; фразеологизм «卸磨杀驴», кажущееся значение — убить осла, когда помол закончен, но фактическое значение — платить злом за добро и быть неблагодарным; фразеологизм «驴鸣犬吠», фактическое значение — беспомощные слова; фразеологизм «驴唇马嘴», фактическое значение — врать всякий вздор.

Г. Лебедь

В русском языке лебедь используется для обозначения красоты, а также как ласковое обращение к женщине. Например, русский фразеологизм «Лебединая песня»: легенда гласит,

что лебедь перед смертью издает самый пронзительный крик в своей жизни, потому что знает, что ему осталось мало времени, но все равно хочет показать себя с лучшей стороны. Символическое значение лебедя в русской и китайской культуре идентично: оба означают красоту, благородство и святость. В китайском языке фразеологизмы, использующие лебедя, часто имеют положительную оценку. Например, фразеологизм «鸿鹄之志, 一举千里», «鸿» — дикий гусь, «鹄» — лебедь, этот фразеологизм имеется в виду человек с выдающимся умом и талантом; фразеологизм «燕雀安知鸿鹄之志», имеется в виду вульгарные люди не понять людей с большими стремлениями.

Н. Волк

Волк является символом жестокости и жадности у русского и китайского народов. В русском языке, например, фразеологизм «Волк в овечьей шкуре», часто используется для описания людей, которые носят маску милосердия, но имеют злые намерения, или для описания тех, кто действует под красной маской, но на самом деле делает что-то злое; «Волком смотреть», фактическое значение — смотреть с враждебностью или жутко смотреть; «Раскрыть волком», кажущееся значение — как голодный волк, ищущий еду, но фактическое значение — двигаться с силой и быстро. Соответствующий китайский фразеологизм — 饿虎扑羊. Фразеологизмы, содержащие волка в китайском языке, например, «狼心狗肺», фактическое значение — человек с порочным или неблагодарным сердцем; «狼子野心», фактическое значение — свирепый и жестокий человек, чьи привычки трудно изменить и чьи намерения порочны; «豺狼虎豹», в общем имеется в виду, что все виды свирепых животных, которые представляют опасность для людей и скота, также порочные и злой человек; «狼贪虎视», кажущееся значение — быть жадным как волк, выглядеть как тигр, но фактическое значение — человек, который очень амбициозен.

И. Лошадь

Лошади тесно связаны с людьми и играют важную роль в производстве и жизни человека. Русские фразеологизмы, связанные с лошадьми, часто ассоциируются с такими качествами, как верность и трудолюбие. Например, «Рабочая лошадь», фактическое значение — труженик, как старый вол; «Ломовая лошадь», кажущееся значение — лошадь, которая тянет большую телегу, но фактическое значение — прирученный и работающий человек; «Старый кинь борозды не испортить», сравнить старую лошадь опытным ветерном. В русской культуре лошади часто ассоциируются с воинами, победителями и полководцами, например, «Счастливый на коне, бесславный под конем»; «Кто смел, тот на коня сел», храбрец садится на боевого коня. В китайском языке лошадь занимает не менее важное место. Лошадь, из-за ее большой роли в сельскохозяйственном производстве, привычках, военных действиях и транспортировке первых людей, часто встречается в китайских фразеологизмах. Лошадей одомашнивали и разводили с эпохи неолита. В свое время он был символом национальной власти, богатства и чести, а также символом инициативы, самосовершенствования, мужества, стойкости, кротости и осторожности. В китайском языке существует множество фразеологизмов, связанных с лошадьми. Например, «老骥伏枥», фактическое значение — амбициозный человек все еще имеет амбиции, несмотря на возраст; «快马加鞭», кажущееся значение — пришпорить коня, но фактическое значение — во весь опор мчаться; «天马行空», кажущееся значение — небесный скакун мчится по воздуху, но фактическое значение — о стремительном полёте мысли; «兵强马壮», фактическое значение — армия сильна и закалена в боях; «马到成功», фактическое значение — добиться быстрых успехов; «马革裹尸», кажущееся значение — тело было погребено в шкуре коня, но фактическое значение — с честью пасть на поле брани.

Л. Кот, Кошка

В русском языке кошки в основном имеют отрицательную оценку, поскольку в русской культуре они ассоциируются с ведьмами и колдунами. Например, «Дрянная кошка», фактическое значение — только одна тень осталась от женщины; «Кошки скребут на сердце», фактическое значение — не в себе кто; «Кошке под хвост», фактическое значение — тратится зря. Кошки также имеют отрицательную оценку в китайских фразеологизмах. В китайской культуре кошка является символом лени, суетливости, жадности, нелояльности, хитрости и неприязни к богатым.

高文艳、宁丽萍 (2013) отмечали, что в сказке 《猫城记》 Лао Шэ громил кошку словом и пером, он использует кошку как символ жадности, безжалостности, злодейства и предательства, и использует кошачий город, чтобы намекнуть на темноту Китая при Гоминьдане, критикуя «слабость национальной природы». В китайском языке существует множество фразеологизмов, связанных с кошками. Например, «阿猫阿狗», фактическое значение — люди, которые очень презрительны и не заслуживают уважения; «争猫丢牛», кажущееся значение — потерять корову в драке из-за кошки, но фактическое значение — из-за малого потерять большое; «照猫画虎», кажущееся значение — с кошки рисовать тигра, но фактическое значение — слепо копировать; «猫鼠同眠», кажущееся значение — кошка и крыса спят вместе, но фактическое значение — рука руку моет.

К. Медведь

Медведь в русской культуре имеет множество символических значений. С одной стороны, это любимое животное, герой, которому поклоняется русский народ, хозяин и брат, с другой стороны, это символ глупости, бесполезности и грубости. Например, «Медведь на ухо наступил» имеет в виду отсутствие способности музыкальной оценки; «Делить шкуру неубитого медведя», это имеется в виду, что до того, как все удалось, проблема разделения пособий встала на первое место; «Хозяин в доме, что медведь в бору»; «Медведь не уклюж, да дюж» и т.д. 郝庆云 (1998) отмечали, что в китайской культуре медведи часто воспринимаются как суровые и мощные, неуклюжие и бесхарактерные, однако они символизируют мужество и силу. Например, «衣狐坐熊», фактическое значение — жизни в крайней роскоши; «桤虎樊熊», фактическое значение — заключенный в тюрьму нечестивец; «熊心豹胆», кажущееся значение — сердце медведя, жёлчный пузырь барса, но фактическое значение — храбрость; «熊罴入梦», фактическое значение — раньше использовалось для поздравления кого-либо с рождением сына; «熊罴百万», фактическое значение — армия большая и доблестная.

2.2 Одинаковые животные, разная символика

Из-за различий в культурном фоне, исторических условиях, обычаях и религиозных верованиях между Россией и Китаем, эти два народа по-разному воспринимают некоторых животных, что приводит к появлению одного и того же животного, но с разными символическими значениями.

А. Слон

Слон происходит из русской культуры как высокий и глупый человек. Из этого переносного значения возник ряд фразеологизмов. Например, «Как слон в посудной лавке», имеется в виду неуклюжий человек; «Слона не приметить», имеется в виду не знать, кому следует оказывать знаки внимания; «Делать из мухи слона», фактическое значение — раздувать свои проблемы, превращать их из маленьких в большие; «Как слону дробина», фактическое значение — процесс пройдет незаметно, безболезненно; «Довольный как слон», фактическое значение — очень довольный; «Слона то я и не приметил», фактическое значение — когда не обратили внимание на что-то важное; «Тащить слона на гору», фактическое значение — тогда, когда вы делаете тяжелое дело, которое не будет иметь результата; «Слон на ухо наступил», фактическое значение — человека, который не имеет музыкального слуха. В России слонов редко украшают, так как они являются символом глупости. 李安竹 (2021) отмечал, что в китайской культуре из-за своей редкости слон символизировал положение власти, а в политической жизни он означал завоевание и верность. По мере развития буддизма ему придавались коннотации священности, благородства, силы, благоприятности и завершенности. В жизни широкой публики слоны воспринимаются как духовное и священное существо, символизирующее счастливое знаменование.» В китайском языке существует множество фразеологизмов, связанных с слонами. Например, «包罗万象», фактическое значение — богатства и разнообразия; «气象万千», фактическое значение — великолепные и разнообразные пейзажи или вещи; «黄金铸象», кажущееся значение — отлить человеческую фигуру из золота, но фактическое значение — выражение восхищения или воспоминания о ком-либо; «拔犀擢象», фактическое значение — продвижение талантливых людей; «狮象搏兔,皆用全力», фактическое значение — нужно приложить все свои силы, чтобы

серьезно относиться даже к мелочам.

В. Сорока

Сорока считается благоприятной птицей в китайской культуре, и люди ассоциируют ее звонкий крик со скорым наступлением счастливого события, поэтому она используется в новогодней парней надписи и в куплетах молодоженов. Оно также подразумевает связь между мужчиной и женщиной в браке. Например, «鹊桥相会» имеется в виду воссоединение влюбленных или пар после долгого отсутствия; «鹊笑鸠舞» имеется в виду сорока радуется, а кукушка танцует, в старину его использовали в качестве формулы приветствия и поздравления; «乌鹊通巢» имеется в виду гармоничное сосуществование противоположностей. Однако в русском языке сорока воспринимается как ворчливый, болтливый, сплетничающий человек. Например, «Сорока на хвосте принесла» имеется в виду непроверенные слухи; «Заладила сорока Якова» имеется в виду человек, который утомительно повторяет одно и то же; «Как сорока на колу вертится» имеется в виду человек, который чувствует волнение.

С. Курица

Русский народ считает курицу самой глупой и бесполезной из всех существ и даже не хочет называть ее видом птицы. Ряд фразеологизмов, связанных с курицами, возникли в русском языке для выражения презрительной насмешки. Например, «Курам на смех» имеется в виду крайне нелепо и неоправданно; «Слепая курица» имеется в виду человек необразованный и недалёковидный; «Куриная память» имеется в виду человек с очень плохой памятью. Существует даже ругательная фраза «Куринцин сын», которая является китайским эквивалентом ругательной фразы «狗崽子». Китайцы используют слово «吉», что означает «большую удачу», поэтому в народном искусстве изображение курицы часто рисуют как знак удачи, когда тема благоприятна. Китайский фразеологизм «闻鸡起舞» относится к человеку, который поднимается танцевать с мечом, услышав крик петуха, и позже используется для человека, желающего служить своей стране.

Д. Тигр

В русском языке тигр считается злобной человеком. Например, «Бумажный тигр». На самом деле, лев является царем всех животных в русской культуре, поэтому количество фразеологизмов и пословиц, содержащих тигра в русском языке, ограничено. Китайцы считают, что тигр, как царь зверей, имеет двойное значение: с одной стороны, это метафора свирепого, жестокого и беспощадного человека, например «养虎为患», имеется в виду попустительство врагу и оставление его страдать впоследствии; «以虎为皮» имеется в виду переговоры со злым человеком о сдаче собственных интересов, что абсолютно невозможно; с другой стороны, это символ силы и мужества, защитник сердец людей. Например, «人中老虎», имеется в виду великий человек среди людей; «龙腾虎跃», имеется в виду энергичный человек. «狐假虎威», кажущееся значение — лиса пользуется могуществом тигра, но фактическое значение — притеснять кого, опираясь на могущество стоящих над ним лиц.

2.3 Разные животные, одинаковая символика

Различия в природной среде, социальных системах, обычаях и восприятии мира между русским и китайским народами привели к тому, что два совершенно разных образа животных имеют одинаковое символическое значение. Например, русское слово «журавль». В китайском языке животным с тем же символическим значением является «гусь», который часто используется в определенных контекстах для обозначения. В китайском языке в определенных контекстах «возвращение гусей» часто используется для обозначения прихода весны. В русском и китайском языке существует множество подобных фразеологизмов.

Table 1. Пример

Примеры	Комментарии
Куриный кругозор — 鼠目寸光	Плохие люди не совершают плохих поступков локально.

Трусливый как заяц ——胆小如鼠	Очень трусливый.
Слышно как муха пролетит ——鸦雀无声	Очень тихо..
Два медведя в одной берлоге не живут ——一山不容二虎	Два человека равной силы не могут находиться в одном месте.
Пустить козла в огород ——引狼入室	Самому себе навредить.
Храбрый как лев ——虎胆英雄	Очень храбрый.
Белая ворона ——凤毛麟角	Редкостная дорогая вещь или необыкновенный и редкий человек.
Убить двух зайцев ——一箭双雕	Делать одно, а достигать двух.
На безрыбье и рак рыба ——山中无老虎, 猴子称大王	Без мудреца обычные люди могут играть важную роль.
Метать бисер перед свиньями ——对牛弹琴	Высмеивать тех, кто их слушает, за то, что они не понимают, о чем говорят.
Как угорелая кошка ——热锅上的蚂蚁	Описывает беспокойный, тревожный и суетливый взгляд в сердце.
Стрелять из пушек по воробьям ——杀鸡用牛刀	Нет необходимости прилагать большие усилия для выполнения мелких дел.
Ворона в павлиньих перьях ——沐猴而冠	Человек имеет одну только внешность и используются для сатирического описания людей, которые перешли на сторону злых сил, чтобы украсть позиции во власти.
Щуку бросить в реку ——放虎归山	Отпустить злодея на свободу.
Паршивая овца все стадо портит ——害群之马	Те, кто подвергает опасности коллектив.
Сильнее кошки зверя нет ——井底之蛙	О человеке с ограниченными взглядами.

2.4 Уникальная символика животных

2.4.1 Уникальные образы животных в русской фразеологии

А. Жар-птица

Жар-птица - уникальная для России священная птица, излучающая ослепительный свет всем своим телом. Слово «жар» означает раскаленные угли, например, «Как жар гореть», «Чужими руками жар загребать». Название Жар-птица указывает на то, что птица связана с огнем, отражая русский культ огня.

2.4.2 Уникальные образы животных в китайской фразеологии

А. Мандаринка

Мандаринка — животное, уникальное для китайского языка. Часто встречающиеся парами, мандаринка является символом вечной любви. Например, «棒打鸳鸯», фактическое значение — разбить любящую пару или пару влюбленных; «鸳鸯凤侣», фактическое значение — влюбленные мужчины и женщины, как мандаринки. Дизайн мандаринкой часто вышивают на различных предметах и дарят выбранному человеку, чтобы выразить свою любовь.

В. Цикада

Цикада — животное, уникальное для китайского языка. В древнем Китае цикада была символом воскрешения бессмертия и чистоты. В китайском языке существует множество фразеологизмов, связанных с цикадами. Например, «噤若寒蝉», фактическое значение — не смей открыть рта; «金蝉脱壳», фактическое значение — скрыться самым хитроумным образом; «寒蝉凄切», этот фразеологизм часто используется в литературных произведениях для создания грустной атмосферы и настроения.

С. Дракон

Дракон — символ китайской нации, самое любимое животное китайского народа, он символизирует силу, величие, богатство и будущее. В китайском языке существует множество фразеологизмов, связанных с драконами. Например, «画龙点睛», кажущееся значение — рисуя дракона, нарисовать ему и зрачки, но фактическое значение — сделать последние один-два мастерских штриха; «车水马龙», кажущееся значение — поток экипажей и вереница лошадей, но фактическое значение — о большом движении транспорта; «卧虎藏龙», кажущееся значение — крадущийся тигр, затаившийся дракон, но фактическое значение — скрытый талант; «生龙活虎», кажущееся значение — живой дракон и живой тигр, фактическое значение — о живом и энергичном человеке. Но в русской культуре оно не имеет ни одного из этих значений. 梅春才、王加莹 (2011) отмечали, что в России дракон — это монстр, и у людей нет других чувств, кроме страха перед ним, поэтому почти нет русских фразеологизмов, связанных с драконом.

3. Анализ причин различий в изображении животных в русских и китайских идиомах

Как видно из предыдущего анализа, русско-китайские идиомы о животных используют одних и тех же животных в качестве метафор для одного и того же или разных значений, а также разных животных в качестве метафор для одних и тех же значений. Эти различия обусловлены в основном совокупным влиянием географии, религии, истории, культуры, языка и т. д. У разных этнических групп животные вызывают разные ассоциации и эмоциональную окраску, что отражает уникальность каждой этнической культуры.

3.1 Географические и экологические факторы

Различные природные ресурсы и рельеф местности подходят для разных животных и питают их.

Россия занимает весь Евразийский континент, является самой большой по площади страной в мире и богата лесами. Территория охватывает несколько климатических зон: на севере в полярной пустыне обитает много оленей, в центре чаще встречаются коровы, а на юге — овцы как основное домашнее животное. В целом, на большей части территории преобладает умеренно-континентальный климат, хорошо развито животноводство, основными видами которого являются крупный рогатый скот, овцы и свиньи. Русские идиомы, такие как «корова черна, да молоко у неё бело» (буквально, тело коровы черное, а молоко белое), можно увидеть в русском национальном признании качества коров, которое можно перевести на китайский язык как «草窝里飞出金凤凰».

Дикие животные имеют здесь хорошую среду обитания, а вместе с ними и много охоты, которую производят русские. «На охоту ехать — собаку кормить» (буквально, кормить собаку, когда собираешься на охоту) означает «точить копье на поле боя». Гончие часто используются в русских идиомах, потому что они обладают острым обонянием и быстро бегают, помогая охотникам успешно находить и преследовать добычу.

И Китай, и Россия расположены в северном полушарии, а Китай охватывает несколько широт, с юга на север и с запада на восток, с разным климатом, геологией и высотой над уровнем моря в каждой провинции. Особый климат и география Китая привели к появлению таких уникальных животных, как лебедь, утка-мандаринка и журавль. Например, идиома «蜀犬吠日», где «Шу» — это псевдоним провинции Сычуань, означает, что в китайском регионе Сычуань круглый год влажно и туманно, и местные собаки не часто видят солнце. Поэтому всякий раз, когда они видят солнце, собаки яростно лают, поэтому идиому «собаки Шу лают на солнце» используют для описания людей, которые мало знают о мире и не очень хорошо информированы. Идиому «собаки Шу лают на солнце» нельзя отделить от уникальной природной среды Сычуани.

Таким образом, географическая среда является важным фактором, влияющим на различные метафоры и метафорические значения китайских и русских идиом о животных.

3.2 Исторические и культурные факторы

Животные как близкие спутники человеческой жизни, с развитием цивилизации люди перестали просто наблюдать за поведением животных, а через их действия изучать и исследовать себя, и пробуждающиеся законы и философия жизни постепенно записываются в виде слов, которые вошли в привычку и применяются в совместной жизни человека и природы. Суть этих

идей передавалась из поколения в поколение, постоянно обогащаясь формой и семантикой, и глубоко запечатлелась в истории и культуре каждой этнической группы.

3.2.1 развитие культуры земледелия

Земледельческая цивилизация - это культурная форма, которая передавалась и конденсировалась ханьско-русским народом на основе практики производства и жизни. В процессе тысячелетнего культурного наследования идиомы животных естественным образом возникали на полях, где работали люди. В древние времена производительность сельского хозяйства была ограничена, и перед лицом природных и техногенных катастроф сельскохозяйственные инструменты, такие как плуги, и сила животных, таких как волы и лошади, помогли людям повысить эффективность и сэкономить рабочую силу. Как видно, животные играют важную роль в производстве и жизни человека. Например, фраза «如牛重负» описывает «перенос тяжестей, как вол», что впоследствии было использовано как метафора для обозначения тяжелого бремени в жизни. Это говорит о важности животных для сельскохозяйственного производства. Другой пример - «Ожидание кролика, охраняющего пень», в котором рассказывается о фермере времен Воюющих государств, который случайно увидел, как кролик врезался в пень и умер на его поле. Тогда крестьянин сложил свои сельскохозяйственные инструменты, перестал пахать и каждый день ждал кролика на том же месте, надеясь, что тот снова появится. Идиома «守株待兔» затем стала использоваться для описания человека, который не предпринимает никаких активных усилий для получения неожиданного урожая. Например, «бык» и «лошадь» играют важную роль в русском хозяйстве, поэтому часто встречаются в идиомах о животных, обозначая трудолюбие, силу и так далее. «Здоров как бык», «трудиться как бык», что означает «здоров как бык, работающий как бык»; «马不停蹄», буквально «работник как лошадь», метафорически «лошадь, которая никогда не перестает работать». Трудовой народ, который «日出而作, 日落而息», усвоил образ жизни и способ отношения к миру через истории сельскохозяйственного производства. Поэтому за идиомами о животных часто скрывается богатая философия и суть традиционной культуры различных этнических групп. Таким образом, традиционная культура земледелия также является важным фактором, влияющим на метафорическое значение китайско-русских идиом о животных.

3.2.2 Уникальная культура зодиака

Китайский зодиак, или двенадцать фаз рода зодиак, - это уникально китайский способ датировки, использующий их в сочетании с двенадцатью земными ветвями для обозначения цикла из двенадцати лет. Соответственно, в русской культуре тоже есть китайский зодиак, но он не полностью основан на животных, и зодиак не годовой, а скорее месячный. Болдырева et al. (2020) Российский зодиак фактически соответствует двенадцати знакам Зодиака. В китайской культуре каждое животное китайского зодиака имеет свой уникальный характер, который наделяется различными смысловыми характеристиками в зависимости от субъективной оценки и понимания животного. Хотя «Крыса» занимает первое место в 12 знаках Зодиака, поскольку «Крыса» оказывает негативное влияние на производство и жизнь человека, идиомы, содержащие «Крысу», включают в себя Идиомы, содержащие слово «крыса», такие как «鼠目寸光» и «贼眉鼠眼», часто носят отвратительный и уничижительный характер. «Вол» - хороший помощник для фермеров при вспашке земли, часто представляет собой образ устойчивого и способного человека, «如牛重负» - это правдивое изображение «вола» как ноши. «Тигр» имеет свирепый вид, представляя собой царя леса, могучего и властного, например «饿虎扑食» и «虎视眈眈». Кролик осторожен по своей природе и часто становится добычей, поэтому он олицетворяет робость. Например, «狡兔三窟». «Дракон - тотем китайского народа, символ чести и величия, как во фразах «卧虎藏龙» и «望子成龙». В русской культуре дракон часто является символом жестокости, например «как дракон», когда говорят, что кто-то похож на дракона, чтобы выразить его жестокость. Слово «змея» означает жестокость и коварство и часто используется в уничижительном смысле, например «牛鬼蛇神», «打草惊蛇», как важное средство передвижения и боевой инструмент в древнем Китае, обладает выносливостью и обычно представляет собой положительные образы, такие как «老骥伏枥» и «马到成功» и так далее. «Овца» - древняя жертвенная дань, часто

относящаяся к прирученным уязвимым группам населения. Например, «挂羊头, 卖狗肉» - это метафора использования чего-то относительно хорошего (головы овцы) в качестве прикрытия, но на самом деле делающего что-то плохое, а также «饿虎扑羊». В русском языке «коза» (коза) - это в основном негативный образ, часто используемый как метафора женщины, с явной уничижительной окраской, например, «отставной козы барабанщик» (дословно: барабанщик коза, которая уходит из группы), что является метафорой незначительного человека. (Дословно: барабанщик козы, покинувший группу), метафора, обозначающая незначительного человека. Образ «обезьяны» имеет как быструю и живую сторону, так и хитрую и умную, поэтому идиомы о животных со словом «обезьяна» имеют как положительную, так и отрицательную коннотацию, например, «沐猴而冠» и так далее. Курица» - относительно распространенная домашняя птица, ее особые ранние привычки, с одной стороны, символизируют успех, например «金鸡独立» и «闻鸡起舞», с другой стороны, символизируют мелочность, зависть, например «小肚鸡肠». «Свинья» в двенадцати знаках зодиака в последнее время, а также в древнекитайских жертвоприношениях, приносит людям глупое и ленивое впечатление, часто используется как метафора для обозначения плохого поведения людей. Часто используется как метафора плохого поведения человека, например «猪狗不如» и «狼奔豕突».

3.3 Религиозная культура

Религиозная вера, как вид общественного сознания, играет важнейшую роль в развитии человеческого общества. Три основные религии современного мира внесли заметный вклад в развитие языка каждой страны в определенный период времени, а язык и письменность, используемые каждой этнической группой, неразрывно связаны с религиозными верованиями, а идиомы являются лучшими ископаемыми, несущими в себе эмоции нации. Большинство древних русских исповедовали христианство, в то время как в Китае основное влияние оказали даосизм и буддизм.

Религиозная культура является важной частью русской национальной культуры, и наследование религиозных верований повлияло на историческую эволюцию русского языка, а также на семантическое построение идиом, в результате чего постепенно сформировалось множество идиом с религиозной окраской. Например: «козёл отпущения» возник из древнееврейских религиозных ритуалов в День искупления, когда евреи приносили в жертву овец в надежде, что они вместо людей возьмут на себя последствия их грехов и пострадают за них. Значение слова «Золотой телец» происходит из Библии - Ветхий Завет - Книга Исход, когда израильтяне, оказавшись в пустыне, встали на колени и поклонились отлитому из золота тельцу как богу, который должен был вывести их из Египта, и были наказаны Богом, поэтому русское слово «золотой телец» имеет значение «золотой теленок». Таким образом, русское слово «золотой телец» имеет значение «поклоняющийся золоту», что можно соответствующим образом перевести китайским словом «金钱至上». По сравнению с обилием идиом о животных с сильным религиозным подтекстом в русском языке, в китайском их сравнительно немного, и лишь немногие идиомы о животных сформировались под влиянием даосизма и буддизма. Например, есть идиома «鸡犬升天», на которую повлияла даосская культура культивирования бессмертия, а также идиомы «牛头马面» и «牛鬼蛇神».

3.4 Литература

Каждый народ движет колесо истории вперед по-своему, и история народа похожа на книжку с картинками, в которой собраны самые разные вещи, самые разные странности. Литература - это средство передвижения истории, и самый важный шаг в изучении истории - это изучение литературы. Литература - это средство истории, и самый важный шаг в изучении истории - это изучение литературы. Красота литературы заключается в ее способности воссоздавать исторические сцены. Многие идиомы были созданы в исторических произведениях, но изучение идиом все равно требует их понимания в контексте конкретной исторической ситуации.

Значительная часть китайских идиом о животных происходит из классической литературы. Например, идиома «黔驴之技» взята из «三戒·黔之驴», написанной Лю Цзунъюанем (柳宗元), писателем династии Тан. Тигр увидел, что осел очень большой и громко брыкается, поэтому

сначала он очень испугался и спрятался подальше от тигра. Когда тигр увидел, что осел очень большой и очень громко брыкается, он сначала испугался и спрятался подальше от тигра. Когда тигр увидел, что осел ничем не лучше, он съел осла. Позже идиома «навыки Цянь Осла» стала использоваться для обозначения небольших навыков человека, который не так хорош, как ему кажется. Другой пример: «缘木求鱼», из 《孟子·梁惠王上》: «以若所为, 求若所欲, 犹缘木而求鱼». «Займствование поведения, как взлезание на дерево в поисках рыбы, для имитации метода и направления, если оно не верно, не должно привести к желаемым результатам».

Русская литература занимает важное место в мировой литературе, например, Крылов, Толстой, Достоевский и другие великие литераторы, сформировавшие в своих произведениях множество классических литературных образов. Как литературный носитель языка, некоторые формы языка с широким распространением этих замечательных произведений постепенно сгущаются и стереотипизируются, нет недостатка в животных идиомах. Например: «сильнее кошки зверя нет» происходит из сборника басен Крылова «Большая мышь и маленькая мышь» (мышь и крыса), который представляет собой историю о маленькой мышке, рассказывающей другой большой мышке, что кошка попала в плен ко льву, и что в будущем у них не будет естественных врагов, и они будут свободны и в безопасности. Однако, исходя из собственного опыта, большая мышь говорит, что сильнее кошки в мире нет животного, и даже если кошку поймает лев, лев ничего не сможет с ней сделать. Поэтому ироничное использование фразы «сильнее кошки зверя нет» для описания взгляда на мир с собственной скромной точки зрения может соответствовать китайской идиоме «井底之蛙».

«Заяц во хмелю» происходит от басни Михалкова «Пьяный кролик» (заяц во хмелю), в которой рассказывается о пьяном кролике, который хочет вернуться домой, несмотря на отговорки друзей, и говорит, что если встретит льва, то снимет с него шкуру и отправит обратно в дом. В результате он действительно встретил льва, а когда его поймали, он низким голосом умолял льва сохранить ему жизнь. Поэтому «заяц во хмелю» часто используется для описания хвастливого, агрессивного и трусливого человека.

3.5 Факторы языковой системы

На разницу в метафорических значениях китайских идиом о животных и русских идиом о животных влияют и сами языковые системы, в которых представлены разные грамматические формы и семантические особенности. Китайский и русский языки принадлежат к сино-тибетскому и славянскому языкам индоевропейской семьи соответственно, поэтому существуют большие различия в языковых выражениях.

Китайские и русские идиомы, как правило, имеют долгую историю, и до сих пор в определенной степени сохранились некоторые фонологические, семантические и грамматические правила древних китайского и русского языков. Например, «沉鱼落雁» из 《庄子·齐物论》: «人之所美也, 鱼见之深入, 鸟见之高飞.». В процессе постепенного уплотнения и стереотипизации семантики в качестве метафоры красоты человека используется выражение, что рыба тонет, когда видит, а птица приземляется, когда видит. Чтобы передать богатый подтекст в краткой форме, глаголы «沉» и «落» употреблены здесь в императиве, указывая на то, что красота женщины может заставить рыбу тонуть, а птицу падать. В русском языке такого употребления слов нет.

Существуют некоторые русские идиомы о животных в форме относительно самостоятельных предложений, которые явно отличаются от китайских идиом о животных. Например, «куры не клюют» буквально означает «куры не клюют», но метафорически - «денег много». «Собака и на владыку лает» буквально означает «собака лает на архиепископа», а «архиепископ» - это титул священнослужителя высшего ранга. «Архиепископ» относится к титулу высшего духовного лица с почетным статусом, поэтому идиома используется для обозначения уничижительной тенденции «чрезвычайно смелый», что можно перевести китайской идиомой «胆大包天». Более того, на основе относительно фиксированной структуры некоторые русские идиомы животных обладают способностью изменять положение своих составляющих или использовать прошедшее время, в то время как китайские идиомы животных имеют типичный четырехсимвольный шаблон и более фиксированные внутренние структурные отношения.

4. Стратегии преподавания

Идиомы представляют собой не только интерес, но и трудность для иностранных студентов при изучении китайского языка благодаря своим выдающимся особенностям, таким как устойчивое значение, стабильная структура и богатое культурное значение. Поскольку идиомы о животных составляют большую долю во всей системе китайской идиоматической лексики по сравнению с другими категориями идиом, и поскольку между русскими и китайскими идиомами о животных существуют как различия, так и связи, очень важно глубоко изучить преподавание и изучение идиом о животных для иностранных студентов в России. В связи с этим большое значение имеет углубленное изучение культурного преподавания идиом животных для российских студентов.

4.1 Прослеживаемость

Буквальное значение некоторых китайских идиом о животных совпадает с их действительным смыслом, а более глубокий смысл может быть выведен из буквального значения, что относительно легко освоить русским студентам и имеет высокую степень точности. Однако китайская культура настолько глубока, что за буквальным значением некоторых идиом о животных скрывается глубокий смысл, и очень легко ошибиться, глядя на значение слов. Поэтому при обучении китайским идиомам русских студентов преподаватели китайского языка как иностранного могут использовать метод прослеживания корней идиом, объясняя происхождение идиом вместе с семантикой и историческим фоном их эволюции, что способствует решению проблемы непонимания студентами глубинного смысла идиом о животных. Например, буквальное значение фразы «三人成虎» можно понять как то, что три человека могут быть такими же сильными, как тигр, а реальное значение заключается в том, что людей трое, то есть многие люди врал, что в городе есть тигр, и люди в это верили. Метафора относится к тому факту, что если слухи рассказывают многие люди, то они заставляют людей поверить в их правдивость. Эта идиома взята из 《战国策·魏策》: «夫市之无虎, 然三人言而成虎。». Если в процессе обучения идиоме «三人成虎» рассказать о ее источнике и происхождении, студенты смогут избежать непонимания смысла идиомы и глубоко постичь ее скрытую глубину.

4.2 Ситуативный метод обучения

Китайские идиомы о животных отличаются краткостью и сжатостью формы, большинство из них - четырехсимвольные слова, которые образуют определенные грамматические отношения между своими внутренними компонентами и выступают в качестве различных грамматических компонентов в предложениях. Для обучения русским идиомам необходимо, чтобы студенты понимали глубинную семантику идиом и в то же время соблюдали правила китайской грамматики и использовали их точно и уместно. Чтобы устранить грамматические ошибки студентов, преподаватели могут использовать метод ситуативного обучения, создавая определенные ситуации и предлагая студентам общаться и выражать свои мысли с помощью выученных ими идиом о животных, чтобы у студентов была возможность уместно использовать выученные идиомы в конкретных контекстах, тем самым развивая их коммуникативные навыки. В процессе использования идиом, с одной стороны, студенты могут практиковать свой разговорный китайский, а с другой стороны, в конкретном языковом контексте, преподаватели могут выявить недостатки студентов в семантике, прагматике и синтаксисе при использовании идиом, чтобы указать направление для последующего преподавания и изучения идиом. Студенты также могут получить полное представление о стилистической окраске, эмоциональной окраске и сфере применения идиом.

Например, идиома «走马观花» берет начало в стихотворении поэта династии Тан Мэн Цзяо 《登科后》, которое гласит: «春风得意马蹄疾, 一日看尽长安花.» В стихотворении описывается, как смотреть на цветы, сидя на бегущей лошади, поэтому можно представить, что на цветы можно взглянуть лишь бегло. Таким образом, идиома «走马观花» описывает беглый взгляд на что-то.

Я поискал в корпусе и нашел следующие предложения.

*暑假我走马观花了不少景色。(Corpus CCL)

Поскольку в слове «путешествовал» есть глагол, его легко неверно истолковать, чтобы понять, что оно может использоваться в качестве сказуемого с объектом. Предложение можно выразить и по-другому: «Во время летних каникул я увидел много достопримечательностей, но все они были пешими». Если учитель использует ситуативный подход к объяснению и поощряет учеников использовать «走马观花» в предложениях и выражениях, можно предвидеть подобные проблемы, а затем снова и снова повторять, что «走马观花» - это интранзитивный глагол, который больше не может использоваться с объектом.

4.3 Метод рассказывания историй

Благодаря метафорическому характеру китайских идиом о животных и богатству их происхождения в баснях, исторических событиях, литературных произведениях и т. д., за идиомами часто стоят яркие исторические истории. Преподаватели китайского языка могут использовать метод рассказа об истории эволюции идиом, что не только повысит интерес к занятиям, стимулирует интерес студентов к учебе, обогатит их понимание древней китайской истории и культуры, но и снизит сложность их понимания.

Например, история о «鸡鸣狗盗» взята из 《史记·孟尝君列传》, в которой рассказывается о периоде Воюющих государств в древнем Китае, когда лорд Мэн Чанг из государства Ци был задержан могущественным государством Цинь. Его люди пробрались во дворец Цинь в темноте ночи, притворившись собаками, и украли лисий белый мех, который был предложен царю Цинь, а затем предложили его любимой наложнице царя. После этого любимая наложница замолвила за Мэн Чанг-цзюня словечко перед царем, и его отпустили. Когда ночью он добрался до перевала Ханьгу, то увидел, что ворота города закрыты и он не может выйти, но другой привратник имитировал крик петуха, чтобы заставить привратника подумать, что уже рассвело, и он открыл ворота, после чего владыке Мэн Чангу удалось бежать и вернуться в государство Ци. Если ученики не знакомы с исторической основой идиомы, им будет сложно понять ее происхождение. Если учитель расскажет историю и доходчиво объяснит идиому, ученики легко поймут, почему «鸡鸣狗盗» относится к незначительным навыкам или мелкому воровству.

4.4 Контрастивный метод обучения

Существуют как сходства, так и различия в образах животных в китайских и русских идиомах о животных. Подавляющее большинство студентов ссылаются на роль миграции культуры родного языка, что в большей или меньшей степени сказывается на результатах изучения китайского языка. Поэтому в процессе обучения преподаватели могут использовать метод сравнения, с одной стороны, в сочетании со сходствами и различиями китайских и русских идиом животных, чтобы направить студентов на поиск различий, вызванных разным культурным происхождением, преодолеть влияние негативной миграции родного языка; с другой стороны, он также может использовать когнитивную общность людей, вдохновить студентов на роль позитивной миграции родного языка, чтобы улучшить эффект от усвоения китайских идиом животных.

Например, объясняя фразу «如鱼得水», учитель может использовать тот факт, что и китайцы, и русские считают, что рыбе очень комфортно в воде, и сравнить ее с русской идиомой «как рыба в воде», чтобы вызвать у учеников ту же ассоциацию, чтобы они запомнили, что «как рыба в воде» означает, что среда, в которой они находятся, очень подходит для них. «Ученики смогут вызвать те же ассоциации и запомнить, что «как рыба в воде» означает, что они находятся в среде, которая им подходит».

При объяснении идиом, в которых используются различные образы животных для передачи одного и того же метафорического значения, метод сравнительного анализа может помочь студентам уменьшить влияние родного языка и точно запомнить китайские выражения, несмотря на различия. Например, идиома «一箭双雕» означает, что стрела попадает в двух орлов, демонстрируя мастерство стрельбы из лука. Позже она используется для описания действия, которое может достичь двух целей одновременно. В русской идиоме «орел» такого значения нет, но в русской культуре часто охотятся на зайцев, поэтому метафорическое значение «убить двух зайцев» схоже с «одной стрелой - двух орлов», что означает «одна стрела - два орла».

Метафорический смысл тот же, что и у «убить двух зайцев одной стрелой». Поэтому, когда учитель объясняет «一箭双雕», он может сравнить его с «убить двух зайцев», который является метафорой кроликов (заяц), чтобы подчеркнуть разницу между этими двумя метафорами и помочь ученикам отличить их друг от друга.

5. Заключение

Китайские идиомы, занимающие особое и важное место в обучении лексике в международном китайском языковом образовании, являются предметом внимания и представляют собой трудность в международном китайском языковом образовании. В данном исследовании в качестве объекта изучения рассматриваются русско-китайские идиомы о животных, сравниваются и анализируются образы животных и их символические значения в русско-китайских идиомах о животных, анализируются факторы, вызывающие различия, и предлагаются эффективные стратегии обучения. Результаты показывают, что одно и то же животное может иметь одинаковые или разные символические значения, а разные животные могут иметь одинаковые символические значения в русском и китайском языках. При этом географическая среда, история и культура, религиозные верования, литература и сама языковая система Китая и России могут оказывать влияние на образы и символические значения животных.

Результаты данного исследования могут послужить уроком для практики преподавания китайских идиом, например, использование контрастивных методов обучения для повышения роли переноса в обучении. Результаты данного исследования нуждаются в дальнейшем количественном изучении для анализа предубеждений в усвоении идиом о животных русскими изучающими китайский язык, чтобы обеспечить более эффективное руководство для преподавания и обучения.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Болдырева О Н, Линлу А, Жаньжань С 2020. Зодиакальные животные в китайских и русских идиомах. Вестник Приамурского государственного университета им. Шолом-Алейхема [J]: 31-43.
- 2 高文艳, 宁丽萍 2013. 试论中外文化中的猫形象. 太原大学教育学院学报 [J], 31: 43-47.
- 3 郝庆云 姜 1998. 古代北方民族独特的崇熊文化. 黑龙江民族丛刊 [J]: 89-91.
- 4 胡绍铮 1992. 含动物形象的某些俄汉成语、谚语对比. 外语研究 [J]: 33-36+49.
- 5 李安竹 2021. 中国古代大象的文化寓意. 重庆交通大学学报(社会科学版) [J], 21: 48-53.
- 6 梅春才, 王加莹 2011. 浅析含有生肖动物名称俄汉成语的文化特点. 长春理工大学学报(社会科学版) [J], 24: 78-79+101.
- 7 薛慧 2003. 从俄语成语、谚语看俄罗斯人眼中的动物世界. 俄罗斯文艺 [J]: 58-59.

俄汉成语动物形象对比分析及教学策略探讨

西南大学 梁欢 西南大学 姜有顺

摘要: 动物形象常出现在人类的语言中, 并被赋予一定的象征意义。然而, 由于受地理位置、历史文化、宗教信仰以及语言本身等多重因素的影响, 中俄两国赋予动物形象的象征意义存在明显差异。本研究选取俄语和汉语中常见的动物类成语作为研究对象, 采用对比分析的方法, 深入剖析俄汉成语中的动物形象及其象征意义, 探讨两国动物形象差异的根源, 并提出了相应的成语教学策略, 旨在为俄汉语教学提供实用的教学指导。

关键词: 俄汉成语、动物形象、对比分析、词汇教学

第一作者:

姓名: 梁欢

单位: 西南大学国际学院 (International college, Southwest University)

通讯地址: 中国重庆市北碚区天生路2号西南大学国际学院

电话号码: 15183654363

E-mail: 1562638752@qq.com

第二作者:

姓名:姜有顺

单位: 西南大学国际学院 (International college, Southwest University)

通讯地址: 中国重庆市北碚区天生路2号西南大学国际学院

电话号码: 13132398861

E-mail: jngysh@gmail.com

УДК 37

Езмахунова А.Р.,

магистр переводческого дела,

старший преподаватель кафедры перевода восточных языков

КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Алматы, Казахстан

E-mail: Arzusha85@mail.ru

ПРИМЕРЫ КОММУНИКАТИВНЫХ ОШИБОК ПРИ КРОСС-КУЛЬТУРНОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ

Аннотация: В статье поднимается проблема актуальности кросс-культурных коммуникаций в современном глобальном мире, характеризующемся полиэтничностью. Межкультурная коммуникация требует от участников этого процесса кросскультурной компетенции. Это оказывается востребованным в самых разных областях человеческой деятельности. Эта компетенция становится необходимой в изучении переводоведения. Автор статьи отмечает недостаточность включения в образовательный процесс вопросов, связанных с формированием у будущих специалистов разного профиля кросскультурной компетентности.

Ключевые слова: коммуникация, перевод, ошибки, кросс-культурный, взаимодействие

EXAMPLES OF COMMUNICATION ERRORS IN CROSS-CULTURAL INTERACTION

Abstract: The article raises the problem of the relevance of cross-cultural communications in the modern global world, characterized by multiethnicity. Intercultural communication requires participants in this process to have cross-cultural competence. This turns out to be in demand in a variety of areas of human activity. This competence becomes necessary in the study of translation studies. The author of the article notes the lack of inclusion in educational process of issues related to the formation of cross-cultural competence among future specialists of various profiles.

Keywords: communication, translation, errors, cross-cultural, interaction.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУДЕГІ КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ҚАТЕЛЕРДІҢ МЫСАЛДАРЫ

Аннотациясы: Мақалада көпұлттылықпен сипатталатын қазіргі жаһандық әлемдегі мәдениетаралық коммуникациялардың өзектілігі мәселесі көтеріледі. Мәдениетаралық коммуникация осы процеске қатысушылардың мәдениетаралық құзыреттілікке ие болуын талап етеді. Бұл адам қызметінің әртүрлі салаларында сұранысқа ие болып шығады. Бұл құзіреттілік аударматануды оқуда қажет болады. Мақала авторы әртүрлі бейіндегі болашақ мамандардың мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыруға қатысты мәселелерді оқу үдерісіне енгізудің жеткіліксіздігін атап көрсетеді.

Коммуникация – обмен информацией между людьми посредством общей системы знаков. Мы общаемся не только посредством естественного языка. Мы сообщаем друг другу информацию с помощью жестов, мимики, поз, нашего положения в пространстве, паравербальных средств. Как мы сообщаем собеседнику о нашем состоянии, настроении и т. п. Мы пользуемся некой общей для нас и нашего собеседника системой знаков. Чтобы коммуникация была возможна, нам нужен некий общий код, с помощью которого мы кодируем информацию, которую хотим передать, и расшифровываем информацию, которую получаем от собеседника. Поэтому коммуникация — объект исследования семиотики, и в семиотическом смысле коммуникацией будет являться и созерцание картины или памятника архитектуры, просмотр фильма или сериала (коммуникация не всегда предполагает непосредственную реакцию). Коммуникантами могут являться не только люди, более того, не только живые существа. Подключение смартфона к компьютеру — тоже коммуникация. Коммуникацию могут осуществлять животные. Коммуникация — это информационный обмен любого рода.

Попробуем теперь дать определение межкультурной коммуникации. Для начала нужно разобраться с составляющими этого термина. Во-первых, нужно определиться с тем, что есть культура. Определений культуры существует множество. Ее изучают в разных гуманитарных науках: антропологии, культурологии, социологии, психологии и т. д., а также во множестве смежных дисциплин, в том числе в теории МКК. Ни в одной из этих наук нет устоявшегося понимания культуры. В широком смысле культуру определяют как все то, что создано и создается в результате человеческой деятельности. Это не только материальные, физические объекты (орудия, предметы быта, предметы искусства), но и нечто нематериальное — ценности, привычки, обычаи, традиции, нормы поведения и т. д. Но культура — это не просто сумма отдельных предметов и явлений. Культура — это система воззрений, ценностей, норм (в первую очередь поведенческих), верований, обычаев, традиций и знаний, присущих некоему обществу. Причем это общество не обязательно является этносом, это может быть более крупная группа людей, и тогда речь идет о межэтнических ценностях и нормах; в какой-то мере к ним относятся, например, различные религиозные культуры, носителями которых являются представители нескольких этносов. Носителями культуры могут быть более «мелкие» по сравнению с этносом социальные группы — общественные классы, отдельные поколения людей некоего общества. То есть вы и ваши родители в некотором смысле являетесь носителями разных культур.

Итак, межкультурная коммуникация — это обмен информацией, осуществляемый носителями разных культур, причем то, что коммуниканты являются носителями разных культур, значительнейшим образом влияет на их коммуникацию и в некоторой степени определяет ее ход.

Понятие «межкультурной (кросс-культурной, межэтнической) коммуникации» (или «межкультурной интеракции») появилось благодаря американским ученым Г. Трейгеру и Э. Холлу, которые в своей работе «Культура и коммуникация. Модель анализа» (1954) исследовали кросскультурную коммуникацию как одну из областей человеческой деятельности. Они рассматривали ее как главный инструмент адаптации человека к окружающему миру.

Понятие «кросс-культурный» образовано от английского слова «cross», которое означает «пересекать, переходить» и «culture», которое во всех языках имеет одинаковое значение. Таким образом, дословно этот термин можно перевести как «пересечение культур». Соответственно, кросс-культурная коммуникация – это коммуникация на стыке или пересечении разных культур. Сегодня мы понимаем кросс-культурную коммуникацию как межперсональную коммуникацию в специальном контексте, когда один участник обнаруживает собственное культурное отличие от другого.

Межкультурные различия могут быть проинтерпретированы как различия вербальных и невербальных кодов в специфическом контексте коммуникации. Каждая культура обладает своей собственной поликодовой системой, расшифровка которой зависит от кросскультурной компетенции коммуникантов. На этот процесс также влияют личные качества участников

коммуникации, такие как возраст, пол, профессия, социальный статус, толерантность, предприимчивость, личный опыт. Заметим, забегая вперед, что если возраст, пол, социальный статус – параметры независимые в педагогической ситуации коррекции или обретения кросс-культурной компетенции, то качество толерантности и наличие личного опыта коммуникации – это те позиции, на которые может повлиять педагог в условиях обучения. В частности, толерантность вырабатывается на основе знания других культур, опыт кросс-культурных коммуникаций может быть обретен в ходе интерактивных занятий обучающихся.

Исследователями кросс-культурных коммуникаций были определены пути формирования межкультурной компетентности: – развитие способности рефлексировать собственную и чужую культуру, что изначально «подготавливает» благожелательное отношение к проявлениям чужой культуры; – пополнение знаний о соответствующей культуре для глубокого понимания диахронических и синхронических отношений между собственной культурой и чужой; – приобретение знаний об условиях социализации и инкультурации в собственной и чужой культуре, о социальной стратификации, социокультурных формах взаимодействия, принятых в обеих культурах. Можно добавить сюда еще один необходимый элемент – практическую составляющую: формирование реального опыта общения с представителями различных культур.

Перевод – сложный процесс, при котором переводящему требуется перекодировать текст из одной системы языка в другую. При этом возникает масса сложностей, касающихся как формы, так и содержания. Любое употребление языкового знака в речи, в том числе перевод как особый вид речевой деятельности, является потенциально либо непосредственно коммуникативным. В первую очередь перевод предназначен для осуществления межкультурной коммуникации. Для того чтобы коммуникация состоялась, необходим качественно перекодированный текст, понятный носителю языка перевода, отражающий основное содержание исходного текста.

Согласно И.С. Алексеевой, процесс перекодировки текста делится на три основных этапа:

1. Определение типа текста: какая информация является наиболее важной? Когнитивная (факты, научный текст), экспрессивная (эмоциональная, эстетическая), оперативная (воздействие, оказываемое на реципиента, реклама).

2. Создание перевода, работа со словарями и справочниками, сопоставление двух языков на всех уровнях, от фонетики до синтаксиса и семантики, выработка потенциальных единиц эквивалентности.

3. Редактура созданного текста согласно грамматике, синтаксису и узусам языка перевода

Перевод – сложный процесс. Как правило, переводчик имеет дело с Коммуникант 1 строит и «передает» Объективирует в звуковой или письменной форме информацию Переводчик Преобразование исходного текста, порождение нового, передача информации Коммуникант 2 «Получает» – воспринимает и интерпретирует информацию, «извлекая» ее двумя самостоятельными языковыми системами, и это значит, что языковой знак не обязательно найдет своего двойника или эквивалент в другой системе, более того, полный эквивалент – большая редкость.

Теперь перейдем к разбору самых ярких примеров влияния коммуникативных ошибок на кросс-культурное взаимодействие:

Когда компания KFC открыла свой первый ресторан в Пекине в 1987 году, китайцы случайно перевели знаменитый лозунг KFC 肯德基 «Так вкусно, что пальчики оближешь!», как «Мы будем откусывать ваши пальцы!»

Лозунг Pepsi (百事可乐) «Мы предлагаем вам вернуться к жизни» вызвал основательную панику в Китае, где они перевели его как «Мы вернем ваших предков из могилы»

Название Coca-Cola в Китае впервые было прочитано как «Ке-коу-ке-ла», что означает «Укуси головастика» или «восковая лошадь» в зависимости от диалекта. Компания потом с трудом подобрала фонетический эквивалент «可口可乐», который переводится как «счастье во рту».

В 1977 году авиакомпания Braniff Airlines провела рекламу кожаных кресел, которые они установили в салонах первого класса, используя слоган “Fly in leather” (дословно — «Лети в коже»), который был переведен на испанский как «Vuela en cuero», что означает “Лети голым”.

Также приведем примеры кросс-культурных ошибок при столкновении культур:

Испанская фирма договорилась с Мексикой о продаже большой партии пробок для шампанского, но окрасили их в бордовый цвет, который оказался в мексиканской культуре цветом траура, и сделка сорвалась.

Индийские авиадиспетчеры сообщили диспетчеру высоту не в метрах, а в футах, как это принято в английской культуре, что привело к гибели целого самолета при посадке в Дели

В Китае самым неудачным подарком станут часы или зонтики, символизирующие смерть, а упаковка, в которую завернут презент, не должна быть белой. в Корее – изделия с надписью «сделано в Корее», в Колумбии – вещи с логотипами, которые считаются некачественными и дешевыми.

В Латинской Америке провалилась реклама сигарет «Мальборо» с ковбоем на лошади, так как для «латинос» ковбой - представитель беднейшего населения и может позволить себе курить только самые дешевые сигареты.

Стиль разрешения подобных выше перечисленных ситуаций, споров, конфликтов определяется не только ситуацией, психологическими особенностями участников противостояния, но их культурными особенностями. например, в Японии конфликтные ситуации на работе должны разрешаться путем переговоров — и это часть деловой культуры японцев. В китайской культурной модели при решении деловых споров предпочтительны пассивные стратегии поведения, а, например, британские менеджеры скорее будут придерживаться активных стратегий, ориентируя себя и своих подчиненных на соревновательный способ разрешения конфликтов. поведение китайских работников объясняется их стремлением сохранить фейс и достичь гармонии любой ценой, а также чисто культурными представлениями об уважении социальной иерархии (подчинение вышестоящему, уважение к старикам и пр.). Сохранение фейса может быть достигнуто путем уступок — в тех случаях, когда эти уступки обусловлены реальным положением субъектов в общественной системе. в этой ситуации уступки мыслятся как проявление почтения к тому, к кому его следует проявить, как стремление избежать такой ситуации, при которой оппонент рискует «потерять лицо» 丢面.

Использованная литература:

1. Верещагин, Е. М., Костомаров, В. Г. Язык и культура [Текст] / Е. М. Верещагин. – М. : Индрик, 2005.
2. Гузикова, М. О.Г. Основы теории межкультурной коммуникации : [учеб. пособие] / М. О Гузикова, П. Ю. Фофанова ; М-во образования и науки Рос. Федерации, Урал. Федер. ун-т. — Екатеринбург : изд-во Урал. ун-та, 2015. — 124 с.
3. Мясоедов, С. П. Основы кросскультурного менеджмента. Как вести бизнес с представителями других стран и культур [Текст] / С. П. Мясоедов. – М.: Изд-во «Дело» АНХ, 2012. – 256 с.
4. Садохин, А. П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования [Текст] / А. П. Садохин // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2007. – Т. X. – № 1. – С. 125–139.

**2-СЕКЦИЯ: «ҚАЗАҚСТАН - ОРТАЛЫҚ АЗИЯ-ҚЫТАЙ: БІЛІМ БЕРУ
САЛАСЫНДАҒЫ ҮНТІМАҚТАСТЫҚТЫҢ ПЕРСПЕКТИВАЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ»**

УДК 372.881.1

Назарова С.

Доктор философии по педагогическим наукам (PhD), доцент,
зав.кафедрой Китайской филологии, ТГУВ
e-mail: zayidova@gmail.com

**РАЗВИТИЕ ИНОЯЗЫЧНОЙ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ
ЯЗЫКОВЫХ ВУЗОВ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА:
РЕЗУЛЬТАТЫ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ**

Аннотация. В статье представлены основные результаты обучающего эксперимента, проведенного с целью развития иноязычной межкультурной компетенции студентов филологов, изучающих китайский язык. Автор предлагает методику, основанную на педагогической технологии развития критического мышления через чтение и письмо, а также описан кейс методов, который способствует применять полученные знания и навыки на практике. Этот кейс предлагает реальную ситуацию, в которой студентам необходимо использовать свои знания о китайской культуре и языке для достижения конкретных целей. Статья имеет практическую значимость для преподавателей китайского языка, которые могут использовать предложенную методику и кейс методов в своей работе. Она также может быть полезной для исследователей, занимающихся развитием межкультурной компетенции студентов в других языковых областях.

Ключевые слова. эксперимент, методика, межкультурная коммуникация, речевая деятельность, рецептивные упражнения, технология развития критического мышления через чтение и письмо

Nazarova S.

Doctor of Philosophy in Educational Sciences (PhD), Associate Professor,
Head of the Department of Chinese Philology, TSUOS
e-mail: zayidova@gmail.com

**DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE INTERCULTURAL COMPETENCE
OF STUDENTS IN THE CHINESE LANGUAGE TEACHING PROCESS: RESULTS OF
EXPERIMENTAL RESEARCH**

Annotation. The article presents the main results of an educational experiment conducted with the aim of developing foreign language intercultural competence of philology students studying Chinese. The author offers a methodology based on the pedagogical technology for the development of critical thinking through reading and writing, and also describes a case of methods that contributes to the application of the acquired knowledge and skills in practice. This case study offers a real-world situation in which students need to use their knowledge of Chinese culture and language to achieve specific goals. The article is of practical importance for teachers of the Chinese language, who can use the proposed methodology and case of methods in their work. It can also be useful for researchers involved in the development of students' intercultural competence in other language areas.

Keywords: experiment, methodology, intercultural communication, speech activity, receptive exercises, technology for developing critical thinking through reading and writing.

汉语教学中大学生外语跨文化能力的发展：实验研究的结果

摘要: 文章介绍了为培养汉语言文学专业学生的外语跨文化能力而开展的实验主要成果。作者提出了基于通过阅读和写作培养批判性思维的教学技术的作者方法论，还介绍了一个方法论案例。文章作者还提供了有助于学生在实践中应用所学知识和技能的方法论案例。该案例提供了一个真实的生活情境，学生需要运用所学的中国文化和语言知识来实现特定的目标。

这篇文章对汉语教师有实际意义，他们可以在工作中使用所提出的方法和方法论案例研究。对于在其他语言领域培养学生跨文化能力的研究人员也有帮助。

关键词: 实验，方法，跨文化交流，演讲活动，接受性练习，通过阅读和写作发展批判性思维的技术

研究背景

目前的相关研究致力于解决一个重要的科学问题——研究学生在学习汉语时跨文化交际能力的发展。在世界领先的大学中，正在努力引入新模式以培养和提高学生的交际能力；为了培养成为语言学家和汉学专家所需的信息搜索技能，可以储备大量专业知识，不断精进认知能力。创新的教学技术和教学方法正在被引入教学课程中。学习汉语作为民族间交流以及国家间交流的主要手段之一，已成为培养具有国际水平的高素质人才的主要因素之一。在 2019 年至 2022 年期间，我们开展了实验工作，目的是确定外语专业的学生有关文化领域的词汇量，来确定他们母语文化的认知水平，他们的心态，民族性格、生活方式、世界观、习俗、传统和跨文化互动中的行为，以及以上所有内容的相关性。根据课程要求，认识到学生在母语文化的影响下遇到的外语交流的困难，以及在作者专门开发的一套外语跨文化交际能力的训练任务和系统的帮助下进一步克服这些难题。我们研究的目的是为乌兹别克语学生的外语跨文化交际能力的发展开发一种方法。

研究方法

我们在 2019-2022 年测试了在教授汉语的过程中培养大学生外语跨文化能力的方法。(2019/2020; 2020/2021; 2021/2022 学年)，分为以下几个阶段。教学实验涉及塔什干国立大学、乌兹别克国立世界语言大学和撒马尔罕国立大学的 30 名教师和 178 名学生。其中，89 名学生是控制组 (CG)，89 名学生是实验组 (EG)。我们在每所大学中汉语专业的 3-4 级的大学生中分配了一个测试组和一个实验组。

(2019/2020 学年)。在这个阶段，我们研究和分析了关于研究课题的相关文献，并概述了在汉语教学中发展学生外语跨文化能力的方法；在教师和学生中进行了调查，并对以汉语专业的 3-4 级的大学生进行了实验。

实验教学

(2020/2021; 2021/2022 学年) 以在乌兹别克斯坦共和国大学就读的大三、大四本科生为研究对象。在这个阶段，对所提出的提高学生外语跨文化能力的方法在汉语教学中进行了测试，使用的教学技术包括通过阅读和写作培养批判性思维的技术，以及案例方法。

实验的最后阶段

(2022 年) 包括分析汉语教学中学生外语跨文化能力发展的训练实验结果，并提出方法建议。

实验结果

对实验者进行了指导为了获得观察部分的客观结果，还进行了心理培训。收件人被要求仔细地、单独地工作，如果他们不知道答案，就盖个章，因为这些结果不会影响学业成绩的评估。在实验训练过程中，我们区分了可变值和非可变值。

试点培训的多种形式包括：如何组织和展示培训材料。不可协商的学习条件 - 接受实验者 - 学生，一位老师，相同的外语教学条件。在对照组中，培训以传统方式进行，在实验组中，培训是根据开发的方法进行的，该方法包括使用教学任务和语言任务以及作者专门设计的练习系统，涉及知识储备、技巧训练、交流、谈判、讨论的组织和实施，以及跨文化背景下交流和访谈的准备。使用了通过阅读、写作和案例方法发展批判性思维技术的每个阶段相对应的方法和技巧。

实验训练是使用当前课程中包含的真实和改编的文本，以及使用教学技术的中文教科书和教具进行的，通过阅读、写作和案例方法培养批判性思维。

通过活动学习的常规教学法：1) 提供跨文化交际需要掌握的外语词汇单位、真实交流的语言、口头和非口头交流方式；以视觉、真实情景再现、搜索问题、归纳、演绎的教学形式；2) 启发和激励的教学活动：学习讨论；3) 教学活动（调查、测验等）的控制和自我控制的方法。在学习实验中，使用了教学技术，例如通过阅读和写作培养批判性思维的技术，以及案例法。在通过阅读和写作发展批判性思维技术的技术阶段，使用了与每个训练阶段相对应的方法和技巧。“挑战”阶段（现有知识的激活）：“我知道、我想知道、我知道了”缩写为“ZXU”，一种旨在在认知过程中发展反馈的交互式方法论技术，“头脑风暴”技术、真/假陈述、知识群总结、表格梳理。“理解”阶段（获取新信息）：使用“有效阅读和思考的互动”技术、“两段日记”形式、“五行诗”形式、“维恩”图、“鱼骨图”、“问题简单化和复杂化”形式、“思维导图”。阶段“反思”（理解、新知识的产生）：“PRES-公式”、“SWOT-分析”等，建立因果关系，口头和书面对话、讨论以及创造性工作。

在学习实验中，使用了教学技术，例如通过阅读和写作培养批判性思维的技术，以及案例法。在通过阅读和写作发展批判性思维技术的技术阶段，使用了与每个训练阶段相对应的方法和技巧。“挑战”阶段（现有知识的激活）：“我知道、我想知道、我知道了”（ZXU）方法一种旨在在认知过程中发展反馈的交互式方法论技术，“头脑风暴”技术、真/假陈述、知识群总结、表格梳理。“理解”阶段（获取新信息）：使用“有效阅读和思考的互动”技术、“两段日记式”、“五行诗式”、“维恩”图、“鱼骨图”、“问题简单化和复杂化分析”、“思维导图”。阶段“反思”（理解、新知识的产生）：“PRES-公式”、“SWOT-分析”等，建立因果关系，口头和书面对话、讨论以及创造性工作。使用通过阅读和写作培养批判性思维的技术和案例方法培养外语跨文化能力的方法包括以下步骤：

1. 培训入门阶段 - 研究单词的形式、含义和用法。使用图形、主题、声音、上下文可见性，外语跨文化词汇材料的综合呈现。使用技术通过阅读和写作培养批判性思维（“我知道。我想知道。我能”表，有效阅读和思考的互动，根据两段日记式书写）。外语跨文化词汇材料的语义化是通过反义词、同义词，众所周知的构词方法，以及上下文猜测词义。

2. 培训训练阶段 - 外语跨文化词汇单元的初级激活和巩固，包括口头和非口头交流方式的练习和任务，旨在“形成和发展分析语言材料的技能和能力”。这包括各种类型的练习：用于区分单词的声学图像、将单词与其他熟知单词相关联并形成短语的练习，包括中文的短语单位。预备练习可能包括词汇单位的区分和识别，包括组合、转换、构词和替换。该子系统不仅提供确定对汉语单词、短语和短语单位的理解水平，而且提供在母语中找到相应的惯用单位并识别它的能力。

3. 运用学习阶段——这个阶段的任務主要是基于运用图形组织，确保在交流过程中口头（在句子和超短语统一的水平）和非口头手段的同化，其中包含技术阶段的组成部分，通过阅读和写作批判性思维的发展，以及一个人的记忆和想象力等认知过程。

目标

教育实验的目的是测试我们开发的方法的有效性，利用通过阅读和写作和案例研究培养批判性思维的技术，培养汉语学生的对外跨文化交际能力。

体验式教学的目标包括：

- 以科学和方法论的方式证实通过阅读和写作发展批判性思维的教学技术选择的最优性，案例方法是我们为发展学生在汉语教学中的跨文化交际能力而开发的方法论；
- 提高进行外语跨文化交际技能的理论和实践水平，教授外语与母语的区别、理解外语文化社区代表固有的语言和交际规范，充分和正确地使用交际语言，考虑到对话者的所处背景和思想、文化、心理和其他特征。
- 确定我们开发的教学和语言任务如何影响学生在汉语教学中的跨文化交际能力的发展；
- 通过与批判性思维技术发展的各个技术阶段相对应的成套方法和技术，通过阅读、写作和旨在提高分析、综合技能的案例方法，促进学生认知过程 以及对接收到的统一级别上的超级短语信息评估的能力的发展；
- 在跨文化环境中发展有效的专业交流的目的是鼓励个体主动研究克服跨文化交流障碍的解决方案。
- 就通过阅读和写作发展批判性思维的教学技术，以及创建案例研究和案例方法组织培训，为教师制定有条不紊的建议； 根据通过阅读和写作发展批判性思维的教学技术，为学生制定有条不紊的建议，以图形组织为课程做准备，并期望与案例和活动一起解决问题。

交际知识		交际能力（依赖于知识和以往的经验）		沟通技巧（自发行为）	
形式		含义		用法	
跨文化交际教学的核心					
掌握言语活动的技巧和能力		外国跨文化词汇单元的范式和句式连接		提高自主学习活动的技能和能力	
个人导向的学习方向	有意识的词汇学习原则	词汇材料教学的交际导向原则	词汇教学与主要言语活动类型的关系原则	依托社会文化知识的原则	依靠心理词典系统组织的原则

表1基于通过阅读和写作发展批判性思维的教学技术和方法，以 3-4 门课程培养语言专业学生在跨文化交际教学中的外语跨文化能力。

结论

通过数据分析我们发现，实验组中所有参数显著增加 17% 和 16% ，表明接收信息和输出信息时该组学生的跨文化交际词汇能力的水平有所提高。 实验组的学生表现出能够清晰、正确地表达自己的想法，在理解各种经验、思想和观念的基础上形成自己的见解的倾向。因此，所获得的定量数据证实了根据所提出的使用通过阅读和写作培养批判性思维的技术和案例方法发展语言专业学生的跨文化交际能力的教学有效性。 学生获得以下跨文化交流技能：充分评估自己和其他文化的能力；理解彼此语言和文化以进行有效的跨文化交流；改善人际交往，有

效交流的能力； 在学术、商业和日常生活方面的跨文化交流技能； 自我展示技巧； 克服人际交往中使用外语交流出现的障碍的能力； 以及在学习外语和其他493种文化现象过程中出现的心理困难； 培养了进一步学习外语并在专业活动中积极运用外语的恒久动力。

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Ахмедова Л.Т.(2018). О методах научно-педагогического исследования. Иностранные языки в Узбекистане, 51-57
2. Balakin, D. A., A. R. Alikberova, and S. A. Nazarova. "Internet-memes in Chinese mediasphere as a reflection of modern reality." *Journal of Sociology and Social Anthropology* 10.4 (2019): 309-314.
3. Barnokhon Samatova. Peculiarities Of Students With Different Indicators Of Educational Performance. *International Journal of Advanced Science and Technology*, (2020) 29(7), 2078 -2081.
4. Рахматуллаева, Дилшада Маратовна. «ФОНЕТИЧЕСКАЯ ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ У СТУДЕНТОВ ВУЗОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ КИТАЙСКОМУ ЯЗЫКУ.» *QUALITY OF TEACHER EDUCATION UNDER MODERN CHALLENGES* 1.1 (2023): 1159-1163.
5. Курбанова, Нилуфар Хакимовна. «К ВОПРОСУ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ НА МАТЕРИАЛЕ БЕЗЭКВИВАЛЕНТНОЙ ЛЕКСИКИ УЗБЕКСКОГО И КИТАЙСКОГО ЯЗЫКОВ.» *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences* 1.Special Issue 1 (2021): 349-355.

ӘОЖ 81'35; 81'26

Кенжебаева А.А.

Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті,
Шығыстану факультетінің доценті, филол.ғ.к.
Алматы, Қазақстан
e-mail: china.aida@mail.ru,

Бүркітбай.Г.Ж.

филол.ғ.к., Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері
университетінің доценті,
Алматы, Қазақстан
e-mail: gjbi@mail.ru

ОҚЫТЫЛАТЫН ТІЛ ЕЛІНІҢ ӘДЕБИЕТІ ПӘНІ БОЙЫНША ҚОЛДАНЫЛАТЫН ҚҰЗЫРЕТТІ -БАҒДАРЛЫ ТАПСЫРМАЛАРДЫ БЕРУДІҢ ТИІМДІЛІГІ

Андатпа. Берілген мақалада автор оқытылатын тіл елінің әдебиеті пәнін оқыту барысында қолданатын әдістерімен бөліседі. Өзі өтетін пәннің бір сабағы негізінде сабақ барысында қолданатын алуан тәсілдерді баяндап, аталған әдістердің маңызы мен тиімділігі турасында сөз етеді. Сондай-ақ кейінгі кезде оқу үдерісінде жан-жақты қолданылып жатқан бағдарлылық тәсілдерінің мақсатын жан-жақты ашып көрсетеді.

Түйін сөздер: құзыретті-бағдарлы, кейс-стади, оқытылатын тіл елінің әдебиеті, бағдарлылық, құзіреттілік тәсіл.

Кенжебаева А.А.

к.филол.н., асс. проф., факультета востоковедения, КазУМОиМЯ имени Абылай хана
г. Алматы, Республика Казахстан
e-mail: china.aida@mail.ru,

Бүркітбай.Г.Ж.
к.филол.н., асс. проф., факультета востоковедения, КазУМОиМЯ имени Абылай хана
г. Алматы, Республика Казахстан
e-mail: gjbi@mail.ru

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫХ ЗАДАНИЙ ПО ПРЕДМЕТУ: «ЛИТЕРАТУРА СТРАНЫ ИЗУЧАЕМОГО ЯЗЫКА»

Аннотация. В статье авторы презентуют использование компетентностно-ориентированных заданий по предмету «Литература страны изучаемого языка». В качестве дидактического образца используется урок из «Литературы изучаемой страны» разработанного авторами.

Ключевые слова: компетентностно-ориентированный, кейс-стади, литература страны изучаемого языка, ориентация, компетентностный подход.

EFFICIENCY OF USE OF COMPETENCE-ORIENTED TASKS ON THE DISCIPLINE: LITERATURE OF THE COUNTRY OF THE LANGUAGE STUDY

Kenzhebaeva.A.A

Candidate of philological sciences, associate professor, Oriental Studies Faculty, Kazakh Ablai
Khan University of International Relations and World Language
Almaty, Kazakhstan;
e-mail china.aida@mail.ru

Burkitbai G.Zh

Candidate of philological sciences, associate professor, Oriental Studies Faculty, Kazakh Ablai
Khan University of International Relations and World Language
Almaty, Kazakhstan;
e-mail gjbi@mail.ru

Abstract. In this article the urgency of using competence- oriented technology used in teaching the discipline “Intercultural communication and translation problems.” The authors submit their own method of teaching this distsiliny and makes recommendations for successful implementation competence- oriented technology in the educational process.

Keywords: competence-oriented, case studies, literature of the country of the target language, orientation, competence-based approach.

Қазіргі таңдағы қоғамымыздың көкейтесті мәселелерінің бірі-бұл күрделі де шиеленіске толы әлеуметтік және экономикалық жағдайында өмір сүріп қана қоймай, оны өзгертуге, жақсартуға ат салысатын толыққанды тұлғаны қалыптастыру міндеті болып отыр.

Студенттердің әдебиет теориясы және жалпыфилологиялық эрудиция аясын кеңейту, оқып отырған тіл елінің әдебиетіндегі заманауи тенденциялары, ауқымды мәселелер туралы түсінік беріп, ондағы алуан бағыттар мен методологиялық тәсілдердің табиғатын ашу, әдебиет саласын зерттеуде салмақты орын алған ғалымдардың еңбектерімен таныстыру, тіл-тілдегі сөздердің құрылымдық,семантикалық жүйесіне тоқталып, салыстыру, шығыс (қытай) әдебиеттануындағы іргелі бағыттар мен ағымдарды айқындау,басты нысаны адамзаттың сөзі мен рухани бірлігі болып саналатын мәтін және адамзаттың рухани мәдениеті ретінде гуманитарлық пәндер жиынтығы (тіл білімі, әдебиеттану, мәтінтану, мәдениеттану, палеография, тарих және т.б.) болып табылатын гуманитарлық білім саласының қазіргі филологиялық зерттеулермен таныстыру– қазіргі заман талабы.

Танымдылығы терең әрі жан-жақты, бәсекелестіктің мықты тегеурініне төтеп бере алатын

білімгерлер ғана өркениетті қоғамның кірпішін қалай алады. Еліміздің жаһандық дүниеде өзіндік тұғырына ие болуы сапалы білімді игерген, ұлттық санасы жоғары, рухани бай жас ұрпақ арқылы іс жүзіне асады.

Қазіргі таңда білім беруді жетілдірудің негізінде құзыреттілік тәсілді қолданысқа енгізу жан-жақты қолға алынуда. Білімге бағытталған мазмұнды құзыреттілік қажеттілігі күн тәртібіне әлдеқашан қойылған. Ал кейінгі кезде оқу үдерісінде жан-жақты қоданылып жатқан бағдарлылық тәсілінің мақсаты - үйренушілерді бөгде мәдени ортада өзін қалай ұстау туралы ережелермен, тәсілдермен, негізгі қағидалармен жедел таныстыруды мақсат ететін бағдарлама.

Құзыретке ие болу дегеніміз - белгілі бір жағдайға төтеп беру үшін немесе қандай да бір мәселені шешу үшін бойындағы бар білімі мен тәжірибесін бейімдеу. Күнделікті өмірде өте білімді адамдардың нақты жағдайларда игерген білімін қолдана алмайтындығын аңғарып жүрміз. Құзыретті-бағдарлы мазмұндағы тапсырмалардың маңыздылығы осы мәселеден келіп туындайды. Яғни, құзыретті-бағдарлы тапсырмалар құзыретті дамыту және қалыптастыру үшін олар көрінетіндей нақты жағдайлар туындату қажет.

Оқып отырған тіл елінің әдебиетін оқыту барысында сол ел әдебиетінің жауһарларымен, классикалық шығармаларымен жан-жақты таныстыру арқылы аталған елдің жалпы менталитетін, рухани әлемін тереңінен тануға болады. Фольклорлық туындыларды, классикалық шығармаларды өткенде қосымша түсініктемелер берудің мәні зор. Сабақта қолданылатын құзыретті-бағдарлы тапсырмаларды оқытушы мен студенттердің бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде пайдалануға болады,

«Мәдениетаралық коммуникацияда мәдени шекараның болуы негізді. Мәдениетаралық қарым-қатынасқа түскен әрбір коммуникант өзін және әңгімелесушісін «өзінікі» және «бөгде» деп қарастырады. Мәдениетаралық коммуникацияда коммуникант өзін еркін сезіну үшін өзімен тілдік қарым-қатынасқа түскен өзге ұлт өкілінің тек тілін ғана емес, сол ұлттың (елдің) мәдениетін, салт-дәстүрін, ұлттық мінез-құлқын білуге тиіс/1, 131/.

Аталған пәнді өту кезінде көркем туындыны аударуда туындайтын басты қиындықтардың бірі – түрлі прецедентті феномендерді 2-ші (өзге) мәдениет өкіліне жеткізу. Мәселен, қытай халқына етене таныс 女娲 (Нюйва), 西施 (Сишы), 观音 (Нефрит тәңіриясы), 贾宝玉 (Цзя Баоюй) сияқты кісі есімдерін қолдану арқылы автор ең алдымен, айтпақ болған ойын барынша ықшамдап беруге қол жеткізсе, екіншіден, ізденуші санасындағы аталмыш бейнелерге қатысты білім қорын «іске қосу» арқылы өз ойының тиімділігімен барынша толыққанды түрде жеткізілуін мақсат етеді. Көркем туындыны талдағанда әсіресе сюжет, композиция, бейнелер галереясына анализ жасағанда студенттердің әдеби терминдерді түсініп барып талдау жасағанын қадағалау қажет. Қандай да бір контексте прагматикалық мән жүктелген лексикалық бірліктердің мазмұнын толық түсіну үшін коммуникант сол тіл иесі халықтарының мәдениетінен, атап айтқанда, әдебиеті мен салт – дәстүрлерімен, наным-сенімдерінен хабардар болуы тиіс. Ол үшін ұлт мәдениетінің үлкен саласын құрайтын фольклорлық шығармаларды оқып танысудың берері мол. /2,85/ Осы тұста көркем шығарманы оқу – бір басқа, ал онда кездесетін кейіпкерлер есімдерін немесе олардың сөздерін, яғни афоризмдік сипатқа ие болған түрлі қолданыстарды тілдік қарым-қатынас барысында сөйлеу мақсатына сай, орынды қолдана білу – екінші мәселе екенін айта кеткен жөн. Мәселен, романда кездесетін тіркестері түсіну туралы сөз қозғағанда: «玉带林中挂, 金簪雪里埋» (Нефрит бауы орманда ілініп, алтын қыстырғы қар астында қалды), мұнда романдағы екі кейіпкер – Лин бикеш пен Сюе Баочай арудың қайғылы тағдыры астарланып берілген) осы тіркестердің астарын жан-жақты ашып көрсетуге ерекше назар аударған жөн. Назарларыңызға « Оқытылатын тіл елінің әдебиеті» пәні бойынша төмендегі тақырыпта өткен бір сабақты ұсынып көрелік:

Сабақ тақырыбы: «Цао Сюециннің «Қызыл сарай түсі» романындағы әйелдер бейнесіне талдау»

Сабақтың дамытушылық мақсаты:

1. Ақпаратты іріктеу құзіреттілігін қалыптастыру және дамыту.
2. Берілген ақпаратты саралау арқылы керекті ақпаратты таңдау біліктілігін қалыптастыру;

3. Ақпараттық құзыретті жоспарлауға түрткі болу;

Сабақтың міндеттері:

1. Әдебиеттану саласындағы негізгі ұғымдар мен терминдерді жан-жақты игеруге машықтандыру;

2. Әлем әдебиеттеріндегі ортақ ұқсастықтар мен айырмашылықтарды ашып көрсетуге, талдауға баулу;

3. Әдебиеттану бойынша бұрын игерген білімдер, біліктер мен танымдық базаға сүйене отырып, әдебиет нысанына айналған бейнелерге әдебиеттану пәні тұрғысынан баға беруге машықтандыру;

4. Топтық және екеуара жұмысқа машықтандыру;

5. Ақпаратты өңдеу арқылы дұрыс шешім қабылдау қабілетін дамыту.

6. Алынған ақпараттарды сараптамалы-талдау қызметінде қолдана білу;

7. Әралуан логикалық пікір-пайымдарды практикалық талдау қабілетін қалыптастыру және көпшілік алдында сөйлей білу, айғақтама келтіре білу, пікірталас жүргізе білу қабілеттерін дамыту.

Қолданылатын инновациялық технологиялар: кейс-стади, құзыретті-бағдарлы оқыту педтехнологиялары, миға шабуыл.

Тапсырма 1 (合作交流, 解决问题) Проблемалық сұрақтар:

1.红楼梦中你对哪位女主人公最感兴趣,谈谈感兴趣的理由

2.元春虽知道宫廷是见不得人的去处,但她还是去了,为什么?

3.林黛玉如果没有病死,会是个什么样的结局呢?

4.请选择“金陵十二钗”中的一位,简要分析这一人物形象。

5.简述薛宝钗与林黛玉的性格差异。

6.请写出《红楼梦》中金陵十二钗中的人物姓名。

7.对你来说《红楼梦》中谁是“女一号”?

8.林黛玉进贾府初见宝玉,两人都觉得似曾相识,为是么会这样?

Пысықтауға арналған сұрақтар мен тапсырмалар:

1. 不止一次地出现在大观园中的一个平凡劳苦的农家老妇,常被大家取笑戏弄的人是谁?

2. 林黛玉如果没有病死,会是个什么样的结局呢?

3. 豪门千金怎么理解?

4. 请说出《红楼梦》中几个主要人物的性格特征。

5. “玉带林中挂,金簪雪里埋”怎么理解?

Тапсырма2 (топтық жұмыс) Кейс жағдаят :

1. Кеннет Томас қақтығысты шешудегі негізгі бес түрлі стратегияларды атап көрсетеді:

Конкуренция, бақталастық («акула») — өз мақсатына жету жолында өзгенің мүддесін аяқ асты ету.

Серіктестік («үкі») — екі тараптың мүддесіне де сай келетін бірізділікті ұстануға ұмтылу.

Ымырашылдық («түлкі») — таңдау жасауда екі жақ та бір нәрсе ұтады және ұтылады.

Қашқақтау, бойын тасалау («тасбақа») — қақтығыстан бойын шет ұстау, серіктестіктен де, конфликтіден де бойын алшақ ұстау.

Бейімделу, иекмделу («аю») — өз мүддесін өзгенің пайдасы жолында құрбан ету.

Кейс тапсырма:

Сіздің пікіріңізше, романдағы кейіпкерлер бойына аталған қасиеттердің қайсысы тән? Сізге ше? (Лин Дай Юй, Сюе Баочай, Ван Сифын, Цзя эз ана бойындағы қасиеттерге нақтылы сипаттама беріңіз) Қақтығыстардан шиеленіссіз шығу жолы қандай деп ойлайсыз?

Бағалау деңгейі: Әрбір дұрыс жауап үшін 2 балл беріледі.

Бұл тапсырманы бағалау барысында студенттердің әдеби талдау жасау әдісіне басты назар аударылады.

Тапсырма 3 (екеуара жұмыс): Берілген мысалдардың дұрыс-бұрыстығын айқындап өз

ойыңызға түсініктеме беріңіз:

- 1.不止一次地出现在大观园中的一个平凡劳苦的农家老妇，常被大家取笑戏弄的人是薛宝钗。
- 2.《红楼梦》中，“枉自温柔和顺，空云似贵如兰。堪羡优伶有福，谁知公子无缘”，说的是袭人。
- 3.《红楼梦》中，“品格端方，容貌丰美，
- 4.行为豁达，随时从分。”说的是林黛玉。
- 5.《红楼梦》中有两位小姐当上了王妃，此二人是（元春），（探春）。
- 6.《红楼梦》中“心比天高命比纸薄”的代表人物是（晴雯）。
- 7.书中还刻画了一个善良风趣的农村老妇人，她就是袭人。
- 8.《红楼梦》中最热闹的情节是元妃省亲，最有趣的情节是刘姥姥进大观园。

Берілген тапсырманы орындау барысында ізденушінің аналитикалық ойлау қабілеті тереңдей түседі, сондай-ақ студенттер берілген ақпараттың ішінен қажеттісін анықтап, саралайды;

Романнан алынған тұрақты сөз тіркестеріін қазақ тіліндегі баламасын (мағынасы жақын нұсқасын) табыңыздар және түсініктеме беріңіздер:

1. “三春争及初春景”怎么理解？
2. “玉带林中挂，金簪雪里埋”怎么理解？
3. “落花满地鸟惊飞”；
4. 态生两靥之愁；
5. 月满则亏，水满则溢；
6. 她可是百里挑一的大美人。
7. 娴静时如姣花照水，行动处似弱柳扶风

Бұл тапсырманы беру арқылы студенттердің импровизациялық (суырып салма) қабілетін ұштау үшін керекті тиімді тәсілдердің бірі әрі ізденушінің бірнеше тілді қатар алып жүруіне септігін тигізеді сөзсіз.

Миға шабуыл:

Алдарыңыздағы кестені (осы тақырыптың мазмұны бойынша дайындалған сұрақтар) өз тәжірибелеріңізге сүйене отырып толтырыңыздар. Егер кесте соңында берілген ұсыныстарға келіспесеңіз негіздеме беріңіз. Мұнда ізденуші топтық талқының іс-жосығына өз бетімен ілеседі, студенттер топтық жұмыс тапсырмаларына сәйкес жауап береді, өз ойларын ұсына отырып түсіндіреді немесе топтың өзге де мүшелерінің идеяларын, өз қарым-қатынастарын дәйектейді.

Тапсырма 4 (топтық жұмыс жұмыс). Көпшілік алдында сөз сөйлеу аспектісі бойынша деңгейлік көретілімдер:

Стимул: Әйел тематикасына қалам тартқан қазақ, орыс немесе батыс жазушылары шығармаларындағы әйелдер бейнесіне салыстырмалы талдау жасалынады. Ондағы әйел портретін сипаттаудағы тілдік ерекшеліктерге салыстырмалы талдау жасаңыздар. Бұл тапсырма бір шетінен қазақ жастарының өз әдебиетіне деген сүйіспеншілігін арттыруға бағытталса, екіншіден салыстырмалы тәсіл арқылы екі түрлі ұлт өкілдерінің әдебиетіндегі ұлттық ерекшеліктерді терең түсініп тану үшін керекті тәсілдер.

Тапсырма сипатындағы тұжырым (пікірталас ұйымдастырса болады):

1. Қазақ және қытай әдебиеттеріндегі әйел бейнелерін сомдауда қолданылатын теңеу сөздер мен эпитеттердің ерекшеліктерін талдап беріңіздер.
2. Линдаюй мен Тоғжан бойындағы ұлттық мінездерге сипаттама жасаңыздар.
3. Цзя эз ана мен Ұлжан ананың бойындағы ұлттық мінездерге сипаттама беріңіздер.
4. Егер сіз ортағасырдағы қытай жазушыларының шығармаларына өңдеу жаса деген ұсыныс түссе «Қызыл сарай» романын қалай аяқтар едіңіз?Неге?
5. Цзя Баюй бейнесінен қалыптан тыс қасиеттерді атаңыз. Автор кейіпкер бойына неліктен мұндай қалыптан тыс қасиеттерді жинақтады деп ойлайсыз?
6. Хан толғаулары, чу шумақтары, юефу, шы жанры дегенді қалай түсінесіздер? Анықтама беріңіздер?

7. «Қызыл сарай түсі» романының алғашқы атауы қандай? Романға сіз қандай атау берер едіңіз? Неге?

Стимул: Кез келген халықтың әдебиетін оқыту барысында оның мәдениетін, тарихын, салт-дәстүрін, өткені мен бүгінгісін тануға, сол ұлттың психологиялық келбетін түсінуге мол мүмкіндіктерге қол жеткізуге болады. Көркем туындылар халықтың тарихымен де, дәстүрімен және ұлттық дүниетанымымен тікелей байланысты. Көркем туындының тақырыбы мен идеясын, бейнелер галереясын талдау арқылы оқып жатқан тілде еркін және көркем сөйлеуге қол жеткізуге болады.

Ізденушілер пікірталасы шиеленіскен жағдайда одан шығу тәсілдерін пайдаланады, топтың нәтижеге қол жеткізе алмау себептерін жинақтайды, қарама –қайшылықтар негіздерін анықтау процесінде айқындамаларының бірігу мен ажырау тұстарын атайды, топтың жұмыс мақсатына қатысты ұсынылған идеаларға салыстырмалы баға береді.

Қандай да бір өзге мәдениет өкілімен қарым-қатынас жасау барысында ізденушілер ең алдымен өз елінің тұрмыс-салтын, дәстүрлері мен діни ұстанымдарын, әдебиеті мен өнерін жетік білуі шарт, сонымен қытай тіліндегі лексикалық бірліктердің мазмұнын толық түсіну үшін коммуникант сол тіл иесі – қытай мәдениетінен, соның ішінде, әдебиеті мен өнерінен хабардар болуы тиіс/4,55/. Ол үшін ұлт мәдениетінің үлкен саласын құрайтын фольклор (мақал-мәтелдер, алғыс және қарғыс сөздер, аңыздар, т.б.) мен классикалық шығармаларын т.б. шығармаларды оқып танысудың берері мол. Осы тұста роман жанрын оқу – бір басқа, ал онда кездесетін тарихи тұлғалар есімдерін, реалий сөздерді орынды қолдана білу, дұрыс аудару – екінші мәселе екенін айта кеткен абзал. Әдебиет – адамды зерттеу пәні болса, қазіргі таңдағы қытай қоғамының рухани әлемі мен психологиялық келбетін толыққанды тану үшін ең алдымен оның классикалық шығармаларымен терең танысу керек. Танысып қана қоймай, жан-жақты зерттеп, зерделеу керек. Осы туындыларға терең бойлап зерттеу барысында оқып отырған елдің тек әдебиеті ғана емес тарихы, философиясы, психологиясы, этнографиясы, дүниетанымы турасында мол ақпарат алуға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 Кисметова Г.Н., Турғалиева Э.М. Шет тілін оқытуда студенттердің мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыру. БҚМУ хабаршысы - 2 (62). - 2016 131б.

2 Дулганова В.Н. Прагматический аспект межкультурной коммуникации. - Улан-Удэ, 2003.85С

3 Даулет Ф.Н. Мастер класс использованием компетентностно- ориентированных и личностно-ориентированных заданий по предмету «Теория межкультурной коммуникации» // ҚазМҰУ хабаршысы. Шығыстану сериясы. - 2015. - 1(71). - 127-131 бб.

4 郭深青. 汉语詈语及其文化底蕴. 宝鸡文理学院学报 (社会科学版), 2012年 12月 第4期.55

REFERENCES

1 Kismetova G.N, Turgalieva E.M. Formation of intercultural competence of students in foreign language teaching. Bulletin of WKSU - 2 (62). - 2016 131p.

2 Dulganova V.N. Pragmatic aspect of intercultural communication. - Ulan-Ude, 2003.85C

3 Daulet F.N. Master class using competency-oriented and personally-oriented tasks on the subject «Theory of intercultural communication» // Bulletin of KazNU. Oriental Studies Series. - 2015. - 1 (71).- 127-131 бб.

4 郭深青. 汉语詈语及其文化底蕴. 宝鸡文理学院学报 (社会科学版), 2012年 12月 第4期.55

巴合依拉·热依汗
博士，高级讲师，阿布莱汗国际关系与外国语大学
哈萨克斯坦，阿拉木图
e-mail: bagila058@mail.ru

浅析初始阶段汉字教学的重要性

摘要：本文详细分析了汉字教学的方法和技巧。汉字难教又难学的问题早已引起了很多汉语学习者的关注，对那些母语是非汉语的学生来说怎样学好汉语和怎样教好汉语是非常重要的问题。本文还分析了他们在刚开始学习汉语的时候，教师如何安排汉字教学量，初级阶段的字量和字序安排如何影响汉字教学的效果等问题。

关键词：非汉字圈，初级阶段，常用汉字，教学顺序，汉字教学。

Райхан Б.
PhD, аға оқытушы, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ,
Алматы, Қазақстан,
e-mail: bagila058@mail.ru

БАСТАПҚЫ КЕЗЕҢДЕ ҚЫТАЙ ИЕРОГЛИФТЕРІН ҮЙРЕТУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫНА ҚЫСҚАША ТАЛДАУ

Аңдатпа: Бұл мақалада қытай тілін оқытудың әдіс-тәсілдері жан-жақты талданады, қытай тілі ана тілі емес студенттерге оқу процесінде иероглифтердің қолданылуын қарастырады. Оқытудың бастапқы кезеңінде мұғалімдер иероглифтерді меңгеру көлемін қалай анықтайтыны және иероглифтердің реті мен саны оқу процесіне қалай әсер ететіні де осы мақалада талданады.

Тірек сөздер: Ана тілі қытай тілі емес, бастапқы кезең, әдетте пайдаланылатын иероглифтер, оқытудың тәртібі, иероглифтерді үйрету.

Raikhana Bagila
Senior Lecturer, Ablai khan KazUIR&WL
Almaty, Kazakhstan
e-mail.ru: bagila058@mail.ru

A brief analysis of the importance of teaching Chinese characters at the initial stage.

Abstract: This article comprehensively analyzes methods of teaching Chinese, examines the use of characters in the learning process for non-native Chinese-speaking students, and also analyzes how teachers determine the degree of assimilation of characters at the initial stage of learning, as well as the order and number of characters affect the learning process.

Keywords: non - character, infancy, commonly used Chinese characters , teaching order, the teaching of Chinese characters

一、引言

有了对汉字知识的全面理解以及对学生学习汉字的特殊性认识，汉字教学理应变得轻松很多。但是，实际的情况却不容乐观，尤其是对未学过汉语的学生的汉字教学，还是有很多不足之处。汉字教学要怎样做才能做到真正有效，学生要怎样学才能克服汉字在汉语学习中形成的障碍？这些我们要讨论汉字教学的问题。

汉字教学的内容主要是汉字，而汉字是形音义的统一体，汉字常常表示汉语中的词和语

素，因此，汉字教学不是单纯的字形，字义和字音的教学，一个汉字教完了，要能让学生可以掌握这个字的形音义，还要知道怎么用，怎么查，怎么在电脑上输入，更要让学生明白这个字以后出现在别的汉字中，成为一个构字部件时的表意或表音作用。

对那些未学过汉语的学生，他们在学习汉字的初期，教师应该安排怎样的汉字教学量？这些汉字又应该以怎样的顺序出现与于教学中？初级阶段的字量和字序安排也会影响汉字教学的效果。如果在初级阶段，教师仅仅让学生随文识字，那么，汉字教学就变成了点到即止的形式，学生要凭自己的学习能力去感受和识记这些课文中出现的汉字，最后，在得不到正确方法引导的情况下，就会有很多人自动放弃对汉字堡垒的攻克 [1] 。

（一）初级阶段的字量字序安排

1. 初级阶段的字量

3500个常用汉字要多少时间才能学完呢？学生常常问老师这个问题，从学生的问题中，我们能感受到学生向掌握汉字的迫切心理。而教师的实事求是的回答，一定会令听到答案的学生感到一阵凉，因为掌握那么多汉字，不是几个月就能完的。一个中国人，在从小已经拥有了汉语听说能力的基础上，还要花三到五年的时间来学习汉字的读，写，用，查，对一个不同文化背景的我们学生来说，掌握汉字需要的时间应该更长。

由于汉语是以字为本位的语言，汉字学习必须提到汉语学习的先端进行，就是在随文识字的同时，要开设专门的汉字教学课，每周2-4 学时比较好。因为这是进一步学习好汉语的必要条件，大部分学习汉语的学生将学习时间安排在半年到两年之间，如果设想所有的学生都是从零起点开始学习汉语的，那么要在两年内专门依赖汉字课学完3500个常用汉字，任务是很繁重的，学生也是很累的。汉字的表意性决定了很多汉字本身就代表了汉语中的词，所以应该考虑到字的强大构词功能，充分利用以字带词的方法。专门的汉字课 应该选择一批能使学生容易举一反三的常用字，构词能力活跃的汉字，与生活联系尤其紧密的汉字进行教学，比如可以确定800个常用汉字以及那些 不成字的常用构字部件作为汉字课的教学量，如果每周2课时，每学期16周，在一年内完成。另外，汉字课应该教授现代常用的规范简化 汉字。

其余的汉字应该在别的课型中结合生词的学习来完成，或者另设中级汉字课，以汉字为主轴，贯穿相关的常用词，成语，惯用语教学，使学生通过汉字的视角，透视汉语词汇的特点和汉语文化的内涵与表达习惯。因为汉语的字词联系是异常紧密地，而且笔者认为汉语常用词的教学应该尽可能地注入汉字教学的因素，其正做到让学生以汉字带词地学习。 比如，学习“掌握”这个常用词（《汉语水平词汇与汉字等级大纲》中为甲级词）时，完全可以从字的角度入手：“掌”由“尚”和“手”组成，指手掌和脚掌，“尚”是表音部件，上下结构；“握”由“扌（手）”和“屋”组成，本义是抓住，左右结构，“屋”是表音部件。“掌握”的本义是用手抓住，由此引申为学会（知识，技术等），控制等意义。而且常常表示引申义。学生如果理清了这条意义发展的线索，我想它们就能很快掌握“掌握”的义项，老师再配合一些常用词组和句子，学生就能自己举一反三了，如可以让学生知道“掌握一门外语”，“掌握一种方法，技巧”，“掌握局面”“一切尽在掌握之中”等表达方法。

2. 800个常用汉字选择的标准

限定初级阶段的汉字教学量为800字左右，是根据学生的学习时间和接受能力来确定的。那么，什么样的汉字可以进入这800个汉字的范围呢？首先，我们应该选定3500个常用字中的独体字，独体字差不多占10%左右。这些独体字差不多都在HSK甲级和乙级字中。独体字常常能在合体字中充当表意或表音的构字部件，这会影响学生以后对合体字的学习。很多独体字从字形就能追溯出表意痕迹，学生也比较容易掌握这些汉字。

对独体字来说，学生要掌握的是汉字的基本笔画和那些笔画的变形。笔画和笔形以及汉字书写的笔顺等知识，在汉字课开始前就要先让学生知晓。对合体字来说，构字部件除了有独体字的部件，还有其他部件：构字部件还可能是一个合体字，如“谢”这个汉字中的一级部件“射”就是一个由“身”和“寸”组成的合体字。构字部件还可能是一个不能成字的表意或表音部件，如“清，情，说，饮，病”等字中的“讠，忄，讠，讠，疒”等都是不能成字的表意部件，他们表意时出现的位置一般都是固定的，而“经，择，投”等字中的右边的部件一般是不能成字的表音部件，当然，这些表音部件也可以表示一定的义类。

因此，第二选择标准是，我们在选定常用合体字的同时，要注意将合体字的结构分成相关部件，把不成字的表意或表音部件单独列出教授给学生，这些不成字部件的造字功能 是很强的，学生掌握了它们，无疑会增强对汉字字形表意或表音特点的认识，从而培养自己的汉字

自感。由这些部件组成的常用合体字，自然也成了选择的对象。还有一些字，其中的部件构字频率非常低，但是，由它构成的合体字又非常常用，这样的部件，我们要看该合体字在口语和书面语中的常用度，如“看”字上面的部件是“手”的变形，表意，这样的写法在其他汉字中不再出现，应该说部件“扌”的构字频率很低，但是从阿“看”字的使用频率看，这个部件还是应该收入的[2]。

3. 所选定的汉字教学量在教学顺序上应该如何安排

已经选定的初级阶段汉字教学量，那么在教学中这些汉字出现的先后顺序应该怎样的呢？还是随意出现？根据平时的教学来看，一开始就教学生结构非常复杂的汉字，一个两个这样的字，学生还能死记，下次也许能认出这两个汉字，但一直无序的汉字教学会让学生的脑子变得模糊起来。开始是像剥笋一样，先让学生掌握汉字的性质特点，掌握汉语拼音，汉字书写的笔画和顺序，然后从简单到难进行教学，先教独体字，再教简单合体字（只有一级部件的合体字），最后教复杂合体字（至少可以分出二级部件的合体字），这更符合我们习得语言的习惯，也符合我们接受新知识的心理。

汉字课首先应让学生学习汉字的基本笔画，包括每一个笔画的名称的说法，书写方法都要学习，学习汉字基本笔画只能像中国的小学生一样，在米字格的练习本上认真练习并反复读记。因为学生在反复练习汉字基本笔画的过程中，慢慢就能感受到汉字笔画的书写方向，而且在米字格中练习，能感受到每一个笔画在这个方格中的位置。记住这些笔画的名称对以后学习完整的汉字是有好处的。

学生对笔画的写法和说法都熟悉的同时，应该接受一些关于汉字知识的信息，如汉字的字形与字音，字义之间的关系，汉字的特点，汉字的字形结构知识等，让学生意识到汉字跟他们以前所用的拼音文字是不同的。

按照我们接受知识的程序来看，凡是应该先易后难，那么接下来汉字的学习也应该先给学生学习那些独体的，笔画简单的，字形能明显反映字义的汉字，也就是我们所说的象形字，指事字，比如常用的数字“一，二，三，四，五，六，七，八，九，十，千，百，万”常用的名词“日，月，山，水，女，人，木，口，目，耳，手”等。在学习独体汉字的同时，我们逐渐培养学生对汉字的感受，那就是，这些独体汉字即可以独用，还是十分活跃的造字部件，常常出现在其他的汉字中，成为其他汉字的一部分，这是因为古人造字时重形象思维以及本着字形节约的原则形成的。

学习了一部分独体汉字之后，就可以让学生学习一些层次简单的会意字和形声字，比如先学习只有一级部件的，而且最好能将同一个部件在不同汉字中出现在不同位置的汉字，在学习时引起学生的注意，比如“口”作为构字部件，在“和”，“喝”，“员”，“吉”，“可”，“或”，“常”，“问”等年汉字中位置都不同，学生学习了一些有“口”作为部件的汉字后，老师就可以适当引导学生注意，让他们感受到汉字部件参与构字时，位置是灵活的。但在每个汉字中约定俗成的字形是不能随意改动的，否则有可能是错字或变成截然不同的汉字，如“呆”和“杏”。

汉字课的汉字教学顺序主要还是遵循：汉语拼音__笔画__汉字知识介绍__数字__独体字__简单合体字__复杂合体字，但是具体每一课出现哪些汉字，可以根据其他相关课型的需要整体设计，也可以将所要教的汉字分类安排。

汉字教学需要有合理的计划，无论对从未接触过汉字的学生，还是对从事汉字教学的教师而言，要学好和教好那么多的常用汉字不是贪多求快就能解决的，对学生学习汉字的时间和内容我们应该统筹考虑，如各级学生学习汉字的周课时可以相同，但学习内容是不同的，初级学生必须学习汉字的最基本的知识，先学习能帮助他们尽快建立汉字字感的最常用汉字以及构字部件，中级学生在学习时要注重形似字以及多音字的区别，高级学生则可以适当增加汉字所反映的汉字文化内涵。各级学生的汉字学习都不能离开常用的汉字语境，也就是说，汉字教学的内容要通过各种丰富的练习，让学生去感受所学汉字的使用环境。如果一个学生从零起点开始，学习两年汉语，他的汉语水平达到中高级的话，那他的汉字水平应该相应地达到怎样的级别呢？如果学生的汉字水平能更上他们的听说和读的水平，大概应该掌握汉语常用字吧，至少要掌握《汉语水平词汇与汉字等级大纲》中的2900个汉字，但是实际情况远远没有我们希望的那么好，这也反映我们的汉字教学方法存在许多的问题[3]。

总结，非汉字圈的学生与汉字圈的学生在汉字教学的初级阶段的教学内容是有些不同的，非汉字圈的学生应该先掌握汉语拼音，然后学习汉字的基本知识，比如汉字的性质，特点，再学习汉字的基本笔画和书写，在学习独体字，合体字以及它们的用法。而汉字圈的学生也应该

有汉字课他们除了不需要讲很多汉字性质，特点的知识以外，其他的非汉字圈的学生一样。当然，汉字圈学生在学习新的汉字时对汉字的形音义的领悟要快一些，因此，我们可以更侧重于这些汉字的常用语境的传授。因此，初始阶段我们要善用的教学方法，有效的帮助学生满足、发展和加深他们学汉语的兴趣。

汉字教学对于学生汉语书面语的掌握来说，是很重要的，但是要做到立竿见影的效果，需要每一位汉语教师的共同努力。

参考文献:

1. 胡文华 汉字与对外汉语教学，学林出版社2008年，34-35页。
2. 吕必松 汉字与汉字教学研究论文选，北京大学出版社1997年 104页。
3. 张朋朋《汉字书写入门》，北京大学出版社2002年。
4. 吴丽君，王祖嫒。对外汉语教师课堂话语研究，世界图书出版公司2014年。
5. 贺友龄 汉字与文化，警官教育出版社1993年 68页。

УДК 811.581

Тілеуғабылов Ж.Қ.
М.ф.н., лектор, Кокшетауский Университет им.Ш.Уалиханова
Кокшетау, Казахстан
e-mail: zhans_13a@mail.ru

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРЕПОДАВАНИЯ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА ИНОСТРАННЫМ СТУДЕНТАМ

Abstract: The main purpose of writing this article is to solve the current problem of teaching Chinese to foreign students, namely: it is important to take into account the fact that a student cannot learn Chinese on his own, that is, write hieroglyphs correctly, pronounce them correctly, understand the meaning of these words-hieroglyphs. Therefore, according to the author of the article, it is not enough to be a tutor-consultant, but you need to be a teacher, in the previous meaning of the word, that is, to be a transmitter of a new knowledge.

In this article, the author examines some of the problems of teaching Chinese to foreign students using credit training technologies and proposes the widespread introduction of compulsory preparatory courses for applicants entering the specialty: Two foreign languages, where one language is Chinese.

Key words: Putonghua, hieroglyphs, stratagem thinking of the Chinese, keys in the Chinese language, history and culture of China.

Аннотация: Основная цель написания данной статьи заключается в решении существующей в данный момент проблемы преподавания китайского языка иностранным студентам, а именно: важно учесть тот факт, что студент самостоятельно не может выучить китайский язык сам, то есть правильно писать иероглифы, правильно произносить их, понимать значение этих слов-иероглифов. Поэтому, по мнению автора статьи, недостаточно быть тьютором-консультантом, а нужно быть преподавателем, в прежнем значении слова, то есть, быть передатчиком нового объема знаний. В данной статье автор исследует некоторые проблемы преподавания китайского языка иностранным студентам по кредитной технологий обучения и предлагает повсеместное внедрение прохождения обязательных подготовительных курсов для абитуриентов, поступающих по специальности: Два иностранных языка, где один язык: китайский.

Ключевые слова: Путунхуа, иероглифы, стратегическое мышление китайцев, ключи в китайском языке, история и культура Китая.

Изучение иностранных языков, особенно, мировых языков, таких, как китайский язык, на современном этапе развития общества, становится, бесспорно, актуальным.

Мы согласны с тем, что «иностранный язык – это не только орудие коммуникации, но и ключ к обмену опытом в профессиональной сфере. В недалеком будущем только бикультурные

личности смогут полноценно реализовать свои способности и достигнуть апогея своего карьерного роста, т. е. люди, владеющие знаниями иностранного языка (минимум одного) и умениями использовать его» [1,26с.].

Как известно, внедрение кредитной технологий обучения в вузах кардинально изменило роль прежнего преподавателя вуза. Согласно п.33 Правил организации учебного процесса по кредитной технологии обучения, утвержденного Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан от 20 апреля 2011 года за № 152. «тьютор - преподаватель, выступающий в роли академического консультанта студента по освоению конкретной дисциплины» [2,4с.].

Нельзя не согласиться с тем, что «педагог профессионального обучения, реализующий функции тьютора, определяется нами как специалист, осуществляющий работу по созданию условий для развития обучающихся посредством организации персонального сопровождения в образовательном пространстве учебного заведения, консультации обучающихся в процессе самообразования, осуществления наставничества в процессе формирования личности и мотивации на саморазвитие, так как слово «tutor» означает “домашний учитель, репетитор, наставник) (школ.), или «руководитель группы студентов» (англ. ур-т), «младший преподаватель вуза» (амер.), «опекун» (юридич.)» [3].

На практике, успешное усвоение китайского языка иностранными студентами в высшем учебном заведении по кредитной технологий обучения, сопровождается тем, что, большинство студентов, кроме вузовских аудиторных занятий, получает дополнительные, платные уроки у репетитора, так как, в течении 15 недель занятий, на наш взгляд, лишь малая часть изучающих студентов, может, в соответствии с целями и содержанием этих занятий, может усвоить необходимый, запланированный материал, то есть: говорить, понимать, правильно писать китайские иероглифы, правильно использовать грамматику и лексику.

Мы считаем, что при таких обстоятельствах, хотя это противоречит принципам кредитной технологий обучения, в соответствии с которым, предполагается и предоставляется возможность, а точнее, тьютор должен создать условия и как бы вдохновить и заинтересовать в усвоении определенного материала по китайскому языку, это теоретически можно оправдать, но на практике, на наш взгляд, один и тот же педагог должен выступать и как тьютор, и как преподаватель, в прежнем его понимании, так как китайский язык, студент, полностью самостоятельно изучить не может.

По нашему мнению, для преподавания китайского языка иностранным студентам необходимо, чтобы каждое занятие состояло из комплекса упражнений, с помощью которых нужно закрепить, не только произношение определенного иероглифа, но и его написание, при этом, когда говоришь о смысловой нагрузке данного иероглифа, необходимо применять различные методики, для запоминания и закрепления значения данного иероглифа. Особенность китайского языка заключается в том, что один иероглиф может иметь множество значений, понимание и применение которого зависит, от контекста или целей Вашего разговора или выступления.

Например, в «Словаре иероглифов современного китайского языка» у глагола □ зафиксированы 13 значений, а именно:

- 1) есть, принимать пищу;
- 2) вкушать, пить;
- 3) всасывать, впитывать;
- 4) переносить, терпеть (муки, страдания, порицание);
- 5) питаться (в столовой, ресторане);
- 6) кормиться, питаться (от кого-л., за счёт чего-л.);
- 7) обманывать, одурачивать;
- 8) брать на себя; затрачивать (силы, время);
- 9) истреблять, уничтожать;
- 10) спотыкаться, запинаться;
- 11) угнетать, третировать;

12) погружаться, иметь осадку (о судне);

13) заикаться»; [4,71 с.].

«Китайские иероглифы — одна из самых глубоких и загадочных форм письменности на планете. Каждый иероглиф — рисунок, у каждого знака — своя история и значение» [5, 37].

Мы считаем, что изучение китайского языка требует не только усилия зрительной и слуховой памяти, но и творческого подхода.

В этом плане, очень ценны для нас, слова, всемирноизвестного казахстанского поэта и писателя Олжаса Сулейменова, который сказал, что «мы рассматриваем письмо, язык, искусство отдельно и не можем уяснить себе ни одной из частей, ибо они понятны лишь в целом. Лингвисту надо быть палеографом и историком - искусствоведом, только тогда он приблизится к слову» [6,297 с.]

Если при изучении казахского или русского языков меньше всего придается значение почерку пишущего человека, то в китайском языке существуют строгие правила письма, нарушения, которых приводят к недопустимым, грубейшим ошибкам, из-за которых меняется смысл и содержание слова. При написании каждого иероглифа, важна каждая черточка, расположение каждой вертикальной и горизонтальной линии, точки, крючков и так далее. Китайский иероглиф имеет свои неповторимые особенности, которые характерны только данному языку. В частности, нужно отметить, что в китайском иероглифе к основным элементам относятся следующие значимые структурные, так, скажем, знаки: в некоторых иероглифах содержится горизонтальная черта, также иероглиф может содержать и вертикальную черту, имеет место, и наличие точки, крючка, также используется откидная вправо и влево, часто встречается восходящая черта и ломаная. Все это требует определенного внимания, и скрупулёзного повторения и выработки навыков правописания.

Если обратиться к истории Китайской культуры письма, то нужно учесть, что в Древнем Китае и в наше время много значения придается правильному письму и в этих целях в школах, в высших учебных заведениях, периодически организовываются конкурсы и олимпиады среди школьников и студентов, тем самым обращается внимание на значимость правильного письма, которая подчиняется определенным правилам, которым должен следовать каждый пользователь китайского языка. Для усвоения значения китайских иероглифов большую роль играет знание 214 ключей китайского языка. В китайских иероглифах, при визуальном восприятии, содержится в определенной степени, как бы намек на его содержание, так, существуют так называемые живописные иероглифы (рисунки растений, цветов, птиц и пр., состоящие из множества иероглифических знаков) и лигатуры (пожелания, являющие собой один иероглиф).

Определенные проблемы при изучении китайского языка иностранными студентами могут возникать в связи с выработкой навыков правильного произношения китайских слов – иероглифов. Для того чтобы, правильно произносить речь на китайском языке необходимо усвоить четыре основные тона и многочисленные сочетания. То есть один и тот же слог, произнесённый разными тонами и употребляемый в разных сочетаниях с другими слогами, имеет абсолютно разные значения.

На практике, определенные проблемы возникают при переводе текста с китайского языка на русский или казахские языки, тут требуется высокий уровень владения языком, глубокое знание и понимание китайского языка. В китайском языке используется очень много метафор, при переводе которых, необходимо точно определить, то, что это относится к мужчине или к женщине, или это сказано обобщенно, по отношению ко всем.

В ходе анализа рассказа «Оставленные чувства», известного писателя Чжан Айлин был установлен следующий количественный состав: две метафоры 滴粉搓酥的圆胖脸 и 媳妇不守妇道 были выделены в группу жестко гендерно-маркированных метафор, описывающих женщину, ее внешность и моральные устои. Метафора 滴粉搓酥的圆胖脸 «Ее красивое, круглое лицо с белоснежной кожей» (букв. «разводить белила [каплями воды] и растирать творог», готовить косметику; о красавице) отсылает читателя к стандартам женской красоты в китайской культуре, в которой красота ассоциируется с белизной... При переводе же на русский язык приходится

прибегать к такой трансформации, как расширение понятия (генерализация), и переводить целое замысловатое выражение простым прилагательным «красивое» [7,313 с.].

Данное обстоятельство должен учитывать каждый переводчик с китайского языка, иначе передать полный смысл текста невозможно.

Мы считаем, что для более глубокого усвоения китайского языка в высшем учебном заведении, студенты должны поступать в вуз с определенными базовыми знаниями по китайскому языку, иметь представление о фонологии китайского языка путунхуа до стратагемного мышления китайцев. Мы знаем, что, «китайцам присуще иероглифическое мышление. Построение любых планов связано с применением классического свода 36 стратагем как способа разрешения проблемной ситуации. Реализация региональной политики в стратегически важных для КНР точках мира осуществляется в рамках стратагемного мышления, которое успешно применимо к современным условиям» [8,77с.].

На практике, мы убеждаемся, что каждое занятие по китайскому языку должно сопровождаться организацией различных конкурсов по правописанию, оно должно перекликаться с современными потребностями молодежи, в частности, с использованием таких программ, как «Тик-ток», в виде челленджа, различных видео, презентации по темам занятия, например при изучении цвета, занятие можно провести в формате «цветной вечеринки», также, желательно использование эпизодов из кинофильмов, помочь разобраться, при каких обстоятельствах нужно применить один и тот же иероглиф, который имеет несколько значений, в зависимости от контекста, где студентам будет предоставлена возможность проявить себя и осознать свои возможности, все это является тем стимулятором, который вызывает интерес к изучению данного языка и качественно улучшает процесс его усвоения.

Мы считаем, что, прежде чем, начать изучение китайского языка в высшем учебном заведении, на постоянной основе, необходимо организовать обязательные подготовительные курсы по китайскому языку, для более углубленного усвоения фонетики и иероглифов, аудирования, так как в рамках вузовской программы по кредитной технологии обучения, как известно, выделяется, недостаточное количество часов и времени для усвоения данного сложного языка, сложность которого признают многие ученые- лингвисты. Как известно, больше дается возможности для самостоятельного изучения языка. Здесь следует учесть, то обстоятельство, что изучение студентами китайского языка, самостоятельно, удастся не всем, возможны, какие-то единичные случаи, поэтому, на наш взгляд, важную роль играет, повсеместное открытие обязательных подготовительных курсов для абитуриентов, которые, в дальнейшем, будут изучать китайский язык, а также, для тех, кто поступает по специальности: «Два иностранных языка», один из которых: китайский язык.

ЛИТЕРАТУРА

1 И.В. Лаптева, Е.Д. Пахмутова. Преподаватель иностранного языка как тьютор при формировании лингво- и социокультурных знаний [КиберЛенинка] - Available at:<https://cyberleninka.ru/article/n/> (Дата обращения 29.06.2021).

2 Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 20 апреля 2011 года № 152. Об утверждении Правил организации учебного процесса по кредитной технологии обучения Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 27 мая 2011 года № 6976.

3 Ефименко С. М. Подготовка будущих педагогов профессионального обучения к реализации функций тьютора 13.00.08 - теория и методика профессионального образования Автореферат дисс. на соиск. уч. ст.канд. пед. н., Чебоксары – 2011-22с.

4 О. Ю. Воронина Привычные выражения с глаголом «есть» 吃 как способ отражения этнокультурного сознания китайцев// II Готлибовские чтения: фундаментальные и актуальные проблемы востоковедения и регионоведения стран АТР : материалы Междунар. науч. конф. «Пространства коммуникации: язык, литература, медиа», посвященной столетию Иркутского государственного университета. Иркутск, 18–21 сент. 2018 г. / ФГБОУ ВО«ИГУ»; [отв. ред. Е.

Ф. Серебренникова]. – Иркутск : Изд-во ИГУ, 2018. – 399 с.

5 Подробней о китайских иероглифах знаний [The Epoch Times] - Available at: <https://www.epochtimes.com.ua/ru/> (Дата обращения 30.06.2021).

6 Сулейменов Олжас. АЗ и Я. Книга благонамеренного читателя. «Жазушы», Алма-Ата, 1975, -304с.

7 Я. Р. Хусаенова Гендерный аспект в переводе метафор художественного текста (На примере рассказа «Оставленные чувства» («留情») писательницы Чжан Айлин) // II Готлибовские чтения: фундаментальные и актуальные проблемы востоковедения и регионоведения стран АТР : материалы Междунар. науч. конф. «Пространства коммуникации: язык, литература, медиа», посвященной столетию Иркутского государственного университета. Иркутск, 18–21 сент. 2018 г. / ФГБОУ ВО «ИГУ» ; [отв. ред. Е. Ф. Серебренникова]. – Иркутск : Изд-во ИГУ, 2018. – 399 с.

8 Ишутина Ю. А. *Стратегическое мышление китайцев в реализации региональной политики КНР на современном этапе* // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение 2018, №29

УДК 811.581

Тілеуғабылов Ж.Қ.
М.ф.н., лектор
Кокшетауский Университет им. Ш.Уалиханова
Кокшетау, Казахстан
e-mail: zhans_13a@mail.ru

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ КЛЮЧЕЙ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Abstract: The main purpose of writing this article is to accelerate the process of mastering the Chinese language by foreign students, to find and apply the most optimal ways and methods of teaching the Chinese language, the author of the article attaches importance to the study of keys in the Chinese language.

In this article, the author examines some aspects of learning keys in the Chinese language, he considers the possibility of using neurolinguistic teaching technologies in the study of the Chinese language and proposes new methods for studying them by foreign students.

The author believes that this method of studying hieroglyphs acts as a tool for motivating students who are determined to master the Chinese language as quickly as possible and use all the studied methods and skills of studying Chinese keys, not only in theory but also in practice. The author convinces that the use of neurolinguistic teaching technology is one of the modern and effective means of teaching the Chinese language to foreign students.

The author convinces that the use of neurolinguistic teaching technology is one of the modern and effective means of teaching Chinese to foreign students.

Key words: Keys in Chinese, neurolinguistics, anchor, symbol, history of China, prominent personalities of China

Аннотация: Основной целью написания данной статьи является ускорение процесса усвоения китайского языка иностранными студентами, поиски и применение наиболее оптимальных способов и методов преподавания китайского языка, автор статьи наиболее важное значение придает изучению ключей в китайском языке. В данной статье автор исследует некоторые аспекты изучения ключей в китайском языке, при изучении китайского языка рассматривает возможность применения нейролингвистической технологии обучения и предлагает новые методы их изучения иностранными студентами. В данной статье автор исследует некоторые способы образования иероглифов. Автор считает, что данная методика изучения иероглифов выступает в качестве

инструмента мотивации студентов, настроенных как можно быстрее усвоить китайский язык и использовать все изученные методики и навыки изучения китайских ключей не только в теории но и на практике. Автор убеждает, что использование нейролингвистической технологии обучения является одним из современных и эффективных средств обучения китайского языка иностранными студентами.

Ключевые слова: Ключи в китайском языке, нейролингвистика, якорь, символ, история Китая, выдающиеся личности Китая

На современном этапе развития общества, наше государство много внимания уделяет качеству образования и тратит немало бюджетных средств на ее развитие «для своевременной корректировки образовательной политики и повышения занятости выпускников после окончания обучения на национальном уровне с 2020 года будет проводиться оценка удовлетворенности качеством подготовки выпускников вузов» [1].

Мы считаем, что, прежде чем изучать иностранный язык, студент должен четко определить для себя то, что знание данного языка ему нужен и важен, мотивом может служить то, что усвоив данный язык, он может стать переводчиком, преподавателем или просто путешествовать и жить за рубежом. «Наши убеждения оказывают сильное влияние на наше поведение. Они мотивируют нас и формируют то, что мы делаем. Трудно научиться чему-либо, если не уверен, что это будет приятно и полезно... Позитивные убеждения являются теми ключами, которые запускают наши способности. Убеждения создают результаты... Ограничивающие убеждения сосредоточиваются в словах: «Я не могу». Отнеситесь к этому выражению как к простому утверждению о факте, который имеет силу только в настоящий момент» [2].

Периодически появляются новые эффективные методы изучения и усвоения иностранного языка, в том числе, и китайского. Если многие иностранные языки удается выучить самостоятельно, то изучение китайского языка, без преподавателя, на наш взгляд, может удасться одному из тысячи, так как, данный язык, состоящий из необычных символов-иероглифов таит в себе множество секретов, которые не сразу бросаются в глаза, в нем существуют, как бы тайны, которые, хранят в себе историю возникновения и развития иероглифов, которые больше всего, понятны самим носителям языка. Поэтому изучение и усвоение языка должно сопровождаться общением с носителем языка, но для этого, нужно, чтобы носитель языка, в определенной степени владел вашим языком или работал с переводчиком. Само изучение китайского языка должно начинаться с огромного желания изучить данный язык, причем, за короткий срок. На преподавателя ложится обязанность: используя свои педагогические, психологические и интеллектуальные навыки постоянно подогревать и поддерживать его интерес к изучению данного языка, а это может удасться, если, на практике применять нейролингвистическую технологию обучения-как метод усвоения данного языка. «Нейролингвистическое программирование представляет собой набор специфических техник, который в рамках основного метода позволяет достичь эффективных результатов в обучении иностранному языку. Нейропрограммирование в целях овладения иностранным языком - это инструмент педагогического воздействия, в ходе которого активируются определенные области мозга и устанавливаются должные связи, а полученные результаты фиксируются и записываются в специальной программе. Доступ к этой программе возможен, если будут введен в действие специальный механизм восприятия внешней информации или внутренний мотивационный механизм» [3]. Основателями нейролингвистического программирования являются американские ученые Джон Гриндер и Ричард Бэндлер [4].

«Действительно новое нейролингвистическое программирование — это то, что оно дает возможность точно знать, что надо делать, и представление о том как надо делать... Вопрос о том, что кого-то можно заставить делать что-либо — это вопрос о необходимом разнообразии» [5]. На наш взгляд, чтобы студента заставить усиленно и прилежно изучать китайский язык нужно разнообразить процесс преподавания. «Бендлер Р., Гриндер Д. и Пьюселик Ф. при создании теории и технологий нейролингвистического программирования исходили из мысли, что в речи и лингвистических структурах находят свое отражение все внутренние процессы

опыта, полученного человеком» [6].

Как известно, «основной проблемой образовательного процесса является использование техник нейролингвистического программирования для формирования навыков визуализации информации, ее запоминания, для дальнейшего воспроизведения в речи» [7].

Можно считать разновидностью якорения применение символов для запоминания значения некоторых слов-иероглифов в китайском языке, так как «в символе человек в одно мгновение может достичь понимания совершенно необходимых для него истин. Символическая истина тем и отличается от научной, что она вроде бы вовсе не обязана быть ни общезначимой, ни проверяемой, ни фальсифицируемой, ни даже объективной (никто не предъявляет ей подобных требований). И, тем не менее, она оказывается такой, как, например, китайский символ «Тайцзи-ту», то есть Символ Высшего Предела, демонстрирующего динамику взаимоотношений принципов Инь и Ян»[8].

В этом плане, педагогу, на наш взгляд, следует обратиться к интересным обычаям и традициям китайского народа, к таким, как: «Чай и чаепитие в Китае», «История китайских палочек», «Праздник Чунъян», «Праздник Дуаньбу», «Праздник Цинмин (清明节)», «Праздник Середины осени (中秋节)» [9].

Также можно усвоение языка сопровождать рассказами о выдающихся личностях древнего и современного Китая, таких, как: «老子 Лао-цзы, древнекитайский философ Конфуций 孔子. Самым выдающимся историком-писателем был Сыма Цянь (около 145 - 86 гг. до н.э.). В 91 г. до н.э. он закончил своё замечательное произведение “Исторические записки” (“Ши цзи”) - сводную историю Китая, включавшую также описание соседних народов от древнейших времён. Труд его повлиял не только на всю последующую китайскую историографию, но и на общее развитие литературы. В Китае творило много поэтов и писателей в разных жанрах. В элегическом жанре - поэт Сун Юй (290 - 223 гг. до н.э.). Лирика поэта Цюй Юаня (340 -278 гг. до н.э.) славится своей изысканностью и глубиной. Ханьским историком Бань Гу (32 -92 гг.) в этом жанре создан труд “История династии Хань” и многие другие» [10].

В качестве инструмента для усвоения китайского языка, для пробуждения неугасаемого интереса можно обратиться к тысячелетней истории Китая и истории жизнедеятельности выдающихся деятелей Китая и вкратце рассказать о них, чтобы изучение грамматики, фонетики, лексики, в частности, ключей в китайском языке. «К видным представителям китайского народа относится, например, к “Пу И (или Генри Пуи) – последний император Китая. Пу И вступил на трон в трехлетнем возрасте. Последний представитель династии Цин, которого прославил в своем фильме “Последний император” режиссер Бернардо Бертолуччи. Можно обратить внимание и на имя генерала Чан Кайши (蒋介石) - этого военного и политического деятеля широко известно в Китае, который “стал лидером Гоминьдана после смерти Сун Ятсена в 1925 году. За время истории Чан Кайши подавал в отставку, и снова завоевывал высокие посты в Гоминьдане. Одно оставалось неизменным – его приверженность этой партии » [11].

Определенные моменты истории Китая могут представлять интерес для изучающих китайский язык. Здесь проявляется педагогическое мастерство преподавателя, который из тысячелетней истории Китая сумеет найти яркие страницы истории Китая.

Например, «среди китайцев существует интересное понятие: «Пекинский человек». «Пекинский человек» – самое раннее захоронение, которое было обнаружено археологами в г. Юаньмоу в провинции Юньнань, возраст его был приблизительно равен 1,7 миллионам лет. Позже были обнаружены останки в пещере Чжоукоудянь близ Пекина, возраст которых был около 600-800 тыс. лет, он мог ходить вертикально, изготавливать и использовать простые инструменты и умел добывать огонь. Сегодня термин «Пекинский человек» применяют ко всем останкам “человека прямоходящего”, найденным в Китае». [12].

Мы считаем, что педагогическое мастерство заключается в знаниях самого тьютора истории Древнего Китая, в котором много интересных для студентов, изучающих китайский язык, интересных традиций, обычаев, как изобретатели первого лунного календаря, а также, многие не знают, что Китай является родиной футбола.

Мы считаем, что данная методика выступает в качестве инструмента мотивации студентов, настроенных в короткое время выучить язык и поехать в Китай, чтобы все усвоенное в теории увидеть своими глазами, и закрепить на практике, находясь среди носителей языка. Если при изучении английского, итальянского и других языков, в первую очередь, обращается внимание на произношение, то в китайском языке, важно связать зрительное восприятие со смыслом и плюс знать произношение, то есть чтение иероглифа состоит из нерасчленимой триады. В этом плане следует обратить внимание на ключи в китайском языке.

Среди китайских ученых немало трудов, посвященных изучению ключей в китайском языке, это труды известных лингвистов Китая, таких как: Ли Цзюньхун, Ли Куньшань [14].

Как известно, « иероглифический ключ (кит.трад. 部首, пиньинь *bùshǒu* , палл. *бушоу*) - графический элемент или простой иероглиф китайской письменности, из которых состоят сложные иероглифы. Может выступать в качестве смыслового или фонетического показателя. Иероглифический ключ также часто называется *радикалом*. В разные эпохи количество ключей варьировалось. В древнем словаре «Шо взнь цзе цзы», составленном в 121 г. до н.э., их 540, в словаре «Канси» - 214, принятая в КНР в 1983 году «Сводная таблица ключей китайских иероглифов» (汉字统一部首表) включает 201 знак. Наиболее распространенной является система из 214 ключей» [15].

«По способу образования иероглифы бывают следующих типов: пиктографические, идеографические, фонографические. Пиктографические иероглифы – это самые простые иероглифы. В них мы можем найти отголосок формы обозначающего предмета, например, 口, 心, 日. Идеографические иероглифы состоят из двух простых иероглифов, например 信. Фонографические иероглифы состоят из ключа и фонетика. Ключ передает отдаленный смысл иероглифа (скорее даже группу, к которой имеет отношение иероглиф), а фонетик передает звучание иероглифа и не несет смысл. Чаще всего ключ располагается слева, сверху и снизу иероглифа, а фонетик справа, но возможны варианты. Например, иероглиф 枝 ветка состоит из ключа «дерево» и фонетика «zhi». Около 80% китайских иероглифов являются фонографическими.

Всего в китайском языке — 214 ключей. Знать их все наизусть совершенно необязательно, но желательно запомнить наиболее часто встречающиеся» [16]. В начале изучения китайского языка следует обратить внимание на, наиболее часто встречающиеся ключи, такие как:

门 -дверь, ключ: 冂. К примеру, 闭-закрывать.

口 рот, уста, ключ: 口. К примеру, 喝-пить.

人 человек, ключ: 亻. К примеру, 你-ты.

心-сердце, ключ: 忄или 㝱. К примеру, 情-чувства, 恋-любить.

水-вода, ключ: 氵. К примеру, 洗-стирать.

足-нога, ключ: 足. К примеру, 跳-прыгать.

衣-одежда, ключ: 衤. К примеру, 袍-платье.

手-кисть руки, ключ: 扌. К примеру, 推-толкать.

爪-когти, ключ: ㇀. К примеру, 抓-хватать.

笑-бамбук, ключ: 笑. К примеру, 笑-улыбаться.

说-говорить, ключ: 讠. К примеру, 读-читать.

冰-лед, ключ: 冫. К примеру, 冷-холодный.

金-металл, золото, ключ: 钅 или 金. К примеру, 铁-железо.

食-еда, ключ: 饣 или 食. К примеру, 餐-принимать пищу.

Для запоминания ключей необходимо выработать навыки письма этих иероглифов, то есть многократное написание одних и тех же иероглифов дает возможность для того, чтобы студент мог связывать ключи со смыслом, то есть, уметь догадываться о смысле данного слова-иероглифа. Если студент, достиг уровня HSK-4 или HSK - 5 , то педагог может приступить к применению сравнительного анализа культуры, обычаев и традиции казахского народа с китайской культурой, их обычаями и традициями, но это реально возможно, когда у студентов словарный запас достиг до 10000 иероглифов.

На наш взгляд, применение вышеуказанной методики требует, от преподавателя колоссальных знаний в области фонетики, лексики и грамматики китайского языка, но еще, он должен обладать немалыми знаниями в области культуры, истории, политики, экономики, и даже обычаев и традиций данного народа, только тогда, он сможет всех студентов увлечь за собой, обычно, это удастся тем, кто, сам обучался в стране носителей данного языка. Конечно это не окончательное утверждение, так как, в нынешнее время, в век развития когда можно многому научиться в онлайн режиме, можно брать уроки китайского языка, у самих носителей языка.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1 Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 27 декабря 2019 года № 988

2 Введение в нейролингвистическое программирование Новейшая психология личного мастерства Джозеф О'Коннор и Джон Сеймор Предисловия Роберта Дилтца и Джона Гриндера Перевод А. Б. Бродского «Версия»- Челябинск, 1997. – 256 с.

3 Алещанова, И.В., Душаткина, М.В., Давыдова, Л.Ф. Нейролингвистическое программирование и обучение иностранным языкам. / И. В. Алещанова, М. В. Душаткина, Л. Ф. Давыдова // Городу Камышину - творческую молодёжь: Материалы III региональной научно-практической студенческой конференции. Волгоград, 2009. С. 34–37.

4 Википедия. Свободная энциклопедия. [Википедия.] -URL: <https://ru.wikipedia.org/> (Дата обращения 13.07.2021).

5 Джон Гриндер; Ричард Бэндлер. Из лягушек в принцев: нейролингвистическое программирование (англ.). - Моав, штат Юта: Real People Press., Институт общегуманитарных исследований, 1979. - 174 с.

6 Возможности использования техник нейро-лингвистического программирования в обучении [Diplomba] -URL: <http://diplomba.ru/work/76869> (Дата обращения 29.06.21).

7 Лав М. Х. Нейролингвистическое программирование: основа для изучения языка Архивная копия от 11 мая 2011 г.С.44. на Wayback Machine // The Journal of the Imagination in Language Learning and Teaching. Том VI, 2001. (англ.)

8 Лулудова Е.М. Символ и символизация в рецептивном аспекте //Наука и жизнь Казахстана, Астана 2018, №3/1 (59) 2018 С.158-162

9 10 Самых известных китайцев [Желтый журавль] - URL: <http://jj-tours.ru/articles/china-10-famous-people.html> (Дата обращения 28.06.2021).

10 Выдающиеся писатели Древнего Китая. [Известные личности древнего Китая] -URL: <https://greecehist.ru/drevnij/izvestnye-lichnosti-drevnego-kitaya.html> (Дата обращения 25.06.2021)

11 История современного Китая [kitailanguage] URL: <https://www.kitailanguage.com/istoriya-sovremennogo-kitaya-chast-1/> (Дата обращения 17.10.2012).

12 [Azialand] -URL: <https://azialand.ru/istoriya-kitaya/> (Дата обращения 25.06.2021).

13 Ли Цзюньхун. Войти в иероглифы. Издательство “Столичный педагогический университет”, Пекин., 2010. - 197 с.

14 Ли Цзюньхун, Ли Кунышань. Ключи для распознавания значения китайских иероглифов. //Мировое китайское преподавание, 2005(4) С.18-30

15 Ключ (иероглифика) [Электрон. ресурс] -URL: <https://ru.wikipedia.org/> (Дата обращения 01.04.2021).

16 Типы иероглифов, ключи и фонетики китайского языка [Shibushi] -URL: <https://www.shibushi.ru/tipy-ieroglifov-kluchi> (Дата обращения 23.06.2021).

认知-情感型人格系统理论视域下的 中国文化类视频海外评论的质性研究

作者姓名：韩瑜洁 姜有顺

单位：西南大学国际学院（International college, Southwest University）

通讯地址：重庆市北碚区天生路2号

电话号码：18080508357

Email地址：1787089257@qq.com

提要：在当前全球化大背景下，各国家各民族间处于信息开放和文化共享的状态，探索海外平台中国文化类视频的用户评论对提高对外文化传播质量具有重要意义。本文以YouTube平台上“阿木爷爷榫卯打造一座木拱桥，全程无钉子，高手在民间”视频评论文本为研究对象，以认知-情感型人格系统理论（Cognitive-Affective Personality System, CAPS）为研究视角，利用扎根方法，分析用户评论，构建对外文化传播类视频的用户评论行为生成机制理论模型，进而为国际中文教育领域的对外文化传播提供一定启示与建议。

关键词：CAPS；扎根分析；YouTube；文化传播

1.引言

习近平总书记曾指出：“我国综合国力和国际地位不断提升，国际社会对我国的关注前所未有，但中国在世界上的形象很大程度上仍是‘他塑’而非‘自塑’”。面对长期以来“西强我弱”的国际舆论格局，“自塑”是展示和提升国家良好形象、澄清和纠正国际社会对中国的误解、改变和扭转国际舆论格局的重要方法。随着互联网的发展和全球化的进程，文化传播出现了许多新兴渠道，中国文化“出海”也迎来了新局面。各大海外平台出现了一系列具有中国文化特色的自媒体账号，所发布视频内容获得大量海外受众的关注与喜爱，一定程度上促进了中国文化的对外传播，成为加强国际传播能力建设、增强中华文明传播力影响力的重要发力点。

YouTube作为全球流量与规模最大的视频分享平台，扮演着连接不同文化、促进文化交流的重要角色，为海外用户提供了一个深入了解中国文化的窗口，平台中一些中国自媒体账号被海外受众称为中国文化的代表。以“阿木爷爷Grandpa Amu”为例，自2018年首次更新至今，收获了163万订阅者，视频播放量累计高达3亿多次。向世界展示了中国传统木工技艺，其中作为中国非物质文化遗产的“榫卯技术”获得大量好评。因此，本文将“阿木爷爷Grandpa Amu”在YouTube平台中播放量最高，评论数量最多的“阿木爷爷榫卯打造一座木拱桥，全程无钉子，高手在民间”视频为例，对该视频下的29318条在线评论进行文本分析，以窥探中国文化类视频的海外传播效果及海外受众认同情况。

2.文献综述

2.1 理论基础

认知-情感型人格系统理论（Cognitive-Affective Personality System, CAPS）是由美国心理学家Walter Mischel提出的一种心理学理论。该理论试图解释个体的认知和情感过程是如何相互作用以塑造他们的个性和行为的，为理解个体的认知、情感和行为之间的相互作用提供了一个综合的框架。该理论认为：人的个性和行为是由认知和情感因素相互作用的动态系统构成的。认知因素包括个体的思维、信念、期望和自我知觉等，而情感因素则涉及个体的情绪、情感反应和情感调节能力。CAPS理论的一个重要假说指出：个体在认知-情感单元（Cognitive-Affective Units, CAUs）之间关系的结构上存在稳定差异，这些差异导致了个体行为的差异。国外学者已将CAPS理论大量应用于心理学（Rodolfo & Michellf 2009）、管理学（Zheng Y *et al.* 2023）、医学（Gray *et al.* 2005）等领域，而国内对于该理论的应用处于起步阶段，且多用于特定行为的生成机制研究，以解释差异性人格特质与行为间的相关关系（韦慧民、龙立荣2009；刘小平2011；周芳芳等2021）。

通过CAPS相关文献回溯，尚未发现对外文化传播领域相关的研究应用CAPS理论。鉴于CAPS理论框架与对外文化传播研究框架和理论构建的契合性，本研究基于CAPS理论，从宏观层面构建视频用户评论行为生成机制框架，并将用户生成评论的行为归结为认知-情感单元的

差异。

2.2 中国文化类自媒体在海外的传播

近年来,中国文化类视频在YouTube上的传播情况引起了学术界的广泛关注,相关研究主要包括以下几方面:一是视频的传播效果及影响因素,通过网络挖掘、统计分析等手段对中国文化在YouTube的传播效果进行研究,从包括内容、传播者等在内的多层面分析其传播效果的影响因素(徐翔2016),为我国的国际传播实践提供了优化对策支撑;二是传播路径与策略,以YouTube平台上赢得广泛关注的中国文化类视频为例,探究社交自媒体在对外传播中国文化的过程中如何讲好中国故事的策略与路径,为社交媒体时代中国文化的对外传播提供了新形态(张红芸2020);三是受众反应和用户参与,研究者通过分析视频的观看量、点赞、评论等指标,了解海外用户对中国文化的态度和观点。通过对评论内容、情感倾向以及用户互动等方面的分析,揭示观众对视频内容的评价和情感反馈(程前、赵振宇2021),不仅有助于了解海外用户对中国文化的理解与认同现状,也为跨文化交流与中国文化传播提供了有价值的参考;四是将中国文化类视频与对外汉语教学相联系,探索“短视频+中国文化”教学模式的可行性,并提出这一教学模式的实施方案和意见(陈彦彤、陈珈禾2022),为汉语作为第二语言教学的其他教学提供参考依据。

综上所述,现有研究多从描述性和解释性的角度进行分析,研究视角较为单一,缺乏多元化的理论框架和方法论支撑,深入了解中国文化类视频的海外传播情况与受众认同情况亟待进一步研究。

3. 研究设计

本研究旨在通过运用质性研究工具NVivo对视频的在线评论文本进行编码和分析,探索视频受众的观点和态度,并结合认知-情感型人格系统理论(CAPS)框架,构建对外文化传播类视频的用户评论行为生成机制理论模型。

3.1 研究对象

“阿木爷爷Grandpa Amu”作为最杰出的中国文化类视频创作者之一,其创作的手工艺类作品,在国外中华文化类视频中产生了广泛的影响力。截止2023年7月,阿木爷爷在YouTube平台上共发布520个视频,超3亿次播放量,并收获了164万订阅者。因此,本文选择“阿木爷爷Grandpa Amu”在YouTube平台播放量最高的视频“阿木爷爷榫卯打造一座木拱桥,全程无钉子,高手在民间【阿木爷爷 Grandpa Amu】”的在线用户评论作为研究样本,与研究主题密切相关且具有代表性,符合扎根研究的理论性抽样原则。

3.2 研究方法

在对评论文本进行编码之前,需对文本内容进行释义与解释。语言不仅仅客观地表达命题式的思想,还要表达言语的主体即说话人的观点、感情和态度(沈家煊2001)。因此,对评论文本的释义与解释不仅要符合其基本意义,更要通过具体的语篇分析方法,使之最大程度上符合评论者的本意及情感倾向。语篇分析流派众多且方法各异。根据CAPS理论中“个体认知-情感单元的差异导致个体行为差异”的假说,本研究采用语篇分析中的认知分析法。认知分析法以认知语言学和认知科学为依据,强调认知活动在思维中的作用,关注语篇的生成和理解,力图通过认知性语篇分析揭示语篇背后所隐藏的认知活动规律,揭示思维过程对语篇建构和解码的作用(赖良涛2018)。

因此,本研究以CAPS理论为框架,借助语篇分析中的认知分析法,运用NVivo质性编码工具,分析用户评论,进而构建对外文化传播类视频的用户评论行为生成机制理论模型。

3.3 研究程序

3.3.1 语料收集

本研究使用R语言和googleAuthR包,通过YouTube Data API来获取相关数据,爬取并保存包含用户名、发布内容、发布时间、点赞数的文件,其中包括24277条评论,共计40万字。

3.3.2 语料清洗

文本语料清洗是指对原始语料进行规范化处理的过程,主要是去除与研究无关的噪声数据,保留语料中有价值的内容。本研究中的文本语料清洗操作主要包括解决原始语料在排版上可能会出现错行、多出空格、空段落、乱码、其他格式标记、非标准化等问题,从而避免导致后期统计不准、检索错误、以及编码无法进行等状况。

3.3.3 编码分析

在对收集到的数据进行分析的过程中,本研究采用扎根理论三级编码的方法,按照开放式

误解创作者国别	Now I want to visit Japan just to walk on and adore this bridge. The best way to honor a master craftsman, is to use and appreciate his creation. (英语) 现在我想去日本只是为了走上去并崇拜这座桥。向大师级工匠致敬的最好方式是使用和欣赏他的创作。
喜爱	Amei muito. (西班牙语) 我非常喜欢它。
想要购买该类产品	I want to buy whatever he made. Does anyone know where I could buy one? Thanks. (英语) 我想买他做的任何东西。有谁知道我在哪里可以买到一个？谢谢。
想要学习该技术	Trabalho magnifico nao perco um video quero aprender faser algum trabalho desses e muito bem feito. (葡萄牙语) 宏伟的工作，不要错过一个视频，我想学习一些这些工作，做得很好。
修理问题	To bad you have to start all over if a part needs repair. (英语) 糟糕的是，如果零件需要维修，您必须重新开始。
质疑	Using only wood will never make a building last. (英语) 只用木头绝不可能让建筑长久保存。
娱乐互动	6: 15 i blew the sawdust from my screen LOL. 6: 15我吹掉了屏幕上的锯末，哈哈
赞赏	정말 대단한 분이십니다 (韩语) 她真是了不起。
质疑工作效率	制作日数ってどれくらいかかったんですか？ (日语) 要花多少时间才能完成？
质疑建桥行为	I do admire Asian style woodworking. Thing is why would someone build a bridge over a 2 foot wide ditch? (英语) 我确实欣赏亚洲风格的木工。问题是为什么有人会在2英尺宽的沟渠上建造一座桥？
质疑木桥质量	This beautiful bridge is a work of art. It appears to withstand downward forces. I just hope it can withstand flood and debris loads because it was not reinforced with glue, nails and concrete. (英语) 这座美丽的桥是一件艺术品。它似乎可以承受向下的力量。我只是希望它能承受洪水和碎片负载，因为它没有用胶水加固。钉子和混凝土。
质疑真实性	все пазы и вырезы, все углубления в деревянных брусках - заводские. Брёвна оцилиндрованы. Весь материал полностью готов к сборке в качестве конструктора. Какой у вас дедушка (俄语) 木条中的所有凹槽和切口，所有凹槽都是工厂制造的。原木是四舍五入的。作为设计师，所有材料都已完全准备好组装。你做了什么，爷爷？
自豪	Best wish from Hong Kong, China. To build a bridge without one nail, this is what we call Chinese wisdom and traditional arts. I am proud of being a Chinese. (英语) 来自中国香港的最良好祝愿。建一座没有钉子的桥，这就是我们所说的中国智慧和传统艺术。我为自己是中国人而自豪。

(b) 主轴编码

主轴编码是扎根理论实施的第二个阶段，即对初始概念进行提炼，挖掘出初始概念之间的内在逻辑关系，完成对初始概念归类过程。所谓主轴是指观察数据的一种视角或范式，经参考相关研究对上述31个开放性编码类别的主轴式编码，并结合原始数据进行分析，共提炼出3个主范畴和11个子范畴。并根据评论文本的宏观认知导向，大致划分了两条主线：即受众主线和视频内容主线，具体范畴间的从属关系与范畴内涵如表2所示。

表2 主轴编码

主线	主范畴	子范畴	范畴内涵
受众主线	认知	文化背景认知	受众对相关文化背景的认知
		榫卯技术认知	受众对榫卯技术具体工艺及其价值的认知
		社会问题认知	受众对传统工艺传承问题的认知
视频内容主线		视频创作认知	受众对视频创作相关问题的认知，如视频标题、声音处理、翻译等
受众主线 视频内容主线	情感	正向情感	受众带有积极情感的评论
		负向情感	受众带有消极情感的评论
受众主线 视频内容主线	行为	意愿表达行为	受众在观看视频后产生的对视频产品的需求行为
		情感表达行为	受众为满足自身情感需求产生的行为
		娱乐行为	受众为满足自身娱乐需求产生的行为
		信息创作行为	受众基于自身已有知识及个人偏好产生的创作行为
		身份表明行为	受众为评论更具影响力与真实性产生的阐明身份的行为

(c)选择性编码

选择性编码阶段主要是挖掘核心范畴，从逻辑关系的角度研究形成主范畴之间的关联，并确定主范畴之间的路径关系。即在对开放式编码和主轴编码进行分析后，提炼出核心范畴，并形成“故事线”，理清各范畴之间的关系，进而构建理论框架。本研究借鉴认知-情感型人格系统理论（CAPS）的框架来解释各主范畴之间的关联，将11个子范畴进一步概括为三大主范畴，即：认知、情感、行为三个维度，并对各主范畴之间的关系进行解释。具体而言，视频受众评论行为总体遵循“情境-认知情感单元-行为”的生成路径，评论用户的认知会直接影响评论用户的情感和评论行为。主范畴的具体关系结构如表3所示。

表3 主范畴关系结构

路径	结构关系	内涵
认知→情感	中介关系	评论用户的各种认知影响正向与负向情感的产生，进而影响情感表达行为的产生。
认知→行为	因果关系	评论用户自身对文化背景、榫卯技术、身份背景及视频创作的认知直接影响娱乐与信息创作等行为的产生。

(d)理论饱和度检验

为达到研究的理论饱和度原则，对随机抽取的200条评论文本进行饱和度检验。最终没有发现新的范畴和关系，因此可以判定编码已基本达到理论饱和状态。

4.综合讨论

基于CAPS理论“认知-情感-行为”三维理论框架以及运用扎根理论对评论文本进行编码的结果得出，评论用户在受到“阿木爷爷榫卯打造一座木拱桥，全程无钉子，高手在民间”视频情境的刺激下，用户的个人偏好以及知识积累唤醒评论用户不同类型的认知，致使评论用户的认知-情感单元（CAUs）被不同程度地激活，进而刺激正向情感和负向情感的产生，最终促使不同评论行为的生成。

4.1 认知-情感单元

视频受众CAUs的激活是评论行为生成的基础，视频受众遇到的情境会与CAUs发生交互作用，并进而决定后续的评论行为，评论行为的差异源于CAUs的不同。视频受众评论行为生成机制模型中的CAUs包括认知驱动及情感聚合两个阶段。

4.1.1 认知驱动阶段

认知驱动阶段是视频受众在对情境进行感知后，基于知识积累及个体经历，对认知进行唤醒的过程，是评论行为生成的基础。模型中的两条主线包含了4种认知类型。基于受众主线被激活的认知包括：文化背景认知、榫卯技术认知和社会问题认知。基于视频内容主线被激活的认知为视频创作认知。

在受众主线中，视频受众个人职业、国别、经历及相关背景知识的各种认知被不同程度地

唤醒。例如，一位来自美国密苏里州的网友在观看视频时想到了小时候和父亲一起建造木桥的故事，其基于个人经历的认知被唤醒，在这种认知的刺激下产生了一种正向情感，进而促使他产生情感表达的评论行为。

在视频内容主线中，视频受众对视频创作相关问题的认知，如视频标题、声音处理、翻译等也被不同程度地唤醒。例如，一位来自泰国的网友在视频标题中看到了“nail”这个单词，该用户关于这个英文单词的不同意义的认知被唤醒，进而促使其产生指出视频标题翻译的评论行为。

在认知驱动阶段，不同认知的唤醒难度也不同，例如上文提到的基于视频创作认知的唤醒要求视频受众具备一定的观察能力，而有关文化背景的认知则依赖于视频受众的文化背景及个人经历等。

4.1.2 情感聚合阶段

视频受众在受到不同类型的认知刺激后会产生正向情感和负向情感。正向情感包括感动、惊讶、自豪、喜爱四类，负向情感包括遗憾、质疑两类。同时，根据扎根理论的编码结果，负向情感的类型数量与出现频率都极低，因此本研究认为该视频受众CAUs中的负向情感并不显著。

在受众主线上，情感指向正向情感一类，包含“自豪”一种。在视频内容主线上则指向正向情感与负向情感两类，包括“感动、惊讶、喜爱”与“遗憾、质疑”。在两条主线中，用户基于自身社会经历对视频内容进行认知后产生正向情感，如“感动、惊讶、喜爱”，这类情感主要来源于对视频内容中的榫卯技术的认可，如“Not a single nail !!!!!!!”（没有一个钉子！！！！！！）。而受众群体对原视频的内容或观点的不认同则会刺激观众产生负面情感，如“Using only wood will never make a building last.”（只用木头绝不可能让建筑长久保存。）

4.2 行为单元

行为单元是评论生成的最终环节，行为的产生既受到视频受众认知的直接影响，也受到认知刺激情感后的间接影响。评论行为的生成是视频受众CAUs被激活后的外显。视频受众的评论行为主要分为意愿表达行为、情感表达行为、娱乐行为、信息创作行为和身份表明行为5种。

4.2.1 意愿表达行为

意愿表达行为在两条主线中并无显著差异。意愿表达行为的类别主要包括“想要学习、想要购买”两类，这两类行为均由正向的情感产生。如“Trabalho magnifico nao perco um video quero aprender faser algum trabalho desses e muito bem feito.”（宏伟的工作，不要错过一个视频，我想学习一些这些工作，做得很好。）；“I want to buy whatever he made. Does anyone know where I could buy one? Thanks.”（我想买他做的任何东西。有谁知道我在哪里可以买到一个？谢谢。）这类行为用于个人意愿的表达，在一定程度上突出该视频内容对观众具有较强吸引力。

4.2.2 娱乐行为

娱乐行为具体包括调侃、表情符号刷屏和玩梗三类，两条主线中娱乐行为的类型无显著差异，但评论内容和表达方式略有不同。

调侃主要是评论用户对视频中的人物或行为评论的幽默化表达，例如：“Знает, что такое ютуб, но не знает, что такое гвозди.”（知道什么是YouTube，却不知道什么是钉子。原文为俄语。）玩梗行为更多的是基于评论用户对一些特定网络用语的认知，进而直接运用这些网络话语的表达，例如：“666”“牛噉，铁汁”等。刷屏行为则是指评论用户发送大量重复信息，例如，连续发送3个及以上的“点赞”“震惊”“爱心”符号等。

4.2.3 信息创作行为

信息创作行为的类别及生成路径在两条主线中存在较大差异。在视频内容主线中，信息创作行为是指防腐处理，其来源于观众对于视频内容的补充性建议，如“I still would like to see the wood treated in some way to keep it from rotting out in the next two years”（我还是希望这些木材能经过某种处理，以防在未来两年内腐烂。）而在受众主线则为科普解释，科普解释产生于观众发表评论后，用户基于榫卯技术认知而产生的衍生型科普行为。如“many Chinese ancient architecture are made with this old technology without any metal connector and they lasted over hundreds years, for example forbidden city”（中国的许多古建筑都是用这种古老的技术建造的，不使用任何金属接头，而且历经数百年而不倒，例如故宫。）

4.2.4 身份表明行为

身份表明行为仅存在于受众主线中，该行为主要用于个人身份的阐明，包括评论用户对自

己国别身份的表明和木匠身份的表明两种。例如，受众想进一步提高评论真实性、影响力或在场感，会在评论后面缀上所在国家名/姓名，或在评论中表明自己的某种职业身份。如“لم ع”以及“Soy carpintero y me gusta aprender de un persona sabía cómo usted abuelo Amu.”（我是一名木匠，我喜欢向像您这样知识渊博的人学习，阿木爷爷。原文为西班牙语。）

4.2.5 情感表达行为

情感表达行为具体包括表达感谢、诋毁、共鸣、吐槽、赞赏5类。在两条认主线中，受众基于自身经历和知识积累对视频内容进行认知后产生正向与负向的情感，这些情感会进一步刺激受众产生具体的行为。例如“感动—感谢”路径，“すごいです〜おじいちゃん。最後お孫さんが完成した橋をトコトコ渡るシーンが最高！涙出てきました”（太神奇了~爷爷。结尾处孙子们蹒跚走过竣工大桥的场景最精彩！它让我热泪盈眶。）而对于负向情感所刺激的吐槽行为则表现为“A sharpened wooden peg is technically an inferior nail.”（从技术上讲，削尖的木钉是一种劣质钉子。）所表现的生成路径为“质疑—诋毁”。

由此，本研究基于CAPS理论模型构建出该视频受众评论行为生成机制模型。

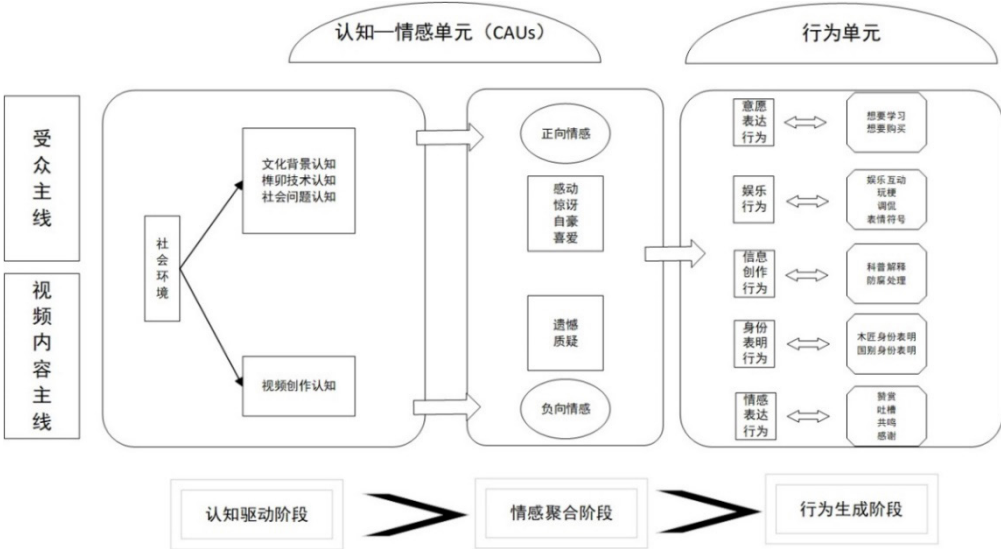

图2 基于CAPS的视频受众评论行为生成机制模型

5. 结语

总体而言，YouTube平台上中国文化类视频的受众评论行为生成因素模型遵循着“情境-认知情感单元-行为”的生成路径，当受众受到视频情境的刺激后，会激活受众的CAUs，不同的个人经历认知与背景文化认知会分别激活唤醒更为细致维度的具体认知。

随着“汉语热”的持续升温，世界越来越渴望了解真实的中国。要顺应时代潮流，讲好中国故事，传播中国声音，就必须创新文化传播的思维模式。就国际中文教育领域的对外文化传播而言，以社交短视频为例：首先要创新叙事主体，充分发挥民间主体的力量，呼吁涌现更多的“阿木爷爷”。同时采用“平等叙事”的表达方式，拉近短视频创作者与受众的距离，避免说教性质的灌输模式。立足于中国文化独特点的同时从多主题多角度展现中国面貌，打破国外受众对中国的刻板印象，使之形成对中国形象多维、立体的认知。促使中国文化得以有效传播，真正讲好中国故事。

参考文献

GRAY J R, BUEGESS G C, 2005. Affective personality differences in neural processing efficiency confirmed using fMRI [J]. Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience, 5: 182-190.

MISCHEL W, 1973. Toward a Cognitive Social Learning Reconceptualization of Personality [J]. Psychological Review, 80(4):252-283.

MISCHEL W, SHODA Y, 1995. A Cognitive-Affective System Theory of Personality: Reconceptualizing Situations, Dispositions, Dynamics, and Invariance in Personality Structure [J]. Psychological Review, 102(2):246-268.

RODOLFO M D, MICHELLE G F, 2009. Personality and racial/ethnic relations: A perspective from

cognitive-affective personality system (CAPS) theory [J]. *Journal of Personality*, 77(5): 1261-1282.

ZHENG Y, GAO Y L, 2023. Leadership styles and employee pro-environmental behavior in the tourism and hospitality industry: A cognitive-affective personality system perspective [J]. *International Journal of Hospitality Management*, 113: 103509.

陈王永晴, 任晓霏, 2021. 基于中外自媒体短视频的中国文化传播研究[J]. *大众文艺*(10):60-62.

陈彦彤, 陈珈禾, 2022. “短视频+中国文化”模式在汉语作为第二语言教学中的应用研究——以短视频IP话匣子CCC为例[J]. *汉字文化*(6):73-76.

程前, 赵振宇, 2021. 文献专题片海外观众评论文本情感的解构与溯源——基于《敢教日月换新天》YouTube平台的评论样本分析[J]. *电视研究*(11):47-49.

赖良涛, 2018. 教育语言学的语篇分析方法论[J]. *外语与外语教学*(2):15-21+147-148.

李勇, 陈晓婷, 2022. 新媒体跨文化传播效果影响因素与框架分析——以YouTube“李子柒”视频为例[J]. *图书馆论坛*42(7):132-142.

刘小平, 2011. 员工组织承诺的形成过程: 内部机制和外部影响——基于社会交换理论的实证研究[J]. *管理世界*(11):92-104.

沈家煊, 2001. 语言的“主观性”和“主观化”[J]. *外语教学与研究*(04):268-275+320.

辛静, 叶倩倩, 2020. 国际社交媒体平台中国文化跨文化传播的分析与反思——以YouTube李子柒的视频评论为例[J]. *新闻与写作*(3):17-23.

徐翔, 2016. 中国文化在视频自媒体的传播效果及其影响因素分析——基于YouTube的样本挖掘与实证研究[J]. *北京邮电大学学报(社会科学版)*18(5):1-7.

叶许婕, 赵宇翔, 2023. Reaction视频的用户弹幕评论行为生成机制探索——基于认知-情感系统理论[J]. *数据分析与知识发现*7(2):1-14.

王勇, 孙亚迪, 2018. 语篇分析中的解释[J]. *中国外语*18(5):35-44.

韦慧民, 龙立荣, 2021. 主管认知信任和情感信任对员工行为及绩效的影响[J]. *心理学报*41(1):86-94.

张红芸, 2020. 中国文化对外传播的实践经验和可行路径——以YouTube李子柒短视频为例[J]. *出版广角*(12):77-79.

张宁, 段小宣, 2022. 数字人文视频的用户弹幕评论行为生成机制[J]. *图书馆论坛*42(8):148-161.

周芳芳, 陆露, 2021. 自利型领导对员工越轨行为的影响: 基于认知和情感的双路径研究[J]. *管理评论*33(7):237-248.

A Qualitative Study on Overseas Commentary of Chinese Cultural Videos from the Perspective of Cognitive-Emotional Personality System Theory

Abstract: In the current context of globalization, where nations and ethnicities are in a state of open information and cultural sharing, exploring user comments on Chinese cultural videos on overseas platforms holds significant importance in enhancing the quality of cross-cultural communication. This paper takes the comments on the YouTube video “Grandpa Amu builds a wooden arch bridge without using any nails, showcasing exceptional craftsmanship” as the research object. It adopts the Cognitive-Affective Personality System Theory (CAPS) as the research perspective and employs grounded theory methodology to analyze user comments. The study constructs a theoretical model for understanding user comment behavior on videos related to cross-cultural communication, providing insights and suggestions for the field of international Chinese education.

Keywords: CAPS; Grounded Analysis; YouTube; cultural communication

作者姓名: 韩瑜洁 姜有顺

单位: 西南大学国际学院 (International college, Southwest University)

通讯地址: 重庆市北碚区天生路2号

电话号码: 18080508357

Email地址: 1787089257@qq.com

早期传教士的汉语语音学习

耿军

(西南大学 国际学院, 重庆 400715)

摘要: 早期传教士对汉语语音的认知相当精准, 他们在学习汉语的过程中认真分析总结了汉语的语音性质及相关问题, 归纳出汉语的声母、韵母、声调系统, 指出学习汉语语音的重点和难点, 并提出了一些有参考价值的学习意见。传教士的汉语学习丰富了国际中文教育的历史, 他们的学习经验对今天的国际中文教育及汉语国际推广有重大历史意义。

关键词: 传教士; 汉语语音; 国际中文教育

新中国的对外汉语教育事业只有短短几十年的发展时间, 但中国历史上的对外汉语教育却有数百乃至上千年的传统。^{[1]P40}分析历史上的国际中文教育活动, 能为今天的对外汉语教育事业提供历史借鉴, 丰富对外汉语教育学科史的研究。传教士的汉语学习是对外汉语教育史的一部分, 分析研究传教士汉语学习的状态及其历史成就对今天的汉语教学、汉语国际推广都有重大历史意义。本文讨论早期传教士对汉语语音的认知、传教士记录的汉语语音的性质、传教士汉语语音学习的经验及其历史意义等几个问题。

一、早期传教士对汉语语音的认知

传教士对汉语的认知最早是从语音开始的, 虽然文字对他们来说是最难的, 但刚开始时, 语音也同样让他们吃了不少苦头。传教士对汉语语音的分析认知是一个逐渐发展的过程, 由最初的模糊感知, 到自发分析, 最后才分清是非, 而逐渐熟悉, 并逐步掌握。具体说来, 传教士对汉语语音的认知有如下几个方面:

1. 汉语是单音节的, 音节数量有限, 因而同音现象较多, 易混淆, 是学习的难点。利玛窦(1552-1610)《利玛窦中国札记》(以下简称《札记》)说: “……有很多符号(按: 指汉字)发音相同, 写出来却很不一样, 意思也很不同。”^{[2]P28}万济国(1627-1687)《华语官话语法》(以下简称《语法》)说: “……在汉语里, 字母或字符(characters)很多, 音节则有限, 其数目不超过364个。……中国人赋予这些有限的音节以不同的声调, 于是得到1525个音节。”^{[3]P10}威妥玛(1818-1895)的《语言自述集》(《语言自述集》是“专供学习通行于首都和直隶衙门的汉语口语的学生使用”的。该书总结了之前传教士及其他汉学家汉语研究的成果, 对汉语史、汉语方音史、汉语教学史等都有划时代的意义, 故虽然威妥玛不是传教士, 但他对汉语的认知与传教士的观点是可以相互印证的)载: “……这些汉字可以一个接一个地组合在一起。每个字的音, 我们基本上根据实际称之为单音节。中国人把这个‘单音节’称为‘音’(yin)。在我们所知道的方言里, ‘音’的数量, 没有一个是超过几百的, 因此, 在听觉上就会发生极大的混乱, 区分同一个‘音’所代表的音与字或音与义之间的关系时, 我们就会遇到听觉上的混乱和记忆上的困难。”^{[4]P29}

2. 声调的作用巨大, 有时在音节中起决定作用, 但掌握起来并不容易。《札记》说: “他们采用五种记号来区别所用的声韵, 使学者可以决定别的声韵而赋予它各种意义, 因为他们共有五声。……如果是随意书写而没有这种指导, 就会产生混乱, 而对阅读它的人来说, 书写就没有意义了。”^{[2]P336}“在我们只具有一种明确含义的一个单音节, 在他们就至少具有五个不同的意义, 并且彼此由于发音时的声调不同而可能相去有如南极和北极。每个发音的字的确切意义是由它的声调质量决定的, 这就当然增加了学习说这种语言以及听懂别人的困难。”^{[2]P29}《语言自述集》说: “如果声调正确, 即使我们将nan念成lan, 也不会被误解。相反, 如果将声调搞错, 把nan¹发成nan², 虽然声韵都对, 却很有可能被理解错。”^{[4]P25}不过威妥玛与利玛窦等人的感受不同, 他认为声调掌握起来并不困难^{[4]P29}, 这应该是个人语音感知或语言能力不同造成的差异吧。

3. 声母、韵母、声调的组合相当重要, 必须清晰地认识和记录每一个音节。《札记》说: 在观察中他们注意到整个中国语言都是由单音节组成, 中国人用声韵和音调来变化字义。不知道这些声韵就产生语言混乱, 几乎不能进行交谈, 因为没有声韵, 谈话的人就不能了解别人,

也不能被别人了解。”^{[2]P336}《语言自述集》说：“我们还必须对自己想发的音节有一个很清晰的概念。并且，跟我们的字母系统相比，中文本身为我们达到目标所提供的是一套最不完备的辅助系统。这就迫使我们拿出一套字母符号的组合系统来弥补这种不足，有时按照它们的规定性价值安排，有时用一些区别符号来强化它们，有时则硬性规定让它们承担从未担当过的职责。”^{[4]P25}

4.各地方音不同，官话全国通行。《札记》说：“除了不同省份的各种方言，也就是乡音之外，还有一种整个帝国通用的口语，被称为官话（Quonhoa），是民用和法庭用的官方语言。……官话现在在受过教育的阶级当中很流行，并且在外省人和他们所访问的那个省份的居民之间使用。……这种官方的国语用得很普遍，就连妇孺也都听得懂。”^{[2]P30}

综上，传教士对汉语语音的认知基本符合汉语的实际，今天看来虽然有些过于简单、并无高深之处，甚至有些误解，但对于当时情景来说还是难能可贵的。

二、早期传教士记录的汉语语音的性质

研究传教士在中国的传教历史可以发现，在利玛窦之前没有一个传教士能征得中国政府的同意而到广东以外的地区传教，利玛窦等人的汉语是在远离官话的中心区域学会的，他们掌握的汉语是广东话或其他某个南方方言吗？他们记录和掌握的是官话而不是方言^[5]，只是这种官话不是笼统上说的一个名称，应该是利玛窦等人审订的官话共同语。根据利玛窦及后来者编辑的学习汉语的注音材料可以发现，他们记录的语音具有官话共同语的基本特征。

利玛窦和罗明坚(1543-1607)合著的《葡汉辞典》（1584-1588）、利玛窦的《罗马字注音》（又名《西字奇迹》）（1605）等及稍晚一点的金尼阁（1577-1628）参考利、罗等人的方案编定成的《西儒耳目资》等，都是一脉相承的。《西儒耳目资》可以说是明代传教士研究汉语的集大成者。据罗常培先生研究，《西儒耳目资》音系与利玛窦记录的音系基本一致，可以把它们看作是一个音系——利金音系^{[6]P260、271}。金尼阁《西儒耳目资》自序也说：“然亦述而不作。敝会利西泰、郭仰凤、庞顺阳实始之。愚窃比于我老朋而已。”^[7]罗常培先生认为利金音系可能是北京音^{[6]P275-298}；陆志韦先生则认为是山西某种方言^{[8]P94}。近来学者多认为利金音系是南京音的可能性最大，如杨福绵先生^[9]。《札记》也曾经提到“一个月后，马堂要去天津城，以便从那里把六个月来应呈缴给皇帝的贡物转运上去。……负责远航队的太监高高兴兴地乘船走了，并把他在南京买的一个男孩作为礼物留给了神父们。他说他送给他们这个男孩是因为他口齿清楚，可以教庞迪我神父纯粹的南京话。”^{[2]P391}

这里所谓“纯粹的南京话”可以有两种更合理的解释：一为带有南京口音的官话，就像今天各地人学习普通话一样，难免会带上本地的口音。二就是教庞迪我神父在学会了官话之后想要学地道的南京话以方便传教，因为《语法》里说过这样的话：“中华帝国除了通用的官话之外，各个城市或乡镇还有不同的方言，他们称之为‘乡谈’（hiāng t’ân）。这种话只有本地人才听得懂。一个教士被派到某个地方后，他应该学会本地话，这样才能成为一个优秀的教士，因为如果掌握不好本地话，他就不能布道或者规劝，也听不懂那些不能说官话的妇人和农夫的忏悔了。但立即去学它也不可取，最好是等到能够比较自信地说官话之后，再去学本地话，以免这两者都说不好。”^{[3]P18-19}我们主张第二种释解。

我们以为利金音系不是某个方言的记录，而是官话共同语的反映。汉语自古以来就存在一个以官话方言为基础的共同语雅言，并一脉相承，不断发展，整个官话方言区的方言都或多或少有这个共同语的影子，而又不完全与之一致，这也是为何罗、陆、杨几位先生能从中找到所谓北京音、山西音、南京音的原因。

传教士认为首先学好官话，然后再学方言，才是可取的。南京话在他们看来只能算是官话的一个方言，并不能完全代表官话共同语，如果一定要说利金学的是南京方音则有点儿无视事实。我们从利金音系中发现许多与南京话相抵牾的地方，另外还有一些不合官话特征的地方，略举3例如下：

1. 泥[n]母与来[l]母的分混

江淮官话、包括许多西南官话的共同特点是泥、来母不分，而利金音系并无这一特征，说明他们认识到南京话中的这一现象不是官话的普遍特征。

（表1）

例字	利金	南京	合肥	扬州	成都	北京
男	nan	lā	lǎ̃	liǎ̃	nan	nan
兰	lan	lā	lǎ̃	liǎ̃	nan	lan
脑	nau	lo	lo	lo	nau	nau
老	lau	lo	lo	lo	nau	lau

2. -n韵尾与-ŋ韵尾的分合

-n、-ŋ韵尾不分是江淮官话的重要标志，明代袁子让《字学元元》（1603年成书）卷八《方语呼声之谬》说：“声原不误，四方语不同，互有彼此之讹。徽东读堂如檀，读郎如兰，读阳如延，读冈如干，盖谬阳韵于寒韵也。”^[10]既然这一特征普遍存在于江淮官话里，而利金音系却将二者截然分别，显然不符合江淮官话的特点。

（表2）

例字	利金	南京	合肥	成都	扬州	北京
宾	pin	piŋ	pin	pin	piŋ	pin
兵	piŋ	piŋ	pin	pin	piŋ	piŋ
谈	t'an	t'ān	t'ǎ̃	t'an	t'iã̃	t'an
唐	t'aŋ	t'ān	t'ǎ̃	t'aŋ	t'aŋ	t'aŋ

3. 利金音系有五类声调：清平、浊平、上、去、入，其中全浊上声为不送气上声，和不送气去声字重读，这种全浊上声有上、去两读的现象在现代汉语官话方言中很难见到，不符合共同语演变的一般规律。金尼阁的说明则可以给我们解开疑团：“音韵之书从古，愚亦不敢从今，故表以半圈指之。然此类多在上声。”^[7]显然他们是受了传统韵书格局的影响而师心自用，自己审订出来的。

综上，我们认为利金音系是利玛窦等人审订的官话音系，是共同语的某种形态的反映，利玛窦等人所学的就是这种共同语的一种形式。下文引述曾德昭与利玛窦的言论同样可证明这个问题。

三、传教士汉语语音学习的经验及历史意义

1. 官话是学习的重点；应先学好官话，再根据实际需要适当学习方言。曾德昭（1585-1658）《大中国志》（1638）记载：“但中国今天只通用一种语言，即他们称呼的官话(Quonhoa)，也即曼达林语。当他们在认真、慎重地把他们的政体介绍到别国时，也把他们的语言传去，所以至今官话已传遍全国，有如拉丁语之传遍欧洲。但一般说来，每省仍保留自己的方言。”^{[11]P39}上文所引利玛窦对方言与官话的论述同样可以说明。另外，利玛窦1583年写给耶稣会总长的信中的话更能证明，他说：“起初为找一位能教我中国官话的老师非常困难，但我为传教非学官话不可……”^{[12]P446}

既然曾德昭、利玛窦等人认识到官方的国语用得很普遍，并且明言“耶稣会的会友就的确没有必要再去学他们工作所在的那个省份的方言了”^{[2]P30}，那么他们自己所学与所记自然就是他们认为可以同行全国的共同语——官话了。当然万济国等也认识到“乡谈”的重要性，不过他同时又说“但立即去学它也不可取，最好是等到能够比较自信地说官话之后，再去学本地话，以免这两者都说不好。”^{[3]P19}

我们今天全民学习和使用普通话，国际中文教育教授普通话与几百年前传教士认识到的结论是一致的。

2. 口语和书面语应该区别对待。口语的学习对日常交流相当重要，而书面语的学习对文字交流或深入了解中国文化更为重要。《札记》说：“我认为中国语言含糊不清的性质，乃是因为自古以来他们就一直把绝大的注意力放在书面语的发展上，而不大关心口语。”^{[2]P29}利玛窦敏锐地发现书面语的不足，认为应该关注口语，这对今天汉语教学直接法、听说法等教学法是很有启发意义的。

不过传教士的汉语学习经验同样证明，他们“要想和中国人交往，学习书面语是必不可少的”^{[1]P51}。罗明坚被认为是一个文质彬彬的君子；利玛窦被尊为“泰西儒士”。他们被中国文人所认可，足见其汉语功底不浅，其书面语掌握程度相当扎实。我们还可以拿中国人学外语的

事实来做个旁证：辜鸿铭学贯中西，精通9国语言文化，而他学习外语的方法却很简单，就是背诵经典。^{[13]P18}

由此我们联系到今天的国际中文教育，可以发现无论是课堂教学活动还是教材编写都过分强调口语，缺乏汉语传统文献的编排，缺乏对学生进行必要的中国文化、中国优秀书面语言教学的规划。所有的文字都经过大量删改，没有了汉语本该有的韵味，学生只会简单的口语交际，没有书面语交际能力，一到写作或进行书面阅读就暴露出巨大问题。吕必松先生指出：“建立书面语言教学系统是提高汉语教学效率的必由之路”^[14]，这值得我们深思。

3. 语气、语调、韵律等不可忽视。《语法》说：“他们（按：指传教士）说出一个句子或短语，可能是从某一本书里摘录下来的，或是他们自己编写、由精通这门语言的教士修订过的；这样的句子或短语当然也都有必要的声调和词序，可是中国人听了却不能理解。……引起误解的原因可能并不在语法的使用，而是在于说一件事情的时候缺乏正确的样式（pattern）和韵味（gracefulness），汉语里把这叫作‘腔’（kiāng）或者‘口气’（k’èu k’y）。”^{[3]P13}威妥玛后出转精，认识更为深刻，他说：“韵律之于句子，正如声调之于发音。像声调一样，韵律也只能从本地人的口中获得。学生必须小心注意重点所在。他对于发现以下一点不必惊讶：在某些场合，韵律跟声调明显对立……在这类多音节的组合中，有的取决于其中的一个音节，而有的则取决于另一个音节。”^{[4]P30}

万、威等人直观体验到汉语的语气、语调及韵律等在表达中的巨大作用，这让我们看到其实洋腔洋调是自打外国人学汉语以来就一直客观存在的现象。今天的国际中文教育如何从他们的学习经验中得到启示呢？他们的记载中略有线索可循，如下面即将谈到的第4条。

4. 学习汉语语音的方法是恰到好处的模仿；择其善者而从之。《语法》提到：“……要学会这种东西（即上文引用的样式（pattern）和韵味（gracefulness），汉语作‘腔’（kiāng）或者‘口气’（k’èu k’y）），除了通过与那些能够流利地说这种语言的人交谈来尽力模仿，没有别的办法。同时这种模仿还不能太做作，因为那样的话，说起话来就不和谐了，会生出另一种样式，结果也就不能达到像当地人那样说话的目的。”^{[3]P13}威妥玛也认为只能靠耳听来学习、要反复重念。^{[4]P29-30}

万济国等强调恰到好处的模仿，可怎样才能做到恰到好处呢？这实在是一个难题，今天我们仍在努力探索。不过似乎早期传教士们找到了好的办法，他们学得得心应手。《语法》说：“我们一定要懂得中国人读这些词的发音方法。但也并非任何一个中国人就能把音发好。只有那些资质好的说官话的人，例如南京地区的居民，以及来自其他操官话的省份的人，才能做到这一点。有些地区比如福建，那里的人们发音就很不准确，把h和f混淆在一起。其他省份也各有自己的语音毛病。一个中国人即使知识广博或学历很高，也并不意味着他就能说好官话；实际上有许多这样的人官话说得很糟。”^{[3]P18}威妥玛也认为只能从本地人的口中获得^{[4]P30}。看来他们的主要办法就是选择有代表性的发音人，并极力模仿。其实我们今天对外汉语语音的教学不也是采取的这种方法吗？

好在传教士记录汉语语音有一个极其方便的地方，就是用西字记录，利玛窦、郭静居（1560-1640）等人很早就开始着手为中文标注字音了，他们的工作为后来的词汇手册、字典的编撰打下了基础^{[6]P274、[15]}，威妥玛式拼音更是影响巨大。这些都客观上方便了西方人的汉语语音的学习^[5]，今天的国际中文教育中汉语拼音教学的成果就验证了这一点。

5. 简单而重要的启示：汉语是可以克服的。《大中国志》载：“……（神父们）只有靠勤勉和不懈的努力，他们才逐渐掌握了基础。尽管他们没有达到完全通晓语言的程度，发音也不完美，他们却发现了那种语言的诀窍，作出明白的解释，使后来的人学习它变得容易。……在这次传教中（和其他的作法不同）神父们极勤奋地学习它们，不仅学会写字，以及通畅地阅读他们的书籍，自己还撰写了几部书，后来刊印了许多对基督教发展有益的书。”^{[11]P211-212}《札记》说：“我们耶稣会的会友凡是献身于在这个民族中的传道工作的，都经过不懈的努力而学会了说他们的语言。从一开始布道就在这里的人不仅可以流利地说，而且还可以读和写中文。”^{[2]P29}

以上是传教士自己对汉语掌握情况的叙述，我们还可以看一个旁证：朝鲜人李睟光（1563-1629，字润卿，号芝峰）《芝峰类说》中介绍利玛窦在一幅欧洲地图上用中文所写的序言时说：“其文字雅驯，与我国之文不异，始信书同文。”^{[16]P515}这句话乍一看有点儿可笑，但反过来一想，才觉得意义重大：利玛窦身为西方人，居然可以写得一手好字，连深通汉字的学者都被蒙蔽了，不能不说他们的确高明。

我们还可以从罗明坚的两首汉文诗来看看传教士的汉语学习状况及汉语水平^[17]:

偶怀

朝读四书暮诗篇，优游那觉岁时迁。

时人不识予心乐，将谓偷闲学少年。

叹唐话未正

数年居此道难通，只为华夷话不同。

直待了然中国语，那时讲道正从容。

罗明坚的汉语诗虽算不上高超，至少押韵、遣词用语各方面都还说得过去，而且从其学习状态来看，还是比较从容的。当然这里也有其客观原因，就是要“从容布道”的目的驱使着他努力学习，这是学习的强烈内因，是心理的支撑，也恰是今天很多汉语学习者缺乏的“内动力”。

四、结语

传教士都认识到学习汉语的艰难，但是他们敢于直面汉语，通过自身的不懈努力，终于掌握了汉语，使之成为传教士在中国传教的必备法宝。

传教士对汉语语音的认知和分析，即便在我们今天看来也是相当精准的。传教士的汉语学习经验是不可多得的历史财富，还有很多方面有待我们继续挖掘。

参考文献:

- [1]张西平.欧洲早期汉学史.[M].北京:中华书局,2009.
- [2][意]利玛窦,[比]金尼阁.利玛窦中国札记[M].何高济,等,译.北京:中华书局,1983.
- [3][西]万济国.华语官话语法[M].姚小平,马又清,译.北京:外语教学与研究出版社,2003.
- [4][英]威妥玛,著.语言自述集[M].张卫东,译.北京:北京大学出版社,2002.
- [5]董明.明代来华传教士的汉语学习及其影响[J].北京师范大学学报,1996(6):90-95.
- [6]罗常培.罗常培语言学论文集[Z].北京:商务印书馆,2004.
- [7][比]金尼阁.西儒耳目资三卷,四库全书存目丛书本.
- [8]陆志韦.陆志韦近代汉语音韵论集[Z].北京:商务印书馆,1988.
- [9][美]杨福绵.罗明坚、利玛窦《葡汉辞典》所记录的明代官话[J].中国语言学报,1995(5):35-81.
- [10][明]袁子让.字学元元.续修四库全书本.
- [11][葡]曾德昭.大中国志[M].何高济,译.上海:上海古籍出版社,1998.
- [12][意]利玛窦,等,著.利玛窦书信集[Z].罗渔,译.台北:光启出版社,辅仁大学出版社,1986.
- [13]钟兆云.辜鸿铭[M].北京:中国青年出版社,2008.
- [14]吕必松.汉字教学与汉语教学[A]//汉字与汉字教学研究论文选.北京:北京大学出版社,1999.
- [15]姚小平.欧洲汉语教育史之缘起[J].长江学术,2008(1):114-120.
- [16][朝]李晬光.芝峰类说[M].汉城:乙酉文化社,1994.
- [17]Albert CHAN, S.J., Michele Ruggieri, S.J. (1543-1607) and his Chinese Poems, Monumenta Serica 41(1993), pp.129-176.

Early Missionaries' Acquisition of Chinese Pronunciation

GENG Jun

(International College, Southwest University, Chongqing 400715, China)

Abstract: Early Missionaries' analysis to Chinese pronunciation are very accurate. When they learned Chinese, they analyzed and summarized the characters and some questions related of Chinese pronunciation. They concluded the initial system, final system and tone system, pointed out the emphases and difficulties of Chinese pronunciation. They also brought forward some useful advice of learning Chinese pronunciation. Missionaries' Chinese learning enriched the history of Teaching Chinese as a Second Language, their experiences make sense to our work of Teaching Chinese as a Second Language and Chinese world extending.

Key words: Missionaries; Chinese pronunciation; Teaching Chinese as a Second Language

书法应用于留学生汉字学习的价值阐明与融合之法

王昕 陈苗苗¹

西南大学国际学院 重庆北碚(400715);

摘要 学习汉字是留学生接触汉语、掌握汉语的基础。但长久以来,汉字教学始终未能突破“汉字难学”困境,不仅影响留学生的汉语学习意愿,也在一定程度上阻碍了汉语全球化的推广进程。书法作为中国汉字的艺术呈现形式,将其应用于留学生汉字教学中具有双重意义,一方面辅以字“形”理解,另一方面佐以字“意”感悟,使留学生从汉字结构形式与意义内涵两方面进行深度学习,亦有助于学生感受中国“汉字美”、了解中国传统文化。本文着眼于当下的汉字学习困境,分析书法教学对留学生汉字学习的意义与现实价值,最后给予书法教学嵌入留学生汉字课堂的可行性途径。

关键词 对外汉语教学;书法教学;留学生汉字学习;价值分析;实践路径

Abstract Learning Chinese characters is the foundation for international students to get in touch with and master the Chinese language. However, for a long time, the teaching of Chinese characters has not been able to break through the dilemma of “difficult to learn Chinese characters”, which not only affects the willingness of international students to learn Chinese, but also hinders the promotion of Chinese language globalization to a certain extent. Calligraphy, as an artistic form of Chinese characters, has a double significance in teaching Chinese characters to international students. On the one hand, it is complemented by the understanding of the “form” of the characters, and on the other hand, it is supplemented by the feeling of the “meaning” of the characters, which enables international students to learn Chinese characters in depth from both the structural form and the connotation of Chinese characters, and also helps students feel the meaning of Chinese characters. It also helps students to feel the beauty of Chinese characters and understand traditional Chinese culture. Focusing on the current difficulties in Chinese character learning, this paper analyzes the significance and practical value of calligraphy teaching for international students’ Chinese character learning, and finally suggests a feasible way for calligraphy teaching to be embedded in international students’ Chinese character classrooms.

Keywords Teaching Chinese as a Foreign Language; Calligraphy Teaching; Chinese Character Learning for International Students; Value Analysis; Practical Paths

当今世界,文化日益成为国家的核心竞争力,伴随国家“走出去”外交政策施行并日益深化,中国文化的国际影响力显著提升,世界各国意欲学习汉语、了解中国文化的人与日俱增,留学生体量愈发庞大,学中文、用中文已在海外蔚然成风。从海外环境看,“一带一路”外交政策的持续深化为留学生进入中国课堂打通便捷通道;从国内环境看,2012年教育部《普通高等学校本科专业目录》正式将“对外汉语”更名为“汉语国际教育”,旨在适配教学对象向更广泛的来华留学生群体过渡趋势。

汉字作为二语学习者接触汉语、掌握汉语的基础,长期以来却作为中文学习过程中的重难点之一,引发留学生对于汉字“难认、难记、难写”的群体共识,一定程度上黯淡了对外汉语教学的发展前景。因此,本文认为将书法教学引入对外汉语教育事业具有可行性和必要性,一方面,书法学习对于汉字习得具有辅助记忆作用和多元促进作用,可从传统文化层面激起留学生汉字学习的隐性动机,纾解其畏难情绪;另一方面,书法是一种辐射性和架构性极强的中国古典文化艺术派别,可在增强留学生对中国传统文化群体认同感的同时担当中国文化“走出去”的绝佳楔入点。

一、留学生汉字“难学”困境的成因分析

汉字的多维价值决定了留学生学习汉字具有必要性。首先,汉字具有学习价值。汉字是培育留学生书面表达能力的主要符号载体,2021年《国际中文教育中文水平等级标准》明确将中文听、说、读、写、译五项语言技能作为衡量语言学习者中文水平的依据,新HSK不同于旧版只在高等阶段考察汉字书写能力,自三级开始便设置汉字书写考题,其重要程度可见一斑。其次,汉语具有文化价值。任何中华优秀传统文化传承传播的途径均离不开汉字这一文化载体。汉字的演变史俨然是中华文明的发展史,其漫长的历史渊源使汉字超脱了简单符号系统的性质,饱经风霜而不改,历经磨难而不衰,逐渐演化成中国文化乃至东方文明的一大典型标志。最后,

¹ 作者简介:王昕,西南大学国际学院硕士研究生,研究方向:国际中文教育;陈苗苗,西南大学国际学院硕士研究生,研究方向:国际中文教育。

汉字具有审美价值。汉字滥觞于中华民族对自然的尊重与认识,代表华夏子孙最古老的审美理念,规定在方格中的汉字描摹着中正平和的君子之风与和谐平衡的生存态度,承载着源远流长的中华文化与国民精神。

但目前,“汉字难学”困境不仅影响着留学生汉语学习的意愿,并在一定程度上阻碍了汉语全球化推广进程,亟待寻找一条既適切中文教学路向,又符合留学生学习心向的可行之道。为此,以下将以客观及主观两个角度深入总结并阐释汉字“难学”困境产生的原因,期以找准问题根源,从问题视角重思应对“汉字难学”困境的应有举措。

(一) 留学生汉字“难学”的客观原因

从客观角度出发,汉字本身特有的多重属性以及各结构系统的复杂特征等汉字内在要素,以及对汉字教学重视程度不足、学生兴趣栽培意识不强、汉字教学方式不清等教学外部因素均对留学生汉字习得产生抑制。

1. 汉字字形结构复杂与汉字表意属性迥殊

首先,笔画和部件的多样性、笔顺的严谨性与字形的特殊性是汉字“难写”的关键要因。现行汉字虽然只有横、竖、撇、点、折五种基本笔形,但该五种主笔形在不同位置出现时会衍生出多种变体,笔画之间又有相离、相接和相交三种组合方式,有限的笔画借以不同的位置和不同的变种可组合为多种部件。在此基础上,汉字合体字部件间的组合方式又可细分为左右、上下、包围、框架及品字组合五种,依据“笔画—部件—整字”的三重递进关系形成数量繁多的汉字。同时,汉字字形不同于字母文字可以用简单弧线或直线线形书写而成,而是形体复杂的方块结构,其独特的空间感不易初学者掌握。

其次,“见字不识音”的现实及多音字的大量存在是汉字“难读”的原因。汉字是世界范围内现存唯一的表意文字,大量汉字从视觉上表现不出其语音。虽然当前汉字向着表音趋势的方向迈进步来弥补纯粹表意体制的不足,由表示字音的部件和表示字义属类的部件联合构成,但这类形声字的局限性是显而易见的,只有四分之一的形声字的读音和声旁完全一致。此外,汉语有大量的多音多义字和多音同义字,有些字在独立成词时和构成复合词时或者充当姓氏等特殊用法时读音亦有不同。

最后,汉字笔形的相似性、组合的多样性以及书写空间的局限性使其衍生出极多形态相近的字但意义有别的形近字。有学者研究表示,对来自汉字文化圈如日本、韩国的留学生而言,介于字源上的同宗关系,其母语中存在一定量的汉字形近字,甚至形体完全相同却记录着相异的信息,不利于其对汉字的辨认和识记。而对于西方留学生而言,汉字犹如一幅幅神秘的图画,不易察觉汉字内部的细微差异。一言以蔽之,汉字“大字符集”的庞大容量与以上诸多特征交织使得汉字学习产生“三难困境”,是由于其自身特性所形成的客观障碍。

2. 汉字教学地位矮化与汉字教学方法错位

当前,汉字教学仍尚未得到与其价值相匹配的重视程度,汉字课常作为选修课或综合课的一部分,教师教学重口语、重阅读,轻汉字、轻书写的“两重两轻”教学习惯会使留学生的汉字学习成为“木桶效应”的短板牵制汉语学习全局。留学生要学好汉语而不记忆汉字是不可能的,汉字不只是记录语言,而是从一开始便支配、统帅并规范着语言。此外,受制于汉字教学的课堂形式单一以及课程、教材资源开发不足等问题,长期以来汉字教学未能按汉字本身特点和规律进行教授,在整体设计上无法处理好汉字教学和结构教学、功能教学的关系。具体而言,汉字教学与结构教学的关系实则“字本位”与“词本位”理论的关系。“词”是西方语言的舶来品,单纯走“词本位”的教学路径并不符合汉字的生发土壤。

教学问题还表征在教学方法缺乏针对性,大多数课堂将国内学生的汉字教学模式直接迁移至留学生课堂上,盲视学生之间的差异。对中国本土的汉字初学者而言,很多字虽不会写、不能认但能说,汉字学习是一个“对号入座”的过程,而留学生普遍缺乏长期的汉语语境,需要针对其知识背景和文化背景制订适宜的教学内容以及教学方法,激发汉字学习的热情,进而培养出听、说、读、写全面均衡发展的汉语学习者。

(二) 留学生汉字“难学”的主观原因

1. 学生心理情感预设与汉字文化传播异轨

实验心理学家Treichler做过一个关于人类获取信息来源的实验,证实人类获取的信息中83%来源于视觉。因此,对于以西方语言为母语的留学生而言,刚接触汉字时最大感触应为视觉冲击,而汉字是方隅之间的二维空间架构,不同于西方语言呈单一、有序的直线型排列,二者视觉映像的复杂程度势必分有高低,在对比冲击后心理层面便自然进行难度预设,进而使留学生产生汉字学习的消极情绪与畏难心理。此外,拼音文字与汉字在人脑中的处理机制存在差异,以拼音文字为母语背景的留学生,他们的脑处理机制往往传输语音编码刺激大脑左半球,

因此拼音文字被称为“单脑文字”。汉字作为一种图像性文字在传输过程中必须调动右脑的字形编码及意义编码,同时刺激大脑左右两个半球,被称为“双脑文字”或“复脑文字”。这一复杂的脑处理机制也无形固化了留学生对“汉字难学”的刻板印象。

除此以外,汉字作为承载中国文化的介质,对外汉字教学必然伴随着中国文化的涉出,这便触及跨文化传播与交际视域下的对外传播。而文明自成板块,当与异质文化进行沟通时便如同板块碰撞般,难免招致对立抗衡的局面。汉字的文化载体性、时空交织观、形体演变史赋予了其高语境文化属性,而高语境文化向低语境文化输入必然是一种逆向楔入,难以令人接受。对留学生而言便是如此,在接受中国文化的同时,他们不断对自我文化认同产生再解释与再认同,国别文化差异形成的情感过滤为其汉字学习蒙上一层层的隔阂。

2. “汉字文化圈”内外有别的迁移模式与感知方式

“文化圈”为地理上的空间概念,指具有相同文化特质、文化从结的文化群体所构成的地理区域。“汉字文化圈”则指的是过去或现在使用汉字,深受中国文化影响的国家。身处“汉字文化圈”和“非汉字文化圈”的留学生会在不同程度上承受母语文化的迁移作用从而体现出一种群体差异性。过去我们把眼光聚焦在非汉字文化圈,知晓拼音文字与汉字差异悬殊,留学生在学习汉语时障碍重重,认同对非汉字文化圈留学生的教学及其研究是汉字教学中亟待解决的问题。但汉字文化圈内国家的通用文字同汉字一样具有方块字的特点,根据迁移理论可见其母语文字与汉字的相似性在带来正面效应时同步导致负面作用,身处汉字文化圈内的留学生不仅需要克服汉字的语内干扰,亦需抑制母语文字对其造成的语际干扰。

非汉字文化圈的汉语学习者在汉字识别过程中则更倾向于从整体上认知,认为汉字是由无序的线条组配而成的图画,这反映出格式塔心理学下的“整体观”。作为一种表意的视觉文字体系,每个汉字都是一个完备的形体,均是由笔画、部件组合成的“格式塔”。汉字的二维方块空间架构以及笔画排列风格使其具有共时观念下的“图形美”,且汉字本就从象形图画文字历时演剧而来。非汉字文化圈的留学生通常将注意力放置在汉字的整体轮廓上而疏漏了作为组配单位的笔画和部件,必然影响字形特征的完整提取,因此无法从汉字的理据性视角进行理解,这就致使大量留学生认为汉字难以识记。由此可见,不论是来自汉字文化圈还是非汉字文化圈的留学生,均因对汉字的认知有所差异而对其汉语学习造成阻碍。

二、书法教学对于汉字学习的价值分析

教与学,本为课程的一体两面要素,教学对学习一定要具有强相适性,课堂才能良好开展,教师教学对学生学习才会有价值体现。徐通锵多次提出“字本位”的汉语言研究,他认为字的特点是语义核心,音节的音义共联和汉语的最小表义单位,要以字的研究为基础,以它为枢纽性的衔接点,继承传统,实现中西两种思维方式的交融。这一论述不仅提醒我们要将汉字摆置于汉语学习的首要位置,更体现出汉字对于文化交融的枢纽性作用,那么借用什么方法才能破除前文所述的“汉字难学”困境,并且将汉字与文化间高度串联起来,进而实现汉字学习的应有之用呢?

书法教学与汉字学习产生两者之间存有适应性关系,借助书法这一艺术表现形势,对留学生汉语学习将起到化繁为简、事半功倍的教学效果。书法源自中国,以汉字方块结构和线条变化为表现对象,以毛笔为书写工具,以简练的线条走势来表达复杂的意境情趣,业已成为中国四大国粹之翘楚和其他国家眼中的中国名片。作为中国传统文化的一项载体,书法艺术在中国文化漫长的展演进程之中,以其迥殊的形态将这历史性的嬗变过程留存下来,从一种单纯的书写模式演化为不断继往开来的传统艺术。1998年巴黎举行中国书法大展,当时的法国总统希拉克更称书法为“艺中之艺”。在汉字生发与书法创造、汉字演化与书法变化、汉字形态与书法意态紧密联结的观照下,将书法元素嵌入课堂并构筑汉字教学的桥梁兼有语言属性及文化属性双重属性,利于留学生对汉字的理解和记忆的同时,可凭借其独特的艺术特点和深厚的底蕴启发留学生汉字学习的热情,激起留学生了解中国文化的内驱动力和隐性动机,足见建构完备的书法课程体系对汉字教学及文化教学具有辅助意义。

(一) 对留学生字“形”理解的价值分析

书法家表达思想感情的形式语言是点画、结体和章法,具体说来就是用笔的轻重快慢、舞墨的枯湿浓淡、点画的方圆粗细、结体的大小正侧与章法的疏密虚实。书法按照汉字的成字规律用点画线条交叉组合结体,将书法艺术融入汉字课堂将对留学生更好掌握汉字字形起到帮助。

书法的点画是书写过程中对汉字笔画的方圆粗细进行斟酌与运用的过程,笔画是汉字的基本构成单位,亦是汉字学习的开端。“夫三端之妙,莫先乎用笔;六艺之奥,莫重于银钩。”传统的汉字基本笔画有八种,被称为“永”字八法,是中国书法用笔之法则,即:点为侧、

横为勒、竖为弩、钩为趯、提为策、撇为掠、短撇为啄、捺为磔，渗透“近取诸身”之理念，每一笔画之形均可从身体之动态为切入点，教师可根据卫夫人《笔阵图》中关于笔画的写法选择适当的照片让留学生具像化理解汉字书写中各个笔形。以泰国留学生为例，泰语绝大部分带有“小圆圈”，书写时总是由“小圆圈”开始一笔写成，例如ฟ、ท、ม、บ；而不带有“小圆圈”的泰文的书写方式则是自下而上，这种有别于汉字的书写方式使学生在汉字书写过程中易出现逆向行笔、倒插笔及连笔的普遍性错误。黄兴亮将“永字八法”运用于曼谷奇诺罗中学学生汉字书写的实践之后学生书写汉字书写错误现象明显减少，错误率明显降低。

书法结体指汉字书写时笔画或偏旁排列组合与空间分隔后所呈现出的字体间架结构。汉字具有上下结构、左右结构等多种组合方式，同一偏旁在不同位置会产生不同的变形。汉字虽是一个数额庞大的字符库，但偏旁的数量却是有限的，形声字由表示字义类属的形旁和表示字音的声旁构成且汉字中形声字比例最高，因此偏旁学习能对汉字习得起到授人以渔、举一反三的教学效果。书法结体需要遵循平正安稳原则，如笔画多的字可以写得紧凑一些，使整个字形最大限度保持在均衡对称的状态，教师可以对所教合体字的偏旁或者部件加以解构、重组和归类，使学生在下次遇到同偏旁的字时知晓如何用笔及结体，不妨将书法字帖引入课堂作为练习材料让学生进行摹写，通过“双钩填墨”的方式反复操练，通过学习书法结体正确、匀称与美观的造型美可减少留学生在笔画及部件的改换、增损、变形方面的偏误。

章法是整个书法作品所有形式元素的谋篇布局，汉字书写的过程不是简单堆砌笔画的过程，而是有规则的建筑过程，笔墨间以及笔墨与留白之间的组合均可反映出作者在创作时的心境。书法作品总是以墨黑与布白两种纯色呈现，留学生在欣赏时能摒弃色彩对认知能力的干扰，更好的体会字体内部结构、字与字或行与行之间的相互呼应，同时点画间浓淡枯湿的比较也为章法营造出立体感与情绪感，直线表现的静谧与平和、曲线蕴含的激情或委婉、留白较多处体现的缓冲与留白较窄处强调的张力共同构成了书法作品的形韵，让欣赏者透过纸笔进入章法意境美。

（二）对留学生字“意”感悟的价值分析

书法艺术是由多项审美对象共同建构的：一为视觉化的笔墨线条，二是反映抽象意蕴的章法气韵，三是书法多层次化的“意”。

狭义的“意”可解读为“意思”，是利用书法艺术表现形式助力汉字意义的阐发，因此在留学生汉语学习过程中，书法可从汉字的本意领悟角度对其学习起到协助作用。“六书”是中国文字学用以概括汉字构成与使用方式的经典理论，其中，象形通过描绘事物形状来表示字义，以象形造出的字像一幅幅写意的简笔画，最能体现汉字表意的特征且具有趣味性。形声字的形旁基本为象形字，故而有着相同形旁的汉字可归纳为一个字族，从中归纳出其共同义素，执简以驭繁概括出这一批汉字的意义范畴。文字之形、义间的联系如若是非任意的则表明其具有理据性，汉字具有理据性且表现为部件与整字之间所具有的“形一义”之间的关联性。而指事用象征性符号或在象形字上添加提示性符号来表示字义，会意则会合两个或两个以上意符并将其意义组配而成新字之意。由此可见，象形字生成自人的具象思维与抽象思维共同认定或假设的现实，作为造字之基础与其他造字法具有极高关联性，基于象形字近似于图画的特质以及汉字具有理据性的事实，对外汉语教师可以采用形象描绘法和字理讲析法，让留学生利用写毛笔字的方式直观感受汉字的根本义。

广义的“意”可上升为中国文化之“意蕴”，是利用书法艺术形式承载的中华优秀传统文化内涵，在留学生汉字学习的过程中助其在笔尖游动中感悟中华文化魅力。首先，书法艺术涵括中国书法史、书法理论以及文化用具使用等多方面的内容。书法从殷商以降的千年历史中历经甲骨文、金文、篆书、隶书、楷书、草书、行书等阶段性演变，以各异的形态反映出各时代之精神，清代书法家梁巘于《评书帖》中发表一则著名诗论：晋人尚“韵”，唐人尚“法”，宋人尚“意”，元、明尚“态”。历朝历代题材丰富、形式多样的书法作品均是其时代风貌的俱现，如魏晋时期王羲之《兰亭集序》中所展现的自由豁达、放逸舒适的飘逸书风，从笔法和内容两方面传达出超然物外、淡漠仕途的魏晋风度，可见书法作品之气韵有助于留学生体悟中化历史发展脉络与特殊历史背景下传承至今的人生观与价值观。其次，人文价值是书法文化艺术的精髓，“字如其人”之说表明书法作品能够彰显其背后作者的审美情趣及精神诉求。颜真卿素来坚持书以载道、文以铸魂，于安史之乱中以身殉节之典故诠释了崇高的中国文人风骨，其作品《祭侄文稿》有“天下第二行书”之称，是无意于佳乃佳、叹为不可及的神来之作，通篇内容壮怀激烈，书法气势磅礴，涂改之处的不完美反倒体现了一种悲愤难抒的别样之美，书法作品背后的故事亦有助于留学生了解名人气节，感受人文精神。在书法观摩与实际练习过程中，汉字并非仅仅作为形式符号存现于课堂教学场域，而是为留学生建构起极具艺术风格，相

融魅力、创新魅力、品德魅力兼而有之的中华文化空间,可实现对留学生的感染教育,助其塑造人格并推动中华优秀传统文化的对外传播与传承发展^[8]。

三、书法教学融入留学生汉字学习的可行路径

书法作为一种中国传统文字艺术,浓缩着字形之美,荟萃了文化之意,在深厚的文化内涵蒙阴下散发出巨大的魅力。在书法教学融入汉字课堂时,不仅可作为留学生理性化书写汉字的摹本,也可作为其感性化理解汉字本意与内蕴的工具,在满足留学生“能写字、写好字”的教学目标基础上,拓展留学生对于中国文化知识了解面,助其从墨香中感悟中国历史的文人氣息,在笔尖上体会传统文化的多样色彩。以下将从教学端对书法教学应用于留学生汉语学习课堂提出几点可行建议。

(一) 教学模式:分类教学与分级教学相结合

教学模式是教学目的指导下建构起来的教学活动框架,将书法引进对外汉字教学需处理好宏观教学活动整体与微观的语言板块、文化板块的关系。书法教学内容可分为书法知识与书写技能两大模块,书法教学沿袭了对外汉语教学以技能训练为主、理论讲解为辅的路径,在具体教学进程中需要因材施教、量体裁衣,针对教学对象的文化背景进行分类教学、针对教学对象的语言等级进行分级教学。处于汉字文化圈的国家拥有长期借鉴或直接使用汉字的历史,其现行字体与汉字在形体上也赋有方块字形的异曲同工之妙,中国书法在汉字文化圈中具备广泛受众,不论在物质层面亦或精神层面均深受中国文化深厚内涵的熏染,两者文化的同质性消解了文化的物质载体——语言传播的障碍。因此,来自汉字文化圈的留学生汉语水平一般高于汉字文化圈外的留学生,能够相对轻松地理解与接受中国文化,在教学过程中应拓展书法文化知识教学的比例。但对于来自圈外的留学生而言,中外具有悬殊的语言形式、文化背景和思维方式,文化与思维差异进一步筑起语言传播的壁垒,书法必须从具有普世意义的艺术价值层面为汉字传播作出贡献,在教学过程中应充分发挥书法的语言属性,缩小文化教学的比重、走技能教学为主的模式,秉承文化教学服务于语言教学的原则,将书法教学在汉字学习的热情激发、汉字识字写字方面的辅助作用置于首位。

(二) 教学手段:传统课堂与多媒体技术相结合

教学手段是师生实现课堂教学的辅助性中介工具,将书法教学引入留学生课堂应实现传统教学手段与现代化教学手段协同运用。书法以汉字为物质依托,以文房四宝——笔、墨、纸、砚为书写媒介,以中国哲学思想、宗教主张、诗词歌赋为精神内蕴,是融合了中国传统文化与人文修养的综合性艺术符号,这决定了书法具有历史属性。另一方面将书法工具运用于汉字教学之中可充分发挥汉字“图画式”文字的优势,因此书法教学必须保留传统教学的特色,由教师亲身示范各字的结构和章法,学生临摹以加深对汉字形体的认识和体悟。得益于现代教育技术的高速发展,多媒体教学途径进入书法教学的课堂之中,集图、文、音、像于一体,具备传统教学无可比拟的得天独厚的优势,添补了传统书法教学缺乏的形象性,增加了课堂的趣味性与直观性,施展了非语言交际在跨文化交际下的文化输出方面的独特优长。例如汉字笔画笔顺的演示、汉字形体的变革、优秀作品的欣赏、书家故事的模拟等抽象内容均可利用多媒体实现具象表达。此外多媒体可实现师生间实时双向互动,学生可以将学习成果及时提供给老师从而获得更为针对性的指导,教师亦可给予反馈并拓展教学网站和资源实现自助式学习模式。

(三) 教学内容:楷书入手与隶书辅助相结合

教学内容是教学过程中同师生发生交互作用、有意向学生传递的主要素材,教师可将不同书体运用于对外汉字教学的不同阶段。汉代之前是书法的萌芽时期,经过隶变笔画的概念得以产生,在汉字发展史上具有划时代的意义。魏晋是书法诸体得以完善的时期,隋唐书法艺术迈入鼎盛时代,之后经宋元明清,书法的规范性与符号性更加完善。在这一演变过程中,书法形成了篆书、隶书、草书、楷书、行书五种书体。对于汉语初级阶段的留学生而言,楷书横平竖直、笔画规整,笔画之间没有连笔,更符合汉字平面型方块体文字的属性,易于辨认且学习起来比较简单。现在汉字书写方式为从左向右横向排列,楷书瘦长的长方形形体结构比较适合这样的排列方式,并且楷书笔画多为斜向适合右手执笔,同时目前使用的汉语教材以及汉字考试的印刷字体也以楷书为主,因此可成为留学生汉字习得的入门字体。而中国书法归根结底是可视化的笔墨线条,书写过程中能否运用好中锋和绞转决定了书法作品线条的质量,隶书撇、捺、长横有波折,承继了篆书此两种笔法却又摒弃了篆书仍有异体字的缺陷,因此在留学生书法学习的后期可将隶书引入教学之中来发挥书法的文化属性。

(四) 教学保障:教材规范与师资要求相结合

教学保障是旨在完成教学任务所采取的各种保障措施,为保障对外汉字教学目标的顺利实现,需要对教材及教师等要素加以规范。教材是教学过程的重要组成部分,决定了“教什么”

和“如何教”两个关键点,目前书法在对外汉语教学中仅出现在中国文化课本的单一章节,书法教学的字帖多沿袭国内书法教学的教材,专门介绍书法知识和技能的外语教材与双语教材寥寥无几。教材编写应遵循“五性”——系统性、针对性、实用性、科学性、趣味性,对不同文化背景及不同汉语水平的留学生进行分类分级编写,可以结合汉语水平考试“三等九级”的具体大纲制定各阶段字帖,利用现代普通话对书法知识进行新说并加大译介程度及准确度,从而在书法知识外宣的过程中形成合力。与此同时,教师作为连接教学过程以及学习主体的桥梁在汉字对外传播过程中具有中流砥柱的作用。目前对外汉语教师人才辈出,在高质量高水平师资队伍建设过程中,具备书法知识与技能的对外汉语教师却凤毛麟角,国家汉办在2008年颁布的《国际汉语教师标准》中指出“对外汉语教师应了解中国书法的基本知识并运用于教学”,因此可以将书法技能作为教师综合素质考察的一项制定录用加分标准,从而为构建并推广对外汉语教学的书法体系创造生发条件。

四、结语

当下,现代通信技术的高速发展令人与人之间实现即时随地的信息交互,手机打字取代了昔日舟车劳顿的书信往来,交际成本得以缩减的同时提笔忘字之迹象愈发显著,汉字书写机会的减少使得汉字习得缺失练习的土壤,令留学生学习汉字“难上加难”。但留学生普遍认为学好汉字是他们打开中国文化大门最重要的一把钥匙,汉字所蕴含的独特艺术性赋予其形式美、音韵美与诉诸直觉的灵性,是“难学”背后“易学”的答案。

书法作为中国文化库中的瑰宝浓缩了丰富的文化知识和深厚的文化底蕴等各艺术类别所具有的共性,同时又展露出其独特的风格和艺术价值。完备对外汉字教学中的书法教学体系不仅有助于留学生汉字习得进而助力于汉语的向外传播,书法作品的内容载体和形式载体均体现了中国传统文化,因此书法教学也具有发扬传统民族文化教育的功用,完美适配并迎合了中国文化“走出去”的战略部署。本文重点谈论了书法的语言属性及文化属性在留学生汉字学习进程中的作用,但是亦彼也,彼亦是也,凡事物均有其两面性,将书法作为切入点也可能致使如下弊端的产生:留学生沉迷于字体的美观而忽视了文本的内容和意义;教师要求学生按照比较严格的要求进行书写从而拖慢了读写过程;学生需要熟练使用毛笔并按照书写规则进行摹写、润色与创作,程式化特性使学生产生疲倦心理,违背了通过书法激发学生隐性动机的初衷。

目前中国传统文化在向内传承和向外传播方面遭到冲击形成了一层裂痕,有些国家甚至“拿走”中国文化稍加改良包装为本国独特文化,文化上的隐形竞争形成了中国语言文化对外传播的潜在危机,可以通过留学生这一广泛的受众群体来提高中文以及中国文化的传播面。在对外汉字教学中建构完备的书法教学体系是应然与必然,作为一项艰巨且长久的事业,不可抱着“毕其功于一役”的心态来解决目前存在的困境。鉴于汉字为形体复杂的方块结构的特点,书法教学可从书法点画、结体与章法三要素构筑留学生的图形认知。此外书法可利用汉字为表意体系文字的属性从六书着手推演汉字的意义框架,待留学生的汉语水平及书法水平有所提高时可在教学中嵌入其中的名家名事以及人文内蕴,创建对外汉字教学与学习的良好生态。

参考文献

- 李泽厚.论中华文化的源头符号[J].厚道,2006(1).
- 李大遂.关系对外汉字教学全局的几个问题[J].暨南大学华文学院学报,2008,(02):1-11.
- 郭可教,杨奇志.汉字认知的“复脑效应”的实验研究[J].心理学报,1995,(01):78-83.
- 于晗,周晶晶.中国书法国际传播的路径与策略[J].人民论坛,2022(07):120-122.
- 贺友龄.汉字与文化[M].北京:警官教育出版社,1999:40.
- 徐通锵.“字本位”和语言研究[J].语言教学与研究,2005,(06):5-15.
- 书法的形式美——张公者对话沃兴华[J].中国书画,2012,(04):72-77.
- 黄兴亮.应用“永字八法”辅助对泰汉字书写的实践与效果评价[D].云南大学,2019.
- 鲁馨遥.汉字书法教学在对外汉语教学中的应用[J].东南大学学报(哲学社会科学版),2015,17(S2):176-177.
- 郑博仁.试论对外汉语书法课程教学与实践[J].西南交通大学学报(社会科学版),2012,13(04):87-92.
- 孙琳.欧美学生入门阶段汉字视觉与笔画顺序逻辑之心理程序的塑造.第七届国际汉语教学讨论会论文集[C].北京:高等教育出版社,2002:656-664.
- 施显生.“汉字难学论”与比较方法论[J].课程.教材.教法,2005(11):92-95.

基于语料库的多方会谈语境中汉语道歉 言语策略会话分析

杨程* 耿军

(国际学院, 西南大学, 中国, 400715)

摘要: 本文基于语料库和会话语篇分析方法, 从多方会谈节目中搜集外国汉语二语者和中国汉语母语者语料, 分析二者道歉言语策略的使用分布、使用倾向和特点, 并通过会话分析探索二者在多方会谈语境下如何进行道歉。研究发现: 受到习得顺序、言语策略显著度高、语用能力发展不足、语用资源有限的影响, 外国汉语二语者更倾向于使用显性道歉表达中的表达懊悔 (IFID-REG)、表达尴尬 (IFID-EMB) 策略。而由于会话身份、高语境母语文化背景、哲学思想等因素, 中国汉语母语者更倾向于使用承担责任中的声明冒犯 (RESP-OFF)、无意冒犯 (RESP-LAC); 外国汉语二语者倾向于使用显性的道歉策略 (IFID), 且更多地使用重复 IFID 的方式进行道歉; 多方会谈中的道歉言语行为高度依赖于语境, 并且相较于双方对话更加复杂、灵活。本研究丰富了汉语道歉言语策略的研究成果, 对二语语用研究有一些启示作用。

关键词: 语料库; 二语语用; 中外对比; 道歉言语行为; 言语策略

Corpus-Based Conversational Analysis of Chinese Apologizing Speech Strategies in Multiparty Talk Contexts

Cheng YANG*, Jun GENG

International College, Southwest University, Chongqing, China

Abstract: Based on corpus and conversation piece analysis methods, this paper collects a corpus of foreign Chinese bilinguals and Chinese native speakers from multi-party talk shows, analyzes the distribution of the use of apology verbal strategies, the tendency of the use and the characteristics of the two, and explores how the two make apologies in the context of multi-party talk through conversation analysis. It was found that foreign Chinese bilinguals were more inclined to use the strategies of expression of regret (IFID-REG) and expression of embarrassment (IFID-EMB) in explicit apology expressions, influenced by the order of acquisition, high salience of verbal strategies, underdeveloped discourse competence, and limited discourse resources. Whereas, due to conversational identity, high-context native cultural background, and philosophical thought, Chinese native speakers of Chinese preferred to use the statement of the offense (RESP-OFF) and expressing lack of intent (RESP-LAC) in taking responsibility; foreign second language speakers of Chinese tended to use the explicit apology strategy (IFID) and apologized more often by using the repetition of IFID; apologies in multi-party talks speech acts are highly context-dependent and more complex and flexible compared to two-party conversations. This study enriches the research results on Chinese apology speech strategies and sheds some light on second language pragmatics.

Keywords: corpus; bilingual pragmatics; Chinese and foreign comparisons; apologizing speech acts; speech strategies

1 引言

道歉作为一种日常的补救性行为 (Goffman, 1971), 是语用学言语行为研究重点之一。道歉被看作是一种为维护社会秩序、重建和谐关系的言语行为 (Olshtain&Cohen, 1983; Bergman&Kasper, 1993)。Homels (1995) 附和这一观点, 指出道歉是道歉者补救冒犯、承担责任的言语行为。

道歉相关研究大多基于 Austin (1962) 的言语行为理论、Brown&Levinson (1978) 的面子理论和 Leech (1983) 的礼貌原则。在二语语用领域, 道歉言语分析的常用基础理论非“面子”莫属。面子是交际个体的关注, 即“自我形象” (Self-image) (见陈新仁, 2018)。Brown&Levinson 基于 Goffman (1967) 的界定, 将面子分为积极和消极两方面, 消极面子 (Negative face) 是指不希望别人强加于自己, 自己的行为不受别人的干涉、阻碍, 有自己选择行动的自由。道歉是维护消极面子、表达消极礼貌的行为, 它表明说话人意识到自己对听话人的消极面子产生了影响, 也就是说说话人意识到了自己限制了听话人的行为自由。

1.1 道歉言语策略相关研究

道歉言语策略作为言语行为中语用层面的“零件”，学界对其给予了充分的关注。过往研究中有学者关注不同语言的道歉策略，如汉语（傅蓓 2010）、苏丹阿拉伯语（Nureddeen 2008）、波兰语（Shariati 2010）、西班牙语（González-Cruz 2012）等，也有学者对其进行了语际对比（Cohen and Olshtain, 1981; Suszczyriska, 1999; 李志军, 2005; Afghari, 2007）。二语者的道歉言语也存在可观的研究成果积累，比如中国英语二语者（Pei 2023）、沙特阿拉伯英语二语者（El-Dakhs 2018）等；研究视角上，有学者尝试从多模态的角度出发（裴晓宇, 2020; Greer, 2022; Pei, 2023），分析道歉言语所伴随的体态、手势等多模态资源以及声调等副语言资源。

将视线转向二语者同一语者的道歉言语策略差异，Cohen&Olshtain（1981）将希伯来语为一语且英语为二语者作为被试，将希伯来语母语者、英语母语者作为参照进行了对比研究。该研究发现随着二语者水平的提高，二语者可以很大程度上习得同母语者相同的语义公式，也就是说高水平的二语者对道歉策略的使用能够接近母语者，这与姜占好（2004）的研究结果相近。此外，El-Dakhs（2018）对沙特英语二语者、英语母语者和沙特阿拉伯语母语者进行了相似的研究，结果也表明语言接触对语用发展有着积极影响，并认为二语研究者和语言教师的合作是有益的。

特殊语境下的道歉言语行为，Bean&Jhonstone（1994）对电话民意调查特定语境下提问者和被试者之间的道歉言语行为进行了探索，指出该语境中情境道歉（Situational apologies）较多而个人道歉（Personal apologies）较少，此外，该研究还分析性别、话语角色等因素对道歉言语的产出影响。同样对影响因素进行了研究的还有El-Dakhs（2018），其研究结果反对来性别的显著影响作用，并指出社会距离和权力地位对道歉言语策略影响明显。胡春雨（2022）则对商务英语通用语（Business English as a Lingua Franca）中道歉言语的语用层面进行了分析。而汉语学界对此的研究相对匮乏，Chang（2016）考察台湾不同年龄段被试以现代汉语普通话为工作语言进行了道歉策略产出，关注道歉语用能力的纵向发展，并发现冒犯行为的评估能力会比道歉策略能力发展得更早。

1.2 既往研究总结

我们通过文献阅读发现并总结了既往研究中存在的问题：

（1）以往道歉研究，乃至言语行为研究对于汉语母语者及非汉语母语学习者的研究关注较少（刘健达、汪晓琪, 2022）。学界研究对象大多以英语等印欧语系语言为主，这也意味着其研究主要是以西方文化所代表的世界观和价值观为参照。然而，文化差异等多种原因导致大多既往研究成果无法进行直接用于汉语相关的研究，汉语缺乏系统性言语行为的类目框架（傅蓓, 2010），这也间接导致汉语相关研究没有足够坚实的地基以推进该领域研究。

（2）语料搜集方式以诱导产出为主，其言语自然性有待商榷。可以观察到现阶段大部分道歉言语策略的研究都采用语篇补全测试（Discourse completion test）和角色扮演（Role play）等诱导性方式搜集语料并进行研究（Bataineh, 2006; Chang, 2010; González-Cruz, 2012; Chang, 2016; El-Dakhs, 2018; Al Masaeed, 2018; Pei, 2023），只有少部分使用自然语料（Shariati 2010）。而诱导产出语料大多基于特定的情境和任务，虽然这类方法具有操作便利、搜集效率高的特点，但其产出言语与自然对话仍有较大差异。

因此本文通过归纳总结既往相关文献中道歉策略类目，进行汉语分析框架的针对性重构。同时基于语料库研究方法，结合会话分析方法，从多方会谈综艺节目中搜集自然话轮中的道歉言语行为语料，以探究中国汉语母语者和外国汉语二语者的在该语境下的道歉策略使用特点及差异，并对举例进行会话分析。

2 研究设计

本研究搜集多方会谈综艺节目中各国代表和中国代表自然话轮中的道歉语料，利用语料库和自然口语会话分析方法，揭示其分布特征，并探究中国汉语母语者与外国汉语二语者之间的不同的道歉言语策略偏好及其原因，并举例讨论如何使用道歉言语策略，在多话轮语境中实现道歉。

2.1 语料搜集及来源

笔者通过腾讯视频、PP视频门户网站观看《世界青年说》、《非正式会谈》两档多方会谈节目，在观看过程中对道歉言语行为进行辨认，通过对自然会话口语道歉的人工转写，从142期节目（其中《世界青年说》70期，《非正式会谈》72期）中获取外国代表（外国汉语二语者）和中方代表（中国汉语母语者）的道歉言语行为语料210条。

2.2 语料清洗及标注

笔者与另外一位合作者对语料进行清洗和标注。首先，通过对语料的清洗，筛除线上会谈模式语境下产生的、非道歉语用功能（如反讽、幽默等）的语料，得到有效语料180条，中国汉语母语者的道歉语料50条，外国汉语二语者的道歉语料130条。其次，使用Excel软件辅助语料标注和统计，按照下文所提出的道歉言语策略的类目框架，同合作者讨论并进行语料标注，并进行数据统计。

2.3 研究问题

基于研究设计，提出以下三个研究问题：

- （1）汉语母语者和外国汉语二语者在道歉策略使用上具有怎样的分布特征？为什么？
- （2）汉语母语者和外国汉语二语者的道歉策略使用有何特点？
- （3）汉语母语者和外国汉语二语者在多方会谈这一特定语境下如何在互动交际中使用道歉策略？

2.4 研究框架

本研究对道歉言语策略的分类框架重点参考了Olshtain and Cohen (1983:22)，该作提出的分类对后续研究影响深远，大量研究通过对多种语言的考察验证了它的客观性和普适性。另外，笔者也参考了相关研究、特别是跨文化言语行为实现研究项目the Cross-Cultural Speech Act Realization Project (CCSARP)关于道歉言语行为的研究所提出的有代表性的分类（Cohen and Olshtain 1981; Fraser, 1981:263; Owen, 1983; Blum-Kulka and Olshtain, 1984; Trosborg1987:150-152; Blum-Kulka, House, & Kasper, 1989; Holmes 1989, 1990 ; Meier, 1992; Sugimoto, 1997; Brown and Attrado, 2000; Bergman and Kasper, 1993），结合汉语的语用实际进行删简（Chang 2016），最终构建了本研究描写汉语二语道歉言语策略的类目框架，如表1所示。

表1：汉语道歉策略的种类

一级大类	二级次类	编码	定义	本语料的示例
语力指示词nary force indicating devices)	表达愧悔(an expression of regret)	IFID-REG	表达对冒犯行为的后悔。	对不起。/我太后悔了。
	发起道歉(an offer of apology)	IFID-APO	为冒犯行为感到抱歉。	抱歉。/跟你道个歉。
	请求原宥 (a request for forgiveness)	IFID-FOR	直接请求对方原谅。	原谅我吧。
	表达尴尬(an expression of embarrassment)	IFID-EMB	道歉者表达自己的尴尬。	不好意思。/ 真难为情。/ 太尴尬了。

承担责任(an acknowledgment of responsibility)	显性自责(explicit self-blame)	RESP-BLM	道歉者直接批评自己。	这是我的错。/ 我搞砸了。/ 都怪我。/ 我不该这么做。
	声明冒犯(statement of the offense)	RESP-OFF	道歉者通过陈述冒犯行为, 间接地表达歉疚、自我批评。有时带有减弱冒犯严重性的动机。	我把咖啡洒了! / 我就迟到了十分钟。
	自我贬低(expressing self-deficiency)	RESP-DEF	“显性自责”和“自我贬低”的区别是前者就事论事, 后者将过错归因于个人能力、性格等缺陷。	我太笨了! / 我怎么这么糊涂。/ 都怪我记性太差了。
	听者占理(recognizing the hearer as deserving apology)	RESP-REC	放弃自辩, 承认对方应该被道歉。	你是对的。/ 你发火是合情合理的。
	无意冒犯(expressing lack of intent)	RESP-LAC	强调主观无故意。	我不是故意的。/ 一下子没留神! / 纯属巧合。/ 我不是那个意思。
解释事态(an explanation or account of the situation / justification)		EXPL	(1) 解释导致冒犯的原因, 目的一般是自我辩护, 减弱冒犯的严重性。有时解释不友善, 归咎于对方。 (2) 纠正口误或偏误。	因为工作太忙了。/ 雨太大了, 我打不到车。 [抱歉,]但是你说的这些真的很无聊啊。 [不好意思,]不是“都睡过”, 是“都住过”。
关心对方(concern for the hearer)		CONC	关心对方的身心状态。	你没事吧? / 没伤着你吧? / 你还好吗?
提议补偿(an offer of repair)		REPR	提出物质或情感上的补偿。	我扶你起来。/ 我会赔偿损失的。/ 我给你买个新的。
保证改进(a promise of forbearance)		FORB	提供改进的承诺和保证。	以后不会了。/ 下不为例! / 我不会再犯同样的错误。
声明无责(no responsibility)		NORP	声明冒犯与自己无关, 撇清责任。	你别怪我。/ 这可不是我的错。

3 量化分析结果

基于上述道歉言语策略的类目框架, 本文对180条有效语料进行了数量统计并呈现相应道歉言语策略在中、外两个组别中的数量和所占比例。通过表2数据显示, 可以发现外国汉语二语者相比于中国汉语母语者, 更倾向于使用IFID策略中的IFID-REG、IFID-EMB策略, 而中国汉语母语者相比外国汉语二语者更倾向于使用RESP-OFF、RESP-LAC策略。此外, 也可以看出外国汉语二语者更倾向于使用显性的道歉言语策略(IFID), 而中国汉语母语者则更倾向于使用隐性的道歉言语策略(EXPL、RESP等)。囿于文章篇幅, 本文只对比例差超过±5%的言语策略进行举例讨论。

表2 外国汉语二语者及中国汉语母语者道歉策略分布及所占比例

策略类型	外国汉语		中国汉语		比例差 (外-中)
	二语者语料	所占比 例	母语者语料	所占比 例	
IFID-REG	107	34.97%	22	21.78%	13.19%
IFID-APO	10	3.27%	4	3.96%	-0.69%

IFID-FOR	1	0.33%	1	0.99%	-0.66%
IFID-EMB	49	16.01%	10	9.90%	6.11%
EXPL	44	14.38%	15	14.85%	-0.47%
RESP-BLM	23	7.52%	6	5.94%	1.58%
RESP-OFF	21	6.86%	12	11.88%	-5.02%
RESP-DEF	6	1.96%	1	0.99%	0.97%
RESP-REC	4	1.31%	3	2.97%	-1.66%
RESP-LAC	11	3.59%	17	16.83%	-13.24%
CONC	2	0.65%	3	2.97%	-2.32%
REPR	21	6.86%	6	5.94%	0.92%
FORB	6	1.96%	0	0.00%	1.96%
NORP	1	0.33%	1	0.99%	-0.66%

此外，笔者还在语料标注过程中注意到外国汉语二语者高度依赖IFID显性道歉行为。因此，统计单次、多次重复（≥2等）IFID的语料数量和占比，形成表3。数据显示，外国汉语二语者在85.38%的言语行为中使用了IFID，而中国汉语母语者只有54%。且在重复使用IFID方面，外国汉语二语者的使用频率均高于中国汉语母语者。

表3 外国汉语二语者及中国汉语母语者IFID使用情况

IFID数量	外国汉语二语者	中国汉语母语者
IFID≥1	111 (85.38%)	27 (54.00%)
IFID≥2	38 (29.23%)	5 (10.00%)
IFID≥3	9 (6.92%)	2 (4.00%)

4 讨论

按照Jefferson (2004) 的转写符号系统对以下例子进行转写，并探究外国汉语二语者、中国汉语母语者是如何使用道歉言语策略，是怎样在语境中实现语用功能，且多方会谈语境具有怎样的会话特点。

4.1 IFID-REG

在多方会谈节目中，外国汉语二语者使用“IFID-REG”言语策略占比为34.97%，而中国汉语母语者的使用占比为21.78%，比例差为13.19%。例（1）是发生在“你對自己35岁过后的人生有什么想法和规划？”的话题语境中，TXQ是来自土耳其的汉语二语者，YDC、CMC、DZC是中国母语者，同时也是主持人。

例（1）

（省略3行）

04 TXQ: 对(.)，如果有(够足)的钱，要这个(额)，神农架边上这里很漂亮((单手向前伸))买就是一个(嗯)，一两万平方米的墓. ((双手打开往外划开两次))

05 YDC、CMC、DZC: 买墓?((看向TXQ))

06 TXQ: 对(.)地.

07 CMC: [地(.)不是墓.=

08 YDC: =不是买墓]，你买墓吓死我了.

09 CMC: 还要一两万平方米的墓(1. 0)，我真的(1. 0)，上一个这样干的人是秦始皇.

10 TXQ: 说错了，>对不起，对不起<，非常抱歉. ((双手合十，眼睛看向镜头))

11 TXQ: 就是刚刚想↑，刚刚想↑我能不能活到35岁.

在会话中，DZC首先提出了话题，然后将话轮交给TXQ，在其表述过程中出现了汉语的使用错误，错将“地”说成了“墓”，随后TXQ认识到自己表达有误并对自己的言语进行了纠正，

并在之后使用“RESP-OFF”、“IFID-REG”和“IFID-APO”为自己的错误进行道歉，并辅以手势。值得注意的是，TXQ在自我纠正（第06行）后，YDC表示TXQ的表述让自己受惊（第08行），而CMC突出了TXQ原本表述行为的荒诞（第09行），两个行为都是对TXQ的错误行为造成的冒犯进行了调侃，可以视为一种提示，TXQ接受到此信息过后再进行道歉，完成了自己的话轮。

外国汉语二语者倾向于使用该策略的原因，一方面是在学习过程中，无论是自然习得者还是课堂学习者，大多最先接触的道歉言语策略是“对不起”（IFID-REG），存在首因效应，同时，二语者们对于该词的道歉功能较为熟练，因此也较为依赖该言语策略；另一方面来说，显著性是影响语言习得的关键因素之一，母语同目的语的相似度越高则显著度就越高，“对不起”与“Sorry”、“すみません”等存在高度相似，因此外国汉语二语者对该言语策略的学习难度会相对较低，掌握情况往往也会更好，自然就会更多地使用该言语策略。

4.2 IFID-EMB

外国汉语二语者使用“IFID-EMB”言语策略占比为16.01%，而中国汉语母语者的使用占比为9.90%，比例差为6.11%。例（2）是发生在“在各个国家，孩子可以跟母亲的姓吗？”的话题语境中，其中OYS、TXQ、GBY是分别来自于英国、土耳其、阿根廷/西班牙（双重国籍）的汉语二语者，而DZC、CCC、YDC是中国汉语母语者，同时是主持人。

例（2）

（省略4行）

05 OYS: 在英国的话，我们现在其实没有那么地重视跟爸爸（嗯）同姓，其实我自己的姓（.）不是我爸爸的姓，是他（.）岳父的姓，因为他是被领养的.=

06 TXQ: =因为他选择了他的岳父.=

07 OYS: =他，他真的可以选择他的°岳父°。

08 DZC: 岳父？（（皱眉看向OYS））

09 GBY: 跟岳父有什么[关系啊？（（看向OYS））

10 OYS: 哦，sorry]，岳父说错了。（（看向DZC，双手伸出））

11 CCC: 养父。

12 OYS: 养父。（° he is adoptive°）

13 YDC: 爸爸已经被人领养，还要。（（单手举起））

14 OYS: °对不起°，>不好意思，°不好意思°<，是一个语，语，语言错误。（（身体后仰，看向主席台的方向））

在该话题语境下，OYS谈到自己的国家并开启话轮，在对于自己的国家该话题方面相关情况的阐述中，“岳父”同“养父”概念混淆，DZC使用非语言资源并结合重音表示了对于“岳父”一词的疑问（第08行），此外GBY直接使用言语表示了疑问（第09行）。在这之后，CCC根据OYS的描述对其“岳父”一词进行再认知并给出纠正（第11行）。随后OYS认识到表述错误，便使用“IFID-REG”进行道歉且将“岳父”纠正为“养父”（第12行），还用小声的英语表示其父亲是被领养的。在纠正完成后，YDC进行了幽默言语行为（第13行）。OYS最后使用“IFID-EMB”、“RESP-OFF”为自己的言语错误进行了道歉（第14行）。

外国汉语二语者随着学习的深入，会逐渐习得更多的言语策略，但是作为第二语言学习者，对目的语文化仍然存在着一定距离，这也导致语用能力发展受限；此外，语言交际能力的各个方面具有独立性（Schmidt 1983），现阶段又少有教学课程涉及语用能力的专门培养。多方面原因导致汉语二语者语用能力发展欠佳，致使二语语用资源匮乏，故此二语者倾向于选择相对容易掌握或者已经掌握的公式化序列（Formulaic sequence）来进行道歉，例如“不好意思”。

4.3 RESP-OFF

外国汉语二语者使用“RESP-OFF”言语策略占比为6.86%，而中国汉语母语者的使用占比为11.88%，比例差为-5.02%。例（3）是发生在“美式中餐同中餐是完全不一样的东西吗？”的话题语境中，DZC、CCC、YDC是中国汉语母语者，同时是主持人。

例（3）

（省略4行）

05 YDC: 名人名言.=

06 DZC: =这个我也存疑一下，因为真的是吃一堑长一智，我要跟我的家乡道个歉，我以前说过安徽没有板面这个事情。（（看向镜头，然后不断的视线转移向四周））

07 CCC: 哦↑？

08 YDC: 有，是吧？

09 DZC: 后来事实证明，安徽是有板面的，（.）在安徽省的太和县是有板面的存在的。所

以其实这种习惯也有可能源自于[GBY: 某一个地方.]可能更早一代的(.)移民, 可能在当地[GSD: °对对对°.]/也有可能会有这种, (.)就是一个美好的寓意。然后正好就传过去, 就延续下来。

此例在讨论主话题的过程中, DZC对自己曾说过话存在错误而道歉(第06行), 使用了“IFID-AP0”、“RESP-OFF”。其中“RESP-OFF”明确了自己道歉的原因是因为曾经的错误, 指出“我以前说过安慰没有板面这个事情。”而之后CCC、YDC又通过语境和DZC的言语对事实情况进行了猜测(第07、08行), 最后DZC为自己的家乡关于板面的情况进行描述(第09行)。

RESP-OFF本是一种责任承担, 是一种显示责任意识道歉言语策略。在该多方会谈节目中, 中国汉语母语者的道歉言语行为的发出者有44条是来自于主持人身份, 而嘉宾身份的汉语母语者却只有6条道歉语料产出, 虽然人数上略有差距, 可仍不至于导致如此大的差距。因此, 我们可以发现, 作为多方会谈节目的主持人, 这些主持人们需要管控会话秩序、管理话轮、维护形象等。因此, 会产出更多道歉言语策略, 这本身属于一种责任。而另外一方面, 这些主持人大多是成名已久的公众人物, 自然也需要维护自身形象和节目形象, 同样是一种责任, 因此两个原因的共同作用下, 自然呈现出该特征。

4.4 RESP-LAC

外国汉语二语者使用“RESP-LAC”言语策略占比为3.59%, 而中国汉语母语者的使用占比为16.83%, 比例差为-13.24%。例(4)是在讨论各地的不同饮食文化, DZC、YDC、XHC是中国汉语母语者, 同时是主持人。

例(4)

(省略10行)

11 DZC: =这个你受不了是吧?

12 YDC: 受不了, °受不了°=

13 DZC: =熊浩老师, (1. 0)你是云南人吧?

14 XHC: 对.

15 DZC: 云南人是不是天天都在吃°虫子°啊?

16 YDC: 骑大象, (.)还有.

17 XHC: 我(我, 我们)

18 DZC: 好气啊. ((单手指着熊浩, 笑着看向杨迪的方向))

19 XHC: 骑着大象来踩你一脚.=

20 YDC: =到花园里面, 哎↑. ((模仿抓虫子放嘴里的动作))

21 XHC: 我们有虫子, 但(.)怎么可能天天吃, [DZC: 是,]而且这是, 这是招待上宾的时候才会吃.

22 DZC: 对不起, 我没有那样故意都在冒犯的意思, ((左手成掌状掌心向前))(.)我现在只是为了试探他们的一个底线.

此例中DZC先向YDC展示了一张清水火锅图片, 而YDC表示自己作为川渝人无法接受, 随后DZC又对XHC进行了冒犯(第15行), 将“云南人吃虫子”这一刻板印象作为冒犯工具。随后XHC使用幽默言语行为(第19行), 同时也间接地表达了不满。于是DZC使用“IFID-REG”、“RESP-LAC”、“EXPL”进行了道歉(第22行), 其中“我没有那样故意都在冒犯的意思”否定主观冒犯意愿的存在。而随后“我现在只是为了试探他们的一个底线”便佐证了前句无意冒犯属实, 指出真正目的以保证话题可以继续进行。

中国属于高语境文化国家, 语言的编码和解码对语境的依赖度较高, 表达含蓄(程裕祯2017)。因此, 相对于显性的道歉表达, 中国汉语母语者更青睐RESP-LAC等隐性的道歉言语策略, 通过否定主观冒犯意愿以实现道歉语用功能表达。此外, 在中华文化中关于“心”的哲学观点上, 始终认为“表不及里”, 可以看出中国人更看重内心的倾向, “RESP-LAC”本质上表明我本无意冒犯, 只是因为口误、节目需要等外部原因进行冒犯, 因此会被中国汉语母语者更多地使用。

5 结论

本文通过搜集多方会谈节目中的道歉言语行为语料, 经过语料清洗并对有效语料进行标注, 以分析外国汉语二语者和中国汉语母语者的道歉言语策略的使用分布特征、使用特点以及二者如何在多方会谈语境下进行道歉。研究发现: (1) 受习得顺序、言语策略显著度高、语用能力发展不足、语用资源有限等因素的影响, 外国汉语二语者相比于汉语二语者更倾向于使

用IFID-REG、IFID-EMB策略；受会话身份、高语境母语文化背景、哲学思想等因素影响，中国汉语母语者相比外国汉语二语者更倾向于使用RESP-OFF、RESP-LAC，也就是说外国汉语二语者更倾向于使用显性的道歉言语策略，而中国汉语母语者则更倾向于使用隐性的道歉言语策略，这与（Al Masaeed 2018）的研究相似；（2）外国汉语二语者对于IFID的重复使用率较高，即使该节目中大多外国汉语二语者已经学习汉语多年或在中国生活多年。而原因可能是多方面的，首先是母语和汉语的相似度较高的语用策略会更容易习得和掌握；其次，外国汉语二语者大多缺乏语用能力的培养，语用资源匮乏，倾向于使用乃至重复公式化序列进行语用功能表达；此外，语言习得的顺序上会优先习得IFID类的言语策略，熟练度较高，依赖性也比较强。

（3）多方会谈语境下话轮的持有更加灵活，对语境的依赖性较强。在一定情况下，会话参与者可以通过幽默、疑问等方式对冒犯行为发出者进行提示，以促成道歉言语行为的产生，实现会话“共建”。

本研究丰富了汉语道歉言语策略的研究成果，对二语语用研究有一些启示作用，本文提供的道歉言语策略类目框架对道歉策略研究也有一定的参考价值。囿于篇幅，我们无法对外国汉语二语者和中国汉语母语者的道歉言语策略一一举例分析并进行更多方面的探索。在研究过程中本人发现道歉言语策略受到特定语境、母语国文化等因素的影响，未来研究可以关注多国语用策略的对比，以探究汉语语用的特点。

参考文献

- [1] Austin, J. L. *How to Do Things with Words*[M].Oxford: Oxford University Press, 1962.
- [2] Afghari A. A sociopragmatic study of apology speech act realization patterns in Persian[J]. *Speech communication*, 2007, 49(3): 177-185.
- [3] Al Masaeed K, Waugh L R, Burns K E. The development of interlanguage pragmatics in L2 Arabic: The production of apology strategies[J]. *System*, 2018, 74: 98-108.
- [4] Brown P, Levinson S C. *Universals in language usage: Politeness phenomena*[M]//Questions and politeness: Strategies in social interaction. *Cambridge University Press*, 1978: 56-311.
- [5] Blum-Kulka S, Olshtain E. Requests and apologies: A cross-cultural study of speech act realization patterns (CCSARP)[J]. *Applied linguistics*, 1984, 5(3): 196-213.
- [6] Blum-Kulka, S., J. House & G. Kasper .*Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*[C]. Norwood, NJ: Ablex, 1989.
- [7] Bean J M, Johnstone B. Workplace reasons for saying you're sorry: Discourse task management and apology in telephone interviews[J]. *Discourse processes*, 1994, 17(1): 59-81.
- [8] Bataineh R F, Bataineh R F. Apology strategies of Jordanian EFL university students[J]. *Journal of pragmatics*, 2006, 38(11): 1901-1927.
- [9] Cohen A D, Olshtain E. Developing A Measure Of Sociocultural Competence: The Case Of Apology 1[J]. *Language learning*, 1981, 31(1): 113-134.
- [10] Chang Y F. 'I no say you say is boring': the development of pragmatic competence in L2 apology[J]. *Language Sciences*, 2010, 32(3): 408-424.
- [11] Chang Y F. Apologizing in Mandarin Chinese: A study on developmental patterns[J]. *Concetric: Studies in Linguistics*, 2016, 42(1): 73-101.
- [12] El-Dakhs D A S. Investigating the apology strategies of Saudi learners of English: Foreign language learning in focus[J]. *Pragmatics and Society*, 2018, 9(4): 598-625.
- [13] González-Cruz M I. Apologizing in Spanish: a study of the strategies used by university students in Las Palmas de Gran Canaria[J]. *Pragmatics. Quarterly Publication of the International Pragmatics Association (IPrA)*, 2012, 22(4): 543-565.
- [14] Greer T. Multimodal action formation in second language talk: Japanese speakers' use of the Gassho gesture in English apology sequences[J]. *Social Interaction. Video-Based Studies of Human Sociality*, 2022, 5(1).
- [15] Jefferson G. Glossary of transcript symbols with an introduction[J]. *Conversation analysis*, 2004: 13-31.
- [16] Leech, G. *Principles of Pragmatics*[M]. London:Longman, 1983.
- [17] Nureddeen F A. Cross cultural pragmatics: Apology strategies in Sudanese Arabic[J]. *Journal of pragmatics*, 2008, 40(2): 279-306.
- [18] Olshtain E, Cohen A D. Apology: A speech act set InN. Wolfson & E. Judd (Eds.), *Sociolinguistics and second language acquisition* (137-174)[J]. 1983.
- [19] Pei X, Yang L, Chen Y, et al. Chinese EFL learners' apology strategies: A multimodal perspective[J]. *Applied Pragmatics*, 2023, 5(1): 64-85.

- [20] Suszczyńska M. Apologizing in English, Polish and Hungarian: Different languages, different strategies[J]. *Journal of pragmatics*, 1999, 31(8): 1053-1065.
- [21] Shariati M, Chamani F. Apology strategies in Persian[J]. *Journal of Pragmatics*, 2010, 42(6): 1689-1699.
- [22] 陈新仁. 言语交际者关系管理模式新拟[J]. 外语教学理论与实践, 2018, (03): 5-12.
- [23] 程裕祯. 中国文化要略[M]. 北京: 外语教学与研究出版社, 2017.
- [24] 傅蓓. 汉语道歉语的话语研究[J]. 语言教学与研究, 2010, (06): 70-77.
- [25] 胡春雨, 李雨欣, 卢春梅. 商务英语通用语交际中道歉言语行为的语料库语用学研究[J]. 中国外语, 2022, 19(03): 43-52.
- [26] 姜占好. 中澳大学生英语道歉策略的对比研究[J]. 外语研究, 2004, (02): 32-35.
- [27] 刘建达, 汪晓琪. 汉语母语者与非汉语母语学习者言语行为的元语用评估——以请求和道歉为例[J]. 现代外语, 2022, 45(03): 344-356.
- [28] 李志君, 秦傲松. 汉英道歉策略对比研究[J]. 外国语言文学, 2005(02): 96-100+142
- [29] 裴晓宇, 杨连瑞, 闫海娟. 多模态视角下二语语用道歉行为研究[J]. 外语教学, 2020, 41(04): 12-17.
- [30] 谭淑文, 马文. 失语症医患交际中“阻碍源”应对策略的会话分析研究[J]. 外语教学, 2022, 43(05): 15-22.

附录1

标注符号(JG,2004):

[会话重叠的起始位置

] 会话重叠的结束位置

= 上下话轮之间没有间歇

(3.2) 较长时间的停顿

(.) 短暂的停顿

:: 语音拖长

? 语调上升

_____ 声音加重

>< 语速加快

<> 语速变缓

↓ 语调急速下降

↑ 语调急速上升

. 语调下降(结束)

(()) 括号里表示非语言行为

- 话语突然中断

() 括号里的话语不清楚

°° 声音较轻

3- СЕКЦИЯ: ОРТАЛЫҚ АЗИЯ-ҚЫТАЙ: ГЕОСАЯСАТТАН СЕРІКТЕСТІККЕ
3-СЕКЦИЯ:ЦЕНТРАЛЬНАЯ АЗИЯ-КИТАЙ: ОТ ГЕОПОЛИТИКИ К ПАРТНЕРСТВУ

УДК 327.8
МРНТИ 11.25.40

А.К. Момбеков¹
Н.Ж.Болатбекова²
А.Т.Қажиев³

¹Қазақстан Республикасының
Ұлттық қорғаныс университетінің аға оқытушылары
және магистранты,
Астана қ., Қазақстан Республикасы
e-mail:archi-82_08@mail.ru

ҚЫТАЙДЫҢ «БІР БЕЛДЕУ – БІР ЖОЛ» БАСТАМАСЫН ІСКЕ АСЫРУДАҒЫ
КЕЙБІР САЯСИ-ЭКОНОМИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ

Түйіндемe. Мақалада Қытай Халық Республикасының Төрағасы Си Цзиньпиннің 2013 жылы «Бір белдеу – бір жол» бастамасының әлемге жариялау себептері қарастырылады. Осы бастаманы іске асыруда, Қытай әлемдегі болып жатқан геосаяси құбылыстарға байланысты кейбір саяси-экономикалық тәуекелдері талқыланады.

Жекелей алғанда ресей-украина арасындағы соғыс Батыс елдерінің Мәскеу мен Минскқа салған санкция әсерінен Ресей мен Беларусь арқылы Еуропаға баратын теміржол тораптары жабылып, бір-біріне баратын экспорт-импорт көлемі азайды. Әрине бұл Қытайдың «Бір белдеу – бір жол» бастамасының Ресей, Беларусь және Украина арқылы өтетін бағытына кедергілер туғызды. Осы кедергілердің себебінен Бейжін басқа да экспорт-импорт бағытын қарастыруға мәжбүр болды. Дәлірек айтатын болсақ, Қазақстан және Орталық Азия елдері арқылы өтетін бағыты өзекті мәселелердің күн тәртібінде тұр. 2022 жылғы қыркүйектегі Қытай Халық Республикасының Төрағасы Си Цзиньпин алдымен Қазақстанға және одан кейін Өзбекстанға жасаған іссапары 2019 жылғы болған COVID-19 індеті басылғаннан кейінгі ең алғашқы сапары болды. Бейжін осы Орталық Азия арқылы өтетін бағытқа ерекше назар аударып отыр.

Кілтті сөздері: Қытай Халық Республикасы, Си Цзиньпин, «Бір белдеу – бір жол» бастамасы, Еуропа, АҚШ, Ресей, Украина, ресей-украин соғысы, экономика, Транскаспий көлік бағыты, Қазақстан, Орталық Азия.

А.К. Момбеков¹
Н.Ж.Болатбекова²
А.Т.Қажиев³

Старшие преподаватели и магистранты
¹Национального университета обороны
Республики Казахстан,
г. Астана, Республика Казахстан
e-mail:archi-82_08@mail.ru

НЕКОТОРЫЕ ПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ
КИТАЙСКОЙ ИНИЦИАТИВЫ «ОДИН ПОЯС – ОДИН ПУТЬ»

Аннотация. В статье рассматриваются причины создания инициативы «Один пояс, один путь» Председателем Китайской Народной Республики (КНР) Си Цзиньпином в 2013 году. В

рамках реализации этой инициативы Китай обсудил некоторые политические и экономические риски, связанными с происходящими в мире геополитическими событиями.

В частности, в связи с боевыми действиями между Россией и Украиной, санкций, введенных странами Запада в отношении Москвы и Минска, железнодорожное сообщение в Европу через Россию и Беларусь было закрыто, а объемы экспорта и импорта стран уменьшились.

В свою очередь, это создало препятствия для китайской инициативы «Один пояс, один путь», проходящей через Россию, Беларусь и Украину. Поэтому, Пекину пришлось рассматривать другие экспортно-импортные маршруты. Если быть точнее, то Пекин стал уделять особое внимание альтернативному маршруту через Среднюю Азию. В этой связи, визит Председателя КНР Си Цзиньпина в Казахстан, а затем в Узбекистан в сентябре 2022 года стал первым после подавления в 2019 году эпидемии COVID-19.

Таким образом, маршрут, проходящий через Казахстан и страны Центральной Азии, стоит на повестке дня актуальных вопросов для КНР.

Ключевые слова: Китайская Народная Республика, Си Цзиньпин, инициатива «Один пояс-один путь», Европа, США, Россия, Украина, российско-украинская война, экономика, Транскаспийский автомобильный маршрут, Казахстан, Средняя Азия.

A.K. Mombekov¹

N.ZH. Bolatbekova²

A.T. Kazhiev³

¹The National Defense University of the Republic of Kazakhstan, Astana city, Republic of Kazakhstan
e-mail:archi-82_08@mail.ru

SOME POLITICAL AND ECONOMIC ASPECTS IN THE IMPLEMENTATION OF THE CHINESE «ONE BELT, ONE ROAD» INITIATIVE

Annotation. The article discusses the reasons for the creation of the «One Belt, One Road» initiative to the world by the Chairman of the People's Republic of China (PRC) Xi Jinping in 2013. As part of the implementation of this initiative, China discussed some of the political and economic risks associated with ongoing geopolitical events in the world.

In particular, due to the war between Russia and Ukraine, due to the sanctions imposed by the Western countries on Moscow and Minsk, railway communication to Europe through Russia and Belarus was closed, and the volumes of exports and imports of the countries decreased.

Of course, this created obstacles for the Chinese Belt and Road Initiative, which runs through Russia, Belarus and Ukraine. Because of these obstacles, Beijing had to consider other export-import routes. To be more precise, Beijing began to pay special attention to an alternative route through Central Asia. Therefore, the visit of the Chairman of PRC Xi Jinping to Kazakhstan and then to Uzbekistan in September 2022 was the first since the suppression of the COVID-19 epidemic in 2019.

Thus, the route passing through Kazakhstan and the countries of Central Asia is on the agenda of topical issues for the PRC.

Key words: People's Republic of China, Xi Jinping, One Belt One Road Initiative, Europe, USA, Russia, Ukraine, Russian-Ukrainian war, economy, Trans-Caspian Highway Route, Kazakhstan, Central Asia.

Кіріспе. Зерттеудің өзектілігі ең алдымен, Орталық Азия елдерінің геосаяси жағдайымен тікелей байланысты. Дағдарыстың салдары Орталық Азия елдерінің экономикалық стратегиясына, олардың осы заманғы әлемдік шаруашылықтағы рөлі мен орнына қатысты сындарлы ойларға жетеледі.

Қытай Халық Республикасының «Бір белдеу – бір жол» бастамасын іске асырудағы кейбір саяси-экономикалық аспектілерін жүйелі және кешенді түрде зерттеу болып табылады. Осындай мақсатқа сәйкес зерттеу жұмысының алдына мынадай міндеттер қойылады:

- Әлемде қалыптасқан геосаяси жағдайға байланысты Қытай Халық Республикасының «Бір белдеу – бір жол» бастамасын іске асыруда саяси-экономикалық тұстарын зерттеу;
- Қытай Халық Республикасының өзінің тауарларын Еуропаға экспорттауда Орталық Азия елдерінің рөлін зерттеу;
- Қытай Халық Республикасының Еуропа, АҚШ және Орталық Азия елдерімен өңірде қалыптасқан әскери-саяси жағдайға байланысты қарым-қатынасының барысын ашу.

Мақаланың әдістемелік негізі. Зерттеу жұмысының теориялық негізін шетелдік сарапшылардың талдау қорытындылары құрайды. Сонымен қатар жинақтау, талдау және жүйелеу әдістері қолданылды.

«Бір белдеу – бір жол» жобасын Қытай төрағасы Си Цзиньпин 2013 жылы Қазақстан Республикасына ресми сапармен келіп, Назарбаев университетінде лекция оқығанда алғаш рет тілге тиек етті. Бұл ауқымды жобаның алдымен елордада айтылуы Қытай үшін Қазақстанның аса маңызды екендігін көрсетеді. Содан бері 69 мемлекетті шарпыған «ұлы жоба» өз деңгейінде атқарылып келе жатыр. Жобаның жүзеге асырылу барысында кейбір елдер оның игілігін көрсе, кей мемлекеттер қарызға кіріп, тынысы тарылып отыр. Бұл жоба алғашқы қақпа ретінде Қазақстанға болашақта белгілі деңгейде әсер ететіні сөзсіз. Сол себепті, алдымен бұл жобаның мәні мен мағынасын терең түсінуіміз керек.

Қытай Халық Республикасын нар тәуекелге бастырып, мемлекет тағдырын бәске тіккен өте ауқымды «Бір белдеу – бір жол» жобасы бірнеше тарихи, саяси шарт жағдайында алға қойылды.

Бірінші – әлемдік геосаяси жағдайдың өзгерісі Қытайды қиындықтан шығарар жол табуға мәжбүр етті. Реформаға есік ашу саясатын жүргізіп, Дүниежүзілік сауда ұйымына мүше болған Қытайдың жылдық жалпы ішкі өнімінің өсуі орта есеппен 10%-ды құрады. Соның арқасында қазір әлемдегі екінші ірі экономикалық тұлғаға айналып, әскери қорғаныста ешкімнің қабағына қарамайтын күшті империя қалыптастырды. Нәтижесінде Қытай құрлықта ғана емес, маңайындағы теңіз-мұхиттарға да билік жүргізгісі келеді.

Мысалы, Оңтүстік Қытай теңізінде әскери базалар құрып, көршілерімен ескі дауды қоңырсыта бастады. Мұндай экономикалық және әскери тұрғыдан күшею әлемдік ойын тәртібін орнатып, дүниежүзінің экономикасын ашса алақанында, жұмса жұдырығында ұстап отырған супердержава АҚШ-тың ұйқысын қашырып, теңіздегі ҚХР ықпалының артуына шектеу қоя бастады. Ақыры Қытай өзінің АҚШ-пен ерте ме, кеш пе, жаға жыртысатынына көзі жетті. Егер шынымен жаға жыртыса қалса, Қытайдың 80%-дан астам сауда кемесі кіретін Малай бұғазын АҚШ ауыздықтаса, Қытайдың күні қараң қалатындай көрініп еді. Сондықтан Қытайға екінші сауда жолын қарастыру кезек күттірмейтін мәселеге айналды. Осындай жағдайда Қытай батыс пен шығысты жалғайтын, Еуропаға тікелей шығатын құрлық жолын ашуға бел буды.

Екінші – Си Цзиньпин дәуіріне келгенде экономикалық өсімнің төмендеуі мен индустрия саласының аномальді дамуы жаңа дамудың шығар жолын іздеуге мәжбүр етті.

Атақты Дэн Сяопиннің реформаға есік ашу саясаты Қытайды экономикалық табыстарға жеткізгенімен индустрия бұталмаған қисық ағаш секілді еренсіз өсіп, экология бүлінді, өнеркәсіп саласы артық өндіріске тап болды. Экономикалық өсім жылдан жылға түсе бастады. Зат бағасы өсіп, халықтың бақытты өмір сүру көрсеткіші төмендеді. Бұқараның билікке наразылығы күшейіп, Қытай Коммунистік партиясының дара билігіне сенім азайды. Дәл осындай жағдайда түйінді мәселелер шешілмесе алпауыт мемлекетті үлкен дағдарыс күтіп тұруы әбден мүмкін еді. Сондықтан Қытай билігі экология мен өнеркәсіптің артық өндірісі мәселесін шешіп, халықтың Коммунистік партияға деген сенімін арттыру үшін ыңғайлы жол іздестірді. Сөйтіп, кезінде өзі сияқты дамуға зәру болып отырған елдерге артық өнеркәсіптік желісін экспорттап, бір жағынан өз мәселесін шешуді көздеген Қытай «Бір белдеу – бір жол» жобасын ойлап тапты.

Үшінші – экономиканың артуына байланысты юаньды тездетіп халық-аралық валютаға айналдырудың қажеттілігі туындады. Әлем экономикасында екінші орынды ұстағанымен Қытай юанының әлемдік ақша болудан ауылы алыс қонған болатын. Оның үстіне юаньның әлемдік валюта ретінде халықаралық аударымдарда ұстайтын мөлшері 2%-ды ғана құрайтын.

Шындығында бұл жобаның түпкілікті мақсаты – «Бір белдеу – бір жол» жобасы арқылы әлемге «қытайлық стандартты» орнату, сонымен бірге, Қытайдың энергетика қауіпсіздігін кепілдендіру.

Қазіргі таңда біздің айтып жүрген «әлемдік стандарт» неше ғасырдан бері ғылым мен техника, мәдениет, экономика, қаржы саласында көш бастап тұрған АҚШ пен Еуропаның стандарты. Сондықтан бүкіл әлем АҚШ пен Еуропаға қарап бой түзейді. Оған құрметпен қарайды, ең бастысы, сенеді.

Бұл дүниеде сенім – ең үлкен капитал. АҚШ-тағы «Standard&Poor's», «Moody's», «Fitch» сияқты рейтингтік агенттіктер әлемдегі ең сенімді агенттіктер саналады. Олар кез келген мемлекетті «дұрыс» десе дұрыс болады да, «бұрыс» десе бұрыс болады. Оның сыртында өнеркәсіп өнімдерінің бүкіл техникалық стандарт жүйесінде АҚШ пен Еуропаның ақ дегені алғыс, қара дегені қарғыс. Қытайдың арманы – АҚШ пен Еуропа сияқты өз алдына әлем мойындайтын стандарт орнатып, әлемді аузына қарату. Сондықтан: «Бір белдеу – бір жол» жобасының түпкі мақсаты – қытайлық стандарт жүйесін қалыптастыру» деп айта аламыз.

Былайғы дүниеде бір ел бір елді әскери күшпен жаулап алмайды. Ондай қадам келмеске кеткен. Ендігі жаулау жолы ғылыми техникамен, экономикамен жүреді. Сол арқылы саяси ойын тәртібін белгілеуге болады. Ойынға қатысушылар тәртіпті жасаушының айтқанына көніп, айдағанына жүреді. Егер кімде-кім тәртіпке бағынбаса ойыннан шығарылып, құлдырауға, күйреуге бет алады. Сондықтан ҚХР осы жобасы арқылы ендігі жерде тек қатысушы ғана емес, ойын тәртібін белгілейтін елге айналуға тырысуда.

Дегенмен, әлемдегі болып жатқан геосаяси құбылыстар Бейжиннің «Бір белдеу – бір жол» жобасына кейбір тәуекелдерге алып келуде. Мәселен, ресей-украина арасындағы соғыс осы жобаға біршама кері әсерін тигізуде [1].

Цинхуа университеті халықаралық қатынастар институтының деканы Ян Сюэтуң бұл қақтығыс «Қытайға тек шығын мен күйреу әкеледі, бірақ ешқандай пайда әкелмейді» деп санайды. Бұған дейін ол ресейлік арнайы операция Бейжіңді «қиын жағдайға» қалдырды, өйткені Қытай теңгерімдеу стратегиясының салдарынан экономикалық шығынға ұшырады деп мәлімдеді.

Мұнымен қоса, Ресей Украинамен кең ауқымды соғысты бастағаннан кейін Батыстың санкциялары Бейжіңнің «Бір белдеу, бір жол» жаһандық жобасына ауыр соққы берді.

Кейбір сарапшылардың пірінінше осы соғыс салдарынан Қытайдың Еуропаға теміржол экспорты зардап шекті [2].

Қытайдан Еуропаға контейнерлерді Ресей арқылы өтетін және Ұлыбританияға дейін созылатын 1200 шақырымдық дәліз арқылы жеткізу Қытай Бас хатшысы Си Цзиньпиннің «Бір белдеу, бір жол» бастамасының маңызды бөлігі болып табылады. Бұл Қытайды Еуропамен құрлық және теңіз арқылы байланыстыратын жаһандық инвестициялық жоба.

Бұл жобаның еуропалық бағыттағы негізгі теміржол желілері Ресей, Беларусь және Польша арқылы өтеді. Қытай тауарлары бар контейнерлер Сібір арқылы пойызбен тасымалданады, содан кейін осы порттағы теңіз контейнерлік кемелеріне тиіп, Еуропаға жөнелтіледі.

Батыстың санкцияларына байланысты A.P. Moeller-Maersk, Harpag-Lloyd AG және DB Schenker экспедиторлық компаниясы Ресеймен байланысты қызметін тоқтатты.

Ресейдің Украинаға басып кіруін қолдағаны үшін Батыс елдері Беларуське де санкция салды. Қытайдың Жібек жолының дәнекері болып табылатын Германияның Дуйсбург порты 2022 жылғы наурыз айында теңіз сақтандырушылары Беларусь пен Ресейден келетін жүктерді жабуды тоқтатуы мүмкін екенін ескертті.

2022 жылғы наурыз айының соңында қытайлық полимер күннен қорғайтын кремді өндіру және сатумен айналысатын Shandong Yuma Sunshade Technology компаниясы Украинадағы соғыс пен логистикалық мәселелерге байланысты компанияның Украина, Ресей және осы аймақтың басқа елдеріне экспорт төмендегенін хабарлады.

Сарапшылардың пікірінше, егер Ресей Қытайдан жүк тасымалдайтын теміржол бағыттарынан толықтай шығарылса, Еуропаға баратын контейнерлер Каспий теңізі мен Кавказ арқылы, одан әрі Румыния мен Болгария арқылы ұзақ жол жүруге мәжбүр болады.

Кейбір батыс ақпарат құралдарыда Ресейдің Украинаға қарсы соғысы Қытай билігін өздерінің халықаралық саясатына басқаша қарауға мәжбүр етті. Қытай шенеуніктері Путиннің соғыстағы сәтсіздіктеріне таңғалып, кейбір батыс елдерімен қарым-қатынасты жақсартуды қарастырып жатыр [3].

Америкалық «Вашингтон пост» газетінің жазуынша, Ресей Қытайдан қаржылық және технологиялық қолдауды бірнеше рет сұраған. Си Цзиньпин Мәскеумен өзара тиімді ынтымақтастық жолдарын іздеуге қарсы болған жоқ, бірақ барлық келіссөздер «шиеленісті» болды. Басылым дереккөзінің айтуынша, Қытай «Ресейдің қиын жағдайын түсінеді, бірақ өз жағдайын елеусіз қалдыра алмайды».

Жалпы, Украинадағы шайқастар Қытайға бірнеше қиындық тудырды. Біріншіден, Путиннің Еуропалық Одаққа қарсы ашқан газ соғысы батыстық тұтынушылардың Қытай тауарларын сатып алуға ақшасының әлдеқайда аз болуына әкелді. Екіншіден, Си соғысты айыптаудан бас тартқан кезде Батыспен қақтығыс өрши түсті.

Ресеймен стратегиялық серіктестікте шекара жоқ деген барлық мәлімдемелерге қарамастан, Қытайдың негізгі сауда серіктестері әлі де АҚШ пен Еуропалық Одақ болып табылады. Қытайдың АҚШ-пен қарым-қатынасы ұзақ мерзімді перспективада нашарлай беретінін және Қытай мұны түсінетінін ескере отырып, Бейжің үшін ЕО-мен қарым-қатынасты нашарлатпау маңызды.

Бейжің Путинді Украинаға қарсы агрессиясы үшін айыптамаса да, Қытай басшыларын дамушы елдердің Қытайға деген көзқарасы алаңдатады. Сондықтан ҚХР Путиннің жағында қалуға және сонымен бірге әлемнің басқа бөліктерінде өз позициясын нығайтуға тырысады.

2022 жылғы 14-16 қыркүйекте ҚХР Төрағасы Си Цзиньпиннің Қазақстанға сапары және Самарқандтағы ШЫҰ саммиті Украинадағы соғыс басталғаннан кейін Қытай үшін Орталық Азияның геосаяси және геоэкономикалық маңыздылығының артқанын көрсетеді.

Әлемдегі болып жатқан геосаяси құбылыс аясында Бейжіңге Ресейді айналып өтетін баламалы көлік-логистикалық бағыттарды белсенді түрде іздеу қажеттігін ескерсек, Қытай үшін Қазақстанның ғана емес, Орталық Азияның басқа елдерінің де маңыздылығы бұрынғыдан да арта түсті [4].

Қытай қазірдің өзінде Қазақстан, Әзірбайжан, Румыния, Венгрия, Словакия және Чехия арқылы Германияға сынақ теміржол бағытын іске қосты. Сондықтан Си Цзиньпиннің Қазақстанға сапарының алдында жарияланған мақаласында «инфрақұрылымдық өзара байланысты нығайтуға», «көпвекторлы» инфрақұрылымдық желіні қалыптастыруға баса назар аударуы ғажап емес. Мақалада сондай-ақ қазіргі уақытта Қытай мен Қазақстан «Еуразия кеңістігінде жоғары тиімді және ыңғайлы мультимодальды көлік артериясын құру бойынша белсенді жұмыс істеп жатыр... Қытай-Еуропа жүк пойыздары Қазақстан аумағы арқылы өтетін жүк пойыздары жеткізуді әртараптандыруға үлес қосқан кезде бағыттар және жаһандық жеткізу тізбегі мен өндірістің үздіксіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады ». Ал Қытай үшін басты басымдықтардың бірі халықаралық Транскаспий көлік бағыты болатыны анық. Қытай Қазақстан аумағы арқылы өтетін транзитпен қатар Орталық Азиядағы қосымша транзиттік бағыттарды да іздеуде. Соның ішінде көптен бері тығырыққа тірелген Қытай-Қырғызстан-Өзбекстан темір жолы құрылысын салу жобасының басталуына үміт арту. Ал Украинада соғыс басталғаннан кейін ғана бұл жоба, шамасы, нақтырақ пішінге ие болады. Сонымен қатар, 2019 жылдың желтоқсан айында Әзірбайжан, Грузия, Қырғызстан, Түркіменстан және Өзбекстан темір жол басшылары Қытай – Қырғызстан – Өзбекстан – Түрікменстан – Әзірбайжан – Грузия – Еуропа халықаралық бағыты аясында 2020 жылы Закавказьеде транзиттік пойыздарды іске қосу туралы келісті.

Қорытынды және тұжырымдама

Мақаланы қорытындылай келетін болсақ, «Бір белдеу, бір жол» бастамасының басталғанына он жыл толды. Бұл ұсынысты алғаш рет 2013 жылы Астана мен Джакартаға сапарлары кезінде Қытай Төрағасы Си Цзиньпин ұсынған болатын және бүгінгі күнге дейін ол Коммунистік партия доктринасында бекітілген негізгі тұжырымдама болып қала береді. Экономикалық даму стратегиясына енген мемлекеттерде түбегейлі ішкі саяси өзгерістер орын алды. Бірақ өзгеріссіз қалғаны – Қытайдың аймақта көшбасшылық рөл атқаруға дайындығы.

Мұны Қытай бастамасының нысанасы болып отырған Еуразияның дәл қак ортасында орын алып жатқан екі ірі қақтығыс айқын көрсетеді. Өткен жылы Ресейдің Украинада арнайы әскери операциясын бастауы жаһандық тәртіпті түбегейлі өзгертті, ал 2021 жылдың ортасында Ауғанстандағы Талибан төңкерісі аймақта мүлдем тұрақсыз мемлекет құрды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. <https://www.rbc.ru/politics/12/05/2022/627cdf8d9a794700d8b6a0d0> [қаралу мерзімі: 2022 ж.12.05]
2. <https://www.epochtimes.com.ua/ru/novosti-ekonomiki/iz-za-rossiyskogo-vtorzheniya-v-ukrainu-silno-postradal-kitayskiy-proekt-odin-poyas-i-odin-put-142375> [қаралу мерзімі: 2022 ж.04.04]
3. <https://asiaplustj.info/ru/news/world/20230113/kak-izmenilos-otnoshenie-kitaya-k-rossii-posle-ee-voennih-neudach-v-ukraine> [қаралу мерзімі: 2023 ж.01.13]
4. https://forbes.kz/process/expertise/dosyim_satpaev_zachem_si_tszipin_priezjal_v_kazahstan [қаралу мерзімі: 2022 ж.15.09].

ӘОЖ 94 (510)

Есеркепова Ж.О., Еркінқызы З., Қуанышбек Ә.
Абылай хан атындағы ҚазХҚЖӘТУ
т.ғ.к., доцент
6B02202-Түркітану БББ 1 курс студенттері
Алматы, Қазақстан
e-mail: zhanar_e77@mail.ru

ҚЫТАЙ ЖАЗБА ДЕРЕКТЕРІНДЕГІ КӨНЕ ТҮРКІЛЕР: ДИПЛОМАТИЯСЫ МЕН ӘЛЕУМЕТТІК ӨМІРІ

Аннотациясы: бұл мақалада Қытайдың жазба деректері мен XX ғасырдағы қытайлық тарихшылардың еңбектерінде кездесетін көне түркілер жайындағы мәліметтер қарастырылады. Сонымен қатар автор Орталық Азиядағы шығыс түркілер туралы қытай жазба деректерін зерттеуге назар аударады. Шығыс түркілердің тарихына қатысты қытай деректерінің негізгі ресейлік және шетелдік аудармалары қарастырылады. Сондай-ақ, бұл мақалада орта ғасырлардағы түркілердің қытайлықтармен сыртқы саясатының ерекшелігі жазба деректер арқылы дәлелденеді.

Түйін сөздер: көне түркілер, Түркі қағанаты, қытай деректері, дипломатия, неке одағы, қытай зерттеушілері.

Есеркепова Ж.О., Еркінқызы З., Қуанышбек Ә.
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
к.и.н., доцент
студенты 1 курса ОП 6B02202-Тюркология
Алматы, Казахстан
e-mail: zhanar_e77@mail.ru

ДРЕВНИЕ ТЮРКИ В КИТАЙСКИХ ПИСЬМЕННЫХ ИСТОЧНИКАХ: ДИПЛОМАТИЯ И СОЦИАЛЬНАЯ ЖИЗНЬ

Аннотация: в данной статье рассматриваются сведения о древних тюрках, встречающиеся в китайских письменных данных и трудах китайских историков XX века. При этом автор уделяет внимание изучению китайских письменных данных о восточных тюрках в Средней

Азии. Рассмотрены основные русские и зарубежные переводы китайских источников по истории восточных тюрков. Также в данной статье на основе письменных данных доказываемость внешней политики тюрков с китайцами в средние века.

Ключевые слова: древние тюрки, Тюркский каганат, китайские источники, дипломатия, брачный союз, китайские исследователи.

Yesserkepova Zh.O., Yerkinkyzy Z., Kuanyshbek A.

C.h.s, assistant professor

1st year students of EP 6B02202-Turkology

KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan

e-mail: zhanar_e77@mail.ru

ANCIENT TURKS IN CHINESE WRITTEN SOURCES: DIPLOMACY AND SOCIAL LIFE

Abstract: This article examines information about the ancient Turks found in Chinese written data and the works of Chinese historians of the 20th century. At the same time, the author pays attention to the study of Chinese written data about the Eastern Turks in Central Asia. The main Russian and foreign translations of Chinese sources on the history of the Eastern Turks are considered. Also, this article, based on written data, proves the peculiarity of the foreign policy of the Turks with the Chinese in the Middle Ages.

Key words: ancient Turks, Turkic Khaganate, Chinese sources, diplomacy, marriage alliance, Chinese researchers.

Соңғы жылдардағы дереккөздер қорының едәуір ұлғаюы және тарихи зерттеулер базасының кеңеюі Орталық Азияның ежелгі түркі тілдес халықтарының тарихы мен мәдениетінің әртүрлі аспектілеріне жаңаша көзқараспен қарауға мүмкіндік береді. Жалпы, біздің сонау ерте және орта ғасырлардағы түркі тайпаларының тарихынан бастау алатын бұл мәселе қызықты да өзекті деп айта аламыз. Сондықтан, Қытайдың жазба тарихи деректері мен зерттеулері түріктер тарихы бойынша ең маңызды дереккөздердің бірі болып табылады. Белгілі шығыстанушы ғалым В. Бартольд айтып кеткендей жалпы түркі халықтары жайында көптеген мәліметтерді Қытайдың жазба деректерінен алуға болады. Түркология ғылымында ұзақ уақыт бойы зерттеушілер үшін көне түріктердің тарихы мәселелерін белгілі ғалымдар Бичурин Н.Я. [1] мен Кюннер Н.В. [2] аударған қытай жазба деректері іргелі болып есептелінді. Сонымен қатар, біз қарастырып отырған жұмыста қытайдан шыққан неміс синологы Лю Маоцайдың [3] жинаған қытай жазба деректері де біраз мәлімет береді.

VI ғ. екінші жартысынан бастап Шығыс Түркі қағанаты сол кездегі ірі мемлекеттер – Византия, Сасанидтік Иран, Қытай империяларының саяси-экономикалық қатынастарда болды. Еуразия елдерінің экономикасында делдалдық рөл атқара отырып, Қытайдан Батыс елдеріне баратын сауда жолдарын бақылау үшін күрескен ежелгі түріктер болды. Ұлы Жібек керуен жолы қолында болған Шығыс Түркі мемлекетінің пайда болуы Қытай, Византия және Иран дипломатиясының шешуші факторы болды. Әрине, мұның бәрі осы мемлекетті құрушылардың қызығушылығын арттырды. Сондықтан, көне түркілер тарихы тақырыбы бірнеше ғасырлар бойы зерттеушілердің бір емес, бірнеше буынының назарын аударып келгені кездейсоқ емес. Көне түркілер жайында қытай, араб, парсы, соғды, грек, тибет, кавказ тілдеріндегі жазба деректер бар. Сондықтан, Түркі қағанатының әлеуметтік тарихы тұрғысынан барынша мазмұнды материалдарға жүгіну қажеттілігі туындады. Бұлар біріншіден, көне түркі руна жазуының ескерткіштері; екіншіден, қытай деректері; үшіншіден, Византия, араб тіліндегі деректер. Сондықтан, біз бұл мақалада көбіне сол кезеңдегі түркі-қытай қатынастары, олардың ортақ сауда мүдделері тұрғысынан қарастырылады. Түріктер мен қытайлардың басты мақсаты аймақтық аспектіде тек бірін-бірі жою немесе жаулап алу ғана емес, яғни сауда тепе-теңдігін сақтау да болды.

Көне түркілер шағын тайпадан батыста Каспий теңізінен шығыста Ляодун шығанағына дейінгі

аумақты басқарып, үлкен державаға айналды. Дәл түркілердің халықаралық саудаға қосылуы және Ұлы Жібек жолының сауда транзитіне бақылауды жүзеге асыруы олардың бірігуінің, Түрік қағанатының пайда болуының және батыс пен шығыстың бірігуінің басты себептерінің бірі болды. Дәл осы кезеңде түркі-қытай қарым-қатынасының алғашқы стратегиялары құрылып, бір-бірімен бәсекелесетін әртүрлі тайпалар мен саяси бірлестіктердің орасан зор жинақталуын білдіретін аймақтағы өзара әрекеттесудің оңтайлы үлгісін іздеу жүзеге асырылды. Түркі-қытай қатынастарындағы ортақ сауда мүдделері тек бейбіт немесе тұрақты аймақтық жағдайда ғана толық жүзеге асырылуы мүмкін. Түркілер мен қытайлардың соғыссыз өмір сүруі екі жаққа ғана емес, бүкіл аймаққа саяси және экономикалық тұрғыдан пайда әкелді. Қытай мен түркілер Орталық Азиядағы тұрақты қарым-қатынастардың кепілі ретінде аймақтағы барлық сыртқы саяси байланыстарды реттеп отырды. Бұл жағдай көшпелілер мен Қытай арасындағы күш тепе-теңдігі жағдайында немесе олардың арасындағы белгілі бір келісімдер жағдайында байқалды. Сонымен қатар, олар өзара қарым-қатынастарының бүкіл тарихында бір-біріне тұрақты өзара тиімді мүддені білдірді. Түркілер Қытайға жылқы жеткізіп, Ұлы Жібек жолындағы сауда операцияларында маңызды делдалдық рөл атқарды. Қытай түркілер үшін батыстан келетін тауарларды сату үшін миллиондық нарық және жібектің көзі болды.

Өкінішке орай, Қытай деректерінде солтүстіктегі көшпелі көршілері дәстүрлі түрде отырықшы мәдениеттен тыс көшпелілер үшін қол жетпейтін ауылшаруашылық өнімдерін және басқа да тауарларды алу үшін отырықшы халыққа шабуыл жасауға, тонауға құштар агрессивті варвар тайпалары ретінде бейнеленген. Тарихнамада бұл көзқарастың басым болуы, Аспан асты империясының қытайцентристік дүниетанымын және Қытайдың көршілерін «жабайы» ретінде көрсететін қытай деректерінің мазмұнына байланысты. Түркілердің Қытайдың солтүстік аймақтарына көптеген шабуылдары мен шапқыншылықтары көбінесе олардың экономикалық мүдделерін қорғаудағы әскери дипломатиясының құралы болды. Көшпелілердің шабуылын сауда соғыстары ретінде жіктеуге болады. Сонымен бірге, Қытайдың ресми династиялық жылнама беттерінде «варварлармен» бейбіт және тең құқылы қарым-қатынасты мойындауы өздеріне жағымсыз болды. Сондықтан, олар мұндай сипаттағы мәліметтерді жасырын түрде (алым-салық, вассалдық, сыйлықтар, «варвар» елшілерінің қабылдаулары, әскери дипломатия құжаттары) ұстауға тырысты [4, 79 б.].

Сыма Цянның «Тарихи жазбаларында» («Ши-цзи») көне түркі халықтары туралы көптеген тарихи деректер келтірілген. Ал XX ғ. қытайлық зерттеушілерден түркілер туралы жазған және аударған түркітанушылардың бірі - Лю Мао Цзай. Ол өз аудармаларында отыз алты түрлі қытай дереккөздерін қолданған. Лю Мао Цзай еңбегін шығыс түріктердің тарихына қатысты Қытай тарихи жазбаларының ең толық жинақтарының бірі ретінде сипаттауға болады. Лю Мао Цзай түркілер туралы еңбегін төрт кезеңге бөліп жазды. Бірінші кезең, Вэй кезіндегі түркілер. Екінші кезең - Суй династиясы (581-618). Үшінші кезең - Тан династиясы (618-906). Төртінші кезең - У Дай (907-956) [5, 173 б.]. Әр династия кезеңіндегі көне түркілер туралы зерттеулер жүргізді.

Жалпы, түркі халықтарының әлемдік тарихта маңызды орын алғанын осы қытай жазба деректері секілді деректер дәлелдейді. Ежелгі түріктердің ерте тарихына қатысты негізгі мәліметтерді Қытайдың хандық шежірелерінде (чжэнши) «Чжоу шу», «Бэй ши», «Суй шу» деректері береді. 553 жылы Мұхан қаған Түрік қағанатын басқарған кезде, көне түріктер теле және жужан тайпаларын бағындырып, қазіргі Моңғолия территориясының көп бөлігін басқарды. Одан кейінгі 20 жыл ішінде Мұхан қағанның белсенді жаулап алу саясаты мен сауда мүддесінің арқасында қағанаттың шекарасы батыста Каспий теңізіне, шығыста Ляодун шығанағына дейін кеңейді. Дереккөздер түркі жаулап алушысының сыртқы келбетін былай сипаттаған: «Оның түр-тұлғасы ерекше көрінді. Оның беті жалпақ және өте қызыл болды; оның көздері екі шыны шардай жарқырап тұрды; табиғатынан күшті және қатыгез болды. Ол жаулап алу жорықтарына құлшына кірісті» [4, 78 б.]. Чжоу шудың бойынша, Мұхан да өзінен бұрынғылар сияқты Батыс Вэйге қашқан руандықтарға қарсы бірнеше сәтті әскери жорықтар жүргізген. Осыдан кейін Мұхан қаған «батыста эфталиттерді, шығыста кидандарды, солтүстікте цигуларды (қырғыздарды) өзіне бағындырды. Ол өз күшінің көмегімен Қытай шекарасынан тыс барлық мемлекеттерді жаулап

алды. Шығыста Ляо теңізінің батыс жағалауынан (Ляодун шығанағы) батыста Батыс теңізге (Каспий теңізі) дейін 10 000 ли, оңтүстігінде шөлдің солтүстігінен (Гоби) солтүстікке дейін созылған аумақ пен Байкал теңізі бәрі оған бағынды» [3].

555 жылы жужандардың көсемі өз ордасында 1000 отбасының басы болып Гуанчжунға (Шаньси) қашып кеткендігі жайында қытай деректерінде кездеседі. Түріктер Батыс Вэй әулетімен достық қарым-қатынаста болды. Сондықтан олар болашақта Батыс Вэй әулетінің қолдауымен өз жағындағы агрессиядан қорқып, барлық қашқындарды өлтіруді сұрады. Болашақ император Вэнь-ди олардың басшысын және оның жақтастары 3000-ға жуық адамды тұтқынға алып, түріктерге берді. Олардың барлығы Цинмень қақпасының (Шэньсидегі Чанъань қаласының оңтүстік-шығыс қақпасы) алдында басын шауып тастады. Қанды қырғыннан 18 жасқа толмаған балалар ғана аман қалды. Олар Батыс Вэй әулетіндегі ғұндардың және князьдердің үйлерінде құл ретінде қызмет етті. Осыған қарамастан, жужандардың бір бөлігі, болжам бойынша, батысқа қоныс аударды.

Қытайлар мен түркілер арасындағы неке одақтары жайлы мәлімет деректерде кездеседі. Бұл неке одақтары екі мәдениеттің элиталық деңгейде өзара енуіне және жақындасуына ықпал етті. Көшпелілер мен қытайлар бұл тәжірибені ежелгі дәуірде, көшпелі ғұн мен Хань династиясы кезінде қолдана бастады. Ол екіжақты қарым-қатынастарды жақсартуға ықпал етіп, кейінгі кезеңдерде де сәтті қолданылды. Қытай ханшайымдарының шетелдіктермен үйлену тойлары Хань әулетінің императоры Лю Бан (б.з.д. 206-195 ж.) тұсындағы дипломатиялық әрекеттердің бірі болды. Кезінде Хань әулетінің императоры Лю Бан варварларды жаулап алу үшін Қытай ханшайымын Сюнну билеушісіне үйлендіреді. Императордың кеңесшісі Лю Цзин: «Ханшайымнан туған ұлы бір күні варварлар тағына отырып, Қытаймен дос болады деген болашаққа үміт» [4, 80 б.] деген.

Түркілер мен қытайлар арасындағы алғашқы неке 551 жылы жасалды. Император Тайцзу (немесе Вэнь-ди, соңғы Солтүстік Чжоу әулетінен шыққан Ю-вэн Тай) Түмен қағанды Чанло ханшайымға (Мәңгілік қуаныш) құда түсті. Бұл Батыс Вэй әулетімен достық пен тату көршілік қарым-қатынастың белгісі ретінде болды. Бұл жужандар түркілермен неке одағына кіруден бас тартқаннан кейін бірден болды. Кейінірек Мұхан қаған тұсында Қытайдың екі әулеті – Солтүстік Чжоу мен Солтүстік Ци түркілердің орналасу және неке мәселесін олардың пайдасына шешу үшін күресті. Батыс Вэй әулетінің императоры Гун-ди (554-556) кезінде Мұхан қызын Солтүстік Чжоу әулетінің императоры Тайзу Ювэн Тайға әйелдікке беруге уәде берді. Бірақ неке одағы болмады, өйткені император 556 жылы қайтыс болады. Осыдан кейін Мұхан император Гао-цзуға (561–577) тағы бір қыз беруді уәде етті. Бірақ бұл кезде Солтүстік Ци әулеті араласып, ол да 563 жылы үйлену ұсынысымен түркілерге елшілік жібереді. Мұхан мол сыйды қабыл алып, император Гао-цзуге берген уәдесін бұзғысы келді. Осыдан кейін Гаоцзу түріктермен некеге тұру үшін Мұхан қағанға шұғыл түрде Лянчжоу префекті Ян Цзянь, Убо Ван Цин және тағы басқа елшілерін жібереді. Елшілер келген соң Мұханға адалдық пен парызды айтқан еді. Ақырында Солтүстік Ци әулетінің елшісімен келіссөздер тоқтатылып, ол қызын император Гаоцзуға үйлендіруге шешім қабылдайды. Осы кезде Мұхан «Шығысқа» (Солтүстік Ци әулеті) қарсы күресу мақсатында императорға жүгінеді.

Мұхан қаған жайында деректердегі соңғы мәліметтер 569 жылы болған. Осы жылы қаған Солтүстік Чжоу әулетіне жылқы сыйға тарту үшін тағы да шабарман жібереді. Мұханның тақ мұрагері інісі Табо болды, ол оны ұлы Далобиянның орнына қаған етіп тағайындады. Көне түркілер мемлекетінің жағдайы туралы дерек көздерінде: «Мұхан қаған заманынан бері туцзюэ мемлекеті күшейіп, байыды. Олар Қытайдан озып кетуді көздеді. Сонда біздің императорлық үй олармен тығыз одақтас (неке) болып, оларға жыл сайын 100 000 орам жібек (цзен), жібек, арша (цзинь) және түрлі-түсті жібек беретін. Елордада болған туцзюэ үлкен сыпайылықпен қарады. Олардың бірнеше мыңы паршадан тігілген киіммен, етпен қамтамасыз етілді. Солтүстік Ци әулеті олардың (туцзюэ) шабуыл жасауларынан қорқып, қазыналарын босатып, оларға сыйлықтар берді. Ал Табо барған сайын тәкаппарлана бастады. Ақырында ол серіктестерін жинап алып, оларға: «Ол өзінің жақын серіктерін жинап алып: «Оңтүстіктегі екі «ұлым» да мені

сыйлап тұрғанда, мен неге бірдеңе жетіспейді деп уайымдауым керек? (Солтүстік Чжоу және Солтүстік Ци әулеттерінің императорларын айтып отыр)?». Осылайша, Табо бұрынғы Мұқан қағанның сыртқы саясатын жалғастырып, екі әулетпен де қарым-қатынасты сақтап қалды. 572 жылы түріктер Солтүстік Циге салық төлейтін елшілер жіберді, ал 573 жылы олардан некеге тұруды сұрады, дегенмен сол жылы (573) Табо өкілетті өкілдер арқылы Солтүстік Чжоу әулетіне сыйлыққа жылқы тартуға бұйрық берді. 576 жылы Солтүстік Чжоу әулеті Биңчжоуды басып алған кезде Солтүстік Ци әулетінің императоры Хоу Чжу (565–577) Кайфу (генерал) Хэси Юнганды жібергені түріктер мен Солтүстік Ци арасындағы қарым-қатынастың тығыз болғанын дәлелдейді. Табо қағанға сыйлық ретінде император Хоу Чжу «дүниенің төрт бұрышындағы варварлардың тілін» білетін Лю Шичинге Нирвана сутрасын туцзюэ тіліне аударып, оны Табоға ұсынуды бұйырды (574-575 жж.). Табо және түркілердің біразы буддизмді қабылдады. Оған алғы сөз жазуды Чжуңшу шиланьға, (сарайдың орталық кеңсесі меңгерушісінің орынбасары) Ли Дэлинге де тапсырды [3].

Табо қаған тұсында Түрік қағанатында да маңызды әкімшілік-территориялық өзгерістер болды. «Сүй шу» династиялық шежіресінде: «Табо қаған Шету Орфуды қаған етіп тағайындап, Шығысқа билік етуге жіберді. Содан кейін ол Жутан қағанның баласын, оның інісі Бұли қағанды Батыста билік етуге тиіс еді. Бұған дейін шежірелерде 563 жылы «Шығысты билеп, Солтүстік Ци әулетімен достық қарым-қатынаста болған» Мұхан қағанның інісі Ашина Кутоу деген Дитоу қаған туралы бір ғана дерек бар. Дереккөздер бұл айырмашылықтың географиялық шекараларын көрсетпейді. Сірә, Табо бұл реформаны Түрік қағанатының шығыс бөлігінде бір мақсатпен – аумақтарды тиімдірек басқарумен жүргізген. Жүргізілген реформа біртұтас Түрік қағанатының Шығыс Түрік және Батыс Түрік қағанаттарына бөліну үдерісімен байланысты емес. Қағанаттың ыдырауы Табо қайтыс болғаннан кейін орын алып, таққа мұрагер болуға талас мәселесімен байланысты болды. Сондай-ақ Ұлы Жібек жолының Батыс пен Шығыс арасындағы сауда жолдары үшін күресі, Суй әулеті түріктердің ішкі істеріне белсенді араласудан да болған еді.

Табоның буддизмге деген жанағышылығына байланысты Солтүстік Цимен қарым-қатынастар жақсарып, бірақ ақырында Солтүстік Ци пайдасына толқынды өзгерту мүмкін болмады. Осы саясаттың нәтижесінде Солтүстік Чжоу әулеті түріктердің қолдауымен қарсыласымен күресіп, позициясын нығайтты. Дәл осы жағдай Қытай мемлекеттілігінің одан әрі нығаюына, бүкіл Солтүстік Қытайды өз билігіне біріктірген жаңа Суй әулетінің пайда болуына ықпал етті. Түріктердің Суй әулетімен одан әрі қарым-қатынасын жаңа негізде құру қажет болған еді. Өлерінен аз уақыт бұрын Табо қаған атағы үшін туыстары арасында болашақ талас-тартысты болжаған, сондықтан ол өзінің заңды мұрагері, ұлы Аньлоға: «Мен әке мен бала арасындағыдан жақын туыстық қатынас жоқ деп естідім, бірақ менің ағам Мұхан өзінің ұлы Далобянды жақсы көрмей, сондықтан маған елімізді басқаруды аманат етті. Мен өлсем, Далобяннан сақтаныңдар», – деп ескерткен екен. Әкесінің ескертуіне қарамастан, Аньло Далобян тарапынан болған қысымнан сақ бола алмады. Сондықтан ол өзінен жасы үлкен әрі мықты Шэтуге титулды беруге мәжбүр болды. Шэту таққа Шаболъюэ деген атпен отырған (581–587). Алайда, Шэту да Ұлы Түрік қағанатын сақтап қала алмады.

Ал енді көне түркілер жайында XX ғ. қытайлық зерттеушілердің еңбектеріне тоқталсақ. XX ғ. бірінші жартысында көне түркі руникалық ескерткіштері бойынша жекелеген жұмыстар жүргізілгеніне қарамастан, 20-40-шы жылдарының аяғы мен 50-ші жылдарының басында Қытайда түркологияны зерттей бастағанын айта кеткен жөн. Бірақ саяси себептерге байланысты 1957-1976 жылдар аралығында зерттеу саласының дамуы белгілі бір қиындықтарға тап болды. Тек Қытайда кейінгі кезеңде ғана түркі тілдес халықтардың тарихы мен мәдениеті, тілін зерттеудің жоғарылауы туралы азды-көпті айтуға болады. Қытай тарихшылары ең консервативті эволюциялық позицияны ұстанды. 1950 жж. басындағы кейбір қытай ғалымдары түркілерде тайпалық жүйенің ыдырауы және құл иеленушілікке өту сатысында тұрған тайпаларды көрді. Чжан Чжи-и түркілер арасындағы ерте феодалдық жүйе туралы айтты. Ма Чжан-шоу «Түріктер және Түрік қағанаты» 1957 ж. кітабында соңғы бөлімді ежелгі түріктердің әлеуметтік құрылымына арнаған. Оның пікірінше, түріктер бастапқыда құл иеленушілік жүйемен сипатталады, бірақ

патриархалдық құлдық басым болды. VIII ғ. шығыс түркілер феодализмге көшіп, олар бытыраңқы бола бастайды. Сонымен қатар олар көшпелі мал шаруашылығынан отырықшы егіншілікке көшіп, шаруашылық құрылымын өзгертті. Батыс түркілер феодализмге бұдан да ертерек көшкен, бұл Шығыс Түркістан мен Орта Азияның отырықшы халықтарының территорияларын басып алумен байланысты. Батыс түркілер де қалалар сала бастады. Ма Чжаншоудың бұл еңбегі әлі күнге дейін Қытай тарихнамасындағы көне түркі қоғамы туралы ең егжей-тегжейлі зерттеу болып табылады [6, 420 б.].

Ғалымның бұл пікірі 1958 ж. «Түркі халықтары мен түркі хандығындағы әлеуметтік өзгерістер туралы» арнайы мақаласында толығырақ дәлелденген. Чжан Гуанчжи Ма Чжаншоуға қарсылық білдіріп, түріктер өздерінің тарихи дамуында құл иеленушілік сатысынан өтпегенін, олардың VI ғасырдан бастап екі қағанатқа бөлінгенге дейінгі бүкіл тарихы феодалдық түсіндіруге сәйкес келеді деп көрсетті. Кейін Чжан Гуанчжи бұл дәлелдермен келісіп, «Түркілер және құлдық жүйе» (1983) мақаласын жариялады. 1965 жылы Цай Хун-шэн «Түріктердің заңдарын зерттеу» атты мақаласын жариялап, онда «жер иелену» (ди-фэн) және «мал таңбалау» (чу инь), «құл» (ну) және «субъект» (чэн), «отбасы және неке» (цзя-тин хэ хун-ин) сияқты ежелгі түркі қоғамының мұрагерлік құқықтарын, қылмыстық құқығын және өмірінің басқа салаларын талдап, сайып келгенде онда құлдық шынымен болған болса, онда өте шектеулі ауқымда немесе құл отбасының бір мүшесі ретінде болған деген қорытынды жасайды (эр-лан «бала; жігіт», «батыл, жауынгер»). Бұл құлдықтың патриархалдық сипаты (фу-цюань ну-ли-чжи) туралы айтуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ол шежірелерде қолданылатын чжан «шатыр», «киіз үй» және ху «аула», «отбасы» терминдерін салыстыра отырып, патриархалдық отбасы «VI-VIII ғасырлардағы түркі көшпелі қоғамының ең шағын шаруашылық бірлігі» екенін атап өтті [6].

Лин Ган 1981 жылы жазған «Түркілердің қоғамдық жүйесін алдын ала зерттеу» атты мақаласында да көне түркі қоғамының құл иеленушілік сипатын қарастырады. Мысалы, зерттеуші өзінің басқа мақаласында қытай жылнамаларында түркілердің жерлеу рәсіміне қатысқан туыстары туралы мәліметке және түркілер арасындағы дереккөздерде жазылған левират пен көп әйел алу жағдайларына сүйене отырып, көне түркі тектес деп есептейді. Ал 1994 ж. Лю Си-ган зертеуші түріктерде 580 жылға дейін құл иеленушілік, одан кейін феодалдық жүйе үстемдік еткенін дәлелдейді. Дәл осындай сұрақтар 1980 жж. аяғында Сюэ Цзун-чжэн (1986) мен Ву Цзянның (1989) еңбектерінде талқыланып, екі автор да мәселе әлі де шешілмейді деген қорытындыға келді. 1950 ж. Чжан Чжи-и, 1998 ж. У Цзин-шань, 1989 ж. У Цзян секілді ғалымдар көне түркілерді зерттей келе, олардың шаруашылығының негізі көшпелі мал шаруашылығы болып табылады, олар барлық қажетті заттармен қамтамасыз етілген деген қорытындыға келеді. Көне түркілерде аңшылық пен сауда маңызды рөл атқарған. 1963 ж. Цай Хун-шэн түркілердің әскери ұйымы мен тактикасын зерттей келе, әскери жағынан мықтылығы көшпелі өмір салтынан деген қорытындыға келеді. Бірақ бұл әскериленген ұйым әлеуметтік қайшылықтарды реттеуге бағытталған.

XX ғ. 80 жж. аяғында көшпелі қоғамның ұйымдаспаушылығы Түрік қағанатының шығыс пен батысқа ыдырауының себептерінің біріне айналды деп көрсететін еңбектер пайда бола бастайды. Мысалы, мұндай көзқарас Лин Ганның «Түріктердің тарихы» атты 1988 ж. қытай тарихнамасының дәстүрлі рухында жазылған еңбегінде кездеседі. Сондықтан оны идеологияланған, тенденциялық және субъективті жұмыс деп айтуға болады. Бұл жұмыста Ген Ши-мин аударған көне түркі руна жазулары қолданылған. Сонымен қатар бұл автордың «Көктүріктердің дәстүрлері мен діни сенімдері» атты мақаласында да біраз мәліметтер айтылады [7].

Сюэ Цзунчжэннің 1992 жылы жарық көрген «Түріктердің тарихы» деп аталатын еңбегі негізінен Түрік қағанатының тарихқа дейінгі саяси тарихын, оның кезеңдерге бөлінуін қозғайды. Жалпы, қытай ғалымдарының еңбектері көне түркілер жайында жеткілікті жаңалық ашпаса да, 1990 жж. бастап жалпы әлеуметтік тарихына деген көзқарастарында елеулі өзгерістер болды. Негізінен, қытай жазба деректеріне, сондай-ақ археологиялық материалдарға қытай тарихшылары басқа елдердің ғалымдарымен салыстырғанда тікелей қол жеткізе алатын мүмкіндіктері бар. Қытайдың көне түркілер тарихын біршама қайта қарастыру кезеңін бастан өткеруде.

Ал біз қарастырған мәліметтер бойынша Мұхан қаған түркі билеушілерінің ішінде бірінші болып өздерінің негізгі оңтүстік көршілері – Қытай хандықтары – Солтүстік Ци және Солтүстік Чжоуға қатысты белгілі «бөлу» әдісін қолданған. Түріктер мықты әскери күш болды, сондықтан Қытай әулеттері арасындағы ғана емес, сонымен бірге бүкіл аймақтағы қатынастарды реттеп отырды. Жүргізілген саясаттың негізгі әдістері неке одақтары, екі жақты келіссөздер мен елшіліктер, сондай-ақ әскери шабуылдар (сауда соғыстары) болды.

Қорыта келе, Қытай жазба деректерінен алынған мәліметтердің арқасында көне түркілер жайында аз зерттелген бірқатар мәселелермен қатар, көне түркілердің Қытаймен, Орталық Азияда өмір сүрген басқа да көрші халықтармен дипломатиялық және сауда қарым-қатынастары сияқты салаларын қарастыруға болады. Сонымен қатар көшпелілер мен отырықшы Қытай арасындағы мәдени қарым-қатынасы, шығыс түркілер қоғамы дамуының негізгі тенденцияларын, көне түркілер мен көршілес мемлекеттердің қатынасының маңыздылығын, Жібек жолы бойындағы халықаралық байланыстарда көне түркілердің рөлін, көне түркілердің дүниежүзілік тарихта өркениетті көшпелі қоғам ретінде дамуының объективті бейнесін бағалауда қытай жазба деректерінен мәліметтер ала аламыз.

ӘДЕБИЕТ

1. Бичурии Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. М.; JL: Изд-во АН СССР, 1950. - Т. 1-3. - 381 с.
2. Кюннер Н. В. Китайские известия о народах Южной Сибири, Центральной Азии и Дальнего Востока. М.: Изд-во АН СССР, 1961. 391 с.
3. Liu Mau-Tsai. Die chinesischen Nachrichten zur Geschichte der Ost-Türken (T'u-küe). I. Buch (Texte), II. Buch (Anmerkungen. Anhänge. Index) // Göttinger Asiatische Forschungen, Band 10. Wiesbaden, 1958. - 457 S. https://brill.com/view/journals/orie/13-14/1/article-p410_43.xml
4. Ганиев Р.Т. Древние тюрки и Китай в 553-581 г.: приемы и методы внешней дипломатии // Вестник Томского государственного университета. 2017. № 418. С. 78–84.
5. Ганиев Р.Т. Китайские письменные источники о восточных тюрках в Центральной Азии / Р.Т. Ганиев // Известия Уральского государственного университета. Сер. 2, Гуманитарные науки. - 2010. — N 4 (82). — С. 172-179.
6. Тишин В.В. Проблемы социальной истории Тюркского каганата в работах китайских учёных: опыт историографического обзора // Общество и государство в Китае. Область науки: История и археология. - М., 2015. – С. 418-427
7. Lin Gan. Göktürklerde Gelenekler ve Dini İnançlar // Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi. 2000. Sayı IV

Қожайхан А.,
Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университеті
«7M02209-Шығыстану» мамандығының магистранты
Астана, Қазақстан
e-mail: abzalkojaixan3@gmail.com
Ғылыми жетекші: Биримкулова Г.У.
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Халықаралық қатынастар факультеті
Шығыстану кафедрасының
меңгерушісі

«БІР БЕЛДЕУ – БІР ЖОЛ» БАСТАМАСЫ АЯСЫНДА ҚЫТАЙДЫҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖАҢАРТЫЛАТЫН ЭНЕРГЕТИКА СЕКТОРЫНА ӘСЕРІ»

Аннотациясы: Мақалада «Бір белдеу - бір жол» бастамасының Қазақстанның жаңартылатын энергия көздеріне көшуіне әсері қарастырылады. Қазақстанның тұрақты даму мақсаттарына қол жеткізуге, энергетикалық теңгерімді және таза энергия экспортының өңірлік әлеуетін әртараптандыруға ықпал ететін Алматы мен Ақмоладағы жел электр станцияларына қытайлық инвестицияларға ерекше назар аударылады.

Түйін сөздер: Қытай, Қазақстан, Бір белдеу – бір жол, Қазақстанның жаңартылатын энергетикасы

Қожайхан А.,
магистрант Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева Специальность
«7M02209-Востоковедение»
Астана, Казахстан
e-mail: abzalkojaixan3@gmail.com
научный руководитель: Биримкулова Г. У.
Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева
Факультет международных отношений
Заведующая кафедрой востоковедения

«ВЛИЯНИЕ КИТАЯ НА СЕКТОР ВОЗОБНОВЛЯЕМОЙ ЭНЕРГЕТИКИ КАЗАХСТАНА В РАМКАХ ИНИЦИАТИВЫ ОДИН ПОЯС – ОДИН ПУТЬ»

Аннотация: В этой статье рассматривается влияние инициативы «Один пояс один путь» на переход Казахстана к возобновляемым источникам энергии. Особое внимание уделяется китайским инвестициям в ветряные электростанции в Алматы и Акмоле, которые способствуют достижению целей устойчивого развития Казахстана, диверсификации энергетического баланса и регионального потенциала экспорта чистой энергии.

Ключевые слова: Китай, Казахстан, энергетика, Один пояс – один путь, Возобновляемая энергетика Казахстана.

Kozhaikhan A.
Undergraduate of Orientalism of L.N. Gumilyov Eurasian National University
Astana, Kazakhstan
e-mail: abzalkojaixan3@gmail.com
Scientific supervisor: G. U. Birimkulova.

«CHINA'S IMPACT ON KAZAKHSTAN'S RENEWABLE ENERGY SECTOR WITHIN THE FRAMEWORK OF THE BELT AND ROAD INITIATIVE»

Abstract: This article explores the impact of the Belt and Road Initiative on Kazakhstan's shift towards renewable energy, highlighting Chinese investment in wind farms in Almaty and Akmola that bolster Kazakhstan's sustainability goals, energy mix diversification, and regional clean energy export potential.

Keywords: China, Kazakhstan, energy, Belt and road, Renewable energy of Kazakhstan, Yereymentau.

Пересечение амбициозной инициативы Китая «Один пояс, один путь» (ОПОП) с сектором возобновляемых источников энергии Казахстана представляет собой критический момент в глобальном переходе к устойчивым источникам энергии. Это партнерство, основанное на принципах взаимной выгоды и стратегического сотрудничества, предлагает уникальную возможность рассмотреть более широкие последствия международных инфраструктурных и инвестиционных проектов для развития возобновляемых источников энергии. Поскольку Китай стремится расширить свое влияние за счет возрождения древних торговых путей, его акцент на возобновляемых источниках энергии как краеугольном камне этого начинания подчеркивает растущее признание устойчивого развития как ключевого компонента глобального экономического роста и охраны окружающей среды. В контексте анализа влияния Китая на развитие сектора возобновляемых источников энергии в Казахстане в рамках инициативы «Один пояс, один путь», заявление министра энергетики Казахстана Алмасадама Саткалиева о планах страны на ближайшее десятилетие является ключевым. По его словам, до 2030 года в Казахстане будет запущено пять крупных проектов в сфере возобновляемых источников энергии, что является частью стратегического плана увеличения доли возобновляемых источников энергии в общем объеме производства электроэнергии до 50% к 2050 году.

Это заявление было сделано в рамках четвертого заседания Парламентской комиссии по мониторингу реализации национальных целей и задач в области устойчивого развития, подчеркивая значительные успехи Казахстана в области развития возобновляемых источников энергии с 2014 года, когда мощность возобновляемой энергетики в стране выросла в 16 раз и на конец прошлого года составила 6% от общего объема производства электроэнергии. Внедрение этих планов будет осуществляться через ежегодные аукционные торги и реализацию крупномасштабных проектов с привлечением инвесторов, что отражает приверженность Казахстана переходу к устойчивой энергетике и развитию экономики с низким уровнем углеродных выбросов. Это, в свою очередь, согласуется с глобальными целями устойчивого развития и стратегическими интересами Китая в рамках инициативы OBOR, направленной на продвижение экологически чистых технологий и укрепление энергетического сотрудничества в Евразии [1]. Таким образом, планы Казахстана по масштабному развитию возобновляемых источников энергии до 2030 года и дальнейшее увеличение их доли в энергетическом балансе страны до 2050 года являются значимым шагом в рамках сотрудничества с Китаем по инициативе «Один пояс, один путь». Это не только способствует достижению целей устойчивого развития Казахстана, но и открывает новые возможности для глубокого энергетического взаимодействия между двумя странами, способствуя экологической безопасности и экономическому росту в регионе. Помимо акцента на развитие возобновляемых источников энергии в рамках инициативы, Казахстан также стремится значительно улучшить свою энергетическую инфраструктуру через расширение доступа к

природному газу. В этом контексте, власти Казахстана планируют довести уровень газификации страны до 60%, выделив на эти цели 90 миллиардов тенге. Это вложение позволит обеспечить доступ к природному газу для 12 миллионов человек, что существенно повысит качество жизни населения и способствует переходу на более чистые источники энергии. Одним из ключевых направлений в этом процессе станет реализация инфраструктурных проектов, направленных на строительство дополнительных линий газопроводов. Эти проекты не только увеличат объемы доступного природного газа для бытового и промышленного использования, но и станут важным шагом в укреплении энергетической безопасности страны.

Спикер Сената Казахстана, Маулен Ашимбаев, подчеркнул, что главная задача этих усилий — обеспечение доступа к недорогостоящим, надежным и современным энергоисточникам для населения и промышленности Казахстана. Особое внимание уделяется состоянию электросетей, износ которых усугубляет задачу обеспечения надежного энергоснабжения. В этом контексте, в приоритете также находятся возобновляемые источники энергии, которые способствуют диверсификации энергетического баланса страны и уменьшению ее зависимости от ископаемого топлива. Таким образом, усилия Казахстана по улучшению газификации и модернизации энергетической инфраструктуры важны не только для достижения внутренних целей устойчивого развития, но и для укрепления международного сотрудничества в рамках глобальных энергетических инициатив. Эти шаги, вместе с активным развитием сектора возобновляемых источников энергии, подчеркивают стремление Казахстана к созданию устойчивой, разнообразной и надежной энергетической системы. Китай инвестирует в парки ветрогенераторов в Казахстане более 70 миллиардов тенге. Речь идет о ветропарках в Алматинской и Акмолинских областях. Помимо этого, возможно, будут профинансированы и другие проекты ветроэнергетики на сумму 350 миллиардов тенге. Соответствующий меморандум подписали сегодня в Астане между компанией «Самрук-Энерго» и китайской корпорацией «Датанг»[2].

По словам Алмасадама Саткалиева, бывшего председателя правления АО «Самрук-Энерго»: «Значимость данным подписанным меморандумам придает то, что впервые мы реализуем проекты на условиях прямых инвестиций. Это ветропарк 45 мегаватт в районе города Ерейментау. То есть это тот самый ветропарк, который будет обеспечивать чистой «зеленой» энергией объекты «Экспо» в период ее проведения».

Планируется, что это позволит увеличить мощность проекта до 300 мегаватт. Более того, китайские инвесторы войдут в его уставный капитал. В год ветропарки будут вырабатывать до пяти миллиардов киловатт-часов чистой энергии. Полученная энергия будет экспортироваться в Россию, в страны Центральной Азии и, возможно, в Китай.

В Акмолинской области успешно реализуются проекты в сфере ветроэнергетики. В канун Дня независимости в Ерейментауском районе состоялось открытие ветровой электростанции мощностью 30 МВт, передает Управление внутренней политики.

Строительство ветроустановки реализовано ТОО «Golden Energy Corp». Ветровая электростанция расположена в Тайбайском сельском округе. Проект направлен на освоение имеющегося ветропотенциала, экономии органического топлива и снижения выбросов парниковых газов в регионе.

Объект включает 18 мачт-турбин высотой 115 метров с лопастями. Это универсальная ветроустановка с точки зрения мощности и площади прокатки, лучшая турбина на рынке в классе до 2 МВт. Она была разработана, чтобы обеспечить производительность в высоких и умеренных ветровых коридорах. Более 2000 таких турбин уже были установлены по всему миру и очень хорошо себя зарекомендовали», - сообщила директор предприятия Анна Омашева. Стоимость проекта составила 5,6 миллиарда тенге. В период строительства ветровой электростанции было создано 30 новых рабочих мест. Кроме того, в районе началось строительство еще одной ветровой электрической станции «Ereimentau Wind Power» мощностью 50 МВт вблизи города Ерейментау. Концепция проекта предусматривает строительство 11 ветровых турбин мощностью 4,8 МВт. Стоимость ветроустановки составляет 26,6 миллиарда тенге. Запуск планируется в четвертом квартале 2021 года.

Инициатива «Один пояс один путь», с момента ее создания Китаем, направлена на расширение глобальных торговых путей, экономическую интеграцию и развитие инфраструктуры во многих регионах, включая Центральную Азию. Казахстан, с его стратегическим расположением и обширными природными ресурсами, стал ключевым игроком в этой инициативе, особенно в секторе возобновляемых источников энергии [3].

Данный анализ посвящен влиянию Инициативы ОПОП на сектор возобновляемой энергетики Казахстана, оценивая, как китайские инвестиции в проекты по ветроэнергетике формируют энергетический баланс страны и способствуют достижению ее целей в области устойчивого развития.

Казахстан получил значительные китайские инвестиции в рамках ОПОП, особенно в развитие ветряных электростанций в Алматинской и Акмолинской областях.

Например 2017 году в рамках развития проекта Ехро-2017 в Казахстане усилилось заинтересованность в развитии проектов по возобновляемой энергетике. Согласно с этим объем инвестиции в эту сферу тоже поднялось. Инвестиции, превышающие 70 миллиардов тенге, подчеркивают приверженность возобновляемой энергетике в рамках ОПОП.

Кроме того, были предложены дополнительные проекты, потенциально стоимостью 350 миллиардов тенге, демонстрирующие масштаб и амбициозность развития возобновляемой энергетики в Казахстане при содействии китайского финансирования.

Подписание меморандумов между Самрук-Энерго и китайской корпорацией Datang является важной вехой в казахстанско-китайском сотрудничестве в области возобновляемых источников энергии. Особого внимания заслуживают прямые инвестиции в ветряную электростанцию мощностью 45 мегаватт вблизи Ерейментау. Этот проект не только обеспечивает объекты Ехро экологически чистой энергией, но и знаменует собой значительный шаг на пути к увеличению мощности проекта до 300 мегаватт, а китайские инвесторы войдут в его уставный капитал.

Это сотрудничество позволит получать до пяти миллиардов киловатт-часов чистой энергии в год, при этом планируется экспортировать энергию в Россию, страны Центральной Азии и, возможно, Китай. Такое предприятие не только диверсифицирует энергетический баланс Казахстана, но и укрепляет его позиции в качестве экспортера экологически чистой энергии в регионе.

Успешная реализация проектов в области ветроэнергетики в Акмолинской области, включая действующую ветроэлектростанцию мощностью 30 МВт в Ерейментауском районе и продолжающееся строительство еще одной ветроэлектростанции мощностью 50 МВт, иллюстрирует ощутимый эффект инвестиций ОПОП. Эти проекты вносят значительный вклад в развитие сектора возобновляемой энергетики Казахстана за счет:

- Расширения энергетического баланса страны за счет устойчивых и чистых источников энергии.
- Снижения зависимости от ископаемого топлива и сокращения выбросов парниковых газов.
- Создания рабочих мест и содействия местному экономическому развитию.

Внедрение передовой технологии ветряных турбин, способных обеспечивать высокую производительность в различных ветровых условиях, еще раз подчеркивает технические преимущества этих инвестиций. Рентабельное и действенное производство энергии в рамках этих проектов соответствует амбициям Казахстана по развитию сектора возобновляемых источников энергии и достижению целей устойчивого развития.

Несмотря на то, что ОПОП способствовала значительным инвестициям в возобновляемую энергетику Казахстана, остаются такие проблемы, как финансовая устойчивость, технологическая адаптация и региональная интеграция. Решение этих проблем требует постоянного сотрудничества между китайскими инвесторами, казахстанскими властями и местными сообществами для обеспечения того, чтобы проекты были экономически жизнеспособными, социально приемлемыми и экологически устойчивыми. Возможности, предоставляемые инвестициями ОПОП в возобновляемые источники энергии, огромны. Они включают потенциал Казахстана стать лидером в области зеленой энергетики в Центральной Азии, повышение энергетической

безопасности и вклад в глобальные усилия по борьбе с изменением климата. Более того, эти проекты могут послужить моделью для будущих инициатив ОПОП, подчеркивая важность возобновляемых источников энергии для достижения устойчивого развития [4].

Акцент ОПОП на проектах в области возобновляемых источников энергии в Казахстане демонстрирует значительный сдвиг в сторону устойчивого развития в более широких рамках инициативы. Китайские инвестиции в ветряные электростанции Казахстана не только трансформируют энергетический ландшафт страны, но и способствуют достижению ее долгосрочных целей в области устойчивого развития. По мере продвижения этих проектов они, вероятно, станут краеугольным камнем энергетической политики Казахстана, символизируя потенциал международного сотрудничества в переходе к более экологичному будущему.

В заключение, отношения между Китаем и Казахстаном в рамках проекта дают глубокое представление о преобразующем потенциале международного сотрудничества в области развития возобновляемых источников энергии. Это партнерство, символизирующее амбициозные цели, поставленные обеими странами, не только продвигает Казахстан к достижению его целей в области возобновляемых источников энергии, но и служит примером стратегических амбиций Китая по содействию устойчивому развитию вдоль древних коридоров Шелкового пути. Многогранное воздействие этого сотрудничества подчеркивает сложность интеграции инициатив в области возобновляемых источников энергии в более широкие геополитические и экономические стратегии. Финансовые инвестиции, передача технологий и обмен опытом между Китаем и Казахстаном заложили прочную основу для сектора возобновляемой энергетики последнего, способствуя значительному прогрессу в направлении энергетической диверсификации и устойчивого развития. Эти усилия перекликаются с глобальным императивом перехода к более чистым источникам энергии, подчеркивая ключевую роль трансграничного сотрудничества в борьбе с изменением климата и содействии бережному отношению к окружающей среде.

Однако, поскольку это партнерство продолжает развиваться, крайне важно справляться с проблемами, которые сопровождают такое глубокое сотрудничество. Такие вопросы, как финансовая устойчивость, технологическая адаптация и справедливое распределение выгод, остаются критически важными для обеспечения того, чтобы плоды этого партнерства были как всеобъемлющими, так и устойчивыми. Более того, стратегические и геополитические аспекты участия Китая в секторе возобновляемой энергетики Казахстана требуют сбалансированного подхода, который защищает национальные интересы и одновременно способствует региональной стабильности и глобальным экологическим целям. Забегая вперед, отметим, что китайско-казахстанское партнерство в рамках инициативы ОПОП служит ценным примером для других стран и регионов, стремящихся использовать преимущества международного сотрудничества в области развития возобновляемых источников энергии. В нем подчеркивается важность согласования экономических, экологических и стратегических целей для содействия устойчивому развитию, энергетической безопасности и укреплению двусторонних отношений. Поскольку мир сталкивается с проблемами изменения климата и перехода к энергетике, уроки, извлеченные из этого партнерства, дают надежду и направление для совместного и устойчивого будущего. По сути, сотрудничество между Китаем и Казахстаном под эгидой инициативы проекта отражает динамичное взаимодействие между развитием возобновляемых источников энергии и глобальной геополитикой. Это является свидетельством потенциала международных партнерств для достижения значимого прогресса в стремлении к устойчивому развитию, знаменуя собой значительный шаг вперед на коллективном пути к более экологичному и устойчивому миру.

Список литературы:

1. Доступ казахстанцев к современным источникам энергии – в центре внимания Парламентской комиссии по ЦУР- Кіру режимі URL <https://senate.parlam.kz/ru-RU/news/details/9693> - (дата обращения: 09.11.2023)
- 2 Китай выделит деньги на ветропарки- Кіру режимі URL <https://pves.kz/ru/i32> - (дата обращения: 15.11.2023)

3 一带一路始终坚持共商，共建，共享 Кіру режимі URL <http://www.scio.gov.cn/ztk/dtzt/2015/33995/34002/34016/Document/1463767/1463767.htm>.

(дата обращения: 23.10.2023)

4 Kamran Gasanov Problems with Securing the 'New Silk Road' Route through the Central Asian Region // Peoples' Friendship University of Russia. Postsovetskie Issledovaniya. – Moscow. – 2020. – №3(2). – P. 98-102

УДК 327

Бугытаева С.К.

докторант КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
Алматы, Казахстан

e-mail: s.bugytayeva@gmail.com

СОВРЕМЕННОЕ ПАРТНЕРСТВО КИТАЯ И КАЗАХСТАНА

Аннотация. Данная статья исследует основные тенденции развития двухсторонних отношений между Китаем и Казахстаном. Дана оценка и анализ современной ситуации в регионе, а также раскрыты вопросы по теме перспектив развития сотрудничества/партнерства с Китаем. Упоминаются значимые факторы влияющие на отношения КНР-РК. Исследуются тенденции и изменения взаимоотношений Астаны и Пекина, которые сдвинулись к более позитивной точке, в свете последних событий в мире.

Автором проведен качественный анализ для глубокого понимания ключевых аспектов сотрудничества двух стран, и сделана попытка раскрыть основные приоритетные направления сотрудничества Казахстана и Китая.

Ключевые слова: КНР, Казахстан, экономика, мягкая сила, внешняя политика.

Bugytayeva S.K.

PhD candidate of Kazakh Ablai khan University of
International Relations and World languages, Almaty, Kazakhstan

e-mail: s.bugytayeva@gmail.com

MODERN PARTNERSHIP OF CHINA AND KAZAKHSTAN

Abstract. This article studies the main trends in the development of bilateral relations between China and Kazakhstan. An assessment and analysis of the current situation in the region is given, as well as questions on the topic of prospects for the development of cooperation / partnership with China. Significant factors influencing China-Kazakhstan relations are mentioned. The trends and changes in the relationship between Astana and Beijing, which have moved to a more positive point, in the light of recent events in the world, are being explored.

The author carried out a qualitative analysis for a deep understanding of the key aspects of cooperation between the two countries, and an attempt was made to reveal the main priorities of Kazakhstan and China for cooperation.

Key words: China, Kazakhstan, economy, soft power, foreign policy.

Бұғытаева С.Қ.

Абылай хан атындағы
ҚазХҚжәнеӘТУ-дің докторанты, Алматы, Қазақстан

e-mail: s.bugytayeva@gmail.com

ҚЫТАЙ МЕН ҚАЗАҚСТАННЫҢ БҮГІНГІ ТАҢДАҒЫ СЕРІКТЕСТІГІ

Андатпа. Бұл мақалада Қытай мен Қазақстан арасындағы екіжақты қарым-қатынастарды дамытудың негізгі тенденциялары қарастырылған. Аймақтағы ағымдағы жағдайға баға беріліп және талдау өткізілгенімен қатар, сондай-ақ Қытаймен ынтымақтастықтығын/серіктестіктің дамыту перспективалары тақырыбы бойынша мәселілер беріледі. Қытай мен Қазақстан қарым-қатынасына әсер ететін маңызды факторлар аталады. Әлемде болып жатқан соңғы оқиғалар аясында Астана мен Бейжің арасындағы қарым-қатынастың оң жаққа қарай бет бұрған тенденциялары мен өзгерістері зерттелуде.

Автор екі ел ынтымақтастығының негізгі аспектілерін терең түсіну үшін сапалы талдау жасап, Қазақстан мен Қытайдың ынтымақтастықтың негізгі басымдықтарын ашуға талпыныс жасады.

Тірек сөздер: Қытай, Қазақстан, экономика, жұмсақ күш, сыртқы саясат.

Исторически сложилось таким образом, что Республика Казахстан на протяжении своего пути после обретения Независимости была связана с двумя супердержавами как Российская Федерация и Китайская Народная Республика, прилагая усилия по укреплению дружественных отношений с Россией с одной стороны, и с Китаем с другой, что многие годы являлось и по сей день является одним из приоритетных направлений во внешней политике страны. Первый президент Казахстана – Нурсултан Назарбаев, на протяжении своей деятельности всячески поддерживал эти отношения, тем самым по факту Казахстан вступил на региональном уровне в разные организации, для более лучшей экономической интеграции, а именно Евразийский экономический союз (ЕАЭС) под руководством России и Китайский Экономический пояс Шелкового пути (ЭПШП) и Инициатива «Пояси путь» (ОПОП). С момента вступления в должность президента Касыма-Жомарта Токаева отношения между тремя странами поддерживались также на хорошем уровне, однако на сегодняшний день заметны особые акценты, обращенные на китайскую сторону. Отставка Назарбаева 19 марта 2019 года, ознаменовала начало нового периода в истории Казахстана. Новый президент Касым-Жомарт Токаев пообещал продолжить всю существующую политику правительства. Однако конфигурация власти уже перетерпела изменения, поскольку система, в центре которой был Назарбаев, не может существовать без него как президента.

По официальным сообщениям Ак Орды и информационного агентства КНР, считается, что эта традиция будет продолжена: во внешней политике на 2014–2020 годы приоритет отдается союзу с Россией, а также всестороннему стратегическому партнерству с Китаем [1][2]. Похоже, что все вовлеченные стороны довольны этим трехсторонним соглашением.

Однако за фасадом стратегического добрососедства скрываются трения и потенциальные трещины. Особенно данные вопросы были активизированы последними изменениями в расстановке геополитических сил, а также конфликт, произошедший на территории Украины, в прошлом году непосредственно оказал особое влияние на политическое и экономическое сотрудничество между странами.

В данном контексте не менее важно обратить внимание и на личность Президента Токаева, который по своей профессиональной деятельности до президентства являлся востоковедом-китаистом, владеет прекрасным китайским языком, и сам лично без переводчиков выступает на китайских форумах и конференциях, и проводит официальные встречи. Одной из таких «ярких» встреч, которую весь мир наблюдал, была первая поездка Председателя Си после того, как Китай «открылся» после пандемии Covid-19, с перерывом в 5 лет когда он совершил последний визит. Безусловно то, что Президент Токаев упомянул и поблагодарил китайскую сторону за то, что первой заграничной поездкой Председателя стал Казахстан, что напрямую демонстрировало всему миру о крепких союзнических отношениях Китая и Казахстана. Символичным аспектом было то, что в 2022 год был 30-летним юбилеем установления дипломатических отношений между Республикой Казахстан и Китайской Народной Республикой [3].

Для Казахстана 2022 год начался с демонстраций и борьбы за власть между старым и новым режимом, и РК пришлось прибегнуть к поддержке Российской стороны в рамках сотрудничества в ОДКБ [4]. Месяцем позже произошел конфликт на Украине, что привело к изменениям приоритетов, но самое главное в «изменении в сознании» казахов, которые начали повсеместно разговаривать на своем родном казахском языке, а не на русском как они делали на протяжении всех 30 лет. Отсчитывая точку отдаления с этого момента Казахстан отдаляясь от «Медведя», естественным образом все ближе обращался к объятиям «Дракона». В Российской общественности было много толков на тему территориальной целостности Казахстана, этнической составляющей, акцентирую внимание на «притеснении» казахстанцев русской этничностью, что привело к бурным обсуждениям и недовольством среди местного населения, тем самым Российская сторона на официальном уровне приносила свои извинения, стоит упомянуть об исчерпании конфликта казахстанская сторона объявила только в конце года, а на протяжении этих всех лет казахстанская сторона активно укрепляла отношения с китайской стороной [5].

Министерство иностранных дел Китая в сентября 2022 года выпустило размышления Председателя Си на тему двухсторонних отношений между Казахстаном и Китаем, в котором он подвел итоги 30-летних дипломатических отношений, а наряду с этим ясно и четко были выделены пункты развития и перспективы для будущего развития.

Опираясь на данные в статье, предполагается сделать следующий вывод:

- Китайско-казахстанские отношения достигли больших успехов. Две страны постоянно продвигали свои отношения от добрососедских до стратегических партнеров и до постоянных всеобъемлющих стратегических партнеров. Казахстан и Китай поддерживал хорошие отношения, уважая выбор каждого и не вмешиваясь в их дела.

- Китайско-казахстанское сотрудничество дало замечательные результаты. В последние годы Китай стабильно является одним из ведущих партнеров Казахстана в сфере торговли и инвестиций. В прошлом году снова удалось поднять двустороннюю торговлю выше отметки в 25 миллиардов долларов США, что вместе дало импульс восстановлению мировой экономики. Китай и Казахстан являются пионерами в области производственных мощностей и инвестиционного сотрудничества; их список сотрудничества включает 52 проекта на общую сумму более 21,2 миллиарда долларов США. Более того, был завершен ряд крупных стратегических проектов, таких как ветряная электростанция «Жанатас» мощностью 100 МВт, автомобильный завод JAC, модернизация Шымкентского нефтеперерабатывающего завода.

- Китай и Казахстан построили обширные инфраструктурные связи. Была создана многопрофильная транспортная сеть, состоящая из автомобильных, железнодорожных, авиационных и нефте- и газопроводов. Более того, существуют планы построить евразийскую сухопутно-морскую комплексную «транспортную магистраль». На Китайско-Казахстанской международной логистической базе в восточном китайском порту Ляньюньган товары из Казахстана отправляются в Тихий океан. Грузовые поезда Китай-Европа проходят через Казахстан по большему количеству маршрутов, что актуализирует интересы китайской стороны к Казахстану. Безусловно, и для казахстанской стороны – это является весомым аргументом для поддержания «теплых» отношений.

- Культурно-образовательный сектор тоже в деле. В Казахстане пять Институтов Конфуция; тем временем в Китае четыре Института Казахствоведения, а в двух из них китайцы обучаются казахскому языку [6].

Бесспорно то, что успешный опыт развития двухсторонних отношений имеет не только положительные стороны, но также есть отрицательные, такие как проблемный регион для Китая – Синьцзян-уйгурский автономный округ, в котором помимо братьев-тюрков уйгуров, проживает достаточное количество этнических казахов, а также других тюркоязычных этносов. Всем известна ситуация, которая развивается вокруг данного региона, и насколько в европейских странах и в Америке – эта тема является одной из инструментов влияния на Китай. В этой связи Си Цзиньпин выделил несколько аспектов для дальнейшего плодотворного сотрудничества, первым пунктом был выделено - «доверие» и «невмешательство в дела другой

стороны», которое является ключевой составляющей в данном вопросе.

Следующим этапом выделены экономические отношения в рамках существующих проектов, например, «Экономический пояс Шелкового пути» и инициатива «Один пояс, один путь», которая стала своего рода платформой для международного сотрудничества и диалога между странами-участниками. Так же было предложено, улучшить инвестиции и содействие торговле, полностью раскрыть потенциал пограничных портов и трансграничных перевозок, а также развивать новые источники роста, такие как искусственный интеллект, большой поток информации, цифровые финансы, электронная коммерция и экологически чистая энергия.

Третьим пунктом плана развития отношений между КНР-РК, является вопросы безопасности. Особенно в свете последней активности «Медведя» ситуация актуализировалась как никогда. Председатель Си упомянул об объединении усилий для борьбы с терроризмом, сепаратизмом, экстремизмом, наркотрафиком и транснациональной организованной преступностью, обеспечить безопасность нефте- и газопроводов, и других крупных проектов сотрудничества и их персонала [6]. Тем самым делая невозможным вмешательство по вопросам внутренней политики Китая, однако стоит упомянуть, что казахстанская сторона всегда ведет дипломатическую политику, которая направлена на те же самые цели и придерживается нейтралитета по отношению к сепаратистским вопросам внутри КНР.

Последний аспект был выделен на вопросы укрепления международной координации во всех отношениях. Выделена необходимость усилить координацию в рамках многосторонних структур, таких как ООН, ШОС, СВМДА и Китай + Центральная Азия.

Принимая во внимания вышеизложенное, вытекает следующий вывод о том, что отношения между Китайской Народной Республикой и Республикой Казахстан перетерпели разные фазы развития двухсторонних дипломатических отношений, однако на протяжении этих 30 лет данные отношения характеризовались лишь позитивными аспектами своего развития. Тем самым на сегодняшний день созданы идеальные условия для укрепления более глубоких и тесных взаимоотношений, которые непременно будут руководствоваться принципами «Win-Win», особенный окрас и актуальность придают санкционные проблемы у северного партнера, и тем самым данная ситуация подвигает Казахстан к сближению и гармонизации отношений с восточным партнером.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Официальный веб-сайт Ак Орды - Режим доступа: URL: [http:// https://www.akorda.kz/en/events/international_community/foreign_visits/president-of-kazakhstan-kassym-jomart-tokayev-held-talks-with-chinese-president-xi-jinping](http://https://www.akorda.kz/en/events/international_community/foreign_visits/president-of-kazakhstan-kassym-jomart-tokayev-held-talks-with-chinese-president-xi-jinping) / - (дата обращения 30.1.2023).

[2] Государственный новостной портал XinhuaNet - Режим доступа: URL: [http:// http://www.xinhuanet.com/english/2019-09/12/c_138384816.htm/](http://http://www.xinhuanet.com/english/2019-09/12/c_138384816.htm/) - (дата обращения 30.1.2023).

[3] Официальный веб-сайт Ак Орды - Режим доступа: URL: [http:// https://akorda.kz/en/president-kassym-jomart-tokayev-held-a-meeting-with-president-xi-jinping-of-china-1484612](http://https://akorda.kz/en/president-kassym-jomart-tokayev-held-a-meeting-with-president-xi-jinping-of-china-1484612) / - (дата обращения 01.2.2023).

[4] Официальный веб-сайт новостного портала Tengri News - Режим доступа: URL: [http:// https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-obratilsya-za-pomoschyu-k-stranam-odkb-458297](http://https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-obratilsya-za-pomoschyu-k-stranam-odkb-458297) / - (дата обращения 01.2.2023).

[5] Официальный веб-сайт новостного портала Tengri News - Режим доступа: URL: [http:// https://informburo.kz/novosti/izvineniya-prinyaty-mid-rk-otvetil-na-vopros-o-provokacionnyx-slovax-rossiiskogo-posla](http://https://informburo.kz/novosti/izvineniya-prinyaty-mid-rk-otvetil-na-vopros-o-provokacionnyx-slovax-rossiiskogo-posla) / - (дата обращения 01.2.2023).

[6] Официальный веб-сайт Министерства иностранных дел КНР - Режим доступа: URL: [http:// https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202209/t20220913_10765710.html](http://https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202209/t20220913_10765710.html) / - (дата обращения 05.2.2023).

ШЫҒЫС ТІЛДЕРІ АУДАРМА КАФЕДРАСЫНЫҢ ТАРИХЫ

Қалибекұлы Т.

Филология ғылымдарының кандидаты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ
Шетел филологиясы теориясы кафедрасының профессоры,
Алматы, Қазақстан
e-mail: tolkyn.kalibek@mail.ru

Джельдыбаева Р.Б.

Филология ғылымдарының кандидаты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ
Шығыс тілдері аударма кафедрасының меңгерушісі,
Алматы, Қазақстан
e-mail: nawrao@mail.ru

Қытай тілін мамандық ретінде оқыту Шығыс филологиясы факультетінің Ориенталистика кафедрасында 1999 жылдан бастау алады. 1999 жылы алғаш рет «521440 – Лингвистика (қытай тілі)» және «050205 – Филология (қытай тілі)» мамандығы бойынша 18 студент қабылданды.

Ориенталистика кафедрасында 1998 – 2000 жылдары Р.Б.Джельдыбаева, Т.Қалибекұлы, С.Сабигазина еңбек етті. 2000 жылы кафедра құрамы ф.ғ.к. Б.Зеядаұлы, ф.ғ.к. Қ.Ғабитқанұлы, PhD докторы Б.Еженхан, Ж.Тұрсынәлі сынды білікті ұстаздармен толықты.

Қытай филологиясы кафедрасы Абылай хан атындағы Халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің ректоры, филология ғылымдарының докторы, профессор, Кунанбаева Салима Сағиқызының қолдауымен 2004 жылдың 23 тамызында ашылды. Кафедраның негізін қалаушы және алғашқы меңгерушісі – ф.ғ.к. Т.Қалибекұлы.

Кафедра даму тарихында құрылымы бірнеше рет өзгерді. 2004 – 2009 жылдары кафедра **«Қытай филологиясы кафедрасы»** деп аталды. Кафедраны ф.ғ.к., доцент Т.Қалибекұлы басқарды.

Қытай филологиясы кафедрасының алғашқы оқытушылары: ф.ғ.к. Т.Қалибекұлы, ф.ғ.к. Б.Зеядаұлы, ф.ғ.к. Қ.Ғабитқанұлы, PhD докторы Б.Еженхан, Ж.Тұрсынәлі, филология магистрі Р.Б.Джельдыбаева, Ж.Тұрсынәлі, Ә.Қоқымбаева, А.Жүнісбекова, А.Нарбекова, А.Езмахунова, Е.Югай, т.б.

Кафедра қызметінің негізгі бағыттары 021540 – «Шетел филологиясы (екі шет тілі)» (5 жылдық), «521440 – Лингвистика (қытай тілі)» (4 жылдық), «050205 – Филология (қытай тілі)», «050207 – Аударма ісі (қытай тілі)» мамандығы бойынша кадрлар дайындау. Студенттердің таңдауы бойынша қытай тілін екінші шет тілі ретінде оқытуды қамтамасыз ету болды.

Кафедраның алғашқы түлектері: Қазақ тобы: Калыкова Алина, Модиева Жанат, Жанасова Сабира, Кокымбаева Алия, Жунисбекова Айгуль, Тасболат Арман, Кажиев Айдын, Момбеков Арыстан. Орыс тобы: Етекбаев Манарбек, Арусланов Дмитрий, Нурахметов Нурбек, Жоу Александр, Усенбаева Гульсина, Нарбекова Айнур, Бликбаева Гульдария.

2006 жылдан кейін кафедра ұжымы А.Исламова, Л.Абдали, Тау Жиньсун, С.Раздан, Н.Әбдіжәлелқызы, А.Жантобина, Ж.Әділәлі, Г.Измағамбетова, К.Мынжасарова, Н.Жанадил, Ж.Алшынбаева, А.Тургумбекова, А.Теляпова, Е.Ғабит, С.Айтқазықызы сынды оқытушылармен толықты.

Кафедраның 2007 – 2008 оқу жылындағы профессор-оқытушылар құрамы:

Т.Қалибекұлы, Б.Зеядаұлы, Қ.Ғабитқанұлы, Р.Джельдыбаева, Ж.Тұрсынәлі, А.Исламова, Л.Абдали, Тау Жиньсун, А.Теляпова, А.Нуржаубек, С.Айтказы, Б.Райхан, А.Тургумбекова, Е.Югай, Н.Жанадил, Е.Ғабит, А.Устемирова, Ж.Әділәлі, Ж.Тойбазарова, Г.Жүнісбек, П.Тұрсын, А.Ибраева, А.Зеилханова, А.Езмахунова, Б.Алмурзаева.

2007 – 2008 оқу жылында 050205 – Шетел филология мамандығы бойынша 23 студент, 050207 – аударма ісі мамандығы бойынша 14 студент бітіріп шықты.

Кафедраның 2008 – 2009 оқу жылындағы профессор-оқытушылар құрамы: Т.Қалибекұлы, Б.Зеядаұлы, Қ.Ғабитқанұлы, Р.Джельдыбаева, Ж.Тұрсынәлі, А.Исламова, Л.Абдали, Тау Жиньсун, А.Теляпова, А.Нұржаубек, С.Айтказы, Б.Райхан, А.Тургумбекова, Е.Югай, Н.Жанадил, Е.Ғабит, А.Устемирова, Ж.Әділәлі, Ж.Тойбазарова, Г.Жүнісбек, П.Тұрсын, А.Ибраева, А.Зеилханова, Жан Хуа, А.Езмахунова, Б.Алмурзаева (Жалпы 26 оқытушы).

2008 – 2009 оқу жылында 46 студент бітірді. Оның ішінде 050205 – Шетел филология мамандығы бойынша оқыған студенттердің саны – 40; 050207 – аударма ісі мамандығы бойынша оқыған студенттердің саны – 6.

Аударма мамандығында оқитын студенттердің көбеюіне байланысты Қытай филологиясы кафедрасы 2009 жылы Университет Ғылым Кеңесінің шешімімен **«Қытай филологиясы және аударма кафедрасы»** болып өзгерді. Кафедраға ф.ғ.к., доцент Т.Қалибекұлы жетекшілік етті.

2009 – 2010 оқу жылындағы кафедраның профессор-оқытушылар құрамы:

Кафедрада Т.Қалибекұлы, Б.Зеядаұлы, Қ.Ғабитқанұлы, Р.Джельдыбаева, Ж.Тұрсынәлі, А.Исламова, Л.Абдали, Тау Жиньсун, А.Нұржаубек, С.Айтказы, Б.Райхан, А.Теляпова, А.Тургумбекова, Е.Югай, Н.Жанадил, Е.Ғабит, А.Устемирова, Ж.Әділәлі, Ж.Тойбазарова, Г.Жүнісбек, П.Тұрсын, Ж.Шынарбекова, А.Ашимбаева, А.Адилхан, О.Карибай, Б.Кыдырбек сынды 24 оқытушы еңбек етті.

Кафедра студенттерінің жалпы саны – 204, оның ішінде 050210 – филология мамандығы бойынша оқитын студенттердің саны – 121, 050207 – аударма ісі мамандығы бойынша білім алушы студенттердің саны – 83.

2010 – 2011 оқу жылындағы кафедраның профессор-оқытушылар құрамы:

Т.Қалибекұлы, Б.Зеядаұлы, Ж.Тұрсынәлі, Р.Джельдыбаева, А.Исламова, Тау Жиньсун, Л.Абдали, Ж.Әділәлі, С.Айтказы, Е.Ғабит, Н.Жанадил, Б.Райхан, А.Езмахунова, Е.Югай, А.Теляпова, Ж.Тойбазарова, А.Устемирова, А.Ашимбаева, Ж.Шынарбекова, В.Қажыбай.

Кафедра қызметінің негізгі бағыттары:

«050210 - Шетел филологиясы», «050207- аударма ісі» бойынша мамандар дайындау; «050505 – Шығыстанушы» мамандарға қытай тілін 1-ші тіл ретінде оқыту.

«050210 - Шетел филологиясы» және «050207- аударма ісі» мамандығы бойынша білім алушы студенттерінің жалпы саны – 167.

2012 – 2013 оқу жылындағы кафедраның профессор-оқытушылар құрамы:

Кафедрада жалпы 20 оқытушы жұмыс жасады. Оның ішінде: ф.ғ.к. – 6, қауымдастырылған профессор ғылыми атағы бар – 2, университет доценті – 1, аға оқытушы – 8, магистр – 11, PhD докторант – 1, шетелдік оқытушылар – 3 (Чынь Юй, Тау Жиньсун, Ван Шуечинь).

2012-2013 оқу жылындағы кафедра жұмысының негізгі бағыттары:

1) 5B021000 (050210) – Филология: шетел филологиясы және 5B020700 (050207) – Аударма ісі мамандықтары бойынша мамандар даярлау;

2) 050509 – Шығыстанушы мамандарға қытай тілін бірінші тіл ретінде оқыту;

3) халықаралық қатынастар факультетінде 5B030200 – Халықаралық құқық (қос диплом), 5B020200 – Халықаралық қатынастар (қос диплом), 5B020600 – Экономика (қос диплом) мамандықтары бойынша қытай тілін бірінші тіл ретінде оқыту;

4) студенттердің таңдауы бойынша қытай тілін екінші мамандық немесе екінші шет тілі ретінде оқытуды қамтамасыз ету.

Студенттердің саны:

1) Қытай филологиясы және аударма кафедрасының студенттерінің саны – 158.

1) 050210 – шетел филологиясы мамандығының студенттері – 86; 050207- Аударма ісі мамандығының студенттері – 72);

2) әлемдік мәдениет және өркениет кафедрасының 5B020900 (050209) – Шығыстану (қытай тілі) мамандығы бойынша оқитын студенттердің жалпы саны – 101;

3) халықаралық қатынастар факультетінде 5B030200 – Халықаралық құқық, 5B020600 – Экономика, 5B020200 – Халықаралық қатынастар мамандығы бойынша қос дипломмен оқитын

студенттердің жалпы саны – 63;

4) педагогикалық факультет пен Аударма факультетінде қытай тілін екінші мамандық ретінде оқитын студенттердің саны – 283. Халықаралық қатынастар факультетінде қытай тілін екінші шет тілі ретінде оқитын студенттердің жалпы саны – 66.

2013 – 2014 оқу жылындағы кафедраның профессор-оқытушылар құрамы:

Кафедрада 21 оқытушы штатта жұмыс істеді: Қалибекұлы Толқын, Зейдаұлы Бақытжан, Ғабитқанұлы Қайрат, Джелдыбаева Раушан Базыкенқызы, Тұрсынәлі Жазира, Исламова Анаргул Тохтахуновна, Абдуалиқызы Лиза, Нұржаубек Айнур, Езмахунова Арзигуль Розахуновна, Жанадил Нурбол, Токеева Асель Амантаевна, Устемирова Айгерим Оразымбетовна, Югай Елена Робертовна, Шынарбекова Жазира Маратовна, Ашимбаева Асем Қуатбековна, Аділәлі Жазира, Теляпова Альфия Гайратовна, Тойбазарова Жания Мендигалиевна, Алимбекова Рахима Хусановна, Есназаров Тимур Муратович, Чын Юй, Ван Щучинь.

2013-2014 оқу жылындағы кафедра қызметінің негізгі бағыттары:

1) 5B021000 (050210) – Филология: шетел филологиясы және 5B020700 (050207) – Аударма ісі мамандықтары бойынша мамандар даярлау;

2) 5B021000 (050509) – Шығыстанушы мамандарға қытай тілін бірінші тіл ретінде оқыту;

3) Студенттердің таңдауы бойынша қытай тілін екінші мамандық немесе екінші шет тілі ретінде оқытуды қамтамасыз ету.

Кафедра студенттердің саны: Студенттердің жалпы саны – 185 (Мұның ішінде 050210 – шетел филологиясы мамандығы бойынша – 93 студент, 050207 – Аударма ісі мамандығы бойынша – 92 студент) Магистранттардың саны – 4.

2014 жылдың шілдесінде Қытай филологиясы және аударма кафедрасы **«Аударма ісі (шығыс бағыт) кафедрасы»** болып қайта құрылды. Кафедра меңгерушісі болып ф.ғ.к., доцент Т.Қалибекұлы тағайындалды.

Кафедрасының профессор-оқытушылар құрамы:

Кафедрада жұмыс жасаған оқытушылардың саны – 16. Қытай тілі оқытушылары: ф.ғ.к., доцент Т.Қалибекұлы, ф.ғ.к., доцент Қ.Ғабитқанұлы, ф.ғ.к. Лью Джэмый, ф.ғ.к. Исламова А.Т., А.Нұржаубек, А.Р. Езмахунова, Е.Югай, А.Г.Теляпова, Б.Райхан, А.Хоншан, Р.Х.Алимбекова, С. Зарықбай. Корей тілі оқытушылары: Т.Б.Ли, Э.С.Ким. Ағылшын тілі оқытушылары: Д.Т.Курманбаева, К.Б.Алтынбаева, А.С.Джарлыкасымова.

Кафедрада жұмыс жасаған волонтерлар – PhD докторы Джан Шиньхунь, Тау Жиньсунь, Уан Шуечинь.

Кафедра студенттердің жалпы саны – 181, оның ішінде қытай тілі бойынша – 114 студент, корей тілі бойынша – 67 студент. 1 курсқа қабылданған студенттердің саны – 59 (қытай тілі – 42, корей тілі – 17).

2015 жылдың шілдесінде Аударма ісі (шығыс бағыт) кафедрасы мен «Қытайтану» кафедрасы біріктіріліп, **Қытай және Азия Тынық мұхит аймақтардың тіл және аударма кафедрасы** болып қайта құрылды. Кафедра меңгерушісі болып ф.ғ.к., доцент Т.Қалибекұлы тағайындалды.

Қытай және Азия Тынық мұхит аймақтарының тілі және аударма кафедрасы Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ-дің 2015 жылдың 01 шілдесіндегі (№ 144-л) бұйрығымен құрылған. Кафедрада 32 оқытушы штатта жұмыс істеді. Оның ішінде: тарих ғылымдарының докторы – 1, филология ғылымдарының кандидаты – 6, саясаттану ғылымдарының кандидаты – 1, тарих ғылымдарының кандидаты – 1, PhD докторы – 1, университет профессоры – 2, университет доценті – 7, аға оқытушы – 10, штаттан тыс оқытушылар – 3.

Кафедрасының профессор-оқытушылар құрамы:

Қытай филологиясы және аударма ісі мамандығы бойынша:

ф.ғ.к., доцент Т.Қалибекұлы, ф.ғ.к., доцент Б.Зейдаұлы, ф.ғ.к., доцент Қ.Ғабитқанұлы, ф.ғ.к., доцент Р.Желдібаева, ф.ғ.к., доцент Ж.Тұрсынәлі, PhD докторы Д.Б.Дауен, ф.ғ.к. Лю Жымый. Аға оқытушылар: А.Нұржаубек, Ж.Әділәлі, Н.Жанадил, А.Езмахунова, А.Теляпова, Е.Югай, Ж.Шынарбекова. Оқытушылар: П.Тұрсын, А.Хуншан, А.Керейбаева, А.Тұрсынақын, Р.Алимбекова, М.Ембергенова, А.Токеева, Ж.Тойбазарова, Ә.Ашимбаева. Волонтер оқытушылар – 2 (Жан Шинхонь, Тау Жинсунь).

Шығыстану мамандығы бойынша профессор-оқытушылар құрамы:

Тарих ғылымдарының докторы, профессор А.А. Галиев, саясаттану ғылымдарының кандидаты Э.М.Кагазбаева, тарих ғылымдарының кандидаты Ж.О. Есеркепова, аға оқытушы А.Ж.Утениязов, оқытушы Ш.П.Кутулуков.

Кафедра қызметінің негізгі бағыттары:

1) «5B021000 – Шетел филологиясы», «5B020700 – Аударма ісі» және «5B021000 – Шығыстану» мамандығын оқитын студенттерді дайындау;

2) студенттердің таңдауы бойынша қытай тілін екінші мамандық немесе екінші шет тілі ретінде оқытуды қамтамасыз ету.

2016 – 2017 оқу жылындағы кафедраның профессор-оқытушылар құрамы:

Кафедрада 31 оқытушы қызмет етті (оның ішінде штаттан тыс оқытушы – 1).

Қытай филологиясы және аударма ісі мамандығы бойынша:

1) ф.ғ.к., профессор Т.Қалибекұлы, ф.ғ.к., доцент Б.Зеядаұлы, ф.ғ.к., доцент Қ.Ғабитқанұлы, ф.ғ.к., доцент Р.Жельдыбаева, ф.ғ.к., доцент Ж.Тұрсынәлі, ф.ғ.к. Лью Жымый; аға оқытушылар: А.Нұржаубек, Ж.Әділәлі, Н. Жанаділ, Езмахунова, А.Теляпова, Е.Югай, Б.Райхан, Ж.Шынарбекова; оқытушылар: П.Тұрсын, Ә.Ашимбаева, А.Керейбаева, А.Тұрсынақын, А.Токеева, М.Ембергенова, Г.Сандыбаева, А.Ерболат, М.Дильманова.

Шығыстану мамандығы бойынша профессор-оқытушылар құрамы:

Тарих ғылымдарының докторы, профессор А.А.Галиев, саясаттану ғылымдарының кандидаты Э.М.Кагазбаева, тарих ғылымдарының кандидаты Ж.О. Есеркепова, PhD докторы Д.Б.Дауен. Аға оқытушы А.Ж.Утениязов.

Кафедра қызметінің негізгі бағыттары:

1) «5B021000 – Шетел филологиясы», «5B020700 – Аударма ісі» және «5B021000 – Шығыстану» мамандығын оқитын студенттерді дайындау;

2) студенттердің таңдауы бойынша қытай тілін екінші мамандық немесе екінші шет тілі ретінде оқытуды қамтамасыз ету.

Студенттер мен магистранттардың саны:

2016 – 2017 оқу жылында аударма ісі мамандығында 28 студент, шетел филологиясы бойынша 19 студент пен 4 магистрант қабылданса, шығыстану мамандығы бойынша 22 студент пен 7 магистрант қабылданды.

2017 – 2018 оқу жылындағы кафедраның профессор-оқытушылар құрамы:

Кафедра меңгерушісі қызметін атқарған Т.Қалибекұлының басқа жұмысқа ауысуына байланысты, Қытай және Азия Тынық мұхит аймақтардың тіл және аударма кафедрасын 2017 жылдан бастап ф.ғ.к., доцент Р.Жельдыбаева басқарды.

Кафедрада 16 оқытушы жұмыс жасады: ф.ғ.к., доцент Р.Жельдыбаева, ф.ғ.к., доцент Б.Зеядаұлы, ф.ғ.к., доцент Қ.Ғабитқанұлы, ф.ғ.к., доцент А.Кенжебаева, ф.ғ.к., доцент Ж.Тұрсынәлі, ф.ғ.к. Лью Жымый, PhD докторы Д.Б.Дауен; аға оқытушылар: А.Нұржаубек, Ж.Әділәлі, А.Езмахунова, А.Теляпова, Е.Югай, оқытушылар: П.Тұрсын, А.Тұрсынақын, А.Ерболат.

Кафедра қызметінің негізгі бағыттары:

«5B021000 – Шетел филологиясы», «5B020700 – Аударма ісі» мамандығын оқитын студенттерді дайындау.

2018 – 2019 оқу жылындағы кафедраның профессор-оқытушылар құрамы:

Кафедрада 27 оқытушы жұмыс жасады: ф.ғ.к., доцент Р.Джельдыбаева, ф.ғ.к., доцент Б.Зеядаұлы, ф.ғ.к., доцент Қ.Ғабитқанұлы, ф.ғ.к., доцент А.Кенжебаева, ф.ғ.к., доцент Ж.Тұрсынәлі, ф.ғ.к. Лью Джымэй, ф.ғ.к., аға оқытушы А.Исламова; Аға оқытушылар: А.Нұржаубек, Ж.Шынарбекова, К.Қыдырбекова, А.Теляпова, Е.Югай, Б.Райхан; Оқытушылар: П.Тұрсын, С.Сабигазина, Е.Ғабит, Н.Жанадил, А.Жунисбекова, А.Утемисова, А.Турсынақын, А.Токеева, А.Орынбек, А.Хоншан, А.Ердашова, А.Курымбаева, К.Жаксылыкқызы.

Кафедра қызметінің негізгі бағыттары:

«5B021000 – Шетел филологиясы», «5B020700 – Аударма ісі» мамандығын оқитын студенттерді дайындау.

2019 жылы Шығыстану факультетінде құрылымдық қайта құруларға сәйкес *Қытай және Азия Тынық мұхит аймақтардың тіл және аударма кафедрасы* таратылып, ***Шығыс тілдері аударма кафедрасы, Шығыс филологиясы кафедрасы және Шығыстану кафедрасы*** ашылды.

Шығыс тілдері аударма кафедрасының меңгерушісі болып ф.ғ.к., доцент Р.Джельдыбаева тағайындалды.

Кафедрада аударма мамандығы бойынша 3 тіл оқытылды, яғни қытай, корей және араб тілі. Кафедрада 28 оқытушы еңбек етті. Оның ішінде қытай тілі секциясының оқытушылары: ф.ғ.к., доцент Р.Джельдыбаева, ф.ғ.к., доцент Б.Зеядаұлы, ф.ғ.к., доцент Ж.Тұрсынәлі, ф.ғ.к. А.Т.Исламова, оға оқытушылар: А.Нұржаубек, А.Теляпова, Е.Югай, Н.Жанадил, А.Устемирова; оқытушылар: С.Сабигазина, П.Тұрсын, А.Ашимбаева, А.Тұрсынақын, А.Хоншан, А.Утемисова, А.Ердашова, А.Курымбаева.

Қытай және Азия Тынық мұхит аймақтардың тіл және аударма кафедрасында еңбек еткен қытай тілі оқытушылары ф.ғ.к., профессор Қ.Ғабитқанұлы, ф.ғ.к., доцент А.Кенжебаева, аға оқытушылар Б.Райхан, Ж.Шынарбекова, Е.Ғабит, оқытушылар А.Токеева мен А.Керебаева Шығыс филологиясы кафедрасына ауысты.

Кафедра қызметінің негізгі бағыттары:

«5B020700 – Аударма ісі» мамандығын оқитын студенттерді дайындау.

2019 – 2020 оқу жылында студент қатарына қабылданған 1 курс студенттерінің саны: қытай тілі бойынша – 25, корей тілі бойынша – 13.

Кафедраның 2021 – 2022 оқу жылындағы қытай тілі секциясының профессор-оқытушылар құрамы:

ф.ғ.к., доцент Р.Джельдыбаева, ф.ғ.к., доцент Б.Зеядаұлы, ф.ғ.к., доцент Ж.Тұрсынәлі, ф.ғ.к. А.Т.Исламова, аға оқытушылар: А.Нұржаубек, А.Теляпова, Е.Югай, Н.Жанадил, оқытушылар: С.Сабигазина, П.Тұрсын, А.Ашимбаева, А.Утемисова, А.Ердашова, Д.Б.Абыканова, Ф.Сарсенбаева.

Кафедраның қытай тілі секциясының 2023 – 2024 оқу жылындағы профессор-оқытушылар құрамы:

к.ф.н., профессор Р.Б.Джельдыбаева, к.ф.н. Лью Джымэй, PhD докторы, профессор Ши Лонвэй, к.ф.н., профессор Б.Зеядаұлы, к.ф.н., доцент Ж.Тұрсынәлі, к.ф.н. А.Т.Исламова. Аға оқытушылар: А.Нұржаубек, С.Сабигазина, П.Тұрсын, Ж.Әділәлі, Е.Р.Югай, А.Р.Езмахунова. Оқытушылар: А.К.Ашимбаева, Д.Б.Абыканова, Ф.Сарсенбаева.

КАФЕДРАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫНА ҮЛЕС ҚОСҚАН ЖЕТЕКШІ ОҚЫТУШЫЛАР

Калибекулы Толкын 1990 жылы ҚХР Шыңжаң университетін «*қытай тілі*» мамандығы бойынша бітірген. 1990 жылы Шыңжаң университетінің Қытай тілі факультетінің магистратурасына оқуға түсіп, 1993 жылы магистрлік диссертация қорғап, *филология магистрі* академиялық дәрежесін алады. 1994 – 1999 жылдар аралығында Шыңжаң университетінің Алтайтану институтында аға оқытушы болып жұмыс атқарған.

1999 жылдың 9 қыркүйегінде Абылай хан атындағы Қазақ мемлекеттік халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің Ориенталистика кафедрасына оқытушы ретінде қабылданады. 2004 жылдың 14 маусымында «*Қытай және қазақ тілдеріндегі сөз тіркесінің құрылымдық-семантикалық ерекшеліктері*» тақырыбында кандидаттық диссертация қорғайды.

2004 жылдың тамызында Қытай филологиясы кафедрасының меңгерушісі лауазымына тағайындалады. 2014 – 2015 жылдар аралығында Аударма ісі (шығыс бағыты) кафедрасының меңгерушісі, 2015 – 2017 жылдар аралығында Қытай және Азия Тынық мұхит аймақтардың тіл және аударма кафедрасының меңгерушісі қызметін атқарды.

2017 жылдан қазірге дейін Абылай хан атындағы ҚазХКжәнеЭТУ-дің Конфуций институтының директоры, Шетел филологиясы теориясы кафедрасының профессоры қызметін атқарып келеді. Педагогикалық және ғылыми жұмыс өтілі – 30 жыл.

Т.Калибекулы ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы қадағалау және аттестаттау комитетінің 2006 жылғы 1 шілдедегі шешімімен (№10 хаттама) тіл білімі мамандығы бойынша *доцент* ғылыми атағын алады.

Т.Калибекулына 2021 жылы ҚР БҒМ Білім және ғылым саласында сапаны қамтамсыз ету комитетінің шешімімен (2021 жылы 14 желтоқсандағы № 829 бұйрық) тіл білімі мамандығы бойынша *профессор* ғылыми атағы беріледі.

Т.Калибекулы – 130-ға тарта ғылыми еңбектің авторы. Хирша индексі – 2.

Ол қазірге дейін 3 университетішілік ғылыми жобаға жетекшілік жасап, сәтті аяқтады.

Т.Калибекулы ҚР БҒМ гранттық қаржыландыру бойынша 2021 – 2023 жылдарға арналған «ИРН АР09562073 Қытай тіліндегі ономастикалық атауларды жаңа ұлттық қазақ латын жазуында таңбалаудың лингвистикалық негіздері» тақырыбындағы ғылыми жобаға жетекшілік жасады. Ғылыми жобаның қорытынды есебі Ұлттық Ғылыми сараптама орталығының ҰҒК-нің 2021 жылдың 10 желтоқсанындағы шешімімен мақұлданды.

Т.Калибекулы ҚР Білім және ғылым министрлігінің 2022 – 2024 жылдарға арналған «АР14872341 Қазақ көшпелілерінің өміріндегі жылқының рөлі және оның ұлттық әдебиеттегі көркем репрезентациялануы» атты гранттық ғылыми жобасына орындаушы ретінде қатысуда (Жобаға жетекші ұйым: Абай атындағы ҚазҰПУ).

Т.Калибекулы халықаралық ғылыми жобаларға белсене қатысып тұрады:

1) Шыңжаң университетінің профессоры Хайргуль Нияз және т.б. бірлесіп дайындаған «Учим китайский язык» (қытай және орыс тілдерінде) атты ұжымдық еңбек Бейжіңдегі «Foreign Languages Press» баспасынан 2014 жылы жарық көрді.

2) Профессор Фу Хонжун (Fu Hongjun) мен Т.Калибекұлының редакциясымен «Қытай тілінің грамматикасы» атты оқулық 2015 жылы Бейжің Педагогикалық университетінің баспасынан (Beijing Normal University Publishing Group) жарық көрді. Аталмыш оқулық Шыңжаң университеті Халықаралық мәдениет алмасу институтында оқитын шетелдік студенттерге оқулық ретінде қолданылады.

2) Т.Калибекулының «Қытайша-қазақша-орысша тіл білімі терминдерінің сөздігі» 2018 жылы ҚХР Бейжің қаласындағы Минзу университетінің «Шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектерін Қытайда жариялау» атты ғылыми бағдарламасы бойынша Ұлттар университетінің баспасынан (Minzu University Press) жарық көрді.

Жетістіктері мен марапаттары:

- 1) ҚР Білім және Ғылым министрлігінің “ЖОО үздік оқытушысы – 2015” грантының иегері;
- 2) 2017 жылы ҚР Білім және Ғылым министрлігінің «Құрмет грамотасымен» марапатталған;
- 3) 2021 жылы ҚР ЖОО Қауымдастығының «Үздік ғылым қызметкер» атағының иегері;
- 4) 2024 жылы ҚР ЖОО Қауымдастығы тағайындаған *А.Байтұрсынов атындағы қола медальмен* марапатталды.

Р.Б.Джельдыбаева 1974 жылы Шығыс Қазақстан облысы, Зайсан ауданында дүниеге келген. 1992 жылы әл-Фараби атындағы ҚазҰУ Шығыстану факультетіне шығыстану мамандығына (қытай тілі және әдебиет) оқуға түсіп, оны 1996 жылы бітіреді. 2002 жылы Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ-дің магистратурасына түсіп, 2004 жылы «шетел филологиясы» мамандығы бойынша бітіреді.

1998 жылы Қазақ мемлекеттік халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті Ориенталистика кафедрасына оқытушы болып қызметке алынды.

2018 жылдан бері Шығыс тілдері аударма кафедрасының меңгерушісі қызметін атқарып келеді. Ол – Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдер университеті Ғылыми кеңесінің және Этикалық комиссия мүшесі.

Р.Б.Джельдыбаева 2010 жылы «Мөлшерлік ұғымды білдіретін сөздердің қытай және қазақ тілдеріндегі валенттік-дистрибутивтік заңдылықтары» тақырыбында кандидаттық диссертациясын қорғайды.

Оның 20-ға жуық ғылыми мақалаларды халықаралық және отандық басылымдарда және конференция материалдарында жарық көрді. Оның «Қытай тіліндегі мөлшер сөздердің лингвомәдени сипаты» атты монографиясы, «Қытай тіліндегі мөлшер сөздер» (Б.Зейдаұлымен бірлге), «Қытай тілі грамматикасы бойынша 3-4 курсқа арналған жаттығулар жинағы» (Б.Зейдаұлымен бірлге), «Қытай тіліндегі синонимдер» (Ж.Турсыналимен бірлге) атты оқу құралдары жарық көрді.

Ол «Астана ЭКСПО–2017» көрмесіне қатысушы қонақтар мен туристерге арналған «Қазақша-орысша-қытайша сөздікті», «Қытайша-қазақша-орысша лингвисткалық сөздігін», «Қытайша-қазақша-орысша дипломатиялық терминдер сөздігін», «Қытайша-қазақша-орысша спорт атауларын» құрастыруға қатысты.

Ол 2023–2025 жылдарға арналған университетішілік «Мәдениетаралық қарым-қатынастағы іскерлік дискурстың ұлттық-танымдық ерекшеліктері» атты бастама жобаға жетекшілік жасайды.

Кафедрада «Елтану», «Аудармашы кәсібінің қызметінің негіздері», «Арнайы қытай тілі», «Мәдениаралық коммуникация теориясы және практикасы» сынды пәндер бойынша практикалық және лекциялар жүргізеді.

2021 жылы Р.Б.Джельдыбаева Білім беру саласында қосқан үлесі және өскелең ұрпақты оқыту мен тәрбиелеудегі жетістіктері үшін Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университетінің ректоры, ф.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі С.Құнанбаеваның «Құрмет грамотасымен» марапатталды.

Бақытжан Зиядаұлы – ф.ғ.к., профессор. 1982–1986 жж. аралығында ҚХР Шынжаң университетінің Қытай филологиясы факультетінде «қытай тілі» мамандығы бойынша оқыған. 1986–1991 жж. аралығында аталмыш университеттің Қытай филологиясы факультетінде оқытушылық қызмет атқарған.

1991–1995 жж. аралығында әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың Филология факультеті Жалпы тіл білімі кафедрасының аспирантурасына түсіп, 1995 жылы белгілі тюрколог-ғалым Алтай Сәрсенұлы Аманжоловтың жетекшілігімен көне түркі жазба ескерткіштер тілімен салыстыра зерттеген *«Қазіргі қазақ тіліндегі қосарлы етістіктер»* тақырыбында кандидаттық диссертациясын қорғайды. 1998–2000 жж. аралығында әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың жанынан ашылған «Көне түркі жазба ескерткіштерін зерттеу орталығында» аға ғылыми қызметкер және Тарих факультетінің Деректану кафедрасында аға оқытушы болып қызмет атқарған.

2000 жылдан қазірге дейін Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-де қытай тілі оқытушысы болып қызмет атқарады. 2023 жылы кафедраның профессор лауазымына тағайындалады.

Б.Зиядаұлының шәкірттері әр жылдарда отандық және шетелдік конкурстарда басжұлделер алып, Қытайға магистратураға, докторантураға түсіп оқуларын сәтті аяқтап елге келіп өз саласында табысты еңбек етуде.

Ғылыми зерттеу саласында Б.Зиядаұлы елімізде және шетелде шығатын ғылыми басылымдарда қытай тілін зерттеу, оқыту және көне түркі тілі мен қазіргі қазақ тілін салыстыра зерттеу бағытында жеке және өзге мамандармен бірлесіп 50-ден аса ғылыми мақала, 9 оқу құралын шығарды.

Қазіргі кезде ҚХР Білім министрлігінің қытай тілін үйренуші қазақ тілді студенттердің фонетика және грамматикалық проблемаларын зерттеуге арналған ғылыми жобасымен жұмыс істеуде.

2024 жылдың наурызында ҚР Жоғары оқу орындарының қауымдастығы Б.Зиядаұлын Еліміздің жоғары білім беру жүйесінің дамуына қосқан зор үлесі және жоғары білікті мамандар дайындаудағы ерен еңбегі үшін жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім саласының «Үздік педагог» атағымен марапаттайды.

Қайрат Ғабитханұлы – ф.ғ.к., университет профессоры. 1965 жылы 16 сәуірде ҚХР ШҰАР Үрімжі қаласында туған. 1983-1987 жылдар аралығында ҚХР астанасы Бейжіңдегі MINZU университеті филология факультетінде студент болды. Оқу тауысқаннан кейін MINZU университетінде оқытушы, аға оқытушы (1987-1992) болып қызмет атқарды.

Отанға оралғаннан кейін 1992 жылдан бері А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі

институтында аспирант, кіші ғылыми қызметкер, ғылыми қызметкер, аға ғылыми қызметкер, жетекші ғылыми қызметкер болып жұмыс атқарды.

1996 жылы академик Әбдуәли Қайдаровтың жетекшілігімен кандидаттық диссертациясын қорғады.

2000 жылы Абылай хан атындағы Қазақ халықараралық қатынастар және әлем тілдері университеті Ориенталистика кафедрасына аға оқытушы болып қызметке алынды.

Қайрат Ғабитханұлына ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы қадағалау және аттестаттау комитетінің 2006 жылғы 1 шілдедегі шешімімен (№10 хаттама) тіл білімі мамандығы бойынша *доцент* ғылыми атағы беріледі.

2017 жылы Қайрат Ғабитханұлы университеттің профессор лауазымына тағайындалады.

Қайрат Ғабитханұлы ғылыми бағытын терең зерттеген, ғылыми зерттеулерін оқытумен ұштастырып жүрген ұстаз, білікті маман ретінде танымал. Ондаған мемлекеттік тапсырыстар мен гранттық зерттеулердің орындаушысы. 70-тен астам ғылыми еңбегі ел ішінде және шетелдерде жарық көрді. Оның ішінде 4 монография, 5 сөздік, 11 оқулық баспадан шықты.

2023 жылы ҚР Ғылым және жоғары білім министрілігінің білім және ғылым саласын дамытуға елеулі үлес қосқандар үшін берілетін «*Құрмет грамотысымен*» марапатталды.

Тұрсынәлі Жазира 1990 жылы ҚХР Шыңжаң университетін «қытай тілі» мамандығы бойынша бітіріп, бакалавр дәрежесін алған. 1990-1997 жылдары ҚХР ШҰАР-дағы «Тіл және аударма» журналының редакциясында редактор болған.

2003 жылы Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-дің аспирантурасына оқуға түсіп, 2007 жылы «Қытай және қазақ тілдеріндегі екі құрамды жай сөйлемдердің құрылымдық-мағыналық аспектілері» тақырыбында кандидаттық диссертация қорғады.

Тұрсынәлі Жазира 2004 жылдан бастап қазірге дейін Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӘТУ-дің Шығыс тілдері аударма кафедрасында жұмыс жасап келеді. Қазір кафедраның доцент лауазымын атқарады. Осы жылдарда өзін білікті, жоғары санатты ұстаз ретінде көрсетіп келеді. Өзіне жүктелген кафедрадағы оқу-әдістемелік жұмысын сапалы өткізуге бар күш-жігерін салады.

Тұрсынәлі Жазира қазірге дейін 30 шақты ғылыми мақалаларды халықаралық және отандық басылымдарда немесе конференцияларда жариялаған. Сөздіктер мен оқу құралын құрастыруға қатысқан. Р.Джельдыбаевамен бірлесіп жазған «Қытай тіліндегі синонимдер» атты оқу құралдары жарық көрді. Н.Жаңаділмен бірігіп, «Қытай тіліндегі дағдылы тіркестер» сөздігін құрастырды. Кафедра оқытушыларымен бірге «Қытайша-қазақша-орысша лингвисткалық сөздігі», «Қытайша-қазақша-орысша спорт атаулары» сияқты сөздіктерді жасауға қатысты.

Кәсіби біліктілігін дамыту үшін әр жылы шетелде немесе отандық білім жетілдіру курстары мен семинарларға қатысып отырады.

Ұстаздың басты мақсаты студенттерге сапалы білім берумен бірге, олардың шығармашылық қабілетін, өздік танымдық біліктілігін дамыта отырып, білім сапасын арттыру деп санайтын ол әр қашан студенттерді түрлі олимпиадалар мен конкурстарға дайындап, түрлі жетістіктерге жетіп келеді. Білім мен тәрбиені ұштастыра білетін ол студенттерді адамгершілікке, ізгілікке, ұйымшылдыққа және отаншылдыққа баулуға бар күшін салады.

МАЗМҰНЫ

1-СЕКЦИЯ: ҚЫТАЙ ТІЛІ ТІЛ БІЛІМІ, АУДАРМАТАНУ ЖӘНЕ ЛИНГВОДИДАКТИКАНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Кенжебаева А.А., Шынарбекова Ж.М.

*Қазргі қытай әдебиетіндегі қытайдың дәстүрлі мәдениетінің бейнесі.....*3

Ван Шинрань, Нұржаева А.М., Серік М.

*现代汉语外来词研究现状综述.....*13

Абыканова Д.Б., Кадырбекова К.И.,

*Қытай және қазақ тілдеріндегі дыбыстас сөздердің жасалу жолдары мен ерекшеліктері..*17

Нурпеисов Д.Ж.

*Китайские традиционные музыкальные инструменты как медиум мысли китайского мировоззрения.....*21

Серикова А.

*Numbers in Chinese language.....*27

Әділәлі Ж., Қалибекұлы Т.

*Қытай және қазақ тілдеріндегі зат есімдердің құрылымдық ерекшеліктері.....*29

Ночёвкина Е.

*Лингвистические особенности авиационных терминов в английском, китайском и русском языках*34

Тохтаунов Т.М.

*Роль переводчиков в решении международных конфликтов.....*39

Mits A.G.

*Analysis of Lexical Translation Strategies with Cultural Connotative Components (based on the Translation into Russian of the Novel «Frogs» by Mo Yan*44

Лян Хуань, Цзян Юйсунь

*Сопоставительный анализ русско-китайских фразеологических образов животных и исследование стратегий обучения.....*48

Езмахунова А.Р.

*Примеры коммуникативных ошибок при кросс-культурном взаимодействии*62

2-СЕКЦИЯ: «ҚАЗАҚСТАН - ОРТАЛЫҚ АЗИЯ-ҚЫТАЙ: БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ ПЕРСПЕКТИВАЛЫҚ БАҒЫТТАРЫ

Назарова С.

*Развитие иноязычной межкультурной компетенции студентов языковых вузов в процессе преподавания китайского языка: результаты экспериментального исследования*66

Кенжебаева А.А., Бүркітбай Г.Ж.

*Оқытылатын тіл елінің әдебиеті пәні бойынша қолданылатын құзыретті бағдарлы тапсырмаларды берудің тиімділігі*70

Райхан Б.

浅析初始阶段汉字教学的重要性76

Тілеуғабылов Ж.Қ.

Некоторые аспекты преподавания китайского языка иностранным студентам79

Тілеуғабылов Ж.Қ.

Некоторые аспекты изучения ключей в китайском языке83

韩瑜洁 (Хан Юйцзе), 姜有顺 (Цзян Юшунь)

认知-情感型人格系统理论视域下的中国文化类视频海外评论的质性研究.....88

耿军(Гэн Цзюнь)

早期传教士的汉语语音学习96

王昕 (Ван Синь), 陈苗苗 (Чен Мяомяо)

书法应用于留学生汉字学习的价值阐明与融合之法101

杨程 (Ян Чэн), 耿军 (Гэн Цзюнь)

基于语料库的多方会谈语境中汉语道歉言语策略会话分析107

3-СЕКЦИЯ: ОРТАЛЫҚ АЗИЯ-ҚЫТАЙ: ГЕОСАЯСАТТАН СЕРІКТЕСТІККЕ

Момбеков А.К., Болатбекова Н.Ж., Қажиев А.Т.

Қытайдың «Бір белдеу – Бір жол» бастамасын іске асырудағы кейбір саясиэкономикалық аспектілері116

Есеркепова Ж.О., Еркінқызы З., Қуанышбек Ә.

Қытай жазба деректеріндегі көне түркілер: дипломатиясы мен әлеуметтік өмірі.....121

Қожайхан А.

«Бір белдеу – Бір жол» бастамасы аясында Қытайдың Қазақстанның жаңартылатын энергетика секторына әсері.....128

Бугытаева С.К.

Современное партнерство Китая и Казахстана133

Қалибекұлы Т., Джельдыбаева Р.Б.

Шығыс тілдері аударма кафедрасының тарихы.....137

ISBN 978-601-270-613-0

Шығыс тілдері аударма кафедрасының ашылуының
20 жылдық мерейтойына арналған
«Қазақстан-Қытай-Орталық Азия: Қазіргі Жағдайы және Болашағы»
атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік дөңгелек үстел
МАТЕРИАЛДАРЫ

Беттеуші Қалибекова А.
Басуға 22.04.2024 ж. қол қойылды.
Қалыбы 70x100 ¹/32. Көлемі 9,25. Басылымы офсеттік.
Қаріп түрі «Times New Roman».
Баспа табағы – 16. Таралымы 50 дана.